

STATISTIKAAMET
STATISTICS ESTONIA

KESKKOND

ENVIRONMENT

2005

Aastakogumik • Yearbook

TALLINN 2006

Kogumik esitab statistikat inimtegevuse käigus keskkonnale avaldatud surve kohta.

Koostanud Statistikaameti keskkonna- ja säästva arengu statistika talitus (Kaia Oras, tel 625 9234; kaia.oras@stat.ee).

The bulletin provides statistics on anthropogenic pressure on environment.

Compiled by the Environment and Sustainable Development Statistics Service of Statistics Estonia (Kaia Oras, tel +372 625 9234; kaia.oras@stat.ee).

MÄRKIDE SELETUS **EXPLANATION OF SYMBOLS**

...	andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad <i>data not available</i>
..	mõiste pole rakendatav <i>category not applicable</i>
-	nähtust ei esinenud <i>magnitude nil</i>
0 0.0	näitaja väärtus väiksem kui pool kasutatud mõõtühikust <i>magnitude less than half of the unit employed</i>

Toimetanud: Liis Haugas
Inglise keel: Kaire Porn
Küljendus: Uku Nurges

Edited by Liis Haugas
English by Kaire Porn
Layout by Uku Nurges

ISSN 1406-5460
ISBN 9985-74-373-3

Autoriõigus/Copyright Statistikaamet, 2006

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source

SAATEKS

Kogumik esitab teemast huvitatuile keskkonnastatistikat säästva arengu kohta. Koostajad on püüdnud näidata inimtegevusest tingitud halba mõju keskkonnale (antropogeenne keskkonnasurve; keskkonnamõju).

Kogumiku aluseks on Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostati) keskkonnamõjuindikaatorite kolmemõõtmeline maatriks, mille üks mõõde on keskkonna probleemvaldkonnad, teine neile vastavad põhilised keskkonnasurve näitajad ning kolmas keskkonnamõju allikad. Kas keskkonnamõju näitajate koondamine peegeldamaks inimtegevuse mõju keskkonna-probleemidele (bioloogilise mitmekesisuse kadumine, jäätmed, kliimamuutus, linnastumine, osoonikihi hõrenemine, ressurside kasutamine, toksilised kemikaalid, vee saastumine ja veevarude vähenemine, õhu saastumine) saab tulevikus võimalikuks, ei ole praegu veel selge. Kuid juba praegu kasutatakse kliimamuutust põhjustava inimtegevuse kogumõju hindamisel kliimamuutust põhjustavate ühendite suhtelisi mõjupotentsiaale. Samal viisil on osoonikihti lõhkuvate ühendite suhteline mõjupotentsiaal näitajate koosmõju hindamise alus. Projekti esimeses faasis selgitati välja keskkonna iga probleemvaldkonna kümme näitajat. Eurostati esimene keskkonnasurve näitajate publikatsioon (*Towards environmental pressure indicators for the EU. European Communities, 1999*) kattis neist kuuskümmend.

Kuuekümne näitajaga maatriks (kuus näitajat iga valdkonna kohta) on ka selle publikatsiooni põhimõtteline alus. Keskkonna probleemvaldkonda *merekeskkond ja rannaalad* väljaanne ei kajasta, sest enamik selle valdkonna näitajaid on saadud teaduslikul meetodikal põhinevatest hinnangutest ja arvutustest lähtudes ning seda katavad osaliselt ka teised valdkonnad — *vee saastumine, ressurside kasutamine ja toksilised kemikaalid*. Nii käsitleb kogumik üheksat keskkonna probleemvaldkonda, mille puhul on välja toodud inimtegevuse mõju. Igale valdkonnale on sissejuhatus, mis esitab keskkonnaprobleemide olemuse, sisaldab mõnel juhul Eesti keskkonnanstrateegias seatud keskkonnakaitse eesmärgid ning ka rahvusvaheliste konventsioonide ja lepingute (millega Eesti on ühinenud või mille osaline ta on) seatud eesmärgid ja kohustusi. Enamasti on peegeldatud ka praegust olukorda ning põhilisi trende.

Andmetega seondud — olemasolu, katvus, asjakohasus, võrreldavus ja läbipaistvus — oli selle kogumiku koostamise suurim probleem. Nii on kogumikus selgelt mõõdetavate oluliste keskkonnamõju näitajate trendid täies ulatuses väljatoodavad vaid kolmes valdkonnas (*kliimamuutus, osoonikihi hõrenemine ja õhu saastumine*). Ülejäänud valdkondade teemade puhul on jäänud välja hulk näitajaid, mille kohta andmeid ei ole (*maakasutuse muutused urbaniseerumise ja ehitustegevuse tõttu, maakasutuse muutused rannaaladel*), mis on arvutuslikud või hinnangulised (*ülepüük, mulla toitainete bilansi muutused, halogeenitud orgaaniliste ühendite veeheide, eutrofeeriv efekt merekeskkonnale lämmastiku ja fosfori veekeskkonda emissiooni tõttu, toksiliste ühendite õhu- ja vee-emissiooni indeksid, maastike ja metsade fragmenteerumine, metsade pindala vähenemine* jt) ning mille kohta andmeid ei koguta või ei ole need kergesti kättesaadavad (*nafta ja kütuse merekeskkonda jõudev kogus*).

Kui näitajate kohta olid olemas kaudsed andmed, siis kasutati neid, et peegeldada valdkonna olukorda.

Idealis peaks näitaja peegeldama keskkonnamõju allikaid. Enamikul keskkonnamõju näitajatest puudub siiski jaotus nii sisemajanduse koguprodukti (SKP) arvestamisel kasutatavate institutsiooniliste sektorite kui ka Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori järgi, sest praegune statistikaandmete kogumise süsteem seda veel ei võimalda. Mõnede näitajate andmed kajastavadki ainult keskkonnamõju allikate teatud osa, mõnede näitajate andmete agregeerituse aste ei võimalda tagasijaotust.

Harmoneeritud meetodika kasutamise eesmärk on tagada riikide näitajate võrreldavus. Võimaluse korral on kogumikus esitatud võrdlused.

Põhiosa andmeid on kogutud iga-aastaste riiklike statistiliste vaatlustega, väiksem osa pärineb riiklikest andmeallikatest. Väljaande koostamiseks eraldi andmeid ei kogutud. Nii on kogumik omamoodi riikliku keskkonnastatistika hetkeolukorra peegeldus.

Lugejate kommentaarid ja soovitusel näitajate valiku ja esitatud andmete kohta on keskkonnamõjustatistika arendamisel kogumiku koostajatele abiks.

INTRODUCTION

The current publication provides environment statistics to the people interested in the advancement of society towards sustainable development. The authors have tried to give the best possible picture of anthropogenic pressure contributing to the arising of the environmental problems, within the constraints imposed on us by the availability and accuracy of official statistics.

As the basic framework, the three-dimensional matrix developed by Eurostat has been used: Dimension No 1 contains environmental problem areas, No 2 includes the respective environmental pressures and No 3 the sources where environmental pressure originates. Whether it is possible to aggregate the environmental pressure indicators into the indices in order to reflect on how total anthropogenic pressures are linked to the problems (Loss Of Biodiversity, Waste, Climate Change, Urban Environment, Ozone Layer Depletion, Use of Resources, Dispersion of Toxic Chemicals, Water Pollution and Water Resources Depletion, Pollution of Air) is not clear yet. Already in the present the global warming potential of different emitted substances is used for the estimation of anthropogenic pressure causing climate change. In the same manner ODPs are used for the indicators showing the pressure on the ozone layer. In the first phase of this project, those ten environment pressure indicators were identified for each problem area, which represent the biggest share of pressure, giving rise to complex of problems. The first publication of environmental pressure indicators ("Towards Environmental Pressure Indicators for EU") covered 60 of those.

The matrix described above (with 60 indicators, six per each environmental problem area) serves also as the principal basis for our publication. One environmental problem area, Marine Environment and Coastal Zones, originally a part of the applied framework, is not covered by the present publication due to methodological difficulties and on the other hand a partial coverage already under other areas (Water Pollution, Resource Use and Toxic Chemicals). So the present publication covers nine environmental problem areas for which human pressures have been drawn out. Each environmental problem area has been supplemented with the introduction into the topic, evaluating the problems of each area — outlining the problems, which in some cases is complemented with the strategic targets set by the Estonian Environmental Strategy, and also targets set by international treaties and conventions that Estonia has ratified or is part of. Usually also the present situation has been outlined and the main trends in the pressures are reflected.

The main difficulty in the compilation of this publication has been the data issue — the presence of data, the coverage, relevance, comparability, transparency of existing data — so the whole sets of indicators and corresponding trends are available only for three areas (Climate Change, Ozone Layer Depletion and Pollution of Air). Concerning other areas, range of indicators has been omitted. For some indicators the data have not been readily available (over-catch, land use changes in connection with urbanisation and construction activities, land use changes in coastal areas), in other cases the indicators by nature should have been estimations or calculations, (changes in the nutrient balance of the soil, discharges of halogenated organic compounds, direct inputs of nitrogen and phosphorus to the coastal and marine environment, index of heavy metal emissions to water and air, emissions of radioactive material, fragmentation of forest and landscape, wetland loss through drainage, clearance of natural and semi-natural forested areas). For the indicators for which only indirect data were available, the indirect data were used in order to reflect the situation in the corresponding area.

One of the breakdowns of indicators should ideally reflect the sources of the environment pressure. For the majority of indicators the breakdown by economic sectors is not available

neither by the institutional sectors used for the estimation of GDP, nor by EMTAK (Estonian Classification of Economical Activities), as the statistical data collection system does not allow this today. Some of the indicators actually reflect only certain parts of the sources of environmental pressure, for other indicators the high level of aggregation does not allow further breakdown by economic or institutional sectors.

One idea of using comparable methodology is to allow comparisons between different countries and regions. So the comparisons are outlined where possible and feasible.

The majority of the used data are collected with annual statistical surveys, the smaller part of data comes directly from different administrative data sources. No separate data collection took place for the compilation of this publication; therefore this publication reflects the present condition in environment statistics in Estonia.

Comments and suggestions concerning the indicators and the submitted data are relevant for compilers of the bulletin for further development on environmental pressure statistics.

SISUKORD

Saateks	3
Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine	10
Sissejuhatus	10
Põllumajanduse intensiivsus	12
Taimekaitsevahendite kasutamine	14
Metsaraie	16
Kalapüük	18
Jäätmed	20
Sissejuhatus	20
Jäätmete ladestamine	22
Ohtlikud jäätmed	24
Olmejäätmed	26
Jäätmete ringlussevõtt	28
Jäätmete põletamine	30
Kliimamuutus	32
Sissejuhatus	32
Süsinikdioksiidi heitkogus	34
Metaani heitkogus	36
Dilämmastikoksiidi heitkogus	38
Halogeenitud süsivesinike kasutamine	40
Linnastumine	42
Sissejuhatus	42
Energia tarbimine	44
Töötlemata olmejäätmed	46
Puhastamata heitvesi	48
Transport	50
Osoonikihi hõrenemine	52
Sissejuhatus	52
Täielikult halogeenitud klorofluorosüsinike (CFC) kasutamine	54
Osaliselt halogeenitud klorofluorosüsivesinike (HCFC) kasutamine	56
Metüülbromiidi kasutamine	58
Haloonide kasutamine	60
Tetraklorometaani ja 1,1,1-trikloroetaani kasutamine	62
Loodusvara kasutamine	64
Sissejuhatus	64
Veevõtt	66
Energia tarbimine	68
Maakasutuse muutused	70
Elektrienergia tootmine fossiilsetest kütustest	72
Metsaraie	74
Puidu ja puittoodete põhieksport	76
Maavarade kaevandamine	78
Kalapüük	80
Jahindus	82
Toksilised kemikaalid	84
Sissejuhatus	84
Taimekaitsevahendite kasutamine	86
Raskmetalliühendite kasutamine	88
Kemikaalide jäätmed	90
Vee saastumine ja veevaru vähenemine	92
Sissejuhatus	92
Väetisega pinnasesse viidud lämmastik	94

Väetisega pinnasesse viidud fosfor	96
Puhastamata heitvesi	98
Orgaaniliste reoainete reostuskoormus	100
Heitvee lämmastiku reostuskoormus	102
Heitvee fosfori reostuskoormus	104
Õhu saastumine	106
Sissejuhatus	106
Lämmastikoksiidide heitkogus	108
Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus	110
Vääveldioksiidi heitkogus	112
Tahkete osakeste heitkogus	114
Mootorikütuse tarbimine	116
Fossiilsete kütuste kogutarbimine	118
Lisa 1. Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostat) keskkonnamõjuindeksite projekti näitajate loetelu	120
Lisa 2. Kogumiku "Keskkond 2005" alusmaatriks	122

CONTENTS

<i>Introduction</i>	4
<i>Loss of biodiversity</i>	10
<i>Introduction</i>	11
<i>Agricultural intensity</i>	12
<i>Use of pesticides</i>	14
<i>Forest felling</i>	16
<i>Fish catch</i>	18
<i>Waste</i>	20
<i>Introduction</i>	20
<i>Waste landfill</i>	22
<i>Hazardous waste</i>	24
<i>Municipal waste</i>	26
<i>Recycled material</i>	28
<i>Waste incineration</i>	30
<i>Climate change</i>	32
<i>Introduction</i>	33
<i>Emission of carbon dioxide</i>	34
<i>Emission of methane</i>	36
<i>Emission of nitrous oxide</i>	38
<i>Use of chlorofluorocarbons</i>	40
<i>Urban environment</i>	42
<i>Introduction</i>	43
<i>Energy consumption</i>	44
<i>Non-treated municipal waste</i>	46
<i>Non-purified wastewater</i>	48
<i>Transport</i>	50
<i>Ozone layer depletion</i>	52
<i>Introduction</i>	53
<i>Use of fully halogenated chlorofluorocarbons (CFC)</i>	54
<i>Use of partly halogenated chlorofluorohydrocarbons (HCFC)</i>	56
<i>Use of methyl bromide</i>	58
<i>Use of halons</i>	60
<i>Use of tetrachloromethane and 1,1,1-trichloroethane</i>	62
<i>Use of natural resources</i>	64
<i>Introduction</i>	65
<i>Water extraction</i>	66
<i>Consumption of energy</i>	68
<i>Land use changes</i>	70
<i>Production of electricity from fossil fuels</i>	72
<i>Forest felling</i>	74
<i>Special exports of wood and wood products</i>	76
<i>Excavation of mineral resources</i>	78
<i>Fish catch</i>	80
<i>Hunting</i>	82
<i>Toxic chemicals</i>	84
<i>Introduction</i>	85
<i>Use of pesticides</i>	86
<i>Use of heavy metal compounds</i>	88
<i>Waste of chemicals</i>	90
<i>Water pollution and water resources depletion</i>	92
<i>Introduction</i>	93
<i>Quantity of nitrogen carried into the soil with fertilizers</i>	94
<i>Quantity of phosphorus carried into the soil with fertilizers</i>	96
<i>Non-purified wastewater</i>	98
<i>Pollution load of organic pollutants</i>	100
<i>Pollution load of nitrogen from point sources</i>	102
<i>Pollution load of phosphorus from point sources</i>	104
<i>Pollution of air</i>	106
<i>Introduction</i>	107
<i>Emission of nitrogen oxides</i>	108

<i>Emission of volatile organic compounds</i>	110
<i>Emission of sulphur dioxide</i>	112
<i>Emission of solid particles</i>	114
<i>Consumption of automotive fuel</i>	116
<i>Gross inland consumption of fossil fuels</i>	118
<i>Appendix 1. Indicators of Eurostat Environmental Pressure Indices Project</i>	120
<i>Appendix 2. Basic matrix of the publication "Environment 2005"</i>	122

SISSEJUHATUS

Bioloogilise mitmekesisuse kadumist kui globaalprobleemi tunnustasid enamiku riikide juhid, kirjutades alla bioloogilise mitmekesisuse konventsioonile ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsil (*Earth Summit*) 1992. aastal (Riigikogu ratifitseeris 1994. aastal). Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni eesmärk on kaitsta bioloogilist mitmekesisust ja kasutada säästvalt selle komponente. Samuti näeb konventsiooni 7. artikkel ette, et piiritleda tuleb bioloogilise mitmekesisuse säästvat kasutamist märkimisväärselt kahjustavad protsessid ja kategooriad.

Oht bioloogilisele mitmekesisusele ehk bioloogilise mitmekesisuse vähenemine kõigil skaaladel (geenid, liigid, ökosüsteemid ja elupaigad) on hinnangute järgi suur ja kasvab jätkuvalt. Negatiivne mõju bioloogilisele mitmekesisusele pärineb omavahel seotud allikatest, nagu maakasutuse muutus, väetise ja pestitsiidide kasutus, üleüldine saastatus, võõrliikide (ka geneetiliselt muundatud organismid) ja monokultuuride juurutamine ning kliimamuutus. Kui muutunud maakasutuse mõju bioloogilisele mitmekesisusele on suhteliselt lihtne hinnata, siis üleüldise saastatuse ja kliimamuutuse mõju hindamine on keeruline. Eutrofeerumise ebasoodsa mõju vähenemine paljudes riikides on osaliselt taastanud ka liigilist mitmekesisust. Ühtlasi ei ole reaalne, et ökosüsteem jõuab saastuseelsesesse seisundisse, sest liikide leviala ja konkurentsivõime on juba muutunud. Muutuv kliima võib kiirendada bioloogilise mitmekesisuse vähenemist, sest liigid ega kooslused ei pruugi üha kiiremini muutuvate keskkonnatingimustega kohaneda^a.

Eesti keskkonnanstrateegia^b nimetab probleemidest poollooduslike elupaikade hävinemist, asustuse liigset tihenemist teedeäärsetes piirkondades ning ranna- ja kaldaaladel, õrnade koosluste kahjustamist majandustegevuse kohatisel ülemäärasel intensiivistumisel, ulatuslike liigniiskete jäätmaade kujunemist söötis põllumaal ning eelnimetatud tendentside süvenemise seost looduse mitmekesisuse säilitamise vajadust alahindava ühiskondliku hoiakuga.

Eestis on põllumajandustootmisega hõlmatud alad viimasel aastakümnel oluliselt vähenenud. Põllumajandussaaduste tootmise vähenemise tõttu on vähenenud ka põllumajanduse negatiivne mõju looduslikule mitmekesisusele. Väetist on hakatud vähem kasutama, see kahandab survet liigilisele mitmekesisusele. Samuti on muutunud maakasutuse proportsioon — sööti jäänud maale tekib küll aja jooksul kooslus ning liigirikkus suureneb, ent enamasti laia levikualaga liikide arvelt.

Liikide ja koosluste püsivust ohustab ka killustatud elukeskkond. Ühelt poolt killustavad teed ja muud tehiserajatised looduslike ökosüsteeme — 1980. aastaga võrreldes on autosid ligikaudu kolm korda rohkem. Teisalt põhjustab laiaulatuslik raie metsasaarte teket — liikidele tarvilikud elupaigad isoleeruvad üksteisest, kooslused vaesustuvad ja muutuvad välisohtudele altimaks. Väikese arvukusega isoleeritud kooslusi ohustab ka lähisugulusest tingitud elujõu vaesumine, sest populatsiooni geneetiline materjal ei täiene. Killustunud looduskeskkond võib kahjustada ka suurt ühtset elamisala vajavaid loomaliike. Range režiimiga kaitstavate metsamaade (sihtkaitsevööndid, loodusreservaadid) pindala moodustab praegu kogu metsamaast 5,8%. Need alad on paljude taime- ja loomaliikide, näiteks samblike, sammalde ja seente, lendorava, must-toonekure jt ainus elupaik.

Suurenenud metsaraie (eriti lageraie ning raadamine) hävitab metsade ökosüsteeme. Eestis on aastane uuendusraie suurenenud 7500 hektarist 1995. aastal 18 000 hektarini 2005. aastal. Metsade istutamine ja külvamine on suurenenud 6500 hektarini, samas on uus istutatud mets enamasti liigivaene, looduslikele puistutele iseloomuliku struktuurita ühevanuste puude monokultuur.

Keskkonna saastumise, eutrofeerumise ja püügi mõju vee-elustiku bioloogilisele mitmekesisusele on raske kindlaks teha. Pigem mõjutab bioloogilist mitmekesisust negatiivsete keskkonnafaktorite koostoime, näiteks kalade halvenenud kudemistingimused. Rannakalastiku olukorda hinnatakse kehvaks, sest 1990. aastate alguses ja keskpaigas oli kalapüügi intensiivsus kohati optimaalsest suurem. Eesti rannalähedaste kalaliikide varu (ahvenlased, meriforell jt) on piiratud ja nende populatsioon (varu) väheneb. Läänemere lõhepopulatsiooni geneetilisest mitmekesisusest on ICES-i (Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu) andmetel alles jäänud vaid 10%^c.

INTRODUCTION

The Convention on Biological Diversity, which was signed by most of the leaders of the world countries at the United Nations Conference on Environment and Development “Earth Summit” in 1992 (ratified by Riigikogu in Estonia in 1994), indicates on the recognition of loss in biodiversity as a global issue. The aim of the Convention of Biological Diversity is the protection of biological diversity and to ensure the sustainable use of its components.

Threat on biological diversity and the decrease of it on all different scales (genes, species, ecosystems and habitats) is high and growing with acceleration. Negative impacts on biodiversity originate from the interconnected sources like the changes in land use, use of fertilizers and pesticides, overall pollution, introduction of foreign species (also genetically modified organisms) and monocultures as well as changes of the climate^a.

If the changes on biological diversity caused by land use are “relatively easy” to predict, then the impacts of overall pollution and changing of the climate are much more complex. Caused by the reduction of impact on biodiversity from eutrophication in some countries the diversity on the level of species has been partly rehabilitated, but not actually on a “pre-pollution” level as the competitive ability of species has changed already. Changing of the climate could add to the rate of the loss of biodiversity as the rate of species’ adaptation could be lower than the rate of changing of the climate^a.

The Estonian Environmental Strategy^b lists as the priority problems the disappearance of natural semi-cultural habitats, the concentration of settlements near the coastal areas and roads, destruction of vulnerable habitats caused by intensive economical activities, the appearance of large wet areas on former agricultural lands and intensifying of the above mentioned negative tendencies by the attitude underestimating the need for protection of biological diversity.

The agricultural areas have decreased considerably in Estonia in the last decade. Caused by the decline of agricultural production also the negative effects on the natural diversity have decreased — due to the decline in the use of fertilizers there is probably less pressure on biodiversity on the level of species. Also the pattern of land use has changed. In time the ecosystems will appear again on those lands, but mainly on the account of the usual wide ecological amplitude species.

Fragmentation is another problem affecting the sustaining of species and ecosystems. On the one hand the roads and intersections are the threat — there are nearly three times more cars in Estonia than in 1980. On the other hand the extensive felling will lead to formation of separated forested “islands”, which gives rise to the separation of important habitats, leading to the impoverishment on species’ level, also the populations are more vulnerable to outer threats. The small number of isolated populations is additionally threatened by the impoverishment in the sense of genetic material as there is a special level of heterogeneity needed in population in order to be able to react on changing conditions. Fragmentation can also affect the animal species, which need a wide complex living area. 5.8% of the forest area is at the present time under the protection as strict nature reserves and special management zones. Those forests are the only living environment for a number of plants and particularly for animal species — black stork, flying squirrel and others.

The growing felling, especially clear cutting and deforestation, destroy forest ecosystems. The yearly regeneration felling has increased from 7,500 hectares in 1995 to 18,000 hectares in 2005. The plantation of forest has increased meanwhile up to 6,500 hectares. Usually the planted forest is much less heterogeneous, the trees of the same age stand without the characteristic structure of the natural forest.

The effect of eutrophication, fishing and general pollution of environment on the water biota is hard to evaluate, rather all negative environment factors together have synergetic effect — for example through the decline of the quality of fish spawn places. The state of the coastal fish resources is in a bad condition, caused by the increased fishing intensity — probably the catch has exceeded the optimum already during the 1990s. The resources of Estonian coastal fish (perch, sea trout, etc.) are limited and their population is decreasing. Only 10% of the biological diversity of the Baltic Sea salmon has remained by the data of the International Council for the Exploration of the Sea^c.

^a *Environment in the European Union at the turn of the century, European Environment Agency, 1999.*

^c *Eesti keskkonnastrateegia (the Estonian Environmental Strategy). RT I 1997, 26, 390.*

^b *Eesti 21. sajandil, arengustrateegiad, visioonid, valikud (Estonia in the 21st century. development strategies, visions, relations). Tallinn, 1999.*

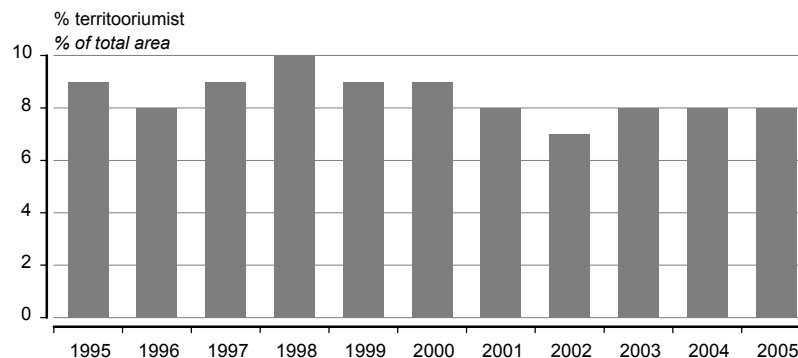
PÖLLUMAJANDUSE INTENSIIVSUS

Definitsioon	Intensiivpõllumajanduse kasutuses olev maa.
Mõõtühik	Intensiivpõllumajanduse kasutuses oleva maa osatähtsus riigi territooriumil (%).
Siht	5. keskkonna tegevusprogramm rõhutab vajadust seada maapiirkondade (<i>versus</i> linna) keskkonnamajandamise eesmärgid, mis tagaks bioloogilise mitmekesisuse ja looduslike elupaikade säilitamise (15%-l põllumajandusmaast) ning keskkonnasäästliku põllumajanduspraktika toetamise.
Analüüs	Põllumajandustootmisega hõlmatud alad on viimasel aastakümnel oluliselt vähenenud. Põllumajandussaaduste tootmise vähenemise tõttu on vähenenud ka põllumajanduse mõju looduslikule mitmekesisusele. Mineraalväetisi on hakatud vähem kasutama, see omakorda vähendab survet liigilisele mitmekesisusele. Samuti on muutunud maakasutuse proportsioon. Sööti jäänud maadele tekib küll aja jooksul kooslus ning liigirikkus suureneb, ent enamasti laia levikualaga liikide arvelt.
Kommentaariid	Intensiivpõllumajanduse kasutuses olev maa hõlmab tera- ja kaunvilja, tehniliste kultuuride, köögivilja, kartuli ja söödakultuuride (v.a mitmeaastased heintaimed) kasvupinna. Põllukultuuride kasvupinna ja kogusaagi andmed põhinevad põllumajanduslike majapidamiste vaatlusel ning on arvestuslikud. Kodumajapidamiste andmed on hinnangulised.

AGRICULTURAL INTENSITY

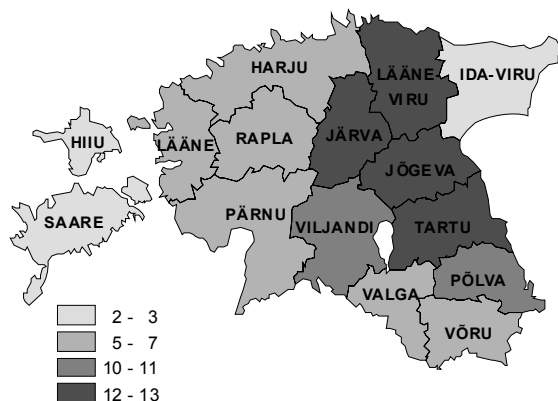
Definition	<i>Area used for intensive agriculture.</i>
Unit of measurement	<i>Area under intensive arable agriculture in proportion to total land area (%).</i>
Target	<i>5EAP: Rural environmental management objectives permitting the maintenance of biodiversity and natural habitats (target 15% of agricultural area under management contracts) and also promotes zonal programmes for the support of environmental-friendly agricultural practices.</i>
Analysis	<i>Areas covered by agricultural production have decreased considerably in the last decades. The decline of agricultural output has reduced the influence of agriculture on biological diversity — quantities of mineral fertilizers have decreased, which has declined the pressure on biodiversity at species' level. The pattern of land use has changed, in time the ecosystems will appear again on those lands, mainly on the account of the wide ecological amplitude species.</i>
Comments	<i>Area used by intensive arable agriculture included growing area of cereals and legumes, industrial crops, vegetables and greens, potatoes and forage crops (excl. multi-annual grass plants). Growing area and production of field crops are estimated on the basis of the survey of agricultural holdings. The data on agricultural households are estimates.</i>

Diagramm 1 **Intensiivpõllumajanduse kasutuses olev maa, 1995–2005***
Diagram 1 *Area used by intensive arable agriculture, 1995–2005**

* Alates 2003. a arvestatakse haritava maale rajatud üle 5 aasta vanune pikaajaline rohumaad loodusliku rohumaad hulka.
* Since 2003 seeded grassland over five years old is included in permanent grassland.

Kaart 1 Intensiivpõllumajanduse kasutuses olev maa maakondades, 2005*
Map 1 Area used by intensive arable agriculture by counties, 2005*
 (protsenti — percentages)

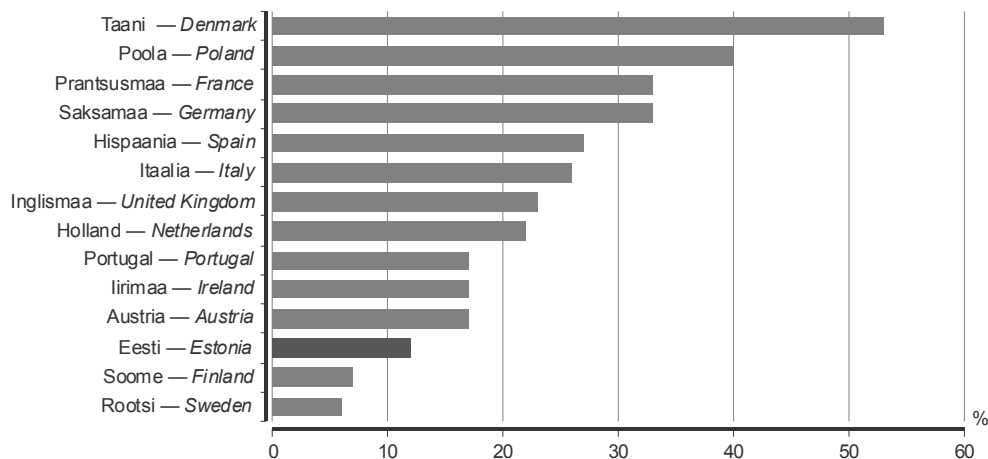
* Alates 2003. a arvatakse haritava maale rajatud üle 5 aasta vanune pikaajaline rohumaa loodusliku rohumaa hulka.
 * Since 2003 seeded grassland over five years old is included in permanent grassland.

Tabel 1 Põllukultuuride kasvupind, 1998–2005
Table 1 Growing area of field crops, 1998–2005
 (tuhat hektarit — thousand hectares)

Põllukultuur	1998	1999	2000	2001*	2002	2003	2004	2005	Field crop
Tera- ja kaunvili	361	324	333	278	262	268	265	286	Cereals and legumes
taliteravili	58	37	51	51	51	48	38	33	winter crops
suviteravili, kaunvili	302	287	283	227	211	220	227	253	summer crops, legumes
nisu	47	53	47	34	37	42	55	66	wheat
oder	167	154	165	134	130	131	127	144	barley
kaer	61	61	53	48	35	37	35	34	oats
segavili	21	16	13	6	6	6	5	4	mixed grain
tatar	0	0	1	1	0	0	0	1	buckwheat
kaunvili	6	3	4	4	2	4	4	4	legumes
Tehnilised kultuurid	18	25	29	28	33	47	51	47	Industrial crops
lina	0	0	0	0	0	0	0	0	flax
raps	18	24	29	28	33	46	50	47	rape
muu	0	0	0	1	0	0	0	0	other
Köögivilid	4	4	4	3	3	3	3	3	Vegetables and greens
Kartul	33	31	31	22	16	17	16	14	Potatoes
Söödajuurvili	5	4	3	1	0	0	0	0	Fodder roots
KOKKU	420	387	400	333	314	335	336	350	TOTAL

* Täpsustatud põllumajandusloenduse andmete alusel.
 * Adjusted by the data of the Agricultural Census.

Diagramm 2 Põllumajanduse kasutuses oleva maa osatähtsus riigi territooriumist, 2003*
Diagram 2 The proportion of arable land to the total area, 2003*

* FAOSTAT, FAO Statistics Division, 2006.

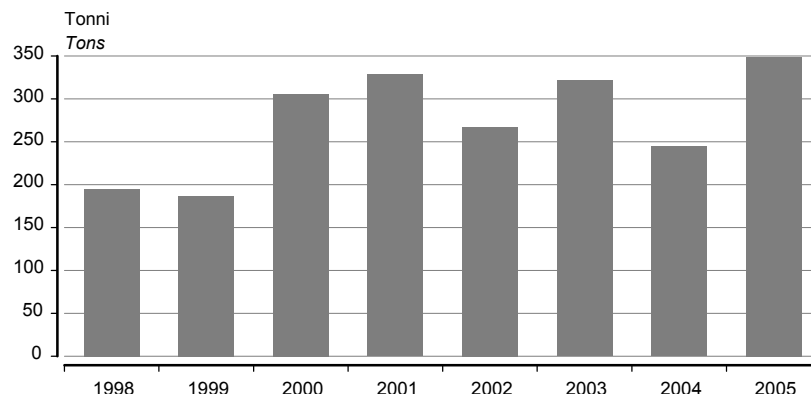
TAIMEKAITSEVAHENDITE KASUTAMINE

Definitsioon	Taimkaitsevahendite kogukasutus (toimeainena) põllumajanduses.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	6. keskkonna tegevusprogrammi järgi on taimkaitsevahendite strateegia ^a peamine eesmärk vähendada taimkaitsevahendite mõju inimese tervisele ja keskkonnale ning jõuda taimkaitsevahendite jätkusuutliku kasutamiseni. Samuti tuleb vähendada taimkaitsevahendite kasutamisega seotud riske, tagades sealjuures vajaliku taimkaitse.
Analüüs	Taimkaitsevahendeid (fenoolid, fosfororgaanilised ühendid, kloreeritud süsivesinikud) kasutatakse umbrohu ja taimkahjurite, parasitide ning putukate tõrjeks, et suurendada saaki. Taimkaitsevahendid kuhjuvad oma omaduste tõttu (püsivus, vähene lahustuvus vees ja hea rasvalahustuvus) elusorganismidesse ja toiduahelatesse. Taimkaitsevahendite blokeerivast biokeemilisest protsessist sõltuvalt varieerub nende mõju taimedele ja loomadele (toime võib olla kantserogeenne, terratogeenne, östrogenne jm). 2005. aastal kasutati põllumajanduslikes majapidamistes 348,8 tonni taimkaitsevahendeid, ühe hektari põllumajandusmaa kohta ligikaudu 0,62 kilogrammi. 2001. aasta taimkaitsevahendite kasutamise andmetel on Eesti 329 tonniga siiski Euroopas üks vähim pestitsiide kasutavaid riike.
Kommentaariid	Taimkaitsevahendite kasutamise andmed põhinevad põllumajanduslike majapidamiste vaatlusel ning on arvestuslikud.

USE OF PESTICIDES

Definition	<i>The total amount of pesticide consumption (as an active substance) by agriculture per year.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Pursuant of the 6EAP the main objective of the thematic strategy use of pesticides^a, is to reduce the impact of pesticides on human health and the environment and more generally to achieve a more sustainable use of pesticides as well as a significant overall reduction in risks and of the use of pesticides consistent with the necessary crop protection.</i>
Analysis	<p><i>Pesticides (phenols, phosphor organic compounds, chlorated hydrocarbons) are used for repulsion of weeds, plant vermin, parasites and insects in order to increase agricultural production. Properties of pesticides — stability, small solubility in water and good solubility in fats cause their accumulation in organisms and food chains. Impact of pesticides on plants and animals (cancerogenic, terratogenic, estrogenic, etc.) varies according to the biochemical process they are blockading.</i></p> <p><i>In 2005 agricultural holdings used 348.8 tons pesticides, about 0.62 kilograms per hectare of agricultural land.</i></p> <p><i>According to the pesticide use data for year 2001, Estonia with its 329 tons of pesticides used is still one of the less pesticides using country in Europe.</i></p>
Comments	<p><i>Data about the use of pesticides in agricultural holdings are estimated on the basis of the survey.</i></p> <p>^a <i>Towards a Thematic Strategy on the Sustainable Use of Pesticides, Brussels, 1.7.2002 COM (2002) 349 final (article 7).</i></p>

Diagramm 1 **Taimkaitsevahendite kasutamine põllumajanduslikes majapidamistes, 1998–2005**
Diagram 1 *Use of pesticides by agricultural holdings, 1998–2005*

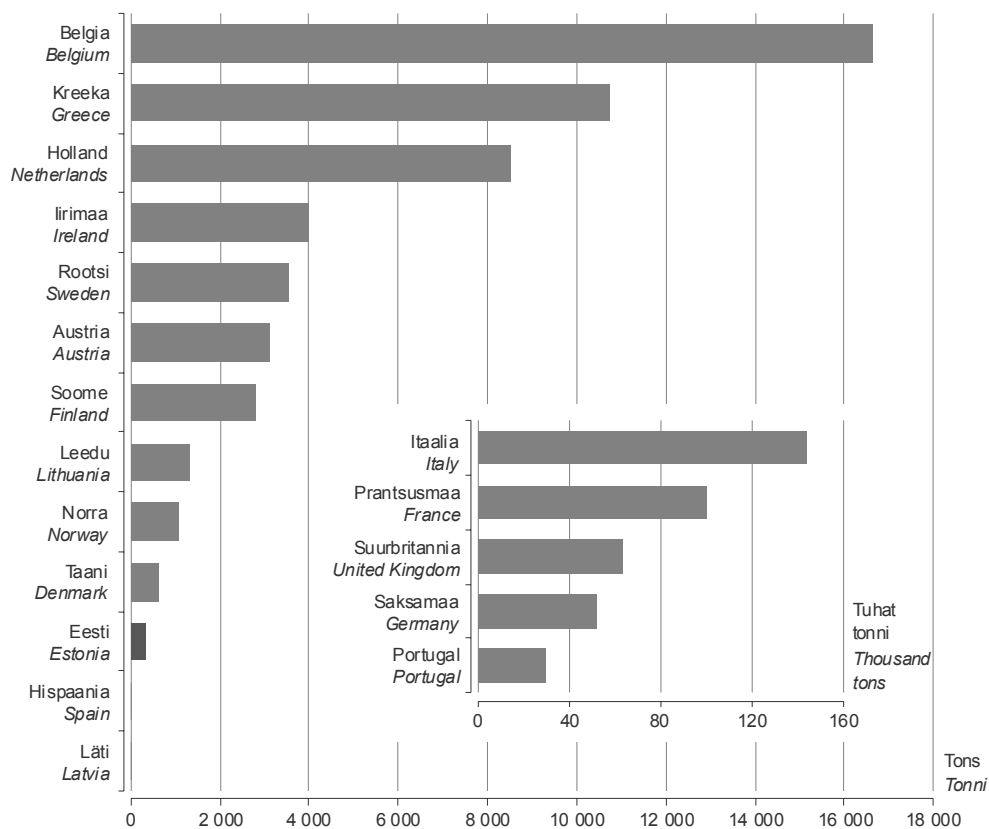

Tabel 1 **Taimekaitsevahendite kasutamine põllumajanduslikes majapidamistes maakonniti, 2005**

 Table 1 *Use of pesticides in agricultural holdings by counties, 2005*
 (toimeainena, kg — as an active substance, kg)

Maakond	Putukatõrjevahendid <i>Insecticides</i>	Seenhaiguste tõrjevahendid <i>Fungicides</i>	Umbrohu tõrjevahendid <i>Herbicides</i>	Puhtimisvahendid <i>Seed treatment preparations</i>	Kasvu-regulaatorid <i>Retardants</i>	Desikandid <i>Desiccants</i>	Kokku <i>Total</i>	County
Harju	577	3 964	15 154	57	2 343	22	22 118	Harju
Hiiu	21	563	2 109	2	95	2	2 790	Hiiu
Ida-Viru	50	1 220	6 842	20	709	12	8 853	Ida-Viru
Jõgeva	227	4 199	29 427	127	3 876	32	37 888	Jõgeva
Järva	133	2 310	36 518	128	3 431	21	42 542	Järva
Lääne	321	900	8 013	80	816	6	10 136	Lääne
Lääne-Viru	309	3 822	41 310	212	4 401	17	50 071	Lääne-Viru
Põlva	166	2 281	15 041	66	1 506	16	19 077	Põlva
Pärnu	310	2 327	21 548	49	1 474	13	25 722	Pärnu
Rapla	76	2 181	13 946	58	1 321	26	17 609	Rapla
Saare	23	489	5 870	31	180	5	6 598	Saare
Tartu	494	4 052	31 021	158	5 438	36	41 200	Tartu
Valga	201	1 985	12 875	37	1 398	12	16 507	Valga
Viljandi	607	4 409	29 314	263	3 542	29	38 163	Viljandi
Võru	55	1 292	7 546	34	676	11	9 614	Võru
KOKKU	3 571	35 994	276 534	1 325	31 206	259	348 888	TOTAL

 Diagramm 2 **Taimekaitsevahendite kasutamine, 2001***

 Diagram 2 *Use of pesticides, 2001**
 (toimeainena — as an active substance)

* FAO Statistical Database, Agricultural Data, Provisional 2004 Production Data

METSARAIE

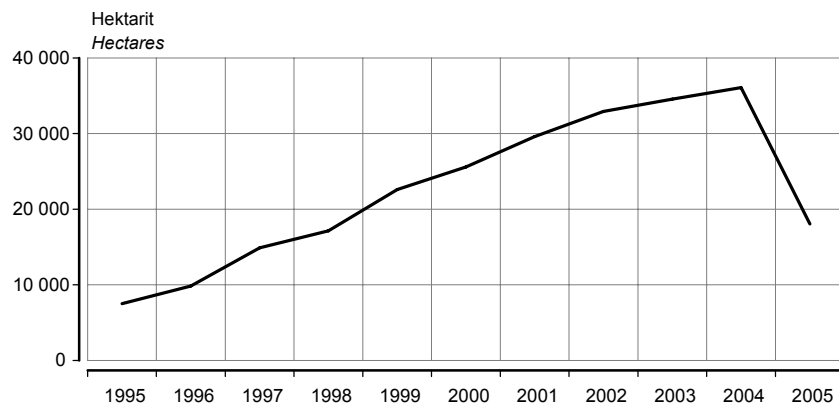
Definitsioon	Looduslike ja poollooduslike puistute vähenemine uuendusraie tagajärjel.
Möötüühik	Uuendusraie pindala või selle osatähtsus kasvava metsa pindalas aastas.
Siht	6. keskkonna tegevusprogramm rõhutab, et metsade majandamisel peetak silmas metsade mitmefunktsioonilisust. Eesti keskkonnastrateegia rõhutab vajadust rakendada säästva metsanduse printsiipe.
Analüüs	Mets hõlmab Eesti territooriumist 49%. Puidu aastane juurdekasv on 5,5 tm/ha. Suurenenud metsaraie, eriti uuendusraie ning raadamine, hävitavad metsa ökosüsteeme. Aastane uuendusraie on suurenenud 7500 hektarist 1995. aastal 18 000 hektarini 2005. aastal ning hõlmab kogu metsamaa pindalast ühe protsendi. Euroopa Liidu riikides oli see näitaja aastatel 1987–1996 keskmiselt 0,6% (hõlmates ka metsatulekahjude tekitatud kahju) ^a . Metsade istutamine ja külvamine on suurenenud 6500 hektarini, kuid uus istutatud mets on enamasti liigivaene, looduslikele puistutele iseloomuliku struktuurita ühevanuste puude monokultuur.
Kommentaariid	1998. aastani pärinevad riigimetsa andmed metskondadelt, alates 1999. aastast Riigimetsa-majandamise Keskuselt. Erametsas ja muul maal toimunud raie andmed on saadud maakondade keskkonnateenistuste erametsanduse konsultantidelt ja põhinevad Keskkonnaministeeriumi ametlikel raiedokumentidel.

FOREST FELLING

Definition	<i>Rate of loss of natural and semi-natural forested areas through clearance.</i>
Unit of measurement	<i>Area of cleared forest or the percentage of cleared forest out of existing natural/semi-natural forest.</i>
Target	<i>6EAP points out that multifunctional purpose of forests must be complied during forest administration. The Estonian Environmental Strategy lays stress on the need to implement principles of sustainable resource of forest management.</i>
Analysis	<i>49% of Estonian territory is covered with forests. Annual increment of growing stock is estimated to 5,5 m³ sol. vol./ha. Increasing of felling, especially regeneration cutting and deforestation destroy forest's ecosystems. Regeneration cutting per year has increased from 7,500 hectares in 1995 to 18,000 hectares in 2005 and accounts for one percentage of the total forest area. In 1987–1996, the average of EU countries was 0,6% (including the area of forest fires)^a. Sowing and planting of new forest has increased to 6,500 hectares; the new planted forest is usually poor in species, without the characteristic structure of the natural forest.</i>
Comments	<i>Data on felling in the state forest were collected up to 1998 from the state forest ranges and since 1999 from the State Forest Management Centre. Data on felling in private and other forest are received from advisers of private forestry of the Ministry of the Environment County Environmental Department based on official felling documentation.</i>

^a Towards environmental pressure indicators for the EU. European Communities, 1999.

Diagramm 1 **Uuendusraie pindala, 1995–2005***
Diagram 1 **Area of regeneration cutting, 1995–2005***

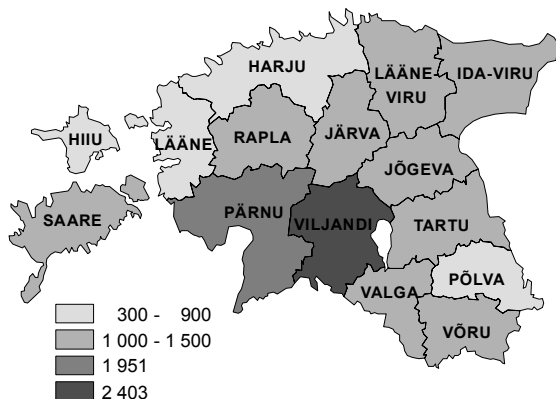

* Metsandusdokumentide alusel.

* By forest related documents.

Kaart 1 Uuendusraie pindala maakondades, 2005*
Map 1 Area of regeneration cutting by counties, 2005*
 (hektarit — hectares)

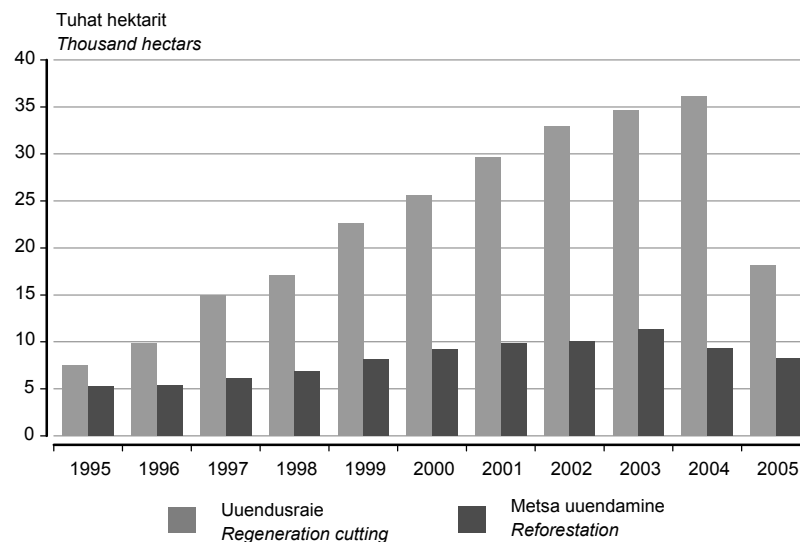
* Metsandusdokumentide alusel.
 * By forest related documents.

Tabel 1 Raiepindala, 1999–2004*
Table 1 Felling area, 1999–2004*
 (tuhat hektarit — thousand hectares)

Raie liik	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Type of felling
Uuendusraie	25	29	28	31	25	18	Regeneration cutting
lageraie	22	27	23	25	19	12	clear cutting
Hooldusraie	33	29	33	37	33	33	Improvement cutting
harvendusraie	29	28	29	24	25	15	Thinning
Muu raie	24	918	17	9	7	7	Other cutting
KOKKU	81	71	78	77	65	59	TOTAL

* Metsainventeerimine statistilise valikmeetodiga (SMI). Eesti Metsakorralduskeskuse andmed.
 * Forest inventory by statistical sampling (FIS) methodology. Data of the Estonian Forest Survey Centre.

Diagramm 2 Uuendusraie ja metsa uuendamine, 1995–2005*
Diagram 2 Regeneration cutting and reforestation, 1995–2005*

* Metsandusdokumentide alusel.
 * By forest related documents.

KALAPÜÜK

Definitsioon	Püütud kala kogus.
Ühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Majanduslikult tähtsaimate kalaliikide (räim ja kilu) ja nende varu seisundit Eesti majandusvööndis on hinnatud heaks. Tursa- ja lõhevaru seisundit hinnatakse mitterahuldavaks veekeskonna suurenenud reostatuse tõttu. Rannakalastiku olukorda hinnatakse kehvaks, sest 1990. aastate alguses ja keskpaigas oli kalapüügi intensiivsus mõnes piirkonnas ja mõne kalapopulatsiooni puhul optimaalsest suurem. Rannalähedaste kalaliikide varu (ahvenlased, meriforell jm) on piiratud ja nende populatsioon väheneb ^a .
Kommentaariid	Kalapüügi andmed vastavad kalurite püügipäevikute andmetele. Harrastuskalurite püütud kogust ei arvestata. Andmeid kogub Keskkonnaministeerium.

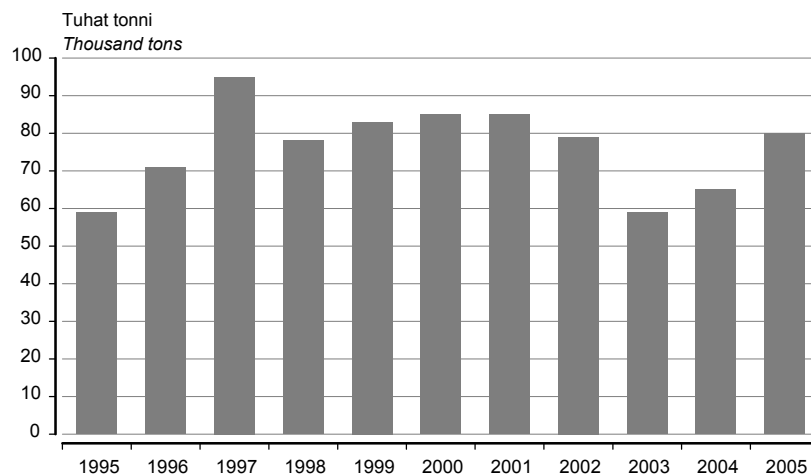
FISH CATCH

Definition	<i>Total annual amount of caught fish.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>The state of resources of economically most important fish species — Atlantic herring and European sprat — has been estimated satisfactory. The state of resources of cod and salmon is not satisfactory due to the increased pollution of water environment. The state of the coastal fish resources is also bad as a result of the increased fishing intensity. Fish catch exceeded optimum in the case of some species at the beginning and in the middle of the 1990s. The resources of Estonian coastal fish (perch, sea trout, etc.) are limited and their population is decreasing^a.</i>
Comments	<i>Data about fish catch are in accordance with fishing journals of professional fishermen. Quantities of fish catch of amateurs are not included. The data is collected by the Ministry of Environment.</i>

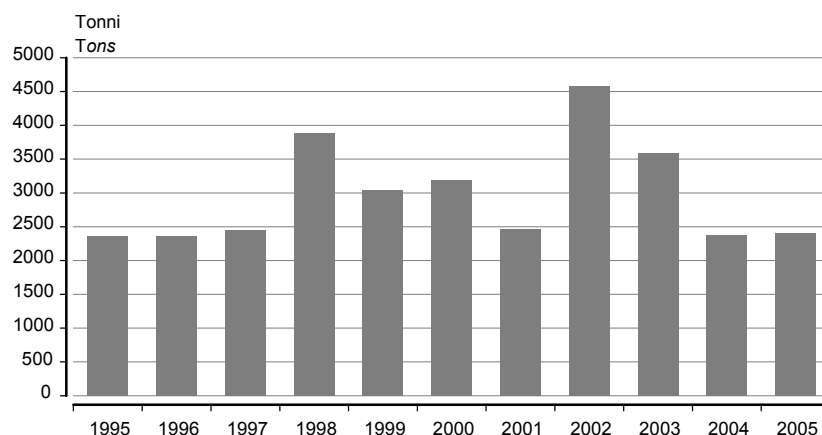
^a Eesti 21. sajandil. Arengustrateegiad, visioonid, valikud (*Estonia in the 21st century, development strategies, visions, relations*). Tallinn, 1999.

Diagramm 1 **Läänemere ja sisevete kalapüük, 1995–2005**
Diagram 1 *Fish catch from the Baltic Sea and inland waters, 1995–2005*

Läänemeri — *The Baltic Sea*

Siseveed — Inland waters

Tabel 1 **Läänemere kalapüük, 1998–2005**
 Table 1 *The Baltic Sea fish catch, 1998–2005*
 (toorkala, tonni — live weight, metric tons)

Kala liik	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Species
Ahven	237	296	280	386	578	824	666	689	European perch
Angerjas	22	28	27	27	27	19	16	9	European eel
Emakala	9	2	1	1	1	0	0	0	Eelpout
Forell	8	10	13	13	16	9	10	11	Sea trout
Haug	17	19	21	19	19	31	49	23	Northern pike
Kilu	32 165	36 407	41 394	40 777	40 717	29 366	34 113	55 285	European sprat
Koha	141	116	25	33	38	96	206	68	Pike-perch
Latikas	7	13	10	10	16	15	12	8	Freshwater bream
Lest	355	416	420	482	515	442	384	403	European flounder
Luts	3	1	2	1	1	1	1	1	Burbot
Lõhe	7	13	21	14	16	10	7	8	Atlantic salmon
Nurg/särg	321	157	244	272	303	160	187	85	Silver bream/roach
Räim	42 721	44 038	41 735	41 738	36 250	27 359	27 380	22 098	Baltic herring
Siig	20	28	33	33	47	30	28	19	Pollan (=powan)
Säinas	69	50	61	36	26	24	16	7	Orfe (=ide)
Tint	10	61	90	127	104	200	232	203	European smelt
Tursk	1 167	1 060	514	755	37	560	1 279	589	Atlantic cod
Tuulehaug	167	122	135	111	148	96	168	156	Garfish
Vimb	165	123	101	82	115	73	59	41	Vimba
Muud	33	38	49	42	61	63	89	58	Other
KOKKU	77 644	82 998	85 176	84 959	79 035	59 378	64 902	79 761	TOTAL

Tabel 2 **Sisevete kalapüük, 1995–2005**
 Table 2 *Inland waters' fish catch, 1995–2005*
 (toorkala, tonni — live weight, metric tons)

Kala liik	Peipsi järv Lake Peipsi	Võrtsjärv Lake Võrtsjärv	Teised veekogud Other water bodies	Kokku Total	Species
Ahven	374	17	8	399	European perch
Angerjas	0	17	2	19	European eel
Haug	64	55	7	126	Northern pike
Koha	673	35	4	712	Pike-perch
Latikas	328	57	34	419	Freshwater bream
Luts	17	3	0	20	Burbot
Nurg/särg	231	0	39	270	Silver bream/roach
Peipsi siig	2	0	0	2	Houting
Silm	-	-	62	62	Lampreys
Säinas	1	0	1	2	Orfe (=ide)
Tint	169	-	-	169	European smelt
Muu	3	191	7	201	Other
KOKKU 2005	1 862	374	164	2 400	TOTAL 2005
1995	2 132	226	7	2 365	1995
1996	2 106	247	8	2 361	1996
1997	2 161	260	18	2 439	1997
1998	3 611	241	26	3 878	1998
1999	2 779	242	20	3 041	1999
2000	2 787	337	65	3 189	2000
2001	1 974	376	111	2 461	2001
2002	4 149	319	112	4 580	2002
2003	3 156	316	120	3 592	2003
2004	1 883	351	134	2 368	2004

SISSEJUHATUS

Suurenev jäätmeteke on paljude riikide probleem. Jäätmetega kaasnev peamine keskkonnarisk seisneb pinnase ning pinna- ja põhjavee saastumise ohus, samuti kasvuhoonegaaside emissioonis biolagunevate jäätmete lagunemisel. Ühtlasi peegeldab suur jäätmekogus ressurside ja energia raiskamist. Ladestuspaikades aasta-aastalt kiiremini suurenev jäätmekogus on sundinud riike pöörama prügiladestuse asemel rohkem tähelepanu integreeritud jäätmemajandusele. Jäätmete korralik töötlemine on aga majanduslikult koormav nii ettevõtetele, kodumajapidamistele kui ka omavalitsustele.

Eestis toetab säästliku jäätmemajanduse väljaarendamist säästva arengu seadus^a ning keskkonnanstrateegia^b, mis tõstavad esile säästva arengu põhimõtteid. Keskkonnanstrateegia eesmärk on kasutada säästlikult toormaterjali, vähendada jäätmeteket, stimuleerida jäätmete töötlemist, vähendada jäätmete põhjustatud keskkonnasaastatust, vähendada jäätmetega reostatud alasid ja tõhustada jäätmemajandust. Eesti keskkonnanstrateegia eesmärk aastaks 2010 on suurendada jäätmete taaskasutamise osatähtsust 50%-ni, samuti stabiliseerida olmejäätmete teket 250–300 kilogrammini inimese kohta.

Jäätmeid tekib Eestis üha rohkem. Jäätmete taaskasutamine on 1995. aastaga võrreldes vähenenud 50%, kuid on viimastel aastatel pidevalt suurenenud. Kogutud olmejäätmete hulk on viimastel aastatel stabiilselt 500 000 tonni piires püsinud. 79% elanike olmejäätmed veetakse ära.

2005. aastal ladestati prügilatesse 11 miljonit tonni jäätmeid. Kasutusel oli 40 prügilat, 26-st kasutusel olnud tavajäätmete prügilast (prügilad, kuhu põhiliselt ladestatakse olmejäätmeid) vastas euronõuetele 5. Olmejäätmete teke (kogutud hulk) Eestis (2005. aastal 415 kilogrammi elaniku kohta) on suurem kui paljudes Ida-Euroopa riikides, kuid väiksem Euroopa Liidu riikide keskmisest näitajast (505 kilogrammi elaniku kohta aastas)^c.

Jäätmemahukas energiatootmine on põhjus, miks Eesti on Euroopa riikide hulgas suurim tööstus- ja energiatootmisjäätmete tootja elaniku kohta^c. 2005. aastal tekkinud 18,5 miljonist tonnist jäätmetest pärines suur osa otseselt (5,8 miljonit tonni põlevkivituhka) või kaudselt (5,8 miljonit tonni põlevkivi aherainet) energiatootmisest.

Põhja-Eesti paekaldal paiknev radioaktiivsete jäätmete hoidla, kuhu on ladestatud ligi 12 miljonit tonni uraani sisaldavaid jäätmeid, kujutab ohtu nii Läänemerele kui ka põhjaveele.

Kui suur jäätmekogus näitab ressurside raiskamist, siis jäätmete mõju keskkonnale arvestatakse jäätmete ohtlikkuse ja toksilisuse järgi. Eestis tekib ohtlikke jäätmeid elaniku kohta (5,2 tonni 2005. aastal) Euroopa riikidest kõige enam. 2005. aastal tekkis Eestis jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistule vastavaid ohtlikke jäätmeid 7 miljonit tonni, neist 6,6 miljonit tonni oli põlevkivi töötlemisega seotud ohtlikke jäätmeid.

2005. aastal tekkinud jäätmetest ladestati ja maeti keskkonda 62%. Põllumajanduslikul eesmärgil kasutati pinnasetöötamiseks 2 miljonit tonni jäätmeid. Anorgaanilisi aineid võeti taas ringlusse 1,7 miljonit tonni. 298 000 tonni jäätmeid taaskasutati energia saamiseks (põletati), 952 000 tonni orgaanilisi aineid võeti taas ringlusse (sh komposteeriti). Õlisid taasrafineeriti 878 tonni. Töödeldavate jäätmete (klaas, vanapaber) kogumine majapidamistest ja tööstusest on võrreldes varasemate aastakümnetega subsiidiumide kadumise tõttu vähenenud, kuid taas elavnemas õigusaktide arengu toel. Paberikogumine on suurenenud 7000 tonnist 1995. aastal 47 000 tonnini 2005. aastal. Kui 1995. aastal koguti klaasi 2500 tonni, siis 2005. aastal 22 000 tonni. Samuti on suurenenud plasti kogumine. 2005. aastal koguti seda 13 000 tonni, 1995. aastal 800 tonni.

INTRODUCTION

The growing amount of waste has become a problem in many countries. The main environmental risks of the waste are the threat to the contamination of soil and groundwater; emission of greenhouse gases resulted from the anaerobic decomposition of waste. Large quantity of waste reflects wasting of resources and energy. The increasing amount of waste in landfill sites has forced the countries to focus waste management from the waste landfilling to the integrated waste management.

In Estonia the advancement of sustainable waste management is supported by the Act on Sustainable Development^a and the Environmental Strategy^b, which both underline the

principles of sustainable waste management. The Estonian Environmental Strategy points out the need for the sustainable use of raw materials, the reduction of generation of waste, the stimulation of waste recovery, the reduction of negative impact of waste on environment, the reduction of the size of the areas under waste landfills and the enhancement of waste management. The targets for the year 2010 are to increase recycling of waste up to 50% and to stabilise generation of municipal waste up to 250–300 kilograms per capita.

The generated amount of waste is increasing in recent years. The recycled amount of waste has decreased by 50% compared to 1995 (base year for the data collection on recycling), but has been slowly increasing during the few last years. 40 waste landfills were in use in Estonia in 2005, 11.4 million tons of waste was landfilled there.

In Estonia the amount of generated municipal waste (estimated on the basis of the collected amount) was 415 kilograms per capita in 2005. It is somewhat higher than in some other Central European countries, but lower than in the countries of the European Union (505 kilograms per capita in a year)^c.

The wasteful energy production is the reason why Estonia is the biggest industrial and energy production waste producer per capita in Europe^c. Out of 18.5 million tons of waste generated 5.8 million tons came directly (oil shale burning ash) or indirectly — 5.8 million tons (oil shale mining waste) — from energy production.

The radioactive waste stored on the North coast of Estonia is a hazard to the Baltic Sea as well as to the ground water, because 12 millions tons of uranium containing waste is landfilled there.

If a big quantity of waste indicates wasting of the resources, then the environmental impact caused by waste is reflected by the toxicity and dangerousness of the waste. In Estonia the generation of hazardous waste per capita is the highest (5.2 tons in 2005) among European countries. According to Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste, 7.0 million tons of hazardous waste were generated in Estonia in 2005, of which waste of oil shale treatment made up 6.6 million tons.

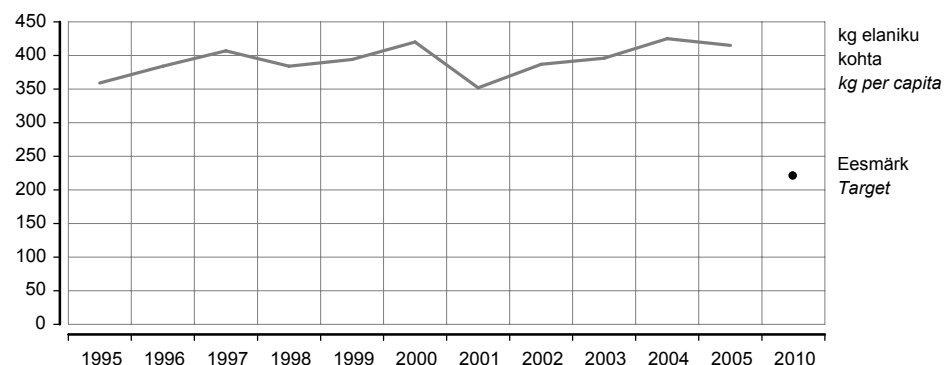
In 2005, 62% of the generated waste was disposed in environment. 2.0 million tons of waste was used for agricultural coating. 1.7 million tons of inorganic material was re-circulated. 298,000 tons of waste was recovered to reclaim energy (incineration), 952,000 tons of organic substances was recycled (incl. compost). 878 tons of oil was refined. The collection of recyclable materials (glass, paper) from households and industries has decreased due to the disappearance of subsidies in comparison to previous decades. However, the collection of recyclable materials is increasing again due to the relevant legislation. The collection of paper had increased from 7,000 tons in 1995 to 47,000 tons in 2005. If 2,500 tons of glass was collected in 1995, then 22,000 tons were collected in 2005. The collection of plastic has also increased from 8,000 tons in 1995 to 13,000 tons in 2005.

^a Säätstva arengu seadus (Act on Sustainable Development). RT I 1995, 31, 384; 1997, 48, 772; 1999, 29, 398.

^b Eesti keskkonnastrateegia (the Estonian Environmental Strategy). RT I 1997, 26, 390.

^c Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.

Diagramm 1 **Olmejäätmete tekkimine, 1995–2010***
Diagram 1 **Generation of municipal waste, 1995–2010***

* Kogutud olmejäätmete andmed.

* The data of collected municipal waste.

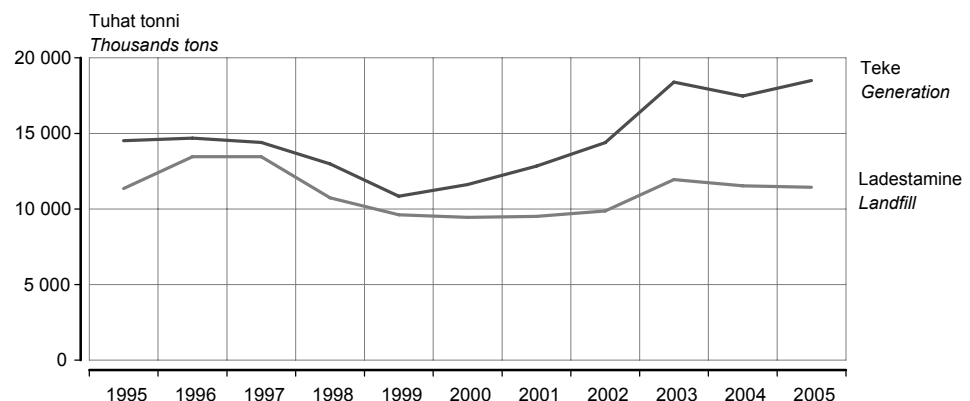
JÄÄTMETE LADESTAMINE

Definitsioon	Jäätmete kogus, mis on ladestatud prügilatesse (ohtlike jäätmete ladestuspaikadesse, olmeprügilatesse ja inertsete jäätmete prügilatesse).
Möötüühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Omaette sihti ei ole. Agenda 21 soovitas koostada aastaks 2000 jäätmete töötlemist puudutavad eesmärgid ja standardid, mis lähtuvad looduskeskkonnast ja selle assimileerimisvõimest. Eesti keskkonnastrateegia seadis aastaks 2010 eesmärgi suurendada jäätmete taaskasutamise osatähtsus 50%-ni, samuti stabiliseerida olmejäätmete teke 250–300 kilogrammini inimese kohta.
Analüüs	<p>2005. aastal tekkinud 18,5 miljonist tonnist jäätmetest ladestati ja maeti keskkonda 11,4 miljonit tonni ehk 62%. 10,9 miljonit tonni jäätmeid ladestati Ida-Viru tööstusjäätmete ladestuspaikadesse — põlevkivi tuhaväljadele, poolkoksimägedele, Sillamäe sette- ja tuhaväljakutele ja kaevanduste prügilatesse.</p> <p>2005. aastal ladestati jäätmeid 40 prügilasse, neist 26 olid tavajäätmete prügilad, 3 püsijäätmete prügilad, 11 ohtlike jäätmete prügilad, 7 loomade matmispaigad.</p> <p>Segaolmejäätmeid ladestati prügilatesse 360 000 tonni (79% kogutud segaolmejäätmetest).</p>
Kommentaariid	Jäätmete ladestamise andmed on saadud prügila omanikult või haldajalt.

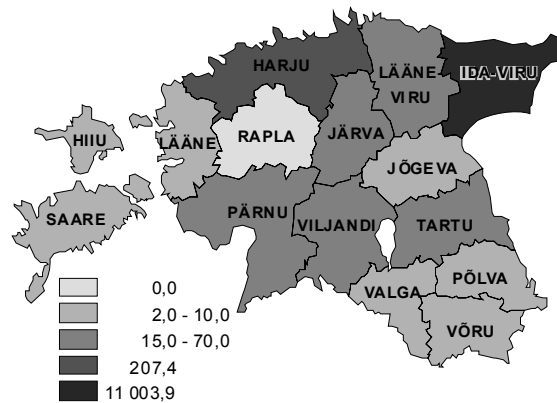
WASTE LANDFILL

Definition	<i>This indicator covers the total amount of waste, which is landfilled in all types of landfills: landfills for hazardous waste, landfills for municipal and non-hazardous waste and landfills for inert waste.</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>No specific target for waste deposited in landfills. Though, Agenda 21 recommended establishing waste treatment objectives and standards based on the nature and the assimilative capacity of the receiving environment. The Estonian Environmental Strategy targets are to increase recycling of waste up to 50%, and to stabilise generation of municipal waste up to 250–300 kilograms per capita for the year 2010.</i>
Analysis	<p><i>In 2005, out of generated amount of waste (18.5 million tons), 11.4 million tons i.e. 62% was disposed in environment. 10.9 million tons of waste was disposed in Ida-Viru industrial waste landfills — fields of oil shale ashes, mountains of oil shale semi-coke, deposits and ashes-fields of Sillamäe and landfills of mines.</i></p> <p><i>40 landfills were used for disposal of waste in 2005, of which 26 were landfills of mixed municipal waste, 3 for durable waste, 11 hazardous waste landfills and 7 were animal tissue waste landfills.</i></p> <p><i>360,000 tons of mixed municipal waste was disposed in landfills (79% of the collected amount of waste).</i></p>
Comments	<i>The data concerning landfilled waste are received from the operators of landfills.</i>

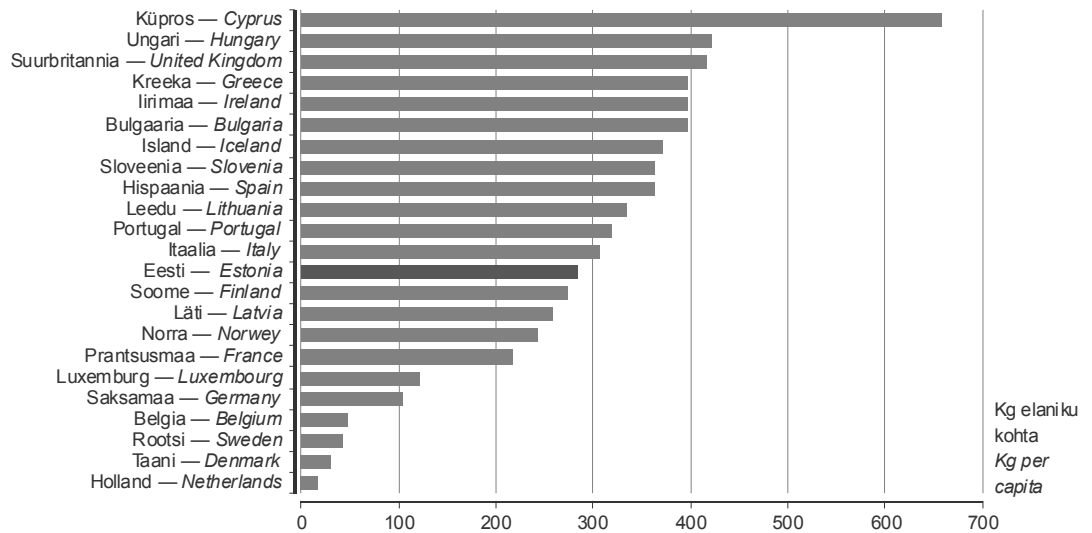
Diagramm 1 **Jäätmete teke ja ladestamine prügilatesse, 1995–2005**
 Diagram 1 **Generation and disposal of waste, 1995–2005**

Kaart 1 Jäätmete ladestamine prügilatesse maakondades, 2005
Map 1 Disposal of waste in landfills by counties, 2005
 (tuhat tonni — thousand tons)

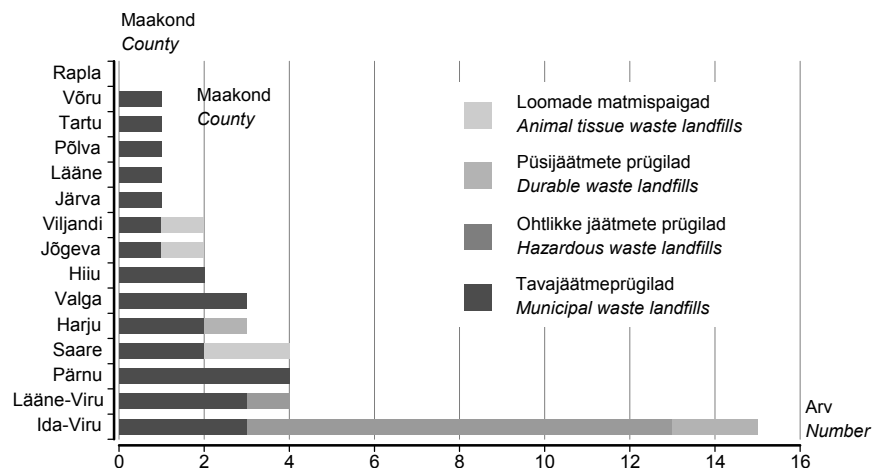

Diagramm 2 Olmejäätmete ladestamine, 2004*
Diagram 2 Municipal waste landfill, 2004*

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Diagramm 3 Prügilad, 2005
Diagram 3 Landfills, 2005

OHTLIKUD JÄÄTMED

Definitsioon	Jäätmed klassifitseeritakse ohtlikuks Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi (kinnitatud 24. novembril 1998 Vabariigi Valitsuse määrusega nr 263).
Möötüühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Agenda 21 toob välja ohtlike jäätmete tekke ennetamise või vähendamise kui osa puhta tootmisega seonduvast.
Analüüs	<p>Kui suur jäätmekogus näitab ressursside raiskamist, siis jäätmete mõju keskkonnale arvestatakse jäätmete ohtlikkuse ja toksilisuse alusel. Eestis tekib ohtlikke jäätmeid elaniku kohta (5,2 tonni 2005. aastal) Euroopa riikidest kõige enam. Selle peamine põhjus on põlevkivitöötlemise jäätmete suur hulk.</p> <p>2005. aastal tekkis Eestis jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistule vastavaid ohtlikke jäätmeid 7 miljonit tonni, neist 6,6 miljonit tonni oli põlevkivi töötlemisega seotud ohtlikke jäätmeid.</p>
Kommentaariid	Ohtlike jäätmete tekkimise andmed on saadud jäätmeloaga ettevõtetest. Nende ettevõtete ring kujuneb välja maakondade keskkonnateenistuste otsuste alusel.

HAZARDOUS WASTE

Definition	<i>Waste is characterised hazardous as defined in the Government of the Republic Regulation No 263 of 24 November 1998, Approval of the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on European Waste Catalogue (EWC).</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>In Agenda 21, an overall target of "preventing or minimising the generation of hazardous waste as part of an overall integrated cleaner production approach" is provided.</i>
Analysis	<p><i>If a big quantity of waste indicates wasting of the resources, then the environmental impact caused by waste is reflected by the toxicity and dangerousness of the waste. In Estonia the generation of hazardous waste per capita is the highest (5.2 tons in 2005) among European countries, the main reason of which is oil shale treatment waste.</i></p> <p><i>According to Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste, 7.0 million tons of hazardous waste were generated in Estonia in 2005, of which waste of oil shale treatment made up 6.6 million tons.</i></p>
Comments	<i>The data about generation of hazardous waste have been received from the enterprises, which have waste permits. The range of the enterprises has been set by the county environmental departments.</i>

Diagramm 1 **Ohtlike jäätmete tekkimine, 1995–2005**
Diagram 1 **Generation of hazardous waste, 1995–2005**

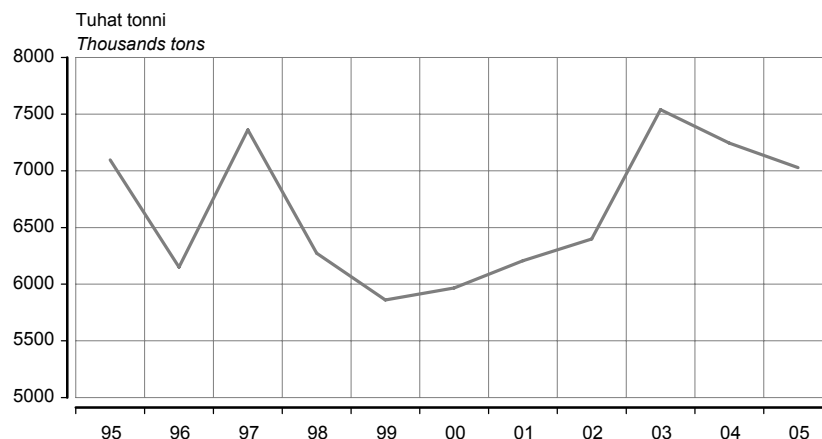
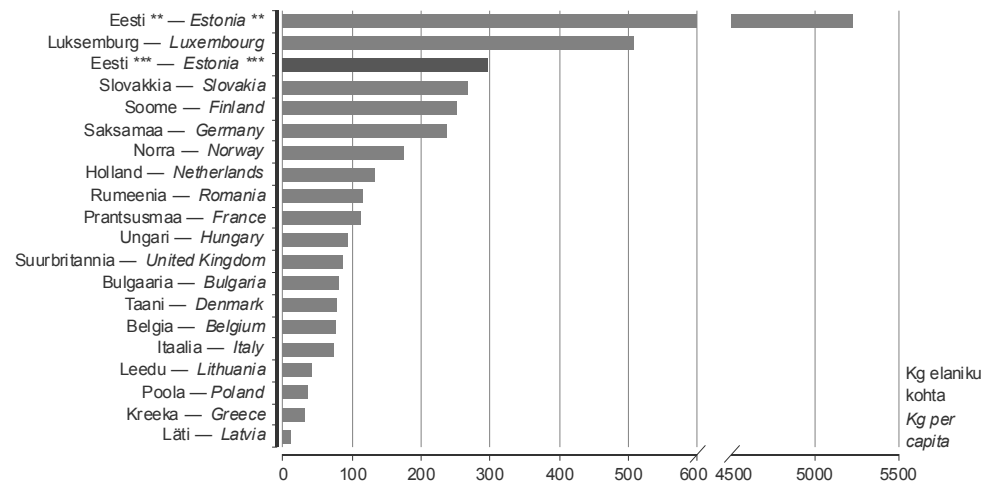

Diagramm 2 Ohtlike jäätmete tekkimine*
Diagram 2 Generation of hazardous waste*

Eesti *** — põlevkivijäätmeteta; Estonia — without oil shale waste.

Eesti ** — kõik I–IV ohtlikkusklassi jäätmed; Estonia — with oil shale waste.

* New Cronos. Eurostat, 2005 (Eesti 2005, teised riigid viimane võimalik aasta; Estonia 2005, other countries last available year).

Tabel 1 Ohtlike jäätmete tekkimine ettevõtetes, 2005
Table 1 Generation of hazardous waste in enterprises, 2005
(tons — tonni)

Termilistes protsessides tekkinud jäätmed	5 825 202	Waste from thermal processes
põlevkivi lendtuhk	3 410 228	oil shale fly ash
põlevkivi koldetuhk	2 352 020	oil shale bottom ash
Nafta ja õli rafineerimisel ning põlevkivi utmisel tekkinud jäätmed	868 346	Waste from petroleum refining and fractioning and oil shale
põlevkivi poolkoks	845 966	oil shale semi-coke
Nimistus mujal määramata jäätmed	237 081	Waste not otherwise specified on the list
ohtlike aineid sisaldavad vesipõhised vedeljäätmed	229 427	aqueous liquid waste containing dangerous substances
Õli- ja vedelkütuse jäätmed	68 546	Oil and liquid fuel waste
Ehitus- ja lammutuspraht	9 468	Construction and demolition waste
Jäätmekäitlusettevõtete, ettevõtteväliste reoveepuhastite ja veevärgijäätmed	10 257	Waste from waste treatment facilities, off-site waste water treatment plants and water industry
Inimeste ja loomade tervishoiu jäätmed	219	Waste from human and animal health care
Orgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed	2 149	Waste from organic chemical processes
Olmejäätmed	675	Municipal waste
Pinnakatete, liimide, hermeetikute ja trükivärvide valmistamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmed	1 054	Waste from the manufacture, formulation, supply and use of coatings, adhesives, sealants and printing inks
Anorgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed	4 580	Waste from inorganic chemical processes
Pakend; nimistus mujal määratlemata absorbendid, puhastuskaltsud, filtrimaterjalid ja kaitseriietus	841	Packaging; absorbents, wiping cloths, filter materials and protective clothing not otherwise specified on the list
Metallide pinnatötlusel ja pindamisel ning värviliste metallide hüdro metallurgias tekkinud jäätmed	226	Waste from metal treatment and coating of metals and from non-ferrous hydro-metallurgy
Fotograafijäätmed	181	Waste from the photographic industry
Põllumajandus-, aiandus-, jahindus-, kalapüügi- ja vesiviljelussaaduste toormetootmisjäätmed, toiduvalmistamis- ja töötlemisjäätmed	17	Waste from agricultural, horticultural, hunting, fishing and aquaculture primary production, food preparation
Orgaaniliste lahustite, külmutusagensi- ja aerosoolikandegaasijäätmed	134	Waste from organic solvents, refrigerants, and aerosol carrier gases
Metallide ja plastide mehaanilisel vormimisel ja pinnatötlusel tekkinud jäätmed	0	Waste from mechanic shaping and surface treatment of metals and plastics
Puidu töötlemisel, plaatide ja mööbli, tselluloosi ja paberi ning kartongi tootmisel tekkinud jäätmed	322	Waste from wood processing, manufacture of furniture, pulp, paper and paperboard
KOKKU	7 029 300	TOTAL

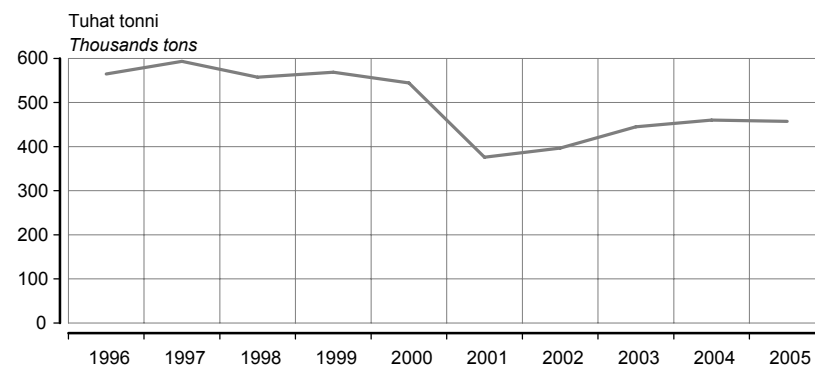
OLMEJÄÄTMED

Definitsioon	Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi (kinnitatud 24. novembril 1998 Vabariigi Valitsuse määrusega nr 263) on olmejäätmed defineeritud kui kodumajapidamistelt kogutud tavajäätmed ning samalaadsed kaubanduses, tööstuses ja ametiasutustes kogutud jäätmed, sealhulgas liigiti kogutud jäätmed.
Möötühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Rahvusvahelist omaette eesmärki ei ole. 5. keskkonna tegevusprogramm formuleeris jäätmetekke stabiliseerimise strateegia, mis pidi tagama jäätmetekke stabiliseerimise 2000. aastaks 1985. aasta tasemele. Eesti keskkonnastrateegia eesmärk on stabiliseerida aastaks 2010 olmejäätmete teke 250–300 kilogrammini inimese kohta aastas.
Analüüs	Suur olmejäätmekogus elaniku kohta aastas on iseloomulik rikastele riikidele. Samas on olmejäätmeid üha rohkem ka Kesk-Euroopa riikides. Laienev pakendatud olme kaupade tarbimine suurendab jäätmete ladestamist keskkonda, kui neid ei töödelda ega taaskasutata. Eestis veetakse ära 79% elanike olmejäätmed. 2005. aastal oli kasutusel 26 tavajäätmete prügilat.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad kogutud olmejäätmete hulka. Kogutud olmejäätmetest pärineb 50% kodumajapidamistest. Olmejäätmete definitsioon on riigiti erinev ja seetõttu on andmeid raske võrrelda.

MUNICIPAL WASTE

Definition	<i>Municipal waste is defined as municipal waste No 200,000 and similar industrial and institutional waste including separately collected fractions as defined by the Government of the Republic Regulation No 263 of 24 November 1998, Approval of the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on European Waste Catalogue (EWC).</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>No specific international target exists. The Fifth Environmental Action Programme has formulated a strategy to stabilise the waste production at the 1985 level by the year 2000. The goal of the Estonian Environmental Strategy for the year 2010 is to stabilize the generation of municipal waste generation up to 250–300 kilograms per capita.</i>
Analysis	<i>A large quantity of municipal waste per capita in a year is characteristic of rich countries. But also in Central European countries the amount of waste has started to increase. The enhanced consumption of packed commodities leads to the increased amount of landfilled waste if there is no recycling. It should be noted that 79% of the population is covered by waste collection. In 2005, 26 municipal waste landfills were in use in Estonia.</i>
Comments	<i>The data reflect the collected amount of municipal waste. 50% of municipal waste has been received from households. As the definition of municipal waste varies in different countries, the data are not fully comparable.</i>

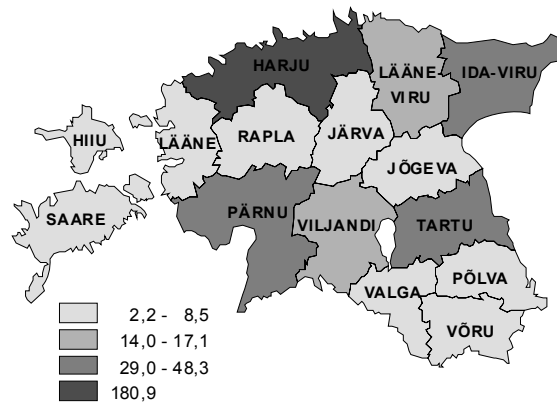
Diagramm 1 **Segaolmejäätmete tekkimine, 1996–2005***
Diagram 1 **Generation of mixed municipal waste, 1996–2005***

* Kogutud olmejäätmed

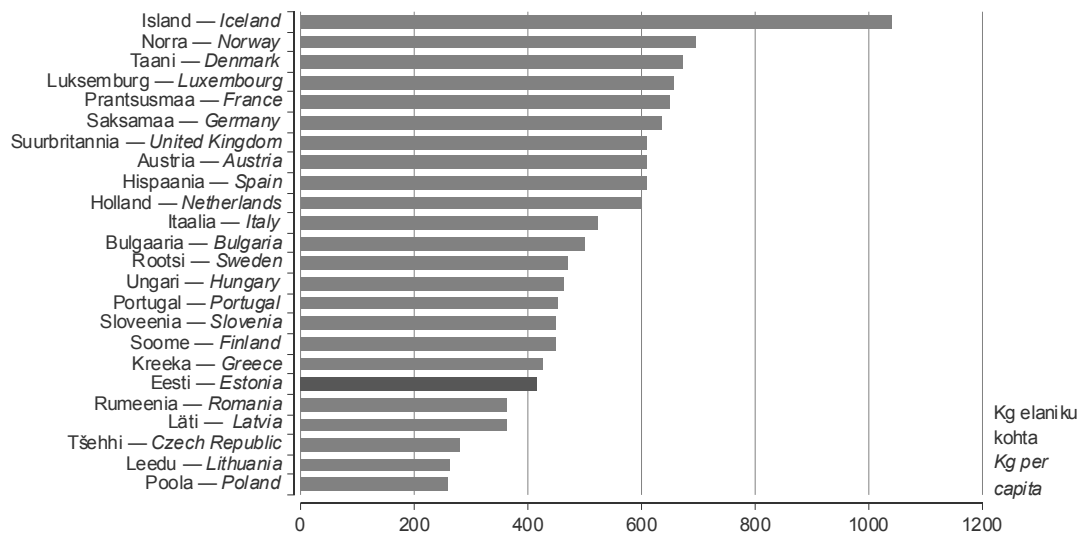
* Collected municipal waste

Kaart 1 Segaolemejätmete tekkimine maakondades, 2005^{a, b}
Map 1 Generation of mixed municipal waste by counties, 2005^{a, b}
 (tuhat tonni — thousand tons)

^a Kogutud olmejäätmed.
^a Collected municipal waste.
^b Maakonniti määramata 72,1 tuhat tonni.
^b Unspecified by counties, 72.1 thousand tons.

Diagramm 2 Olmejätmete tekkimine, 2003*
Diagram 2 Generation of municipal waste, 2003*

*Energy, Transport and Environment Indicators. Eurostat, 2005

Tabel 1 Segaolemejätmete kogumine ja töötlus, 1999–2005
Table 1 Mixed municipal waste collection and recycling, 1999–2005
 (tonni — tons)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Kogumine	568 694	544 194	376 100	396 743	444 982	460 327	457 324	Collection
Töötlus	73	4	2	20	61 862	87 542	94 247	Recycling
taaskasutamine	73	0	2	19	61 796	87 542	94 247	recovery operations
taaskasutamine energia tootmiseks	-	0	2	-	1	-	-	recovery with energy reclamation
kompostimine	73	-	-	-	61 795	87 542	94 247	composting
kõrvaldamine	-	4	-	1	66	-	350	disposal
põletamine energia kasutamiseteta	-	4	-	-	-	-	-	incineration without energy reclamation
Ladestamine prügilasse	568 621	543 874	375 734	381 579	360 177	366 443	359 674	Deposit into landfill

JÄÄTMETE RINGLUSSEVÖTT

Definitsioon	Näitaja kirjeldab jäätmete taaskasutamist ja vaatleb selliseid materjale nagu klaas, paber, kartong ja tekstiil. Suhteliselt uus nähtus on plastmassi taaskasutamine. Nende jäätme-fraktsioonide kogumine on kõige olulisem olmejäätmete vähendamise faktor. Indikaator on defineeritud kui taaskasutatud pakendi protsent tõenäolisest tarimisest.
Möötüühik	Tonni aastas
Siht	Agenda 21 soovitas kõikidel tööstusriikidel koostada aastaks 2000 jäätmete efektiivse taaskasutamise rahvuslik programm ning määrata siht, milleni kavatsetakse sellel alal jõuda. Paljud riigid on juba määranud pakenditööstuse, tööstusjäätmete ja olmejäätmete taaskasutamise osatähtsuse protsendi tõenäolisest tarimisest. Eesti keskkonnastrateegia seadis aastaks 2010 eesmärgi suurendada jäätmete taaskasutamise osatähtsus 50%-ni.
Analüüs	Tootmise ja tarimise vaatenurgast saab eristada kolme tüüpi jäätmete taaskasutamist: tootmistsüklisisene taaskasutamine, toote taaskasutamine ning toote kasutamisjärgne (jäätmete) taaskasutamine. Paberi, klaasi ja plasti kogumine on 1995. aastaga võrreldes pidevalt suurenenud. Rauajäätmeid kogutakse peamiselt ekspordiks. Pliijäätmete kogumine on viimastel aastatel oluliselt vähenenud. 2001. aastast on oluliselt suurenenud paberi-, klaasi- ja plastjäätmete taaskasutamine.
Kommentaariid	Teise toorme taaskasutamise andmed on saadud jäätmekäitluse ja -kogumisega tegelevatelt ettevõtetelt. Nende ettevõtete ring kujuneb välja maakondade keskkonnateenistuste otsuste alusel.

RECYCLED MATERIAL

Definition	<i>The definition applied to this indicator refers to recycling of the waste and therefore to recycling after product use, and refers to recycling of materials, which are traditionally metals, glass, paper and cardboard and textiles. A relatively new branch of material recycling is recycling of plastics. The separate collection of these different waste fractions is the most important contributor to the reduction of municipal waste.</i> <i>The indicator is defined as the amount of packaging material recycled as a percentage of apparent consumption.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Agenda 21 recommended that by the year 2000 all industrialised countries should have a national programme for efficient waste reuse and recycling and that developed countries should establish voluntary targets for the proportion of waste recycled, also by the year 2000. Several countries have already set recycling targets for the packaging industry, industrial waste, municipal waste, etc. The Estonian Environmental Strategy (1997) points out the stimulation of waste recovery and has set the target to increase recycling of waste up to 50% for the year 2010.</i>
Analysis	<i>From the viewpoint of consumption and production, three types of recycling could be differentiated: reuse during the production cycle, reuse of the product and reuse of waste. The collected amount of wastepaper, glass and plastic has currently increased since 1995. Waste of ferrous metal has been collected mainly for exports. The recovery of paper, glass and plastic waste has increased considerably since 2001. Collection of lead waste decreased remarkably in recent years.</i>
Comments	<i>The data of secondary raw material have been received from the enterprises, which are recycling or collecting waste. The range of the enterprises has been set by the county environmental departments.</i>

Diagram 1 **Pakendijäätmete kogumine ja taaskasutus, 2001–2005**
 Diagram 1 *Collection and recovery of packaging waste, 2001–2005*

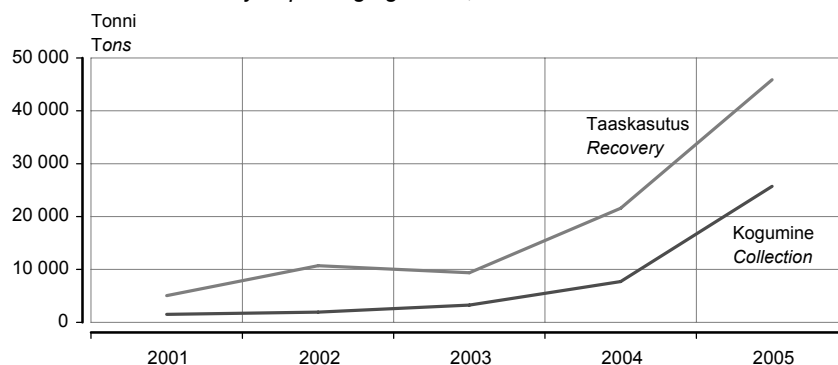
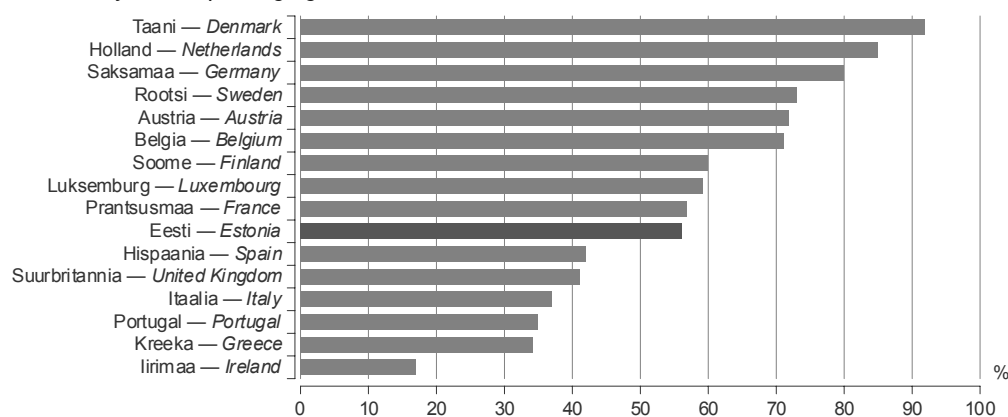

Diagramm 2 **Pakendijäätmete taaskasutuse osatähtsus***
 Diagram 2 *Recovery rate of packaging waste**

* A selection of Environmental Pressure Indicators for the EU and Acceding countries 2003 (Eesti 2005, teised riigid 1999; Estonia 2005, other countries 1999).

Tabel 1 **Kogutud teisese toorme töötlemine, 1999–2005**
 Table 1 *Recycling of secondary raw material, 1999–2005*
 (tonni — tons)

Jäätmeliik	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Waste
Paber, kartong ja pabertooted <i>Paper, paperboard and paper products</i>								
Kogumine	11 758	10 632	10 813	29 512	38 945	44 590	47 167	Collection
Import	10	-	15	76	-	1	-	Imports
Eksport	10 711	6 059	5 568	11 449	20 095	25 677	35 987	Exports
Taaskasutamine	670	500	4 696	9 661	12 817	14 861	7 205	Recovery operations
Klaas <i>Glass</i>								
Kogumine	10 326	10 040	9 618	17 774	16 172	17 499	22 250	Collection
Import	-	-	1 849	2 706	1 599	276	-	Imports
Eksport	-	-	517	183	487	1 679	4 669	Exports
Taaskasutamine	8 585	7 080	8 598	8 729	11 457	17 470	14 001	Recovery operations
Plast <i>Plastics</i>								
Kogumine	2 538	2 192	1 136	2 915	6 646	8 000	12 959	Collection
Import	-	-	-	-	-	245	570	Imports
Eksport	209	846	376	64	549	2 557	2 311	Exports
Taaskasutamine	40	10	1 429	1 897	2 528	3 709	5 869	Recovery operations
Tekstiil <i>Textile</i>								
Kogumine	...	940	2 844	5	1 152	4 719	2 305	Collection
Import	...	-	-	-	-	-	-	Imports
Eksport	...	382	1 665	-	-	1 817	1 002	Exports
Taaskasutamine	...	420	307	-	-	351	52	Recovery operations
Raud <i>Ferrous metals</i>								
Kogumine	480 308	553 560	298 830	359 957	425 216	557 757	502 159	Collection
Import	74 132	184 038	14 987	20 060	31 620	92 410	109 413	Imports
Eksport	265 928	408 695	308 535	333 785	373 463	422 608	482 609	Exports
Taaskasutamine	1	-	61 483	67 590	80 641	113 958	116 283	Recovery operations
Plii <i>Lead</i>								
Kogumine	6 833	-	1 025	129	159	237	193	Collection
Import	5 024	-	-	-	-	-	11	Imports
Eksport	5 387	220	234	226	161	175	127	Exports
Taaskasutamine	-	2	-	-	-	18	56	Recovery operations

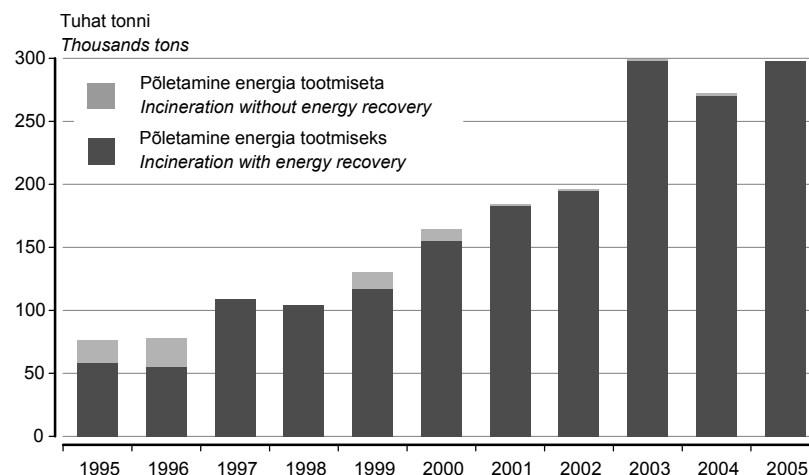
JÄÄTMETE PÕLETAMINE

Definitsioon	Näitaja peegeldab põletatud jäätmete kogust ning hõlmab kõiki põletatud jäätmeid olenemata jäätmeliigist. Põletamiseks kasutatavate seadmete tüüpe ei eristata, s.t ei vaadelda, kas põletamisel toodetakse energiat või kasutatakse heitmete vähendamise vahendeid.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	<p>2005. aastal põletati Eestis 298 000 tonni jäätmeid, sealhulgas 99% energia tootmise eesmärgil. Peamiselt põletatakse puidujäätmeid (88% kõigist põletatud jäätmetest).</p> <p>Kui enamikus Euroopa riikides suurem osa olmejäätmetest põletatakse, siis Eestis põletati 2005. aastal kogutud olmejäätmetest alla 0,1%. Olmejäätmete põletamine suurenes eelmise aastaga võrreldes (165 tonnist 204 tonnini).</p> <p>Ohtlikke jäätmeid põletati 2005. aastal 30 000 tonni, sellest 20 000 tonni oli põlevkivi-utmisjäätmeid.</p>
Kommentaariid	Andmed on saadud jäätmeloaga ning jäätmekäitluse ja kogumisega tegelevatelt ettevõtelt. Nende ettevõtete ring kujuneb välja maakondade keskkonnateenistuste otsuste alusel.

WASTE INCINERATION

Definition	<i>The main purpose of this indicator is to show the total amount of waste incinerated. Therefore the indicator covers the total amount of all types of incinerated waste. It does not differentiate between different type of facilities, e.g. whether they are fitted with equipment to reduce pollution or to recover energy.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<p><i>298,000 tons of waste was incinerated in 2005, of which 99% with energy recovery. The wood waste made up the majority of incinerated waste (88%).</i></p> <p><i>In many European countries most of municipal waste is incinerated, but less than 0.1% of collected municipal waste was incinerated in Estonia in 2004. Incineration of municipal waste increased from 165 tons to 204 tons compared with the last year.</i></p> <p><i>30,000 tons of hazardous waste was incinerated in 2005, of which oil shale retorting waste made up 20,000 tons.</i></p>
Comments	<i>The data have been received from the enterprises, which have waste permits and from the enterprises, which are recycling or collecting waste. The range of the enterprises has been set by the county environmental departments.</i>

Diagramm 1 **Jäätmete põletamine, 1995–2005**
 Diagram 1 **Waste incineration, 1995–2005**

Tabel 1 Jäätmete põletamine energia tootmiseks, 2005

Table 1 Incineration with energy recovery, 2005

(tonni — tons)

Puidu töötlemisel ning paberi, kartongi, tselluloosi, plaatide ja mööbli valmistamisel tekkinud jäätmed	261 090	Waste from wood processing and the production of paper, cardboard, pulp, panels and furniture
Nafta ja õli rafineerimisel ning fraktsioonimisel, maagaasi puhastamisel ja kivisöe ning põlevkivi utmisel tekkinud jäätmed	20 040	Waste from petroleum refining and fractioning, natural gas purification and carbonization of mineral coal and oil shale
Organilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed	3 557	Waste from organic chemical processes
Põllumajandus-, aiandus-, jahindus-, kalapüügi- ja vesiviljelussaaduste tootmis- ja töötlemisjäätmed	3 501	Agricultural, gardening, hunting, fishing and aquaculture production and treatment waste
Jäätmekäitluseettevõtete, ettevõtteväliste reoveepuhastite ja veevärgijäätmed	3 185	Waste from waste treatment facilities, off-site waste water treatment plants and water industry
Nimistus mujal määramata jäätmed	2 624	Waste not otherwise specified on the list
Õli- ja vedelkütusejäätmed	2 494	Oil and liquid fuel waste
Pinnakatete, liimide, hermeetikute ja trükivärvide valmistamisel, segude koostamisel, jaotamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmed	648	Waste from the manufacture, formulation, supply and use of coatings (paints, varnishes and vitreous enamels), adhesives, sealants and printing inks
Pakend; nimistus mujal määramata absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjal ja kaitseriietus	523	Packaging; absorbents, wiping cloths, filter materials and protective clothing not otherwise specified on the list
Olmejäätmed ja samalaadsed kaubandus-, tööstus- ja ametiasutusjäätmed	193	Municipal waste and similar commercial, industrial and institutional waste including separately collected fractions
Ehitus- ja lammutusjäätmed	80	Construction and demolition waste
Orgaaniliste lahustite, külmutusagensi- ja aerosoolikandegaasijäätmed	78	Waste from organic solvents, refrigerants, and aerosol carrier gases
Naha-, karusnaha- ja tekstiilitööstusjäätmed	4	Waste from leather and textile industries
Inimeste ja loomade tervishoiu ja/või sellega seonduvate uuringute jäätmed	1	Waste from human or animal health care and/or related research
KOKKU	298 018	TOTAL

Tabel 2 Jäätmete põletamine energia tootmiseta, 2005

Table 2 Incineration without energy recovery, 2005

(tonni — tons)

Pakend; nimistus mujal määramata absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjal ja kaitseriietus	159	Packaging; absorbents, wiping cloths, filter materials and protective clothing not otherwise specified on the list
Nimistus mujal määramata jäätmed	117	Waste not otherwise specified on the list
Pinnakatete, liimide, hermeetikute ja trükivärvide valmistamisel, segude koostamisel, jaotamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmed	60	Waste from the manufacture, formulation, supply and use of coatings (paints, varnishes and vitreous enamels), adhesives, sealants and printing inks
Olmejäätmed ja samalaadsed kaubandus-, tööstus- ja ametiasutusjäätmed	11	Municipal waste and similar commercial, industrial and institutional waste including separately collected fractions
Ehitus- ja lammutusjäätmed	10	Construction and demolition waste
Inimeste ja loomade tervishoiu ja/või sellega seonduvate uuringute jäätmed	9	Waste from human or animal health care and/or related research
KOKKU	366	TOTAL

SISSEJUHATUS

Atmosfäär hoiab planeeti Maa soojana. Ilma looduslike kasvuhoonegaaside (peamiselt veeaur ja süsinikdioksiid) soojust akumuleeriva kihita ei oleks elu Maal võimalik. Inimtegevuse tagajärjel vabanenud kasvuhoonegaaside (süsinikdioksiid, metaan, freoonid, diämmastikoksiid jt) tõttu Maa kliima muutub. Ookeani tõusev veetase ähvardab saarte ja madalate rannalade rahvaid, muutused sademete hulgas ja jaotuses võivad avaldada mõju looduslikule taimkatele, põllumajandusele ja metsandusele, bioloogiline mitmekesisus võib hakata kiiremini vähenema, sest liigid ei jõua järele liikuvatele kliimavöönditele (ei pruugi kohaneda kiiremini muutuva keskkonnaga). Selgusetu on, kas tormide sagenemine ja tugevnemine võivad hakata ohustama inimeste omandit ja loodust ning kas hoovuste suund võib muutuda^a.

Süsihappegaasi (peamine kasvuhoonegaas) sisaldus atmosfääris on tööstusrevolutsiooni-eelse ajaga võrreldes suurenenud ligi veerandi (280 ppm-st 360 ppm-ni)^{b,c} ning on viimase 160 000 aasta kõrgeim. Maa alumiste õhukihtide keskmine temperatuur on 19. sajandi lõpust tõusnud 0,3–0,6 kraadi. Täiendavad andmed ja mõõtmised 1990. aastatel ei ole seda hinnangut oluliselt muutnud. Süsiniku ringluse mudelid näitavad, et süsinikdioksiidi koguse stabiliseerumine atmosfääris 450, 650, 1110 ppm hulgale saavutatakse juhul, kui inimtekkelise süsinikdioksiidi kogus kahaneks 1990. aasta tasemele ligikaudu 2030., 2130., 2230. aastaks ja langeks edaspidi sellest tasemest madalamale.^d

Kliimamuutuse realiseerumist usuvad juba ka riikide tasemel otsuste langetajad. Rahvusvahelise raamleppega võeti vastu otsus kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamiseks — ÜRO kliimamuutuse raamkonventsioon (UNFCCC — *UN Framework Convention on Climate Change*), mis seadis eesmärgiks stabiliseerida kasvuhoonegaaside heitkogus 2000. aastaks 1990. aasta tasemele. Eesti ratifitseeris ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni 1994. aastal. Konventsiooni poolte kohtumisel Kyoto konverentsil sõlmisid 150 riiki kohustava lepingu vähendada aastateks 2008–2012 kasvuhoonegaaside heitkogus 5% alla 1990. aasta taseme. Eesti kirjutas Kyoto protokollile alla 1998. aastal ning kohustus aastaks 2010 kasvuhoonegaaside (CO₂, CH₄, N₂O, HFC, PFC, SF₆) heitkogust baasaastaga võrreldes 8% vähendada.

Enamikus Ida-Euroopa riikides on toimunud baasaastaga võrreldes märkimisväärselt suurem süsinikdioksiidi koguse vähenemine, kui Kyoto protokollis ette nähtud. Tootmis-tegevuse vähenemise tõttu vähenes Eestis 2004. aastaks kasvuhoonegaaside heitkogus 1990. aastaga võrreldes 50%. Samas on Eesti aga kliimamuutust tekitavate gaaside heitkoguse poolest elaniku kohta praegu maailmas kindlalt esikümnes. Kui CO₂ arvestuslik heitkogus elaniku kohta on maailmas keskmiselt 0,6 tonni^d, siis Eestis on see 14,3 tonni (2004. aastal). Keskmisest suurema CO₂ heitkoguse peamine põhjus on fossiilsete kütuste kasutamine energia tootmisel.

Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise riikliku programmi eelnõus aastateks 2003–2012 on ette nähtud vähendada aastaks 2010 süsinikdioksiidi heitkogust 20%, metaani heitkogust 28% ja suurendada diämmastikoksiidi heitkogust 9% võrreldes 1999. aastaga^e.

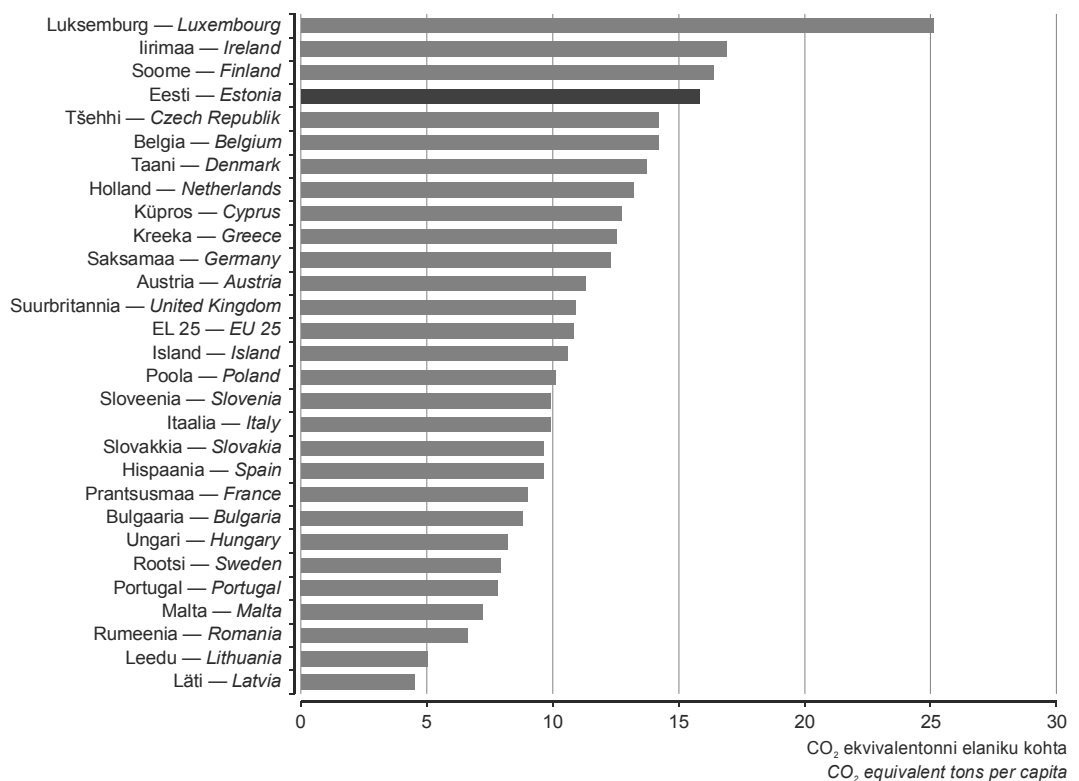
INTRODUCTION

Estonia ratified the United Nations Framework Convention on Climate Change in 1994, which has set the aims to stabilise greenhouse gases emission on the level of 1990 by 2000. The Kyoto Protocol, the decision of which was to reduce greenhouse gases emission 5% under the level of 1990 by 2008–2012, has been signed by Estonia in 1998, taking hereby the duty to reduce greenhouse gases emission 8% by the year 2010.

In most of the Central European countries much bigger reduction of greenhouse gases emission has taken place than is foreseen by the Kyoto Protocol, mainly caused by the collapse of the Soviet economy. In Estonia greenhouse gases emission was reduced by 50% for 2004 in comparison with 1990. At the same time Estonia is among the ten biggest emitters of carbon dioxide per capita in the world. If the world average emission of carbon dioxide per capita is 0.6 tons^d, then Estonia emitted 14.3 tons of carbon dioxide per capita in 2004. The main cause of higher carbon dioxide emission is energy production based on fossil fuels.

The State Programme for reduction of emission of greenhouse gases by 2003–2012 fixed to reduce carbon dioxide emission by 20%, methane emission by 28% and to raise nitrous oxide emission by 9% in Estonia in 2010 compared to 1999.^e

Diagramm 1 **Kasvuhoonegaaside heitkogus, 2003***
Diagram 1 **Emission of greenhouse gases, 2003***

* New Cronos. Eurostat, 2006

^a Towards environmental pressure indicators for the EU. European Communities, 1999.

^b Nefftel, A., H. Friedli, E. Moor, H. Löttscher, H. Oeschger, U. Siegenthaler, B. Stauffer. 1994. Historical CO₂ record from the Siple Station ice core. In Trends: A Compendium of Data on Global Change. Carbon Dioxide Information Analysis Center, Oak Ridge National Laboratory, U.S. Department of Energy, Oak Ridge, Tenn., U.S.A.

^c Keeling, C. D., T. P. Whorf. 1999. Atmospheric CO₂ records from sites in the SIO air sampling network. In Trends: A Compendium of Data on Global Change. Carbon Dioxide Information Analysis Center, Oak Ridge National Laboratory, U.S. Department of Energy, Oak Ridge, Tenn., U.S.A. ppm = parts per million (106).

^d IPCC — Intergovernmental Panel on Climate Change, 1996. Climate Change 1995 — Impacts, Adaptation and Mitigation of Climate Change: Scientific Technical Analysis. Second Assessment Report of the IPCC, Vol. II. Cambridge University Press.

^e Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise riiklik programm aastateks 2003–2012. 30.04.2004. Keskkonnaministeeriumi veebileht www.envir.ee.

SÜSINIKDIOKSIIDI HEITKOGUS

Definitsioon	Süsinikdioksiidi (CO ₂) heitkogus, mis on tingitud inimtegevusest — energeetika, tööstuslikud protsessid, lahustite ja teiste toodete kasutamine, põllumajandus, jäätmete lagunemine, aga ka maakasutuse muutused ja metsandus. Et tegu on heitkogusega kokku, siis on arvestatud ka süsinikdioksiidi sidumine ökosüsteemide poolt.
Möötüühik	Tonni aastas
Siht	Eesti ratifitseeris ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni 1994. aastal. Konventsiooni poolte kohtumisel Kyoto konverentsil sõlmisid 150 riiki kohustava lepingu vähendada aastateks 2008–2012 kasvuhoonegaaside heitkogust 5% alla 1990. aasta taseme. Eesti kirjutas Kyoto protokollile alla 1998. aastal ning kohustus aastaks 2010 kasvuhoonegaaside (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC, SF ₆) heitkogust baasaastaga võrreldes 8% vähendama. Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise riikliku programmi eelnõus aastateks 2003–2012 on ette nähtud vähendada aastaks 2010 süsinikdioksiidi heitkogust võrreldes 1999. aastaga 20%.
Analüüs	Süsinikdioksiid on peamine kasvuhoonegaas, mille heitkoguse poolest elaniku kohta on Eesti Euroopa riikidest esimeste hulgas. Põlevkivi põletamisega seotud süsinikdioksiidi heitkoguse osatähtsus 2004. aasta koguemissioonis oli 71%. Energia tarbimisest põhjustatud vabanenud süsinikdioksiidi kogus vähenes 2004. aastaks 1990. aastaga võrreldes 49%. Suurim langus oli 1992. aastal (24%), põhiliselt tänu importkütusele.
Kommentaariid	Aastate 1990–1999 andmed põhinevad ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni (2001) Eesti kolmandal raportil, 2000.–2004. aasta andmed on saadud Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuselt. Teiste riikide võrdlusandmete allikas on Euroopa Liidu statistikaamet (Eurostat).

EMISSION OF CARBON DIOXIDE

Definition	<i>Total anthropogenic carbon dioxide (CO₂) emission from the sectors of energy, industrial processes, solvent and other product use, agriculture, land use change and forestry, and waste (as defined by IPCC). Since CO₂ removals are also accounted for, this indicator concerns net emission. Natural emission is not accounted for in this indicator.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Estonia ratified the United Nations Framework Convention on Climate Change in 1994. The Kyoto Protocol, the decision of which was to reduce greenhouse gases emission 5% under the level of 1990 by 2008–2012, has been signed by Estonia in 1998, taking hereby the duty to reduce greenhouse gases emission 8% by the year 2010. The State Programme Draft for reduction of emission of greenhouse gases by 2003–2012 fixed to reduce carbon dioxide emission by 20% in Estonia in 2010 compared to 1999.</i>
Analysis	<i>Carbon dioxide is the main greenhouse gas, which emission per capita in Estonia is one of the highest in Europe. In 2004 the oil shale related carbon dioxide emission accounted for about 71% of total carbon dioxide emission. The emission of carbon dioxide caused by fuel combustion activities decreased by 49% for 2004 compared to 1990. The biggest decrease occurred at the beginning of the decade — in 1992 (24%) and that was mainly on the account of imported fuels.</i>
Comments	<i>Data of Estonia for 1990–1999 are based on Estonia's Third National Communication under the United Nations Framework Convention on Climate Change (2001); the data for 2000–2004 are received from the Information and Technology Centre of the Ministry of Environment. The comparative data of other countries are from Eurostat.</i>

Diagramm 1 Süsinikdioksiidi heitkogus, 1992–2004
Diagram 1 Emission of carbon dioxide, 1992–2004

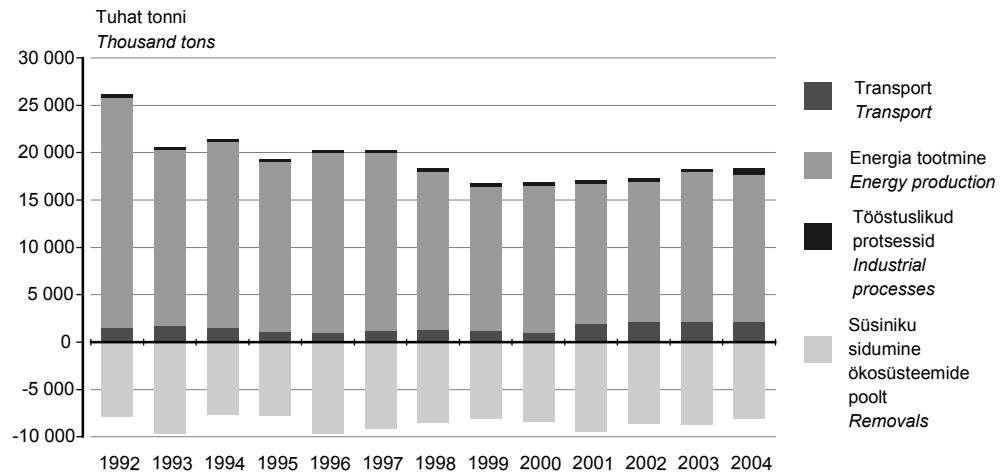
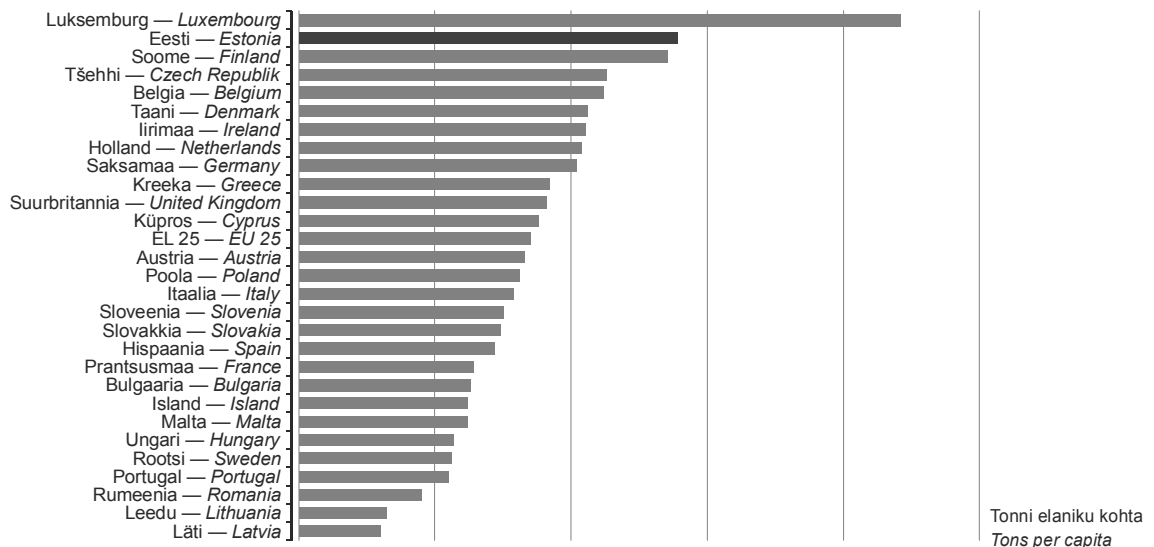

Diagramm 2 Süsinikdioksiidi heitkogus, 2003*
Diagram 2 Emission of carbon dioxide, 2003*

* New Cronos. Eurostat, 2006

Tabel 1 Kütuse tarbimisest põhjustatud süsinikdioksiidi heitkogus energiaallika järgi, 1990, 2002–2004

Table 1 Emission of carbon dioxide from fuel combustion by energy sources, 1990, 2002–2004 (tuhat tonni — thousand tons)

Energiaallikas	1990	2002	2003	2004	Energy source
Fossiilsed kütused	37 494	15 578	18 830	18 558	Fossil fuels
vedelad fossiilsed kütused	9 577	3 166	3 116	3 026	liquid fossil fuels
maagaas	95	16	19	8	natural gas liquids
bensiin	1 571	917	908	850	gasoline
kerge kütteõli	336	543	337	311	light fuel oil
petrooleum reaktiivkütuseks	102	56	56	2	jet kerosene
diislikütus	1 884	1 087	1 213	1 303	diesel oil
raske kütteõli	5 302	181	220	167	heavy fuel oil
põlevkiviõli	287	366	363	385	oil-shale oil
tahked fossiilsed kütused	25 021	12 412	14 230	14 107	solid fossil fuels
põlevkivi	23 587	11 801	13 684	13 646	oil shale
süsi	810	155	115	150	coal
turvas	624	453	429	310	peat
koks	10	3	2	1	coke
gaasilised fossiilsed kütused	2 896	1 393	1 471	1 413	gaseous fossil fuels
maagaas	2 896	1 393	1 471	1 413	natural gas
Biomass (tahke biomass)	847	2 339	2 588	2 696	Biomass (solid biomass)

METAANI HEITKOGUS

Definitsioon	Metaani (CH ₄) heitkogus, mis on tingitud inimtegevusest — energeetika, tööstuslikud protsessid, lahustite ja teiste toodete kasutamine, põllumajandus, jäätmete lagunemine, aga ka maakasutuse muutused ja metsandus. Metaani looduslikku heitkogust ei arvestata.
Möötüühik	Tonni aastas
Siht	Eesti ratifitseeris 1994. aastal ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni, mis kohustab vähendama aastateks 2008–2012 kasvuhoonegaaside heitkogust 5% alla 1990. aasta taseme. Eesti kirjutas Kyoto protokollile alla 1998. aastal ning kohustas aastaks 2010 kasvuhoonegaaside (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC, SF ₆) heitkogust baasaastaga võrreldes 8% vähendama. Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise riikliku programmi eelnõus aastateks 2003–2012 on ette nähtud vähendada aastaks 2010 metaani heitkogust 28% võrreldes 1999. aastaga.
Analüüs	Metaan on tähtselt teine kasvuhoonegaas. Metaani osa kasvuhooneefekti tekitamisel globaalse kliimamudeli tasandil hinnatakse 20%-ni. Metaani kogus atmosfääris on tööstusrevolutsioonieelse ajaga võrreldes suurenenud 145% (IPCC, 1996). Metaani põhilised allikad on põllumajandus, heitvesi ja selle töötlemine, olmeprügilad ning loodusliku gaasi tootmine ja jaotamine. Metaani kasvuhooneefekti põhjustav potentsiaal (GWP) on 21 korda suurem kui süsinikdioksiidil, samas on tema heitkogus suurusjärgu võrra väiksem. Põllumajanduslikust tootmisest pärinev metaani heitkogus on tootmise vähenemise tõttu kahanenud 1990. aastaga võrreldes üle kolme korra. Prügilatesse ladestatud olmeprügist algab metaani eraldumine anaeroobsete lagunemisprotsesside tulemusena mõni aasta pärast prügi ladestamist ja see kestab ligi 50 aastat. Prügilad tekitavad metaani heitkogusest üle kolmandiku.
Kommentaariid	Aastate 1990–1999 andmed põhinevad ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni (2001) Eesti kolmandal raportil, 2000.–2004. aasta andmed on saadud Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuselt. Teiste riikide võrdlusandmete allikas on Euroopa Liidu statistikaamet (Eurostat).

EMISSION OF METHANE

Definition	<i>Total anthropogenic methane (CH₄) emission from the sectors of energy, industrial processes, solvent and other product use, agriculture, land use change and forestry, and waste (as defined by IPCC). Natural emission is not accounted for in this indicator.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Estonia ratified the United Nations Framework Convention on Climate Change in 1994. The Kyoto Protocol, the decision of which was to reduce greenhouse gases emission 5% under the level of 1990 by 2008–2012, has been signed by Estonia in 1998, taking hereby the duty to reduce greenhouse gases emission 8% by the year 2010. The State Programme Draft for reduction of emission of greenhouse gases by 2003–2012 fixed to reduce methane emission by 28% in Estonia in 2010 compared to 1999.</i>
Analysis	<i>Methane is the second important greenhouse gas. The share of methane to contribute for the climate change has been estimated on 20% according to the global climate models. The amount of methane has increased 145% compared to pre-industrial period (IPCC, 1996). The main sources of methane are agriculture, wastewater and its treatment, waste landfill sites and the production and distribution of natural gas. The methane global warming potential is 21 times higher than that of carbon dioxide, at the same time the emission of methane is lower in magnitude. Methane emission originating from agriculture has decreased three times compared to 1990 as a result of the fall in agricultural production. Methane emission from landfill sites caused by anaerobic decomposition starts some years after waste delivery and lasts about 50 years. The share of landfills in the total methane emission is more than one third.</i>
Analysis	<i>Data of Estonia for 1990–1999 are based on Estonia's Third National Communication under the United Nations Framework Convention on Climate Change (2001); the data for 2000–2004 are received from the Information and Technology Centre of the Ministry of Environment. The comparative data of other countries are from Eurostat.</i>

Diagramm 1 **Metaani heitkogus, 1994–2004**
Diagram 1 *Emission of methane, 1994–2004*

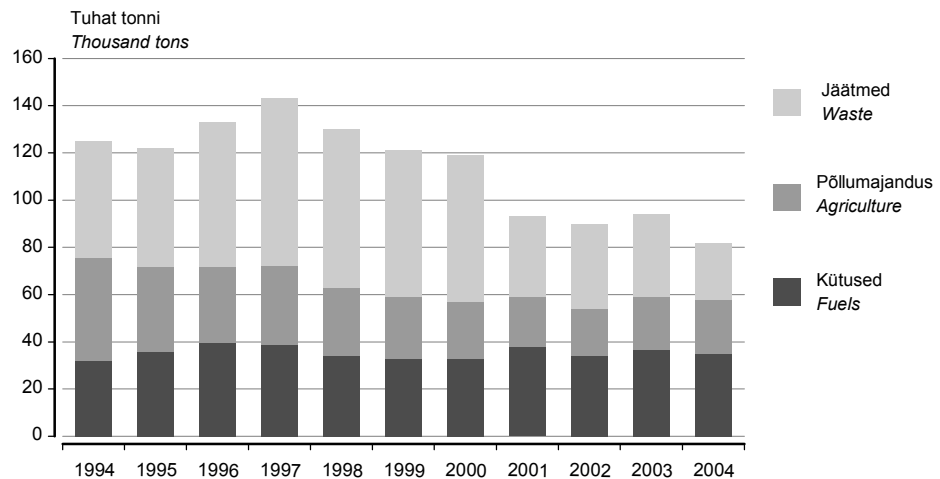
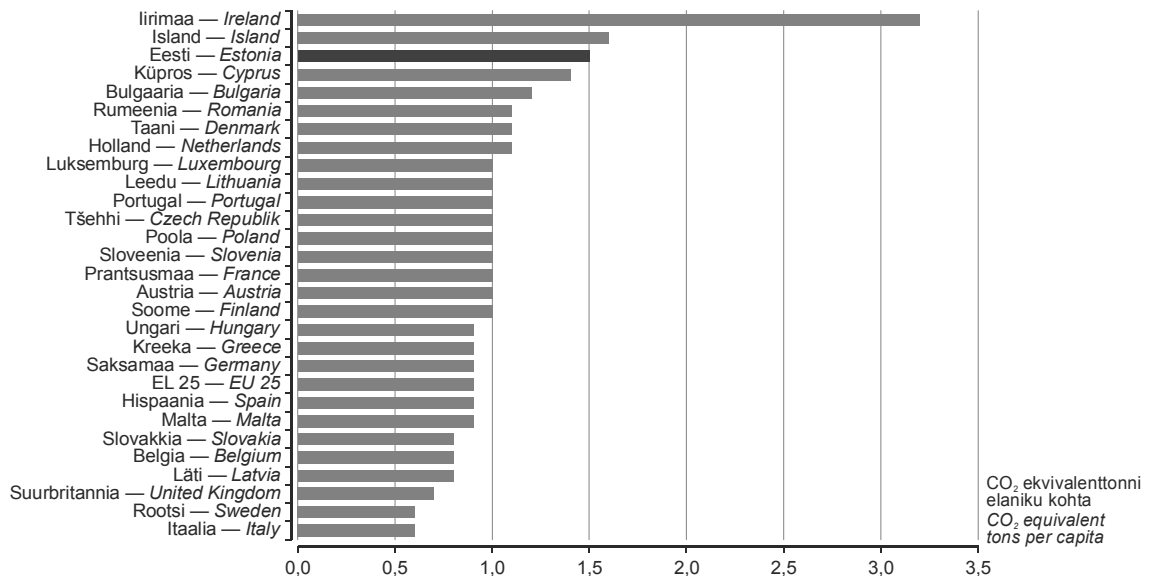

Diagramm 2 **Metaani heitkogus, 2003***
Diagram 2 *Emission of methane, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006

Tabel 1 **Metaani heitkogus, 1994–2004**
Table 1 *Emission of methane, 1994–2004*
(tuhast tonni — thousand tons)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Kütuse põletamine	3,5	5,9	6,9	6,9	5,5	5,3	5,2	5,2	4,9	5,5	5,6	Fuel combustion
energeetika	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	energy industry
muu	3,2	5,6	6,5	6,5	5,1	4,9	4,8	4,8	4,5	5,1	5,2	other
Kütuse lendheitmed	28,7	30,1	33,3	32,3	29,0	27,5	31,6	32,9	29,0	31,2	29,9	Fugitive emission from fuels
tahke kütus	13,2	12,2	13,5	13,0	10,8	9,7	11,2	11,0	10,6	10,9	11,3	solid fuel
nafta ja looduslik gaas	15,5	17,9	19,8	19,3	18,2	17,8	20,4	21,9	18,4	20,3	18,6	oil and natural gas
Põllumajandus ja maa kasutamine	43,9	35,7	32,3	33,2	29,3	25,6	24,5	21,3	20,5	22,1	22,6	Agriculture and land use
Jäätmed	49,2	50,3	61,0	71,2	67,4	62,1	56,9	34,4	35,6	34,9	24,1	Waste management
KOKKU	125,3	122,0	133,5	143,6	131,2	120,5	118,2	93,8	90,0	93,7	82,2	TOTAL

DILÄMMASTIKOKSIIDI HEITKOGUS

Definitsioon	Dilämmastikoksiidi (N ₂ O) heitkogus, mis on tingitud inimtegevusest — energeetika, tööstuslikud protsessid, lahustite ja teiste toodete kasutamine, põllumajandus, jäätmete lagunemine, aga ka maakasutuse muutused ja metsandus. Dilämmastikoksiidi looduslikku heitkogust ei arvestata.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Eesti ratifitseeris 1994. aastal ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni, mis kohustab vähendama aastateks 2008–2012 kasvuhoonegaaside heitkogust 5% alla 1990. aasta taseme. Eesti kirjutas Kyoto protokollile alla 1998. aastal ning kohustus aastaks 2010 kasvuhoonegaaside (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC, SF ₆) heitkogust baasaastaga võrreldes 8% vähendada. Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise riikliku programmi eelnõus aastateks 2003–2012 on ette nähtud suurendada aastaks 2010 dilämmastikoksiidi heitkogust 9% võrreldes 1999. aastaga.
Analüüs	Dilämmastikoksiidi osatähtsust kasvuhooneefekti tekitamisel on globaalse kliimamuutuse tasandil hinnatud 6%-ni. Dilämmastikoksiidi sisaldus atmosfääris on suurenenud tööstusrevolutsioonieelse perioodiga võrreldes ligi 15%. Dilämmastikoksiidi kasvuhooneefekti põhjustav potentsiaal (GWP) on ligi 310 korda suurem kui süsinikdioksiidil, samas on tema heitkogus mitme suurusjärgu võrra väiksem. Dilämmastikoksiid moodustub lämmastikurikkas keskkonnas anaeroobsetes tingimustes. Põhiline inimtegevusega seotud dilämmastikoksiidi allikas on lämmastikurikka väetise kasutamine põllumajanduses. Väetisega pinnasesse viidud lämmastiku kogus vähenes 50 200 tonnist 1994. aastal 29 200 tonnini 2005. aastal. Dilämmastikoksiidi heitkogus sõltub nii mulla kui ka kasvatatava kultuuri ja kasutatava väetise tüübist, samuti põllumajanduslikest võtetest ja lämmastiku looduslikust sidumisest. Dilämmastikoksiidi heitkogus on 1994. aastaga võrreldes vähenenud 31%.
Kommentaariid	Aastate 1990–1999 andmed põhinevad ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni (2001) Eesti kolmandal raportil, 2000.–2004. aasta andmed on saadud Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuselt. Teiste riikide võrdlusandmete allikas on Euroopa Liidu statistikaamet (Eurostat).

EMISSION OF NITROUS OXIDE

Definition	<i>Total anthropogenic nitrous oxide (N₂O) emission from the sectors of energy, industrial processes, solvent and other product use, agriculture, land use change and forestry, and waste (as defined by the IPCC). Natural emission is not accounted for in this indicator.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Estonia ratified the United Nations Framework Convention on Climate Change in 1994. The Kyoto Protocol, the decision of which was to reduce greenhouse gases emission 5% under the level of 1990 by 2008–2012, has been signed by Estonia in 1998, taking hereby the duty to reduce greenhouse gases emission 8% by the year 2010. The State Programme Draft for reduction of emission of greenhouse gases by 2003–2012 fixed to raise nitrous oxide emission by 9% in Estonia in 2010 compared to 1999.</i>
Analysis	<i>The share of nitrous oxide causing the greenhouse effect according to the global climate model has been estimated on 6%. Nitrous oxide content in the atmosphere has increased 15% compared to pre-industrial period. The global warming potential of nitrous oxide is about 310 times higher than that of carbon dioxide. The emission of nitrous oxides is some magnitudes lower. Nitrous oxide is formed in the environment rich in nitrogen in anaerobic conditions. The main anthropogenic source of nitrogen oxide is the use of nitrogen-rich minerals and organic fertilizers. The amount of nitrogen carried to the soil has decreased from 50,200 tons in 1994 to 29,200 tons in 2005. The emission of nitrous oxide depends on the one hand on the type of the land, used fertilizers and raised crops; on the other hand on the agricultural practice and natural fixation of nitrogen by ecosystem. The amount of nitrous oxide emission has decreased about 31% compared to 1994.</i>
Comments	<i>Data of Estonia for 1990–1999 are based on Estonia's Third National Communication under the United Nations Framework Convention on Climate Change (2001); the data for 2000–2004 are received from the Information and Technology Centre of the Ministry of Environment. The comparative data of other countries are from Eurostat.</i>

Diagramm 1 **Dilämmastikoksiidi heitkogus, 1994–2004**
 Diagram 1 *Emission of nitrous oxide, 1994–2004*

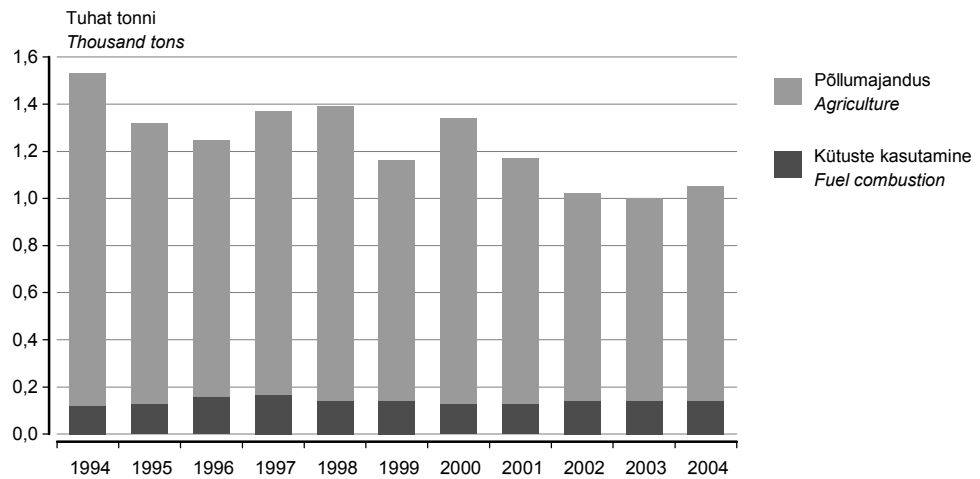
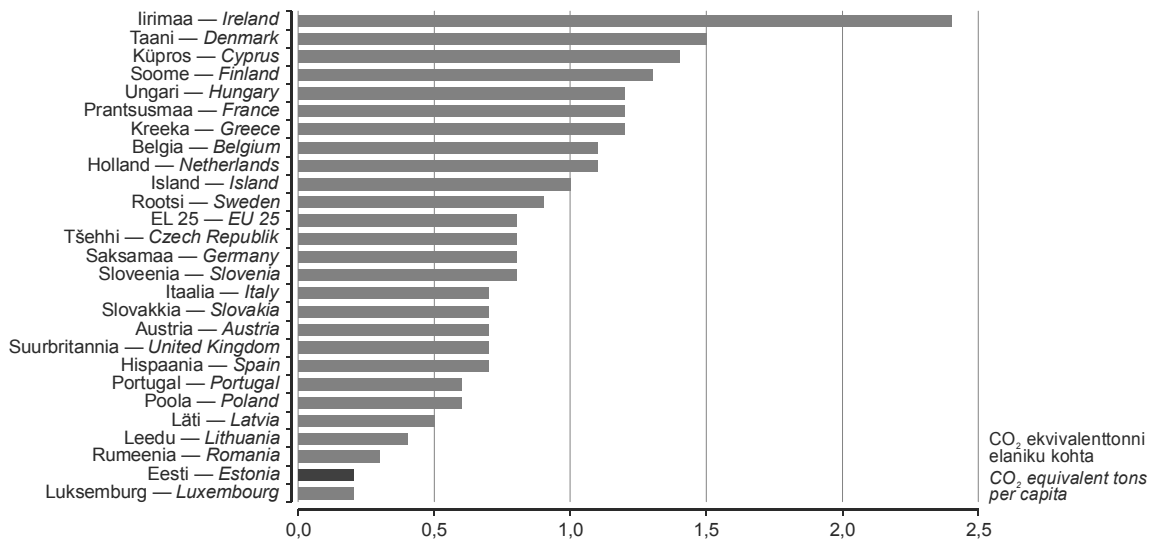
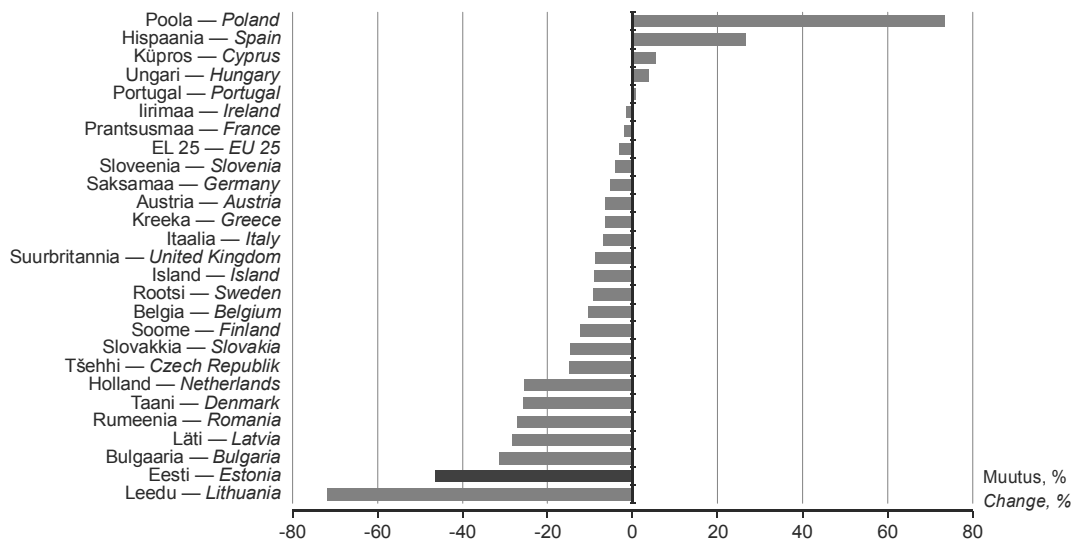

Diagramm 2 **Dilämmastikoksiidi heitkogus, 2003***
 Diagram 2 *Emission of nitrous oxide, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006

Diagramm 3 **Dilämmastikoksiidi heitkogus põllumajandusest, 1993–2003***
 Diagram 3 *Emission of nitrous oxide from agriculture, 1993–2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006

HALOGEENITUD SÜSIVESINIKE KASUTAMINE

Definitsioon	Halogeenitud süsivesinike kasutamine. Halogeenitud ühendite kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi kasvuhooneefekti põhjustava potentsiaaliga (GWP) ning liidetud.
Möötüühik	Tonni aastas
Siht	Viini konventsiooni ja Montreali protokolliga järgi pidi freoonide tootmine jääma 1989. aastani 1986. aasta tasemele ning vähenema 1993. aastaks 20% ja 1998. aastaks 50%. Kokkuleppe järgi peavad arenenud riigid loobuma freoonide, haloonide ja süsiniktetrakloriidi kasutamisest aastaks 2010 ja metüülkloroformi kasutamisest aastaks 2015. Eesti on ühinenud Viini konventsiooni Montreali protokolliga. Eesti keskkonnastrateegia püstitas aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Halogeenitud ühendite (freoonide, väävelheksafluoriidi, perfluorsüsinike) osatähtsust kasvuhooneefekti põhjustamisel hinnatakse globaalse kliimamuutuse tasandil 10%-ni. Samal ajal kui halogeenitud ühendite heitkogus on väike, on nende kasvuhooneefekti põhjustav potentsiaal mitu suurusjärku suurem kui süsinikdioksiidil. Haloonide, täielikult halogeenitud freoonide (CFC) ja osaliselt halogeenitud freoonide (HCFC) kasutuselevõtmine on oluliselt vähenenud. Samas on suurenenud fluorsüsinike (HFC) kasutuselevõtmine CFC-de ja HCFC-de asendajatena. Perfluorsüsinikke (PFC) kasutati aastatel 2002–2005 väikeses koguses külmutusagentide koostises, varasemate aastate kohta andmed puuduvad. Aastatel 2002–2005 väävelheksafluoriidi Eestis ei kasutatud, varasemate aastate kohta andmed puuduvad.
Kommentaariid	Halogeenitud ühendite kasutamisenä käsitatakse nende ainete kasutuselevõttu ettevõtetes. Et andmed on kogutud kõikse vaatlusega, kajastavad need kõiki ettevõtteid.

USE OF CHLOROFLUOROCARBONS

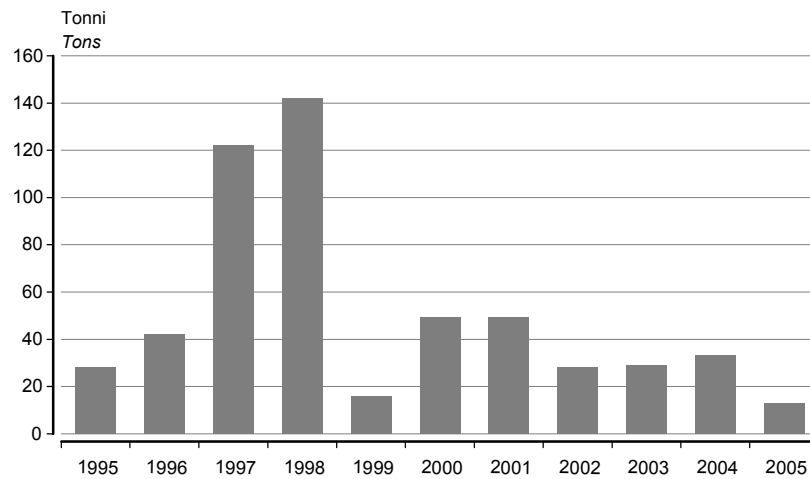
Definition	<i>Total emission of chlorofluorocarbons. Emission of individual chlorofluorocarbons is multiplied by their Global Warming Potential and added together.</i>
Unit of measurement	<i>Tons of CO₂ per year, since chlorofluorocarbons' emission is expressed in Global Warming Potentials (CO₂ is reference).</i>
Target	<i>According to the Vienna Convention and the Montreal Protocol, the production of freons had to be stabilised on the level of 1986 until 1989 and to decrease 20 by 1993 and 50% by 1998. The developed countries have to phase out the freons, halons and carbontetrachloride by 2010 and 1,1,1-trichloroethane by 2015. Estonia has joined the Vienna Convention and the Montreal Protocol. The Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>The contribution of halogenated compounds to greenhouse effect has been estimated on 10% according to the global climate model. The emission of halogenated compounds is relatively small in quantity, but the global warming potential of those compounds is bigger in magnitude than that of carbon dioxide. Introduction of new amounts of halons and fully halogenated freons (CFC) into consumption has decreased considerably in the last decade as well as introduction of partly halogenated freons (HCFC). Use of fluorocarbons shows the trend of increase as the replacement of CF and HCFC. In 2002–2005 perfluorocarbons were used in small quantities as component of refrigerants (there are no data about the earlier years). Sulphurhexafluoride was not used in 2002–2005 (there are no data about the earlier years).</i>
Comments	<i>The use of halogenated compounds corresponds to their using in enterprises. As the data are collected by population survey, they should refer to the total range of enterprises.</i>

Tabel 1 **Freoonide ja HFC õhuheitmete tekkimine ettevõtetes, 1997–2005**
 Table 1 *Air refuse of freons and HFC by enterprises, 1997–2005*
 (kilogrammi — kilograms)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
CFC	3 211	1 413	882	1 192	556	220	726	20	2
HCFC	6 094	1 567	1 805	3 150	2 822	1 553	3 128	2 670	2 515
HFC	...	...	...	...	298	544	586	322	173

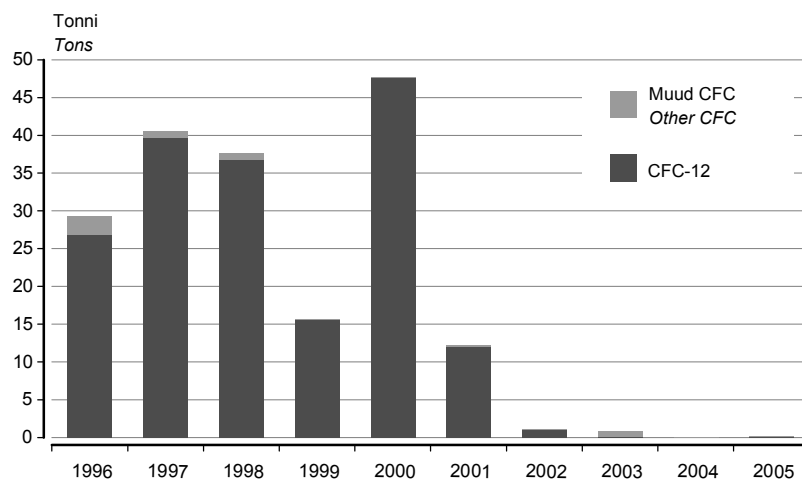

Diagramm 1 **HCFC kasutamine ettevõtetes, 1995–2005***
 Diagramm 1 *Use of HCFC by enterprises, 1995–2005**

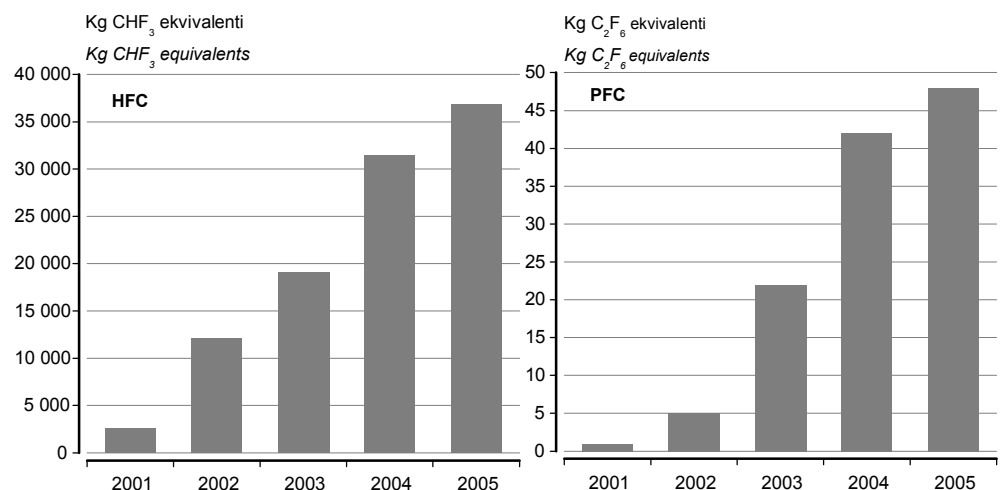
* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.
 * Up to 1996 the data of Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.

Diagramm 2 **CFC kasutamine ettevõtetes, 1996–2005***
 Diagramm 2 *Use of CFC by enterprises, 1996–2005**

* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.
 * Up to 1996 the data of Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.

Diagramm 3 **HFC ja PFC kasutamine ettevõtetes, 2001–2005**
 Diagramm 3 *Use of HFC and PFC by enterprises, 2001–2005*

SISSEJUHATUS

Looduslikes ökosüsteemides paiknevad linnad mõjutavad keskkonda, kuid keskkond mõjutab ka neid. Linnad impordivad vett, energiat ja materjale, mis muudetakse kaupadeks ja teenusteks ning lõpuks tagastatakse keskkonnale jäätmete ja heitmete kujul^a.

Linnad hõlmavad 2% maakera pindalast, kasutades sealjuures 75% ressursidest^b. Eesti linnad võtavad enda alla ligikaudu 2% riigi territooriumist ning ligikaudu 2/3 meie riigi rahvastikust elab linnades. Keskmise asustustihedus on 31 inimest ruutkilomeetri kohta, suurimas linnas Tallinnas üle 2500 inimese ruutkilomeetri kohta. Linnarahvastiku osatähtsus on suurenenud 16%-st 1897. aastal 67%-ni 2005. aastal.

Eeldatavalt peaksid linnastunud keskkonnas mõningad olulised keskkonnanäitajad (nt maa- ja energiakasutus inimese kohta) olema madalamad kui maapiirkonnas, samuti peaks linnas olema paremini organiseeritud jäätmekäitlus ja reoveepuhastus. Samas aga ilmnevad keskkonna kvaliteedi halvenemisega seotud probleemid tihti selgemalt linnas — linnakeskkonna tüüpilised probleemid on müra, õhu saastatus, puhta vee ning avatud ruumi vähesus^c.

Eesti keskkonnastrateegia^d toob oluliste keskkonnaprobleemide seas välja linnaõhu saastatuse, mis mõjutab negatiivselt inimeste tervist, ökosüsteeme ja ehitisi; põhjavee vähenemise ja kvaliteedi languse; keskkonna saastamise jäätmetega ning tehiskeskkonna ebapiisava vastavuse säästva arengu ja tervisekaitse põhimõtetega.

Linnakeskkonna õhu saastumine on paljude probleemide allikas nii linnades kui ka nende ümbruses. Õhu saastumise otsesed tagajärjed on terviserisk, mis on seotud keemiliste osakeste sissehingamisega, aga ka ehitiste lagunemine ning fauna ja flora kahjustumine. Kui keemilised osakesed suurusega >10µm satuvad hingamisteedesse, peatuvad need hingamisteede ülemises osas, osakesed suurusega <2,5µm võivad läbida kopsu. Õhu saastatus linnades varieerub nii tunni, päeviti kui ka aastaajati ning sõltuvalt mõõtmispiirkonnast ja kliimatingimustest. Toksiliste ainete — lenduvate orgaaniliste ühendite, osooni jpt ühendite — kontsentratsiooni rutiinse mõõtmise andmeid ei ole, sest puudub kulukas eriaparatuur. Lämmastikoksiidide aastakeskmise kontsentratsioon Tallinna kesklinnas on suurem kui paljudes Euroopa pealinnades^e. Näitajate võrreldavust võib mõjutada mõõtmispunktide valik.

Linnade põhiline õhusaaste suurenemise põhjus on kasvav autode arv ning kasutus. Autode arv on suurenenud 1980. aastaga võrreldes enam kui kolm korda. 2005. aastal oli 68,7% registrisse kantud sõidukitest vanemad kui 10 aastat. Kahjulikke ühendeid paiskavad suuremas koguses õhku just vanemad sõidukid, mis pole tehniliselt korras (ebatäielik kütuse põlemine). Ühistransporti kasutatakse järjest vähem, sõiduautode kasutus ei ole aga ökonoomne, sest autos istub korraga enamasti vaid 1–2 inimest^e.

Kui jäätmeid ei töödelda ega taaskasutata, põhjustab suurenev tarbimine keskkonnale suurema jäätmekoormuse. Olmejäätmete sorteerimata ja töötlemata ladestamine peegeldab ressursside raiskamist. Prügilate nõrgveed saastavad pinnast ja põhjavett, orgaanilise materjali lagunemisel anaeroobsetes tingimustes tekivad kasvuhooonegaasid. Eestis veetakse ära 79% elanike olmejäätmed. Enamikku olmeprügist ei sorteerita ning see ladestatakse prügilatesse. 2005. aastal kasutati Eestis 26 olmejäätmete prügilat. Suur olmejäätmekogus elaniku kohta on iseloomulik rikastele riikidele. Samas on olmejäätmekogus hakanud suurenema ka enamikus Kesk-Euroopa riikides^c.

Tiheda inimasustusega piirkonnas kasutatakse põhjaveevarusid rohkem. Kui üldiselt hinnatakse Eesti põhjavee olukorda rahuldavaks, siis lokaalselt Tallinna linna ja Ida-Viru maakonna tööstuspiirkonnas on põhjaveevõtt ületanud loodusliku taastumise ning neil aladel on varud ammendumas. Kohtla-Järve ja enamikus Tallinna olmes kasutatakse töödeldud pinnavett.

Puhastamata heitvesi on linnadest ja teistest asulatest lähtuva pinnavee saastumise ja eutrofeerumise peamine põhjus. 2005. aastal oli puhastamata ja ebapiisavalt puhastatud heitvee kogus elaniku kohta suurim Jõgeva maakonnas.

^a *Towards environmental pressure indicators for the EU. European Communities, 1999.*

^b *Maailm aastal 1999. Tallinn, 1999.*

^c *Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.*

^d *Eesti keskkonnastrateegia. RT I 1997, 26, 390.*

^e *Transport and Environment. Statistics for the Transport and Environment Reporting Mechanism (TERM) for the European Union, 1999.*

INTRODUCTION

Estonian cities cover about 2% of the territory and about 2/3 of the population. The mean density of population in Estonia is lower than in other European countries — 31 inhabitants per km², but runs on the level of Nordic countries. The density of the population in the biggest city of Estonia — Tallinn — is over 2,500 inhabitants per km². Population Census the share of urban population has increased from 16% in 1897 to 67% in 2005.

The Estonian Environmental Strategy^a lists as priority environmental problems: the air pollution in the cities having a negative influence on human health, ecosystems and buildings; the decline of quantity and quality of ground water; the pollution of environment caused by waste; non-compliance of artificial environment with the main principles of health care and sustainable development.

Some of the environmental indicators like land use and energy use per capita show better performance in cities than in rural areas, also waste and wastewater treatment is organized. The problems connected with the decline of the quality of environment appear more clearly in cities — the typical problems of cities are noise, air pollution, shortage of clean water and open space.^b

The annual mean concentration of nitrogen oxides in the centre of Tallinn is higher than in most European capitals.^b It should be taken into account that comparability of this indicator is affected by the choice of measurement points. The growing number and use of cars brings along growth of air pollution in the cities. The number of passenger cars has increased really fast. The increasing number of cars is the main source of air pollution increase in the cities. In 2005 68.7% of the cars in the register were older than 10 years. Older cars, which are not technically in order, emit more harmful compounds (incompletely combustion of fuel). The infrastructure of roads has remained nearly the same.

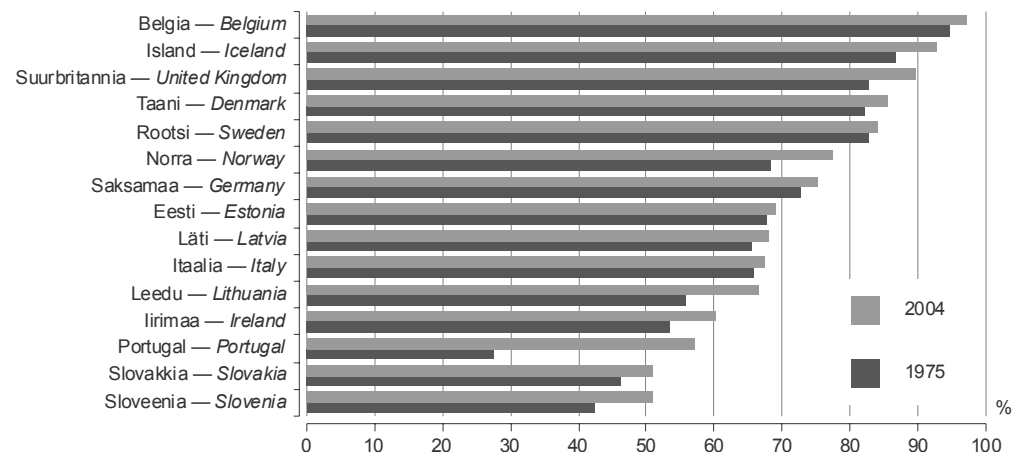
Increasing consumption gives rise to the higher pressure on the environment caused by waste landfilling, if there is neither recycling nor re-use. Amounts of the waste that are not recycled reflect wasting of resources. The filtration water of landfill sites contaminates the soil and groundwater, the decomposition of organic materials in anaerobic conditions produces greenhouse gases. 79% of population (mainly in cities and settlements) is covered by municipal waste collection. The majority of waste is not sorted and is mainly disposed in landfill sites. The number of domestic landfill sites in use was 26 in 2005. Larger amount of municipal waste per capita is characteristic of developed countries. The amount of municipal waste has started to increase also in Central European countries.^b

The use of ground water resources is bigger in densely populated areas. In general the conditions of ground water resources are considered to be satisfactory, but in Tallinn and in Ida-Viru industrial region the resources are in the state of depletion, as the ground water extraction has exceeded the natural regeneration. Kohtla-Järve and most of Tallinn uses the purified surface water for domestic needs. Non-purified wastewater is the main reason for pollution of surface water caused by cities and settlements. In 2005, the quantity of non-purified or insufficiently purified wastewater per capita was the biggest in Jõgeva county.

^a Eesti keskkonnastrateegia (the Estonian Environmental Strategy). RT I 1997, 26, 390.

^b Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.

Diagramm 1 Linnarahvastiku osatähtsus kogurahvastikus, 1975, 2004*
Diagram 1 Urban population, 1975, 2004*

* United Nations Human Development Report 2006. United Nations Development Programme, 2006.

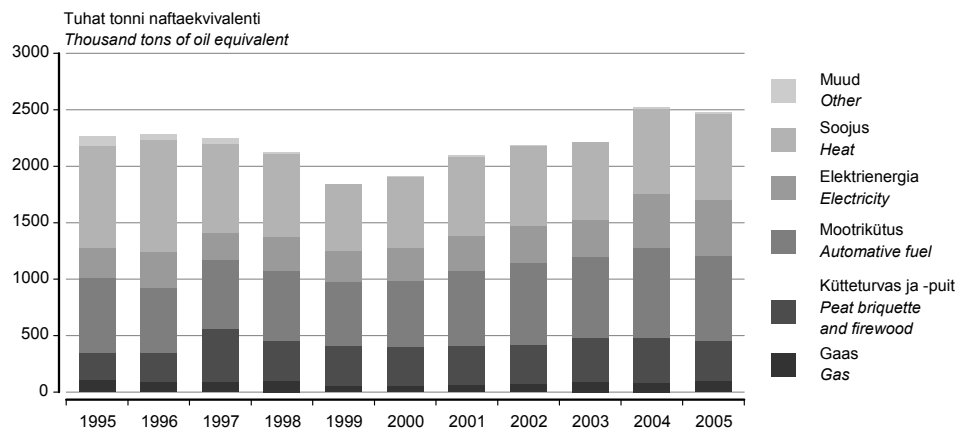
ENERGIA TARBIMINE

Definitsioon	Elanike energiatarbimine linnastunud aladel lõpptarbijate ja energiaallikate kaupa.
Mõõtühik	Tonni naftaekvivalenti (toe) aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Energia tarbimine on ühiskonna energia intensiivsuse mõõt. Energia tarbimine avaldab keskkonnale olulist mõju. Fossiilsete kütuste kasutamine on peamine atmosfääri vabanevate heitgaaside allikas, mis põhjustab nii keskkonna hapestumist, eutrofeerumist kui ka globaalset kliimamuutust. Suur osa toodetud energiast tarbitakse linnades.
Kommentaariid	Energia tootmise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad primaar- ja muudetud energiat tootvad ettevõtted. Energia ja kütuse tarbimise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad ettevõtted ning elanike isikliku tarbimise.

ENERGY CONSUMPTION

Definition	The amount of energy consumed per capita in urban areas by end-users and sources.
Unit of measurement	Tons of oil equivalent (toe) per year
Target	None
Analysis	The consumption of energy is a measure of energy intensity of the society. The use of energy has a great influence on the environment. The use of fossil fuels is the main resource of polluting gases in the atmosphere causing acidification, eutrophication of environment and global climate changes. A large share of produced energy is used in cities.
Comments	Energy production statistics cover all enterprises in Estonia producing primary and converted energy. Energy and fuel consumption statistics include all economically active enterprises and private consumption of households.

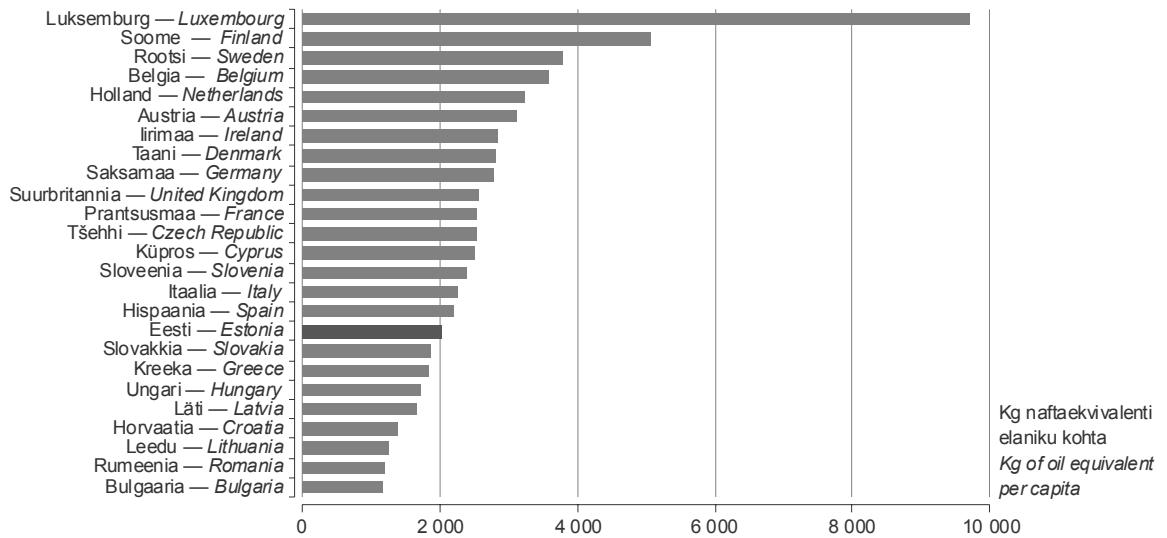
Diagramm 1 **Energia lõpptarbimine, 1995–2005***
Diagram 1 **Final energy consumption, 1995–2005***

* Põllu- ja metsamajanduse, kalanduse, mäetööstuse, energeetika ja õhustranspordi energia tarbimiseta.

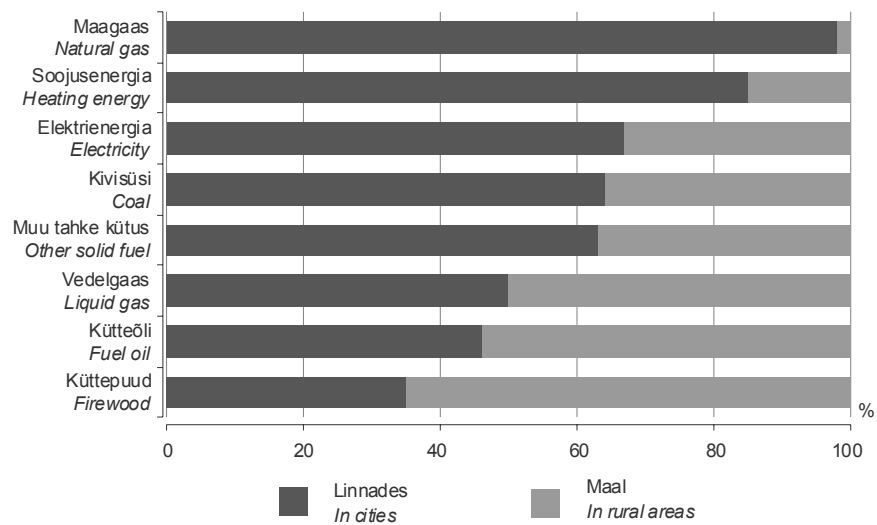
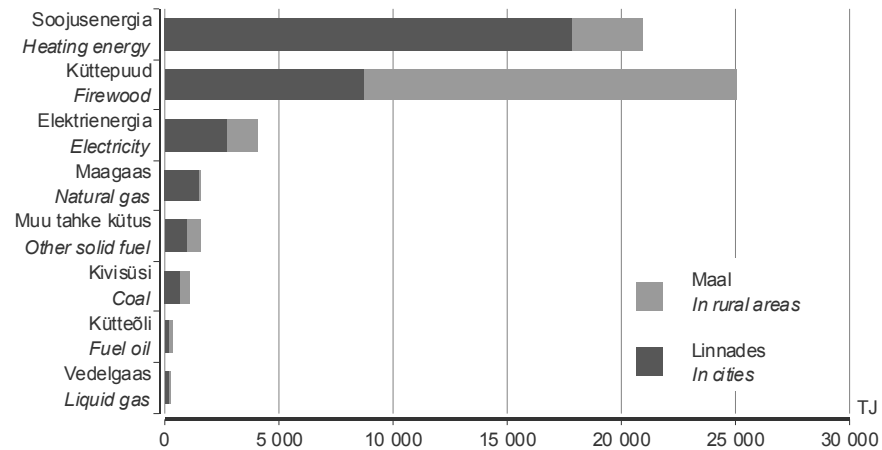
* Excluding energy use by agriculture, forestry, fishery, mining and quarrying, energy section and air transport.

Diagramm 3 **Energia lõpptarbimine, 2004***
 Diagram 3 **Final energy consumption, 2004***

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Diagramm 4 **Energia tarbimine kodumajapidamises, 1996***
 Diagram 4 **Consumption of energy by households, 1996***

* Leibkonna energiatarbimine 1996. Statistikaamet, 1998.

* Leibkonna energiatarbimine 1996 (Household Energy Consumption). Statistics Estonia, 1998.

TÖÖTLEMATA OLMEJÄÄTMED

Definitsioon	Töötlemata olmejäätmete osatähtsus tekitatud olmejäätmetes. Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi (24. novembri 1998. a Vabariigi Valitsuse määrus nr 263) on olmejäätmed defineeritud kui kodumajapidamistelt kogutud tavajäätmed ning samalaadsed kaubandus-, tööstus- ja ametiasutuste jäätmed, sealhulgas liigiti kogutud jäätmed.
Mõõtühik:	Protsenti
Siht:	Rahvusvahelist omaette eesmärki ei ole. Eesti keskkonnanstrateegia seab aastaks 2010 eesmärgi suurendada jäätmete taaskasutamise osatähtsus 50%-ni.
Analüüs	Suurenev pakendatud olme kaupade tarbimine suurendab jäätmete ladestamist keskkonda, kui neid ei töödelda ega taaskasutata. Töötlemata olmejäätmed peegeldavad ressurside raiskamist. Prügilate nõrgveed saastavad pinnast ja põhjavett, orgaanilise materjali lagunemisel anaeroobsetes tingimustes tekivad kasvuhoonegaasid. Eestis veetakse ära 79% elanike olmejäätmed. Enamik olmeprügist ladestatakse prügilatesse. 2005. aastal kasutati selleks 26 prügilat. Suur olmejäätmekogus elaniku kohta on iseloomulik rikastele riikidele. Samas on olmejäätmekogus hakanud suurenema ka Kesk-Euroopa riikides.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad kogutud olmejäätmete kogust. 2003. aastal pärines 60% kogutud olmejäätmetest kodumajapidamistest.

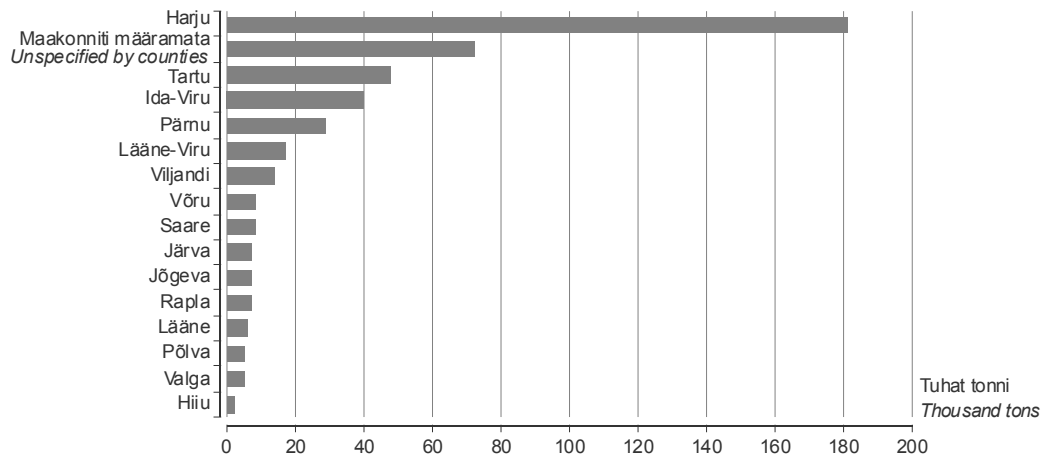
NON-TREATED MUNICIPAL WASTE

Definition	<i>The percentage of municipal waste produced which is not recycled. Municipal waste is defined as municipal waste (No 20 00 00) and similar industrial and institutional waste including separately collected fractions as defined by the Government of the Republic Regulation No 263 of 24 November 1998, Approval of the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on the European Waste Catalogue (EWC).</i>
Unit of measurement	<i>Percentages</i>
Target	<i>No specific international target exists. The Estonian Environmental Strategy (1997) gives the general target to increase recycling of waste up to 50% by 2010.</i>
Analysis	<i>Increasing usage of packaged commodities cause the increase of disposal of waste in the environment unless waste is recycled. The amount of municipal waste that is not recycled reflects wasting of resources. Filtration water of landfill sites contaminates the soil and groundwater, decomposition of organic materials in anaerobic conditions produces greenhouse gases. 79% of Estonian population is covered by waste collection. The biggest share of municipal waste is disposed in landfills. 26 landfills were in use in Estonia in 2005. Larger quantity of domestic waste per capita is characteristic of rich countries. The quantity of municipal waste in Central European countries is also growing.</i>
Comments	<i>The data indicate the quantity of collected municipal waste. In 2003, 60% of municipal waste was collected from households.</i>

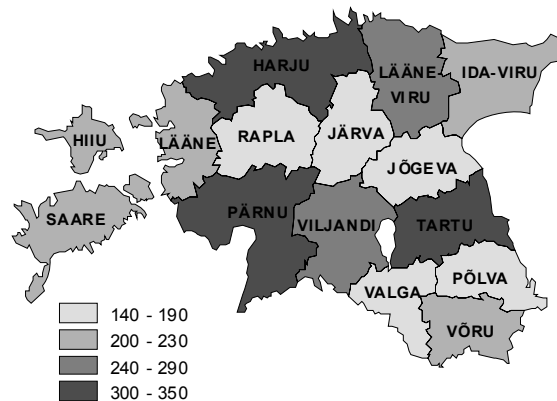
Tabel 1 **Segaolmejäätmete kogumine ja töötlus, 1999–2005**
 Tabel 1 *Mixed municipal waste collection and recycling, 1999–2005*
 (tonni — tons)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Kogumine	568 694	544 194	376 100	396 743	444 892	460 327	457 324	Collection
Töötlus	73	4	2	20	61 862	87 542	94 247	Recycling
taaskasutamine	73	0	2	19	61 796	87 542	94 247	recovery operations
taaskasutamine energia tootmiseks	-	0	2	-	1	-	-	recovery with energy reclamation
kompostimine	73	-	-	-	61 795	87 542	94 247	composting
kõrvaldamine	-	4	-	1	66	-	350	disposal
põletamine energia kasutamisetä	-	4	-	-	-	-	-	incineration without energy reclamation
Ladestamine prügilasse	568 621	543 874	375 734	381 579	360 177	366 443	359 674	Deposit into landfill
Töödeldud jäätmete osatähtsus, %	0,0	0,0	0,0	0,0	13,9	19,0	20,6	Share of recycled waste, %
taaskasutamine	0,0	0,0	0,0	0,0	13,9	19,0	20,6	recovery operations
taaskasutamine energia tootmiseks	-	0,0	0,0	-	0,0	-	-	recovery with energy reclamation
kompostimine	0,0	-	-	-	13,9	19,0	20,6	composting
kõrvaldamine	-	0,0	-	0,0	0,0	-	0,1	disposal
põletamine energia kasutamisetä	-	0,0	-	-	-	-	-	incineration without energy reclamation
Jäätmete ladestamine	100,0	99,9	99,7	96,2	80,9	79,6	78,6	Total disposal

Diagramm 1 **Olmejäätmete kogumine maakonniti, 2005**
 Diagram 1 *Collection of municipal waste by counties, 2005*

Kaart 1 **Olmejäätmete kogumine maakondades, 2005***
 Map 1 *Collection of municipal waste by counties, 2005**
 (kilogrammi elaniku kohta — kilograms per capita)

* Maakonniti määramata olmejäätmeid 72,1 tuhat tonni.

* Unspecified municipal waste by counties, 72.1 thousand tons.

PUHASTAMATA HEITVESI

Definitsioon	Puhastamata ja ebapiisavalt puhastatud heitvee osatähtsus kogu veeheites.
Mõõtühik	Protsenti
Siht	Puudub
Analüüs	Puhastamata heitvesi on linnadest ja teistest asulatest lähtuva pinnavee saastumise ja eutrofeerumise peamine põhjus. 2005. aastal oli puhastamata ja ebapiisavalt puhastatud heitvee kogus elaniku kohta suurim Jõgeva maakonnas.
Kommentaariid	Andmed hõlmavad ettevõtteid, kellel on luba juhtida heitvett veekogudesse ja pinnasesse.

NON-PURIFIED WASTEWATER

Definition	The percentage of total wastewater non-submitted to treatment, which is discharged in urban surface water.
Unit of measurement	Percentages
Target	None
Analysis	Non-purified wastewater is the main reason for pollution of surface water caused by cities and settlements. In 2005, the quantity of non-purified or insufficiently purified wastewater per capita was the biggest in Jõgeva county.
Comments	Data cover the enterprises, which have licenses for wastewater discharge.

Diagramm 1 **Elanike heitvee kanaliseerimine, 1992–2002**
 Diagram 1 **Sewage treatment of the population, 1992–2002**

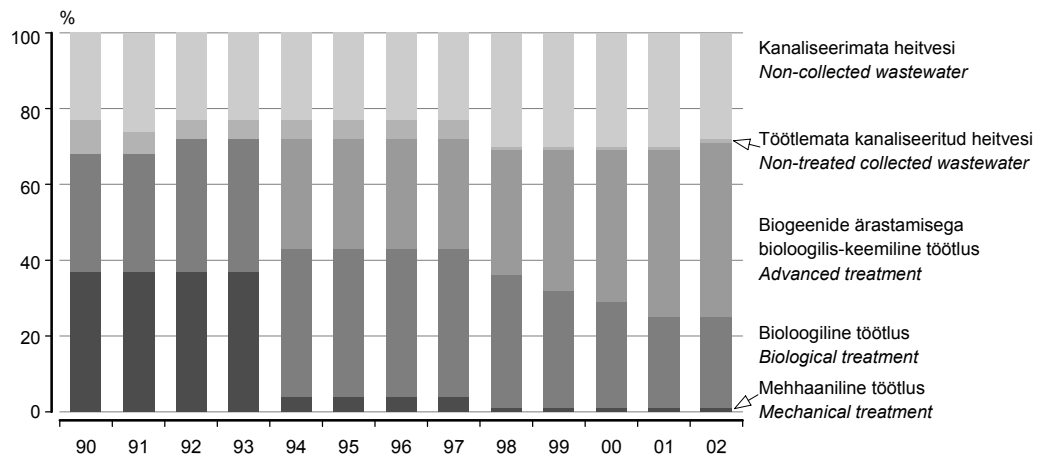
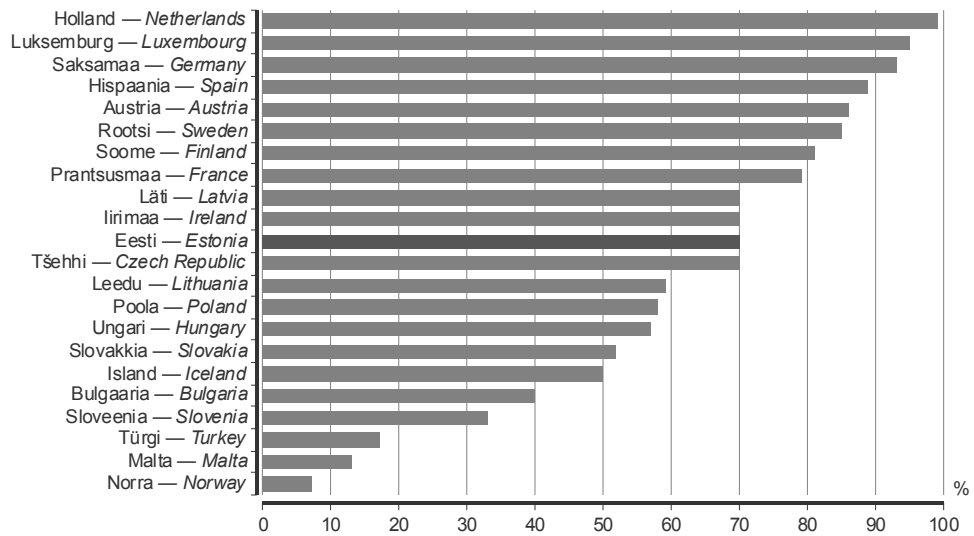

Diagramm 2 **Elanike heitvee kanaliseerimine***
 Diagram 2 **Public treatment of wastewater of population***

* New Cronos. Eurostat, 2005. (Eesti 2003, teised riigid viimane võimalik aasta; Estonia 2003, other countries last available year).

Tabel 1 **Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvesi, 1998, 2005**
 Table 1 **Non-purified or insufficiently purified wastewater, 1998, 2005**
 (tuhat kuupmeetrit — thousand cubic metres)

Maakond	Aasta	Puhastamist vajav vesi	Ebapiisavalt puhastatud vesi	Puhastamata vesi	Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud vett ühe elaniku kohta, m ³	
County	Year	Water needing purification	Insufficiently purified water	Unpurified water	% of water needing purification	water per capita, m ³
Harju	1998	80 814	1 351	430	2	3
	2005	60 893	572	478	2	2
Hiiu	1998	404	215	5	54	20
	2005	261	2	1	1	0
Ida-Viru	1998	208 382	12 941	4 046	8	92
	2005	226 293	937	1 040	1	11
Jõgeva	1998	1 769	475	265	42	19
	2005	1 158	512	33	47	15
Järva	1998	2 620	1 794	98	72	48
	2005	1 848	528	16	29	14
Lääne	1998	1 114	427	38	42	16
	2005	1 204	155	0	13	6
Lääne-Viru	1998	6 922	2 680	180	41	41
	2005	5 802	825	19	15	13
Põlva	1998	1 354	328	43	27	11
	2005	1 087	206	13	20	7
Pärnu	1998	6 877	328	1	5	4
	2005	7 179	168	236	6	5
Rapla	1998	1 899	315	197	27	13
	2005	1 842	0	34	2	1
Saare	1998	2 129	1 732	29	83	48
	2005	1 912	147	0	8	4
Tartu	1998	6 746	878	2 921	56	25
	2005	11 125	133	0	1	1
Valga	1998	1 966	1 645	12	84	45
	2005	1 358	234	2	17	7
Viljandi	1998	2 347	93	335	18	7
	2005	2 216	131	4	6	2
Võru	1998	2 247	281	25	14	7
	2005	1 902	91	5	5	2
KOKKU	1998	327 590	25 483	8 625	10	24
TOTAL	2005	326 080	4 641	1 879	2	5

TRANSPORT

Definitsioon	Erasõidukite läbisõidu osatähtsus kogu läbisõidus (era- ja ühissõidukid) linnastunud aladel.
Mõõtühik	Kilomeetrit
Siht	Puudub
Analüüs	<p>Autode kasutamise suurenemine toob kaasa linnade õhukvaliteedi halvenemise. Eriti kiiresti on suurenenud sõiduautode arv, 2005. aastal registreeriti 27% rohkem sõiduautosid kui aastal 2004. Uusi autosid registreeriti 19 647. Autode arv on suurenenud 1980. aastaga võrreldes üle kolme korra, kuid teede infrastruktuur linnades pole oluliselt muutunud.</p> <p>2005. aastal Eestis tehtud sõiduautode kasutamise uuringu andmetel oli 2004. aastal 45% leibkondade kasutuses vähemalt üks sõiduauto. Keskmiselt oli sõiduauto 1–2 inimest päevas^a.</p> <p>2005. aastal oli 68,7% registrisse kantud sõidukitest vanemad kui 10 aastat. Kahjulikke ühendeid paiskavad suuremas koguses õhku just vanemad sõidukid, mis pole tehniliselt korras (ebatäielik kütuse põlemine).</p> <p>Linnaliinibusside sõitjakäive on aastatel 1995–2005 vähenenud 36%.</p>
Kommentaariid	Lähtutud on Autoregistrikeskuses registreeritud sõidukite arvust. Ühistranspordi sõitjakäive peegeldab transpordiettevõtete sõitjateveo andmeid.

TRANSPORT

Definition	<i>Kilometres travelled by private car per year as percentage of total kilometres travelled by passengers in urban areas.</i>
Unit of measurement	<i>Kilometres</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<p><i>The growing number and use of cars brings along air pollution growth in the cities. The number of passenger cars has increased really fast. In 2005 passenger cars were registered by 27% more than in 2004. New passenger cars were registered 19,647. The number of cars has increased about three times compared to 1980, at the same time the infrastructure of the roads in cities has remained mainly unchanged.</i></p> <p><i>According to the survey on use of passenger cars, 45% of households had a passenger car in personal usage in 2005. On an average there were 1–2 persons in a car in a day^a.</i></p> <p><i>In 2005 68,7% of the cars in the register were older than 10 years. Older cars, which are not technically in order, emit more harmful compounds (incomplete combustion of fuel).</i></p> <p><i>In 1995–2005 the share of public urban buss transport in the passenger traffic volume has decreased by 36%.</i></p>
Comments	<p><i>The number of cars corresponds to the number of cars registered in the Estonian National Motor Vehicles Registration Centre. Passenger traffic volume reflects the data of passenger traffic of transport enterprises.</i></p>

^a Eesti tööjõu-uuringu lisana korraldati 2005. aasta II kvartalis sõiduautode kasutamise uuring. Küsitleti 1593 isikut, mille põhjal tehti üldistused 518 947 leibkonna ja 1 048 579 isiku (15–74-aastased) isiklikus kasutuses oleva sõiduauto kasutamise kohta.

^a As an annex to the Estonian Labour Force Survey 2005, the survey on use of passenger cars was conducted in the 2nd quarter of 2005. 1,593 persons were interviewed during the survey, estimates on use of passenger cars in personal usage were calculated for 518,947 households and 1,048,579 persons (aged 15–74).

Diagramm 1 Ühistranspordi sõitjakäive, 1995–2005
Diagram 1 Passenger traffic volume, 1995–2005

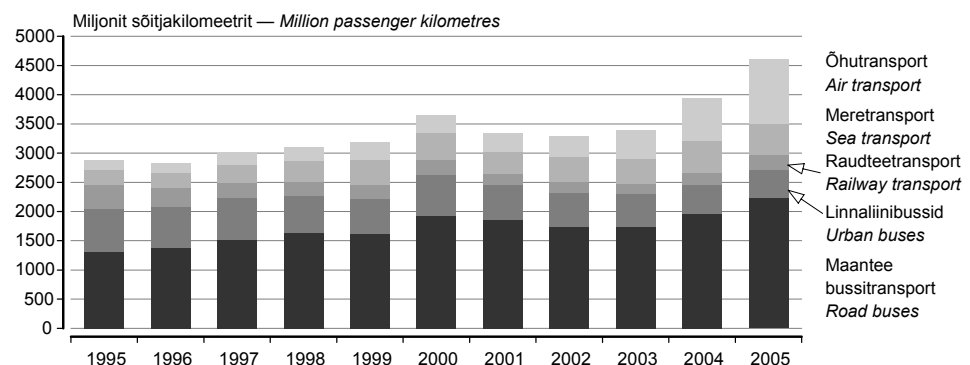
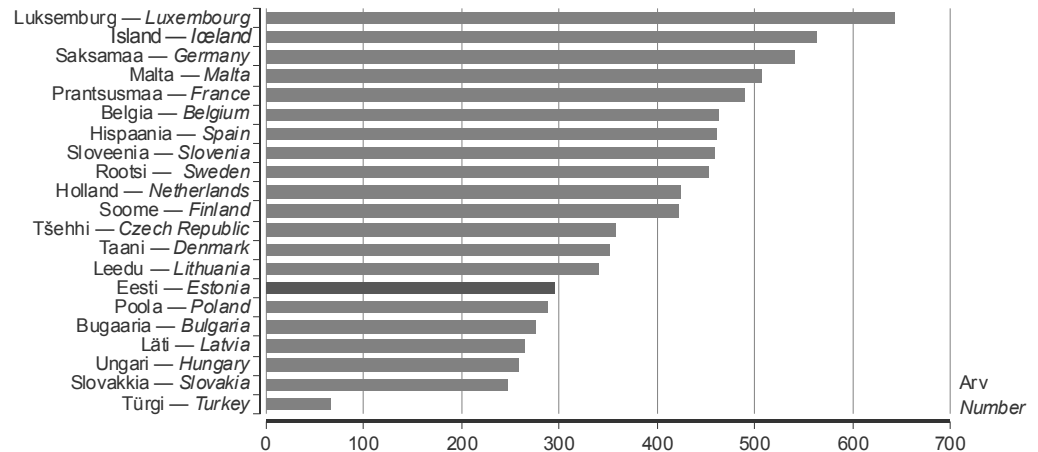

Diagramm 2 **Motoriseerumise määr, 2002***
 Diagram 2 **Motorisation rate, 2002***

Sõiduautosid 1000 elaniku kohta — *Passenger cars per 1000 inhabitants*

* Energy, Transport and Environment Indicators Pocketbook. Eurostat, 2005.

Tabel 1 **Leibkonnaliikme keskmised transpordikulutused, 1999–2005**
 Tabel 1 **Household member average monetary expenditure on transport, 1999–2005**
 (krooni kuus — kroons per month)

	Ühistransport <i>Public transport</i>	Muu		Kokku <i>Total</i>
		kokku <i>Other total</i>	bensiin, õlid <i>gasoline, oils</i>	
KOKKU — TOTAL				
1999	23	95	45	118
2000	38	146	73	184
2001	36	161	75	197
2002	39	149	70	188
2003	38	171	83	209
2004	40	268	103	308
2005	56	287	132	343
Linnas* — In urban area				
1999	26	85	38	111
2000	42	137	63	179
2001	40	155	64	195
2002	42	129	59	171
2003	41	145	71	186
2004	44	272	88	316
2005	60	262	111	322
Maal** — In rural area				
1999	16	120	60	136
2000	29	166	97	195
2001	27	175	100	202
2002	31	195	96	226
2003	32	223	108	255
2004	33	260	131	293
2005	49	337	174	386

*Linn-linn ja alev. *Urban area-city, town.*

**Maa- asula, alevik, küla. *Rural area- settlement, small borough, village.*

SISSEJUHATUS

Osoonikihi hõrenemine avastati 1980. aastal pooluste stratosfääris. 1998. aastal hõlmas osooniauk (osooni vähenemine kuni 70%) Antarktika kohal 27 miljonit ruutkilomeetrit. Väiksemal määral hõreneb osoonikiht sesoonselt kõigis geograafilistes piirkondades^a.

Esimese rahvusvahelise keskkonnaleppena sõlmiti 22. mail 1985 Viini konventsioon osoonikihi kaitse kohta. See jõustus 1. oktoobril 1988. Konventsiooni alusel algatati läbirääkimised halogeenitud süsivesinike kasutamise ja leviku tõkestamiseks. 16. septembril 1987 sõlmisid 31 riigi esindajad lepingu (Montreali protokoll), mis jõustus 1. jaanuaril 1989. Lepingu järgi pidi freoonide tootmine jääma 1989. aastani 1986. aasta tasemele ning vähenema 1993. aastaks 20% ja 1998. aastaks 50%. Kokkuleppe järgi peavad arenenud riigid loobuma freoonide, haloonide ja süsiniktetrakloriidi kasutamisest aastaks 2010 ja metüülkloroformi kasutamisest aastaks 2015. 1996. aastal ühines Eesti osoonikihi kaitse Viini konventsiooni ning osoonikihti lagundavate ühendite reguleerimise Montreali protokolliga. Valitsuse 1997. a. 8. aprilli korraldusega tehti Statistikaametile ülesandeks koguda informatsiooni osoonikihti kahandavate ainete kasutamise, ekspordi ja impordi kohta.

Osoon on hapniku allotroopne modifikatsioon O_3 . 10–50 kilomeetri kõrgusel ümbritseb Maad osoonikiht, kus valitseb tasakaal osoonitekkimise ja lagunemise vahel. Osoonikiht neelab suure osa elusloodusele ohtlikust ultraviolettkiirgusest, mis hävitab nukleiinhappeid, pidurdab rakkude paljunemist, muudab DNA struktuuri ning tekitab inimestel nahavähki ja katarakti. Ultraviolettkiirgus on nii osoonitekkimise kui ka lagunemise põhjuseks. Osoonitekkimise põhjuseks on katalüsaatorid metaan, ookeanide aurumisel ja vulkaanipursetel vabanev metüülbromiid ja metüülkloriid, mulla mikrobioloogilistest protsessidest pärinev lämmastikoksiid ja veeaur. Inimtegevuse tagajärjel on suurenenud antropogeense päritoluga osoonitekkimise põhjuseks katalüsaatorite ühendite heitkogus.

Kõige suuremaks ohuks osoonikihile peetakse freone ehk klorofluorosüsinikke (CFC), mis on ligikaudu poole stratosfääri jõudva inimtekkelise kloori allikas. Freoonid ei lahustu vees, ei ole mürgised ega põle, on kergesti veeldatavad ja tavaelus inertsed, s.t ei reageeri ühegi ainega. Freoonid avastati 1930. aastatel. Neid kasutati laialdaselt külmutusagendina külmutus- ja kliimaseadmetes, lahustina elektroonikatööstuses, vahtplasti, värvi ja laki tootmisel, tulekustutusvahendites ning parfümeeria- ja ravimitööstuses. Kord atmosfääri sattunud, jäävad freoonid sinna sõltuvalt ühendi tüübist ringlesse 10–200 aastaks.

Peaaegu niisama palju kui CFC hävitab osoonikihti metüülbromiid. Inimtegevuse tagajärjel eraldub metüülbromiidi kahjurite tõrjel ning metsade ja kõrrepõldude põlemisel. Antropogeense broomi allikaks on ka haloonid (freoonide analoogid, kus kloori asemel on broom), mida kasutatakse tulekustutusvahendites. Haloonid hävitavad osoonikihti 3–10 korda rohkem kui freoonid, samas kasutatakse neid tunduvalt vähem.

Taasmoodustumine osoonitekkimise reaktsioonis võimaldab katalüsaatoril läbida tuhandeid tsükleid enne, kui moodustub püsiv ühend mõne teise ainega — nii lagundab üks freonimolekul kuni 100 000 osoonimolekuli. Kahju, mida ühend võib osoonikihile tekitada, väljendab ühendi osoonikihti lõhustav potentsiaal — ODP (*Ozone Depleting Potential*), kusjuures freoni CFC-11 osoonikihti lõhustav potentsiaal võrdsustatakse 1-ga ning ülejäänud ühendite potentsiaale väljendatakse selle suhtes.

Eesti keskkonnanõuetega^b seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada osoonikihti lõhkuvate ainete müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.

Ettevõtete näidatav CFC-de heitkogus keskkonda oli 2005. aastal 2 kilogrammi. 1997. aastaga võrreldes on näitaja üle viiekümne korra vähenenud.

Peale selle on ettevõtetes 2005. aasta lõpu jääkidega arvel 0,8 tonni CFC-13, 0,4 tonni CFC-12 ja 6 kg CFC-11.

Kodumajapidamistes kasutusel olevate freoonide kohta ei ole statistilist ülevaadet tehtud.

INTRODUCTION

The depletion of the ozone layer was discovered in the Polar Regions in 1980. In 1998 the hole in the ozone layer (the decrease of 70% in the total ozone) over Antarctica covered 27 million km². Ozone depletion on a lesser extent occurs seasonally in all geographical areas.^a

On 22 May 1985, the first international environmental agreement for protection of ozone layer, the Vienna Convention, was concluded, which came into force on 1 October 1988. Negotiations about regulation of production and use of halogenated hydrocarbons were started and on 16 September 1987 representatives of 31 countries concluded the agreement (the Montreal Protocol), which came into force on 1 January 1989. According to this agreement the production of freons had to be stabilised on the level of 1986 until 1989 and to decrease 20% by 1993 and 50% by 1998. The developed countries have to phase out the freons, halons and carbontetrachloride by 2010 and 1,1,1-trichloroethane by 2015. In 1996 Estonia joined the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer and the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer. By the Government Regulation of 8 April 1997, Statistics Estonia was assigned to collect the data about the use, exports and imports of ozone depleting substances.

Freons — chlorofluorocarbons (CFC) — are supposed to be the biggest danger to ozone layer. CFC is the source of almost half of anthropogenic chlorine. Freons are insoluble in water, not toxic, inflammable, well liquefied and in usual condition inert, they do not react with other substances. Freons were discovered in the 1930s and became widely used as refrigeration agents in refrigeration equipment, as solvents in electronics, in the production of foams, paints and varnishes, in firefighting equipment, in perfumery and medication industry. Once in the atmosphere, the freons will stay there for 10–200 years.

Methyl bromide destroys ozone almost as much as freons. In human activities methyl bromide is released in pest repulse and in forest and straw field fires. Halons (analogies of freons containing bromine atoms instead of chlorine), which are used in firefighting equipment are also the source of anthropogenic bromine. Halons destroy ozone 3–10 times more than freons, at the same time they are used much less.

Re-formation in ozone destruction process enables catalysts to undergo thousands of cycles before stable compound with some other substance is formed — thus one freon molecule can destroy up to 100,000 ozone molecules. The damage that the compound can cause to ozone layer is expressed by ozone depleting potential (ODP), whereas ODP of freon-11 is taken to be equal with 1, and ODP of other substances is expressed in relation to freon-11.

Estonian Environment Strategy^b has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.

In 2005, the emission of CFC into the air declared by enterprises was 2 kilograms and it has decreased over 50 times compared to 1997.

At the end of 2005, in addition 0.8 tons of CFC-13, 0.4 tons of CFC-12 and 6 kilograms of CFC-11 were as stock in enterprises.

No statistical overview about the use of freons by households has been made.

^a WMO, 1999 Scientific Assessment of Ozone Depletion 1998. World Meteorological Organization Global Ozone Research and Monitoring Project. Report No 44, WMO, Geneva.

^b Eesti keskkonnastrateegia (Estonian Environmental Strategy). RT I 1997, 26, 390.

Tabel 1 **Osoonikihti kahandavate ainete kasutamine, 1998–2005**
Table 1 **Use of substances depleting ozone layer, 1998–2005**
(ODP tonni — ODP tons)

Aasta	Külmutusseadmetes	Vahtplasti tootmisel	Lahustina	Tulekustutus- vahendites	Keemilises sünteesis	Kokku
Year	Refrigeration equipment	Production of foams	Solvent	Firefighting equipment	Chemical synthesis	Total
1998	38,5	6,3	0,4	0,0	0,0014	45,2
1999	16,2	0,1	0,3	0,2	0,0008	16,8
2000	56,3	0,1	1,0	0,3	-	57,7
2001	17,4	0,1	0,2	0,1	0,1	17,9
2002	4,9	3,4	0,4	0,2	0,1	9,0
2003	2,2	0,3	0,4	0,1	0,6	3,6
2004	3,1	0,5	0,3	0,01	-	3,9
2005	1,0	0,01	0,1	0,02	-	1,1

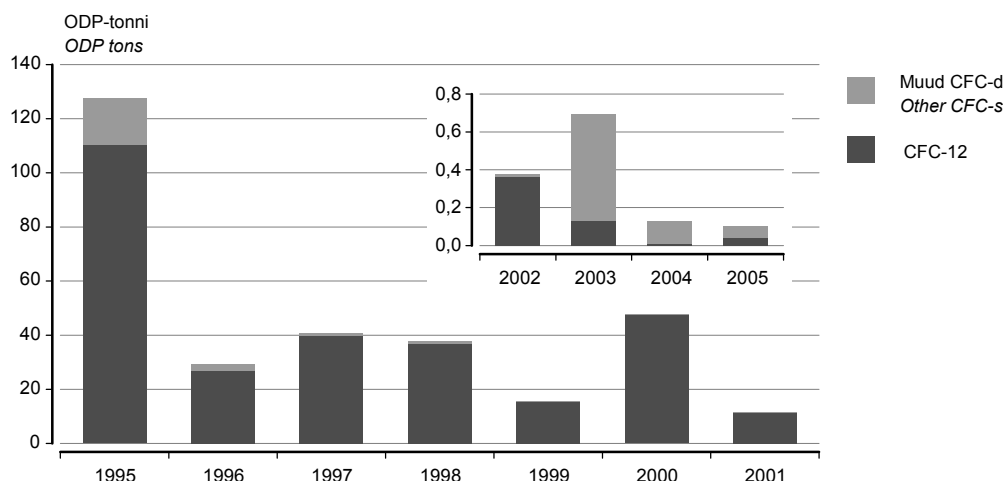
TÄIELIKULT HALOGEENITUD KLOORIFLUORO-SÜSINIKE (CFC) KASUTAMINE

Definitsioon	Täielikult halogeenitud süsivesinike CFC-11, 12, 13, 111–115, 211–217 (Montreali protokollis lisa A, grupp I ja lisa B, grupp I) kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi osoonikihti lõhustava potentsiaaliga (ODP) ning liidetud.
Möötüühik	ODP tonni aastas
Siht	Viini konventsiooni ja Montreali protokollis järgi pidi freoonide tootmine jääma 1989. aastani 1986. aasta tasemele ning vähenema 1993. aastaks 20% ja 1998. aastaks 50%. Kokkuleppe järgi peavad arenenud riigid loobuma freoonide kasutamisest aastaks 2010. Eesti on ühinenud Viini konventsiooni Montreali protokolliga. Eesti keskkonnanstrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Täielikult halogeenitud klorofluorosüsinike (CFC) kasutuselevõtt Eestis vähenes oluliselt 1996. aastal ja on püsinud järgmistel aastatel tasemel 20–50 ODP tonni aastas. Mõnevõrra suurenes CFC-de kasutuselevõtt 2000. aastal, mis võib olla tingitud sellest, et ettevõtted kasutasid laojääke. 2002. aastast vähenes CFC-de kasutamine Eestis taas. 2002. aastal võeti külmutusseadmetes kasutusele 0,5 tonni ja 2005. aastal vaid 45 kg freoon-12. 1999. aastal lõpetati CFC-de kasutamine vaht-plasti tootmisel (0,5 tonni 1998. aastal, 0,2 tonni 1997. aastal).
Kommentaariid	Andmed osoonikihti kahjustavate ühendite kasutamise kohta hõlmavad kõiki ettevõtteid, kes kasutavad või müüvad osoonikihti kahjustavaid ühendeid.

USE OF FULLY HALOGENATED CHLOROFLUOROCARBONS (CFC)

Definition	<i>Total emission of CFC-11, 12, 13, 111–115, 211–217 (the Montreal Protocol Annex A, Group I and Annex B, Group I substances). Emissions of individual CFCs is multiplied by their ozone depletion potential, and added together.</i>
Unit of measurement	<i>ODP tons per year</i>
Target	<i>According to the Vienna Convention and the Montreal Protocol, the production of freons had to be stabilised on the level of 1986 until 1989 and to decrease 20% by 1993 and 50% by 1998. The developed countries have to phase out freons by 2010. In 1996 Estonia joined the Vienna Convention and the Montreal Protocol. Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>The use of fully halogenated chlorofluorocarbons (CFC) has decreased in Estonia since 1996 and remained on the level of 20–50 ODP tons per year. The use of CFC-12 slightly increased in 2000, which may be caused by utilisation of stocks by enterprises. Since 2002, the use of CFC in Estonia declined again — 0.5 tons of CFC-12 was taken into use in refrigeration equipment in 2002 and only 45 kg of CFC-12 in 2005. The use of CFC in production of foams was ended in 1999 (0.5 tons in 1998 and 0.2 tons in 1997 were used).</i>
Comments	<i>Data about the use of substances depleting the ozone layer cover all enterprises using or selling substances depleting the ozone layer.</i>

Diagramm 1 CFC-de kasutamine ettevõtetes, 1995–2005*
Diagram 1 Use of CFC in enterprises, 1995–2005*

* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.
* Up to 1996 the data of the Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.

Tabel 1 Täielikult halogeenitud klorofluorosüsinike kasutamine, 2005
Table 1 Use of fully halogenated chlorofluorocarbons, 2005
(kilogrammi — kilograms)

	Jääk aasta	Sissetulek	Väljaminek			Jääk aasta		
	algul		ettevõttesse	valmis- või pooltooted	muutus tootmis- protsessis			jäätmed ja heitmed
	Stock at the beginning of year	Input to enterprises	Output products or raw material	change in production and process	waste and residuals	sale	Stock at the end of year	
CFC-11 (freon-11)	6,0	-	-	-	-	-	6,0	CFC-11 (freon-11)
Toiduainete ja jookide tootmine	6,0	-	-	-	-	-	6,0	Manufacture of food and beverages
CFC-12 (freon-12)	492,8	100,0	45,0	-	2,0	99,0	446,8	CFC-12 (freon-12)
Toiduainete ja jookide tootmine	357,7	2,0	-	-	2,0	-	357,7	Manufacture of food and beverages
Tööstuslike külmutus- ja ventilatsiooniseadmete tootmine	-	98,0	45,0	-	-	-	53,0	Manufacture of non-domestic cooling and ventilation equipment
Kemikaalide ja keemiatoodete tootmine	120,6	-	-	-	-	99,0	21,6	Manufacture of chemicals and chemical products
Muud insener-tehnilised tegevusalad	12,0	-	-	-	-	-	12,0	Other engineering and technical activities
Elektriliste kodumasinade ja seadmete jaemüük	2,5	-	-	-	-	-	2,5	Bulk sale of electric household appliances
CFC-13 (freon-13)	830,0	-	-	-	-	-	830,0	CFC-12 (freon-13)
Kemikaalide ja keemiatoodete tootmine	830,0	-	-	-	-	-	830,0	Manufacture of chemicals and chemical products
Muud CFC-d	190,0	42,0	58,0	-	-	-	174,0	Other CFC
Elektriliste kodumasinade parandus	190,0	42,0	58,0	-	-	-	174,0	Repair of electric household appliances

OSALISELT HALOGEENITUD KLOOROFLUORO-SÜSIVESINIKE (HCFC) KASUTAMINE

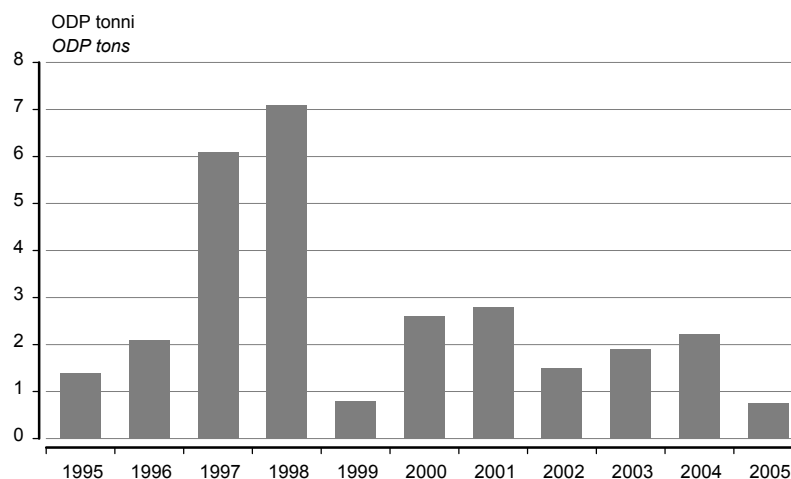
Definitsioon	Osaliselt halogeenitud süsivesinike (Montreali protokollis lisa C) kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi osoonikihti lõhustava potentsiaaliga (ODP) ning liidetud.
Mõõtühik	ODP tonni aastas
Siht	Järgjärguline kasutamisest loobumine aastaks 2030. Eesti keskkonnastrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Osaliselt halogeenitud klorofluorosüsivesinike (HCFC) ehk teise klassi freonide ODP on tunduvalt väiksem kui CFC-del. Näiteks on freon-22 ODP 0,05. Seetõttu asendatakse CFC-sid HCFC-dega. 1997. aastal kasutati Eestis kokku 6,1 ODP tonni HCFC-sid, 1998. aastal 7,1 tonni, 1999. aastal kõigest 0,8 tonni. Suur vähenemine HCFC-de kasutuses on tekkinud vahtplasti tootmise arvelt — kui 1997. aastal kasutati HCFC-sid vahtplasti tootmisel 5,5 ODP tonni ja 1998. aastal 5,8 tonni, siis 2005. aastal alla 0,01 tonni. 2002. aastast on Eestis vähenenud ka HCFC-de kasutamine külmutusseadmetes, HCFC-sid asendatakse omakorda osoonikihile ohutute HFC-dega. 2005. aastal kasutati külmutusseadmetes 0,7 ODP tonni HCFC-sid.
Kommentaariid	Andmed osoonikihti kahjustavate ühendite kasutamise kohta hõlmavad kõiki ettevõtteid, kes kasutavad või müüvad osoonikihti kahjustavaid ühendeid.

USE OF PARTLY HALOGENATED CHLOROFLUOROHYDROCARBONS (HCFC)

Definition	<i>Total emissions of HCFCs (the Montreal Protocol Annex C). Emissions of individual HCFCs are multiplied by their Ozone Depletion Potentials, and added together.</i>
Unit of measurement	<i>ODP tons per year</i>
Target	<i>Gradual phasing out of HCFCs, to be realised in 2030. Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>ODP of partly halogenated chlorofluorohydrocarbons (HCFC) is remarkably lower than ODP of CFC. For example ODP of freon-22 is 0.05. Therefore CFC is substituted with HCFC. In Estonia 6.1 ODP tons of HCFC were used in 1997, 7.1 ODP tons were used in 1998 and only 0.8 ODP tons were used in 1999. A large decrease in the use of HCFC results from the decrease in the use of HCFC for production of foams. If 5.5 ODP tons of HCFC were used in foam production in 1997 and 5.8 tons in 1998, then less than 0.01 tons were used in foam production in 2005. Since 2002 the use of HCFC in refrigeration equipment decreased also, as they are replaced by safe to ozone layer HFC. In 2005 0.7 ODP tons of HCFC was used in refrigeration equipment.</i>
Comments	<i>Data about the use of substances depleting the ozone layer cover all enterprises using or selling the substances depleting the ozone layer.</i>

Diagramm 1 **HCFC-de kasutamine, 1995–2005***
 Diagram 1 *Use of HCFC, 1995–2005**

* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.

* Up to 1996 the data of the Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.

Tabel 1 **HCFC-de kasutamine, 2005**
 Tabel 1 *Use of HCFC, 2005*
 (kilogramm — kilograms)

	Jääk aasta algul	Sissetulek ettevõttesse	Väljaminek			Jääk aasta lõpul	
			valmis- või pool- tooted	jäätmed ja heitmed	müük		
	<i>Stock at the beginning of year</i>	<i>Input to enterprises</i>	<i>Output products or raw material</i>	<i>waste and residuals</i>	<i>sale</i>	<i>Stock at the end of year</i>	
HCFC-22 (freon-22)	17 557,1	31 791,8	8 000,6	1 246,6	27 499,4	12 602,3	HCFC-22 (freon-22)
HCFC-123 (freon-123)	3 537,0	1 594,5	1 164,5	330,0	-	3 637,0	HCFC-123 (freon-123)
HCFC-141b	77,2	-	77,2	-	-	-	HCFC-141b
HCFC-401A	496,9	2 460,5	751,4	-	1 559,0	647,0	HCFC-401A
HCFC-401B	-	-	-	-	-	-	HCFC-401B
HCFC-402A	372,7	2 122,2	453,5	-	793,0	1 248,4	HCFC-402A
HCFC-402B	2 367,0	56,0	56,0	872,0	-	1 495,0	HCFC-402B
HCFC-403B	102,0	69,0	156,0	-	-	15,0	HCFC-403B
HCFC-406A	45,0	3,0	-	3,0	-	45,0	HCFC-406A
HCFC-409A	1 080,5	6 577,7	1 130,8	63,2	3 290,0	3 174,2	HCFC-409A
Muud HCFC-d	988,8	3 142,4	1 461,9	-	119,0	2 550,3	Other HCFC

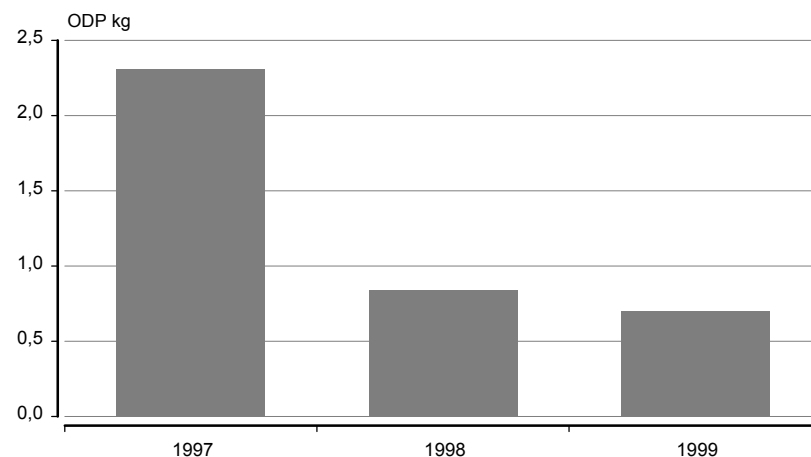
METÜÜLBROMIIDI KASUTAMINE

Definitsioon	Metüülbromiidi (Montreali protokollis lisa E, grupp I) kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi osoonikihti lõhustava potentsiaaliga (ODP).
Mõõtühik	ODP tonni aastas
Siht	Montreali protokollis järgi peavad arenenud riigid kõrvaldama metüülbromiidi käibelt 2005. aastaks. Eesti on ühinenud Viini konventsiooni Montreali protokolliga. Eesti keskkonnanstrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Metüülbromiidi ODP on 0,7. Aastatel 1997–1999 kasutati metüülbromiidi väikeses koguses teadusasutustes (1–3 kg aastas). Andmed varasemate aastate kohta puuduvad. Aastatel 2000–2005 metüülbromiidi ei kasutatud.
Kommentaariid	Andmed osoonikihti kahjustavate ühendite kasutamise kohta hõlmavad kõiki ettevõtteid, kes kasutavad või müüvad osoonikihti kahjustavaid ühendeid.

USE OF METHYL BROMIDE

Definition	<i>Total emission of methyl bromide (CH₃Br), the Montreal Protocol Annex E, Group I. The emission of methyl bromide is multiplied with its Ozone Depletion Potential.</i>
Unit of measurement	<i>ODP tons per year</i>
Target	<i>The Montreal agreement proposes that developed countries should phase out methyl bromide by the year 2005. Estonia has joined the Vienna Convention and the Montreal Protocol. Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>ODP of methyl bromide is 0.7. In 1997–1999, the use of methyl bromide in Estonia was small, 1–3 kg in a year was used for scientific research work. There are no data about the use of methyl bromide in the previous years. In 2000–2005 methyl bromide was not used.</i>
Comments	<i>Data about the use of the substances depleting the ozone layer cover all enterprises using or selling the substances depleting the ozone layer.</i>

Diagramm 1 **Metüülbromiidi kasutamine, 1997–1999***
Diagram 1 *Use of methyl bromide, 1997–1999**

* Statistikaameti andmed
' The data of Statistics Estonia

Tabel 1 **Metüülbromiidi kasutamine, 1997–1999**

 Table 1 *Use of methyl bromide, 1997–1999*
 (kilogrammi — kilograms)

	Jääk aasta algul	Sissetulek ettevõttesse	Väljaminek			müük	Jääk aasta lõpul	
			valmis- või pool- tooted	muutus tootmis- protsessis	jätmed ja heitmed			
	<i>Stock at the beginning of year</i>	<i>Input to enterprises</i>	<i>Output products or raw material</i>	<i>change in production and process</i>	<i>waste and residuals</i>	<i>sale</i>	<i>Stock at the end of year</i>	
1997	61	610	58	561	-	-	52	1997
Elektrimasinate ja -aparaatide tootmine	22	610	58	558	-	-	16	<i>Manufacture of electrical machinery and apparatus</i>
Kõrgharidus	36	-	-	-	3	-	33	<i>Higher education</i>
1998	34	-	-	1	1	-	32	1998
Teadus- ja arendustegevus	2	-	-	1	-	-	1	<i>Research and development</i>
Kõrgharidus	32	-	-	-	1	-	31	<i>Higher education</i>
1999	1	-	-	1	-	-	-	1999
Teadus- ja arendustegevus	1	-	-	1	-	-	-	<i>Research and development</i>

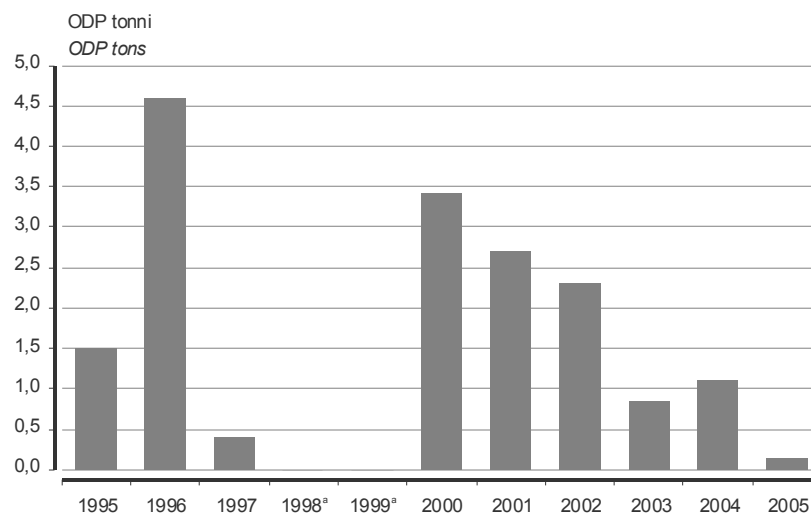
HALOONIDE KASUTAMINE

Definitsioon	Haloon-1301, haloon-1211 ja haloon-2402 (Montreali protokollis lisa A, grupp II) kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi osoonikihti lõhustava potentsiaaliga (ODP) ning liidetud.
Möötüühik	ODP tonni aastas
Siht	Viini konventsiooni ja Montreali protokollis järgi pidi freoonide tootmine jääma 1989. aastani 1986. aasta tasemele ning vähenema 1993. aastaks 20% ja 1998. aastaks 50%. Kokkuleppe järgi peavad arenenud riigid loobuma haloonide kasutamisest aastaks 2010. Eesti on ühinenud Viini konventsiooni Montreali protokolliga. Eesti keskkonnanstrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Haloonide osoonikihti lõhustav potentsiaal on väga suur. Näiteks haloon-2402 ODP on 6. 2005. aastal võeti külmutusseadmetes kasutusele 130 ODP kg haloon-1301 ja tulekustutusvahendites 18 ODP kg haloon-1211. Võrreldes eelmise aastaga vähenes haloonide kasutamine 7 korda.
Kommentaariid	Andmed osoonikihti kahjustavate ühendite kasutamise kohta hõlmavad kõiki ettevõtteid, kes kasutavad või müüvad osoonikihti kahjustavaid ühendeid.

USE OF HALONS

Definition	<i>Total emission of halon-1301, halon-1211 and halon-2402 (the Montreal Protocol Annex A, Group II substances). The emission of individual halons is multiplied by its Ozone Depletion Potentials.</i>
Unit of measurement	<i>ODP tons per year</i>
Target	<i>According to the Vienna Convention and the Montreal Protocol, the production of freons had to be stabilised on the level of 1986 until 1989 and to decrease 20% by 1993 and 50% by 1998. The developed countries have to phase out halons by 2010. In 1996 Estonia joined the Vienna Convention and the Montreal Protocol. Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>ODP of halons is very high. For example ODP of halon-2402 is 6. 130 ODP kg of halon-1301 was used in refrigeration equipment and 18 ODP kg of halon-1211 was used in fire fighting equipment in 2005. The use of halons decreased 7 time compared to the previous year.</i>
Comments	<i>Data about the use of the substances depleting the ozone layer cover all enterprises using or selling the substances depleting the ozone layer.</i>

Diagramm 1 **Haloone kasutamine, 1995–2005***
 Diagram 1 *Use of halons, 1995–2005**

* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.
 * Up to 1996 the data of the Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.
^a 1998. ja 1999. aastal haloone ei kasutatud.
^a In 1998 and 1999 halons were not used.

Tabel 1 **Haloone kasutamine, 2005**
 Tabel 1 *Use of halons, 2005*
 (kilogrammi — kilograms)

	Jääk aasta algul	Sissetulek ettevõttesse	Väljaminek			Jääk aasta lõpul		
			valmis- või pool- tooted	muutus tootmis- protsessis	jäätmel ja heitmed			
	<i>Stock at the beginning of year</i>	<i>Input to enterprises</i>	<i>Output products or raw material</i>	<i>change in production process</i>	<i>waste and residuals</i>	<i>sale</i>	<i>Stock at the end of year</i>	
Haloon-1211	157,8	6,0	-	-	6,0	-	157,8	Haloon-1211
Paberitoodete tootmine	24,0	-	-	-	-	-	24,0	Manufacture of paper goods
Õhustransport	133,8	6,0	-	-	6,0	-	133,8	Air transport
Haloon-1301	26,0	104,0	13,0	-	-	-	117,0	Haloon-1301
Muud insener-tehnilised tegevusalad	-	90,0	-	-	-	-	90,0	<i>Other engineering and technical activities</i>
Mööblitootmine	26,0	14,0	13,0	-	-	-	27,0	Manufacture of furniture
Haloon-2402	3 631,0	1 350,0	-	-	-	-	4 981,0	Haloon-2402
Muud insener-tehnilised tegevusalad	1 759,0	1 350,0	-	-	-	-	3 109,0	<i>Other engineering and technical activities</i>
Raadio- ja televisiooni-leviteenus	1 872,0	-	-	-	-	-	1 872,0	<i>Radio and television transmission services</i>
Muud haloonid	13,0	-	-	-	-	-	13,0	Other halons
Tervishoiu ja sotsiaalelu haldus	13,0	-	-	-	-	-	13,0	<i>Public administration of health and social services</i>

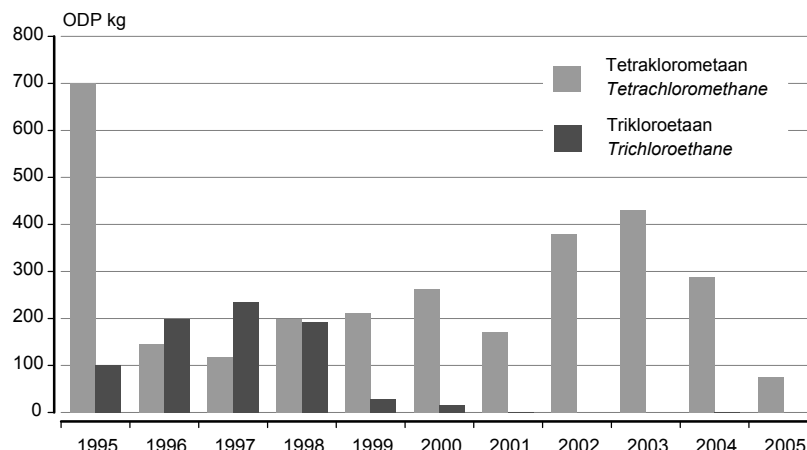
1,1,1-TRIKLOROETAANI KASUTAMINE

Definitsioon	Tetraklorometaani ja metüülkloroformi (Montreali protokollis lisa B, grupp II ja III) kasutatud kogus on korrutatud vastava ühendi osoonikihti lõhustava potentsiaaliga (ODP) ning liidetud.
Möötüühik	ODP tonni aastas
Siht	Viini konventsiooni ja Montreali protokollis järgi peavad arenenud riigid loobuma tetraklorometaani kasutamisest aastaks 2010 ja metüülkloroformi kasutamisest aastaks 2015. Eesti on ühinenud Viini konventsiooni Montreali protokolliga. Eesti keskkonnanstrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi lõpetada täielikult halogeenitud süsivesinike müük ja piirata osoonikihti kahandavate ainete kasutamist oluliselt.
Analüüs	Montreali protokolliga kontrollitavad osoonikihti kahjustavad ühendid on tetraklorometaan (ODP = 1,1) ja 1,1,1-trikloroetaan ehk metüülkloroform (ODP = 0,1). 2005. aastal kasutati lahustina keemilises analüüsis 60 ODP kg tetraklorometaani ja 0,03 ODP kg metüülkloroformi.
Kommentaariid	Andmed osoonikihti kahjustavate ühendite kasutamise kohta hõlmavad kõiki ettevõtteid, kes kasutavad või müüvad osoonikihti kahjustavaid ühendeid.

USE OF TETRACHLOROMETHANE AND 1,1,1-TRICHLOROETHANE

Definition	<i>Total anthropogenic emissions of tetrachloromethane and methyl chloroform, the Montreal Protocol Annex B, Group II and III substances. The emissions of the two individual compounds are multiplied by their Ozone Depletion potential.</i>
Unit of measurement	<i>ODP tons per year</i>
Target	<i>According to the Vienna Convention and the Montreal Protocol, developed countries had to phase out the tetrachloromethane by 2010 and 1,1,1-trichloroethane by 2015. In 1996 Estonia joined the Vienna Convention and the Montreal Protocol. Estonian Environment Strategy has set the target to finish the sale and to decrease essentially the use of ozone depleting substances by the year 2000.</i>
Analysis	<i>Tetrachloromethane (ODP = 1.1) and 1,1,1-trichloroethane (ODP = 0.1) are also substances controlled by the Montreal Protocol. 60 ODP kg of tetrachloromethane and 0.03 ODP kg of 1,1,1-trichloroethane were used as solvents in chemical analysis in 2005.</i>
Comments	<i>Data about the use of the substances depleting the ozone layer cover all enterprises using or selling the substances depleting the ozone layer.</i>

Diagramm 1 **Tetraklorometaani ja 1,1,1-trikloroetaani kasutamine, 1995–2005***
 Diagram 1 *Use of tetrachloromethane and 1,1,1-trichloroethane, 1995–2005**

* Kuni 1996. aastani Keskkonnaministeeriumi andmed, 1997–2005 Statistikaameti andmed.
 * Up to 1996 the data of the Ministry of Environment, 1997–2005 the data of Statistics Estonia.

Tabel 1 **Tetraklorometaani ja 1,1,1-trikloroetaani kasutamine, 2005**
 Table 1 *Use of tetrachloromethane and 1,1,1-trichloroethane, 2005*
 (kilogrammi — kilograms)

	Jääk aasta algul	Sissetulek ettevõttesse	Väljaminek			Jääk aasta lõpul		
	Stock at the beginning of year	Input to enterprises	valmis- või pooltootud Output products or raw material	muutus tootmisprotsessis change in production process	jäätmed ja heitmed waste and residuals	müük sale		Stock at the end of year
Tetraklorometaan	185,5	37,4	-	-	68,9	61,0	93,0	Tetrachloromethane
Kemikaalide ja keemiatoodete tootmine	3,2	22,4	-	-	20,8	-	4,8	Manufacture of chemicals and chemical products
Keemiatoodete hulgimüük	51,0	10,0	-	-	-	61,0	-	Wholesale of chemical products
Muud insener-tehnilised tegevusalad	30,0	5,0	-	-	12,5	-	22,5	Other engineering and technical activities
Ülikoolide tegevus	29,5	-	-	-	5,2	-	24,3	Activities of universities
Teimine ja analüüs	55,0	-	-	-	16,0	-	39,0	Testing and analysis
Raadio, televisiooni ja sideseadmete tootmine	14,4	-	-	-	14,4	-	0,0	Manufacture of radio, TV and communication equipment
Tervishoiu ja sotsiaalelu haldus	1,6	-	-	-	-	-	1,6	Public administration of health and social services
Veterinaaria	0,8	-	-	-	-	-	0,8	Veterinary activities
Trikloroetaan	1,3	785,9	-	-	0,3	53,4	733,5	Trichloroethane
Keemiatoodete hulgimüük	-	785,9	-	-	-	53,4	732,5	Wholesale of chemical products
Ülikoolide tegevus	1,3	-	-	-	0,3	-	1,0	Activities of universities

SISSEJUHATUS

Säästva arengu pikaajalise arengustrateegia^b ellurakendamise eelduseks on säilitada taastuvate ressursside isetaastumisvõime ning kasutada taastumatuid ressursse selgete kokkulepete järgi nii väikese intensiivsusega kui võimalik, nähes ette nende asendamise võimaluse tulevikus. Maavarad, vee-, metsa- ja kalavarud, aga ka mullaviljakus ja koosluste mitmekesisus on Eesti majanduse arenguks vajalikud ja olulised ressursid.

Peale otseselt tootmises kasutatud ressursside hõlmab ressursikasutus teoreetiliselt ka tootmistegevuses raisatud ressursse (ka kadu) ning samuti ressursse, mille kvaliteet on tootmistegevuse tõttu vähenenud. Maavarade kaevandamine avaldab mõju maastikele ja ökosüsteemidele, rikub tihti veerežiimi, halvendab põhja- ja pinnavee kvaliteeti. Nii põhjustab põlevkivi kaevandamine (2005. aastal 12,3 miljonit tonni) ka olulisima osa põhjaveevõtmisest (ühe tonni põlevkivi tootmiseks kulub kuni 80 tonni vett). Ilmselt on alahinnatud sellega kaasnevat maa ja pinnase rikkumist ning bioloogilise mitmekesisuse kadu. Raskesti käsitletav on mõju Läänemere vee kvaliteedile ja elustikule. Põlevkivi põletamine elektrienergia tootmisel on põhjus, miks Eesti on Euroopas suurim kasvuhoonegaasi süsinikdioksiidi ning happelisi sademeid tekitava vääveldioksiidi emiteerija elaniku kohta. 2005. aastal toodeti üle 90% elektrienergiast põlevkivist. Samas on põlevkivist elektrienergia tootmise kasutegur väike — 33%. Ühe krooni rahvusliku kogutoodangu tootmiseks kulub Eestis ligi 3 korda rohkem energiat kui arenenud riikides (sisemajanduse koguprodukt 1 kg õliekviivalendi kohta USA dollarites oli Eestis 2002. aastal 3,6).

Metsavaru kasutus suurenes aastatel 1995–2005 ligi poolteist korda. Põhiosa raie juurdekasvust on tulnud erametsaomanike tehtud raiete arvelt. Puidu ja puittoodete eksport hõlmas 2005. aastal kogu Eesti ekspordist 14%. Kõige rohkem eksporditi 2005. aastal saematerjali (23% puidu ja puittoodete väljaveo summast), kuid puitmöbli ja selle osade eksport kahanes 2004. aastaga võrreldes 2%.

Looduslikud ressursid võib jaotada taastuvateks (puit) või taastumatuteks (mineraalid, maagid), ammendumatuteks (päikese- ja tuuleenergia) või ammenduvateks (kivisüsi), küllaldasteks või defitsiitseteks, primaarseteks või sekundaarseteks jne sõltuvalt vaatenurgast ja ajaperspektiivist. Samas on loodusressursid või nende kasutamine siiski alati piiratud ja mitte ainult otseselt ammendumise tõttu, vaid ka kaudselt ressursside kasutamisel tekkivate jäätmete ja heitmete tõttu. Samuti ei ole ressursid täielikult eristuvad — ressursid ja nende grupid moodustavad terviküsteemi alles teiste ressursside kontekstis.

Säästva arengu printsiipide ellurakendamist takistab igivana vastuolu — need ettevõtted, organisatsioonid, riigid ning ökoloogiliselt laiemas tähenduses ka liigid ja kooslused, kes tarbivad kiiremini ja suuremal hulgal ressursse ja energiat, on suurema konkurentsivõimega. Nii on põhilised loodusressursse kasutavad sektorid energeetika, metsamajandus, põllumajandus, tööstus ja transport praeguses Eestis veel suhteliselt kaugel säästvast majandamisest.

Vastus küsimusele, kuidas muuta keskkonnakaitse võidan-võidan-mänguks (võidan keskkonna ja võidan majanduse jaoks) seisneb ilmselt tähelepanu ja jõupingutuste ümberorienteerimises toruotsatehnoloogialt ökoloogiliselt tähtsate protsesside sisendfaktoreile, nagu energia, vesi, maavarad ja muud varud ning maa. Energia produktiivsust (defineerides seda SKP ühikuna gigadžauli kohta) võiks suurendada vähemalt neli korda efektiivsuse, asenduste ning taastuvate energiaallikate detsentraliseeritud kasutuse kaudu. Kuid mis on tõsi makromajanduse tasemel, ei pruugi tingimata olla tõsi äri ehk mikromajanduse tasemel — ressursikasutuse efektiivsus on majanduselus teisejärguline. Energia, vesi ja maavarad on alahinnatud, sest me ei maksa ei kliimamuutuse, ressursside ammendumise ega maastike ja ökosüsteemide hävimise eest. Hinnad näitavad, et loodusrikkuste raiskamine on kasulik^b.

INTRODUCTION

The important precondition for achieving success in carrying out the sustainable development strategy^a is the sustaining of the self-renewal capacity of renewable resources and using non-renewable resources according to clear rules and at as low rate as possible, foreseeing the possibilities for replacements in the future. Mineral resources, water, forest and fish resources, but also soil fertility and biodiversity of habitats are the resources, which of course are important and necessary for the development of Estonian economy.

In addition to the directly used resources, the resource use should theoretically cover the losses during the production process, as well as the losses in resources the quality of which is declining subsequently. The use of mineral resources affects the landscape and ecosystems, spoils water regime and is lowering the quality and quantity of ground water. So the use of oil shale (12,3 million tons in 2005) gives the largest share of ground water extraction in Estonia (for the excavation of one ton of oil shale 80 tons of water is extracted). The spoiling of land and ecosystems are obviously underestimated, the pressure on the water quality and biota is hard to deal with. The oil shale based energy production is the reason why Estonia is in Europe one of the biggest emitter per capita of main greenhouse gas carbon dioxide and acid precipitation forming sulphur dioxide. In 2005, over 90% of electricity was generated out of oil shale. At the same time the efficiency of oil shale as a fuel is low — 33%. Taking into consideration the level of energy consumption per capita, Estonia runs on a level of developed countries. For the production of one unit of GDP up to three times more energy is consumed than in the developed countries.

In 1995–2005, the use of forest as a resource according to official felling documents has increased about one and a half times, the biggest share of it comes mainly from the private forest owners.

The exports of wood and wood products accounted for 14% of the total exports. Sawn wood was the main article of exports in 2005 (23% of export prices of export wood and articles of wood), but the quantity of wooden furniture and parts decreased 2% compared to 2004. Use of forest resources contributes to the decline of other “resource” — biodiversity. The growing felling, especially clear cutting and deforestation, destroys forest ecosystems. The chapter “Loss of biodiversity” covers the issue of biodiversity.

The implementation of the principles of sustainable resource use is hindered by a well known contradiction — the countries, enterprises, organisations and also the species and populations, which consume the resources more in quantity and more rapidly are the strongest to survive. Thus the economical sectors, which are more tightly connected to the use of resources, are relatively far from sustainable management today.

The answer to the question how the environmental protection could be reverted to a “win-win” game, (I win for the economy and I win for the environment), probably lies in the reorientation of focus from end-of-pipe technologies to ecologically important input factors like energy, water, minerals and land. Energy productivity (GDP units per GJ) could be increased at least four times, while consuming less energy in achieving the same results. But what is true on the macroeconomic level is not necessarily true on the business or microeconomic level. In fact, the efficiency of resource use is secondary in our economy. Energy, water minerals, etc. are underestimated as we do not pay for resource depletion, greenhouse effect, landscape destruction or biodiversity losses. And we pay an insufficient price for pollution. The prices show that wasting the treasures of nature is reasonable.^b

^a Säästva arengu seadus (Act on Sustainable Development). RT I 1995, 31, 384; 1997, 48, 772; 1999, 29, 398.

^b E. U. von Weizsäcker. *Why the North Must Act First. International Academy for the Environment*, 1992.

VEEVÕTT

Definitsioon	Joogivee, tööstusvee, niisutusvee ja jahutusvee kasutamine kõigis majandussektorites.
Mõõtühik	Kuupmeetrit elaniku kohta aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Veevõtt nii põhjaveeladestustest kui ka pinnaveekogudest on vähenenud 1991. aastaga võrreldes ligi kaks korda. Samas on Eesti põhjavee ja pinnavee tarbimise poolest elaniku kohta Euroopas viie esimese hulgas. Kõigist veeallikaist võeti 2005. aastal 1,58 miljardit kuupmeetrit vett. Suur osa sellest (1,2 miljardit kuupmeetrit) oli ringlev elektriijaamade jahutusvesi (põhiliselt Narva jõest ja veehoidlast). Põhjavett võeti 274 miljonit kuupmeetrit (17% kogu veevõtust), sealhulgas pumbati kaevandustest välja 223 miljonit kuupmeetrit nn kaevandusvett. Merevett (kasutatakse peamiselt kalakasvatuses) võeti 6 miljonit kuupmeetrit. Vett kasutati energeetikas 1,3 miljardit, olmes 52 miljonit, tööstuses 44 miljonit, põllumajanduses 4 miljonit ja muuks otstarbeks 7 miljonit kuupmeetrit.
Kommentaariid	Andmed kajastavad loaga veevõtjate veevõttu ja jaotust veetarbijatele. Vee kasutusluba tuleb taotleda juhul, kui põhjaveevõtt ületab 5 m ³ ja pinnaveevõtt 30 m ³ ööpäevas. Andmed ei sisalda kodumajapidamiste otsest veevõttu. Veevõtu andmed on saadud Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuselt.

WATER EXTRACTION

Definition	Total annual demand for drinking water, process water, irrigation water and cooling water by all economic sectors.
Unit of measurement	Cubic metres per capita per year
Target	None
Analysis	Extraction of ground water and surface water of water bodies has decreased by about 50% compared to 1991. Extraction of ground water and surface water per capita in Estonia is one of the highest in Europe. In 2005, the total water extraction was 1.58 billion cubic metres. Most of it was (1.2 billion cubic metres) circulating cooling water for electricity generation (mainly from Narva river and artificial lake). The share of ground water was 274 million cubic metres (17% in total extraction), including 223 million cubic metres mining water. The share of sea water (used in aquaculture) was 6 million cubic metres. 1.3 billion cubic metres of water was used for energy supply, 52 million cubic metres in domestic sector, 44 million cubic metres in industry, 4 million cubic metres in agriculture and 7 million cubic metres for other purposes.
Comments	Data indicate water extraction and distribution of enterprises having licenses for ground water extraction. Licenses are needed in the case of ground water extraction for more than 5 m ³ per day and in the case of surface water extraction for 30 m ³ per day. The data do not include direct ground water extraction by households. Data on water extraction have been received from the Information and Technology Centre of the Ministry of Environment.

Diagramm 1 **Magaveevõtt, 1995–2005**
Diagram 1 **Fresh water extraction, 1995–2005**

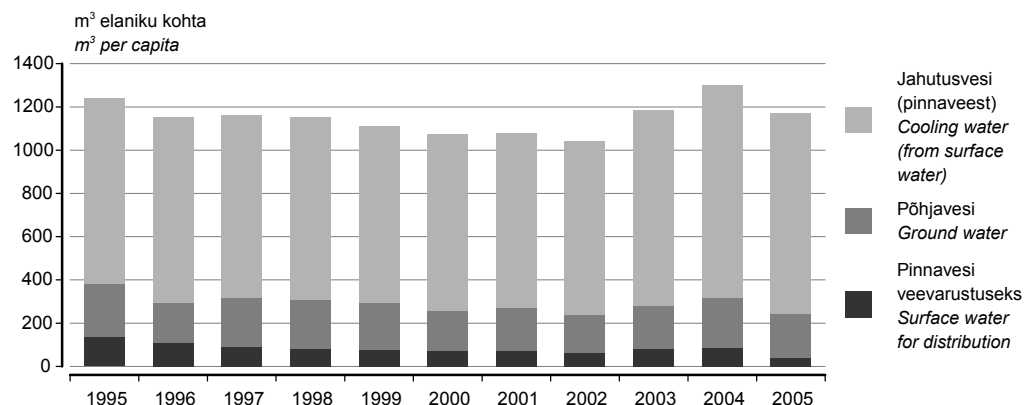
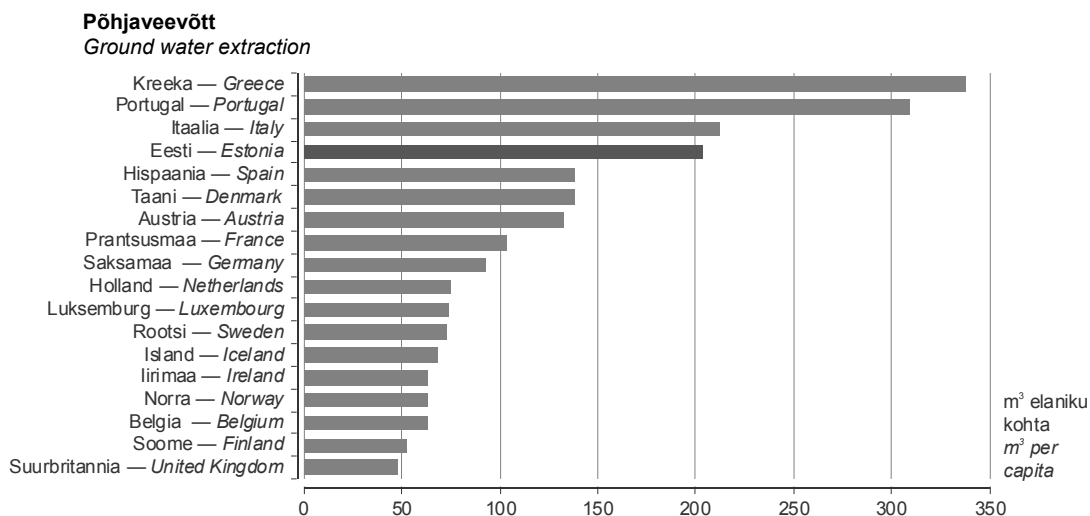
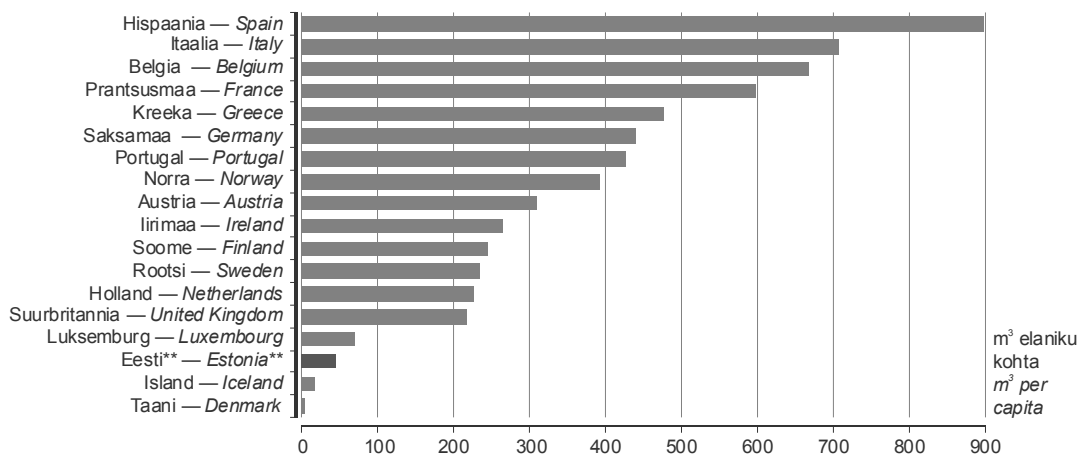

Diagramm 2 **Veevõtt***
Diagram 2 **Water extraction***

Pinnaveevõtt (mereveeta)
Surface water extraction (excl. sea water)

* Environmental pressure indicators for the EU. Data 1985–98. European Communities, 2001 (Eesti 2005, teised riigid viimane võimalik aasta; Estonia 2005, other countries last available year).

** Jahutusveeta.

** Excl. cooling water.

Tabel 1 **Veekasutus, 2005**
Table 1 **Water use, 2005**
(tuhat kuupmeetrit — thousand cubic metres)

Maakond	Olme	Tööstus	Energeetika	Põllumajandus	Muu	Kokku	County
	Domestic sector	Industry	Energy supply	Agriculture	Other	Total	
Harju	31 351	17 567	3 012	708	2 052	5 4689	Harju
Hiiu	206	14	0	16	6	242	Hiiu
Ida-Viru	6 360	14 582	1 252 273	211	4 254	1 277 681	Ida-Viru
Jõgeva	708	1 141	27	327	19	2 222	Jõgeva
Järva	811	1 667	1	600	20	3 099	Järva
Lääne	717	545	0	84	14	1 360	Lääne
Lääne-Viru	1 720	2 429	65	380	38	4 631	Lääne-Viru
Põlva	557	584	0	182	6	1 328	Põlva
Pärnu	2 607	1 760	88	323	151	4 929	Pärnu
Rapla	768	345	510	288	67	1 979	Rapla
Saare	571	543	29	227	64	1 435	Saare
Tartu	3 609	2 160	79	350	105	6 303	Tartu
Valga	808	187	17	125	26	1 163	Valga
Viljandi	1 087	347	1	425	32	1 892	Viljandi
Võru	451	157	0	130	6	744	Võru
KOKKU	52 332	44 028	1 256 102	4 373	6 860	1 363 697	TOTAL

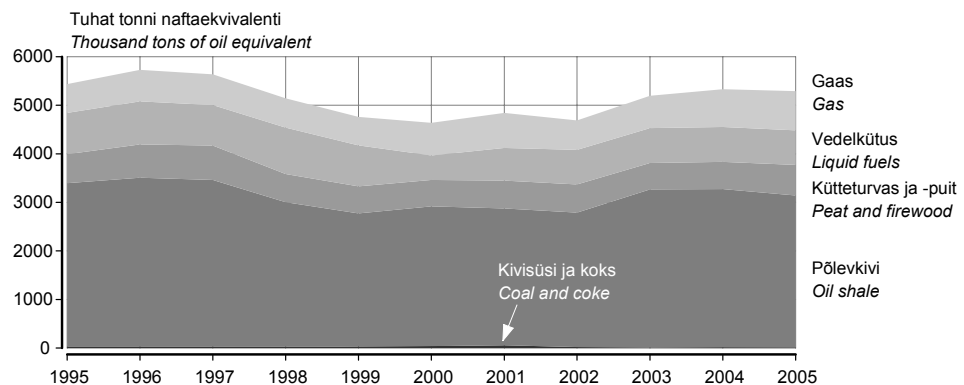
ENERGIA TARBIMINE

Definitsioon	Energia (elektrienergia, kütuse ja soojuse) kogutarbimine.
Mõõtühik	Tonni naftaekvivalenti (toe) elaniku kohta aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Energia tarbimise tasemelt elaniku kohta (2005. aastal 3,8 tonni naftaekvivalenti) kuulub Eesti arenenud riikide hulka. Ühe krooni rahvusliku kogutoodangu tootmiseks kulub Eestis aga 3–10 korda rohkem energiat kui arenenud riikides. Eesti energiatootmise omapäraks on põlevkivi, mida kasutatakse peamiselt elektrienergia tootmiseks. 2005. aastal kasutati primaarenergiast 44% elektrienergia tootmiseks ja 21% soojuse tootmiseks. Bensiini tarbimine jäi samale tasemele. Diiselmootoriga autode arvu kasvust tingituna suurenes diislikütuse tarbimine ligi 7%. Samal ajal vähenes kerge kütteõli kasutamine. 2005. aasta primaarenergia ressursidest hõlmas põlevkivi üle poole 54,2%, samas oli vedelkütuse osatähtsus primaarenergia ressursides 18,1% ja gaasi osatähtsus 13,2%. Elektri ja soojuse tootmist, mis suurendab energia kasutamise efektiivsust. 2005. aastal toodeti koostootmisrežiimis 10% elektri- ja 30% soojusenergiast.
Kommentaariid	Energia tootmise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad primaar- ja muundatud energiat tootvad ettevõtted. Energia ja kütuse tarbimise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad ettevõtted ning elanike isikliku tarbimise.

CONSUMPTION OF ENERGY

Definition	Total annual end use of energy in the form of electricity, fuel and heat by economic sector as a whole.
Unit of measurement	Tons of oil equivalent (toe) per capita per year
Target	None
Analysis	Taking into consideration energy consumption per capita (3.8 tons of oil equivalents in 2005), Estonia belongs to developed countries. But at the same time in Estonia 3–10 times more energy is needed for the production of one kroon (EEK) of GDP than in the developed countries. The special feature of Estonian energy production is oil shale. Oil shale is mainly used for electricity production. In 2005 oil shale accounted for more than half of the resources of primary energy (54,2%, liquid fuels accounted 18,1% and gas 13,2% of primary energy resources. In 2005 44% of prime energy was used for electricity generation and 21% for heat generation. The consumption of motor fuels remained on the level of 2004. Due to the growth in the number of diesel using cars the consumption of transport diesel increased about 7%. Cogeneration (CHP) affords to save primary energy to be economical and ecological for generation electricity and heat. 10 % of electricity and 30% of heat was produced under co-generated regime.
Comments	Energy production statistics cover all enterprises in Estonia producing primary and converted energy. Energy and fuel consumption statistics include all economically active enterprises and private consumption of households.

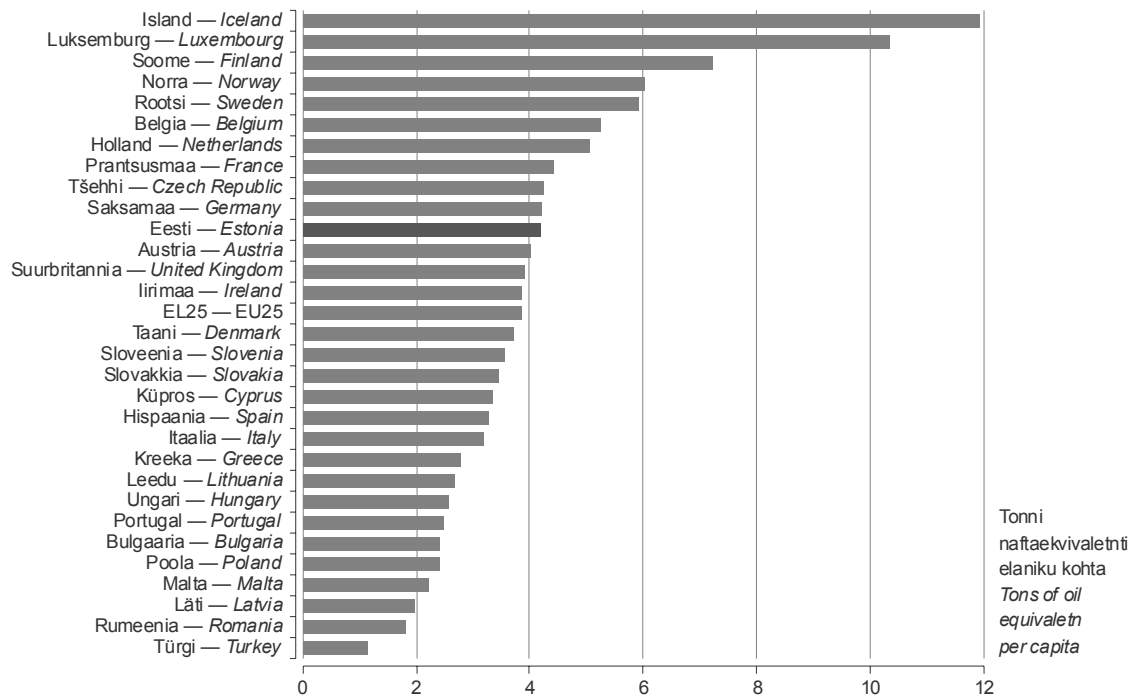
Diagramm 1 **Energia kogutarbimine, 1995–2005***
 Diagram 1 **Gross inland energy consumption, 1995–2005***

* Energia kogutarbimine (kaasa arvatud kadu hoidmisel ja vedamisel) = varu aasta alguses + primaarenergia tootmine + import – eksport – merelaevade punkerdamine – varu aasta lõpus.

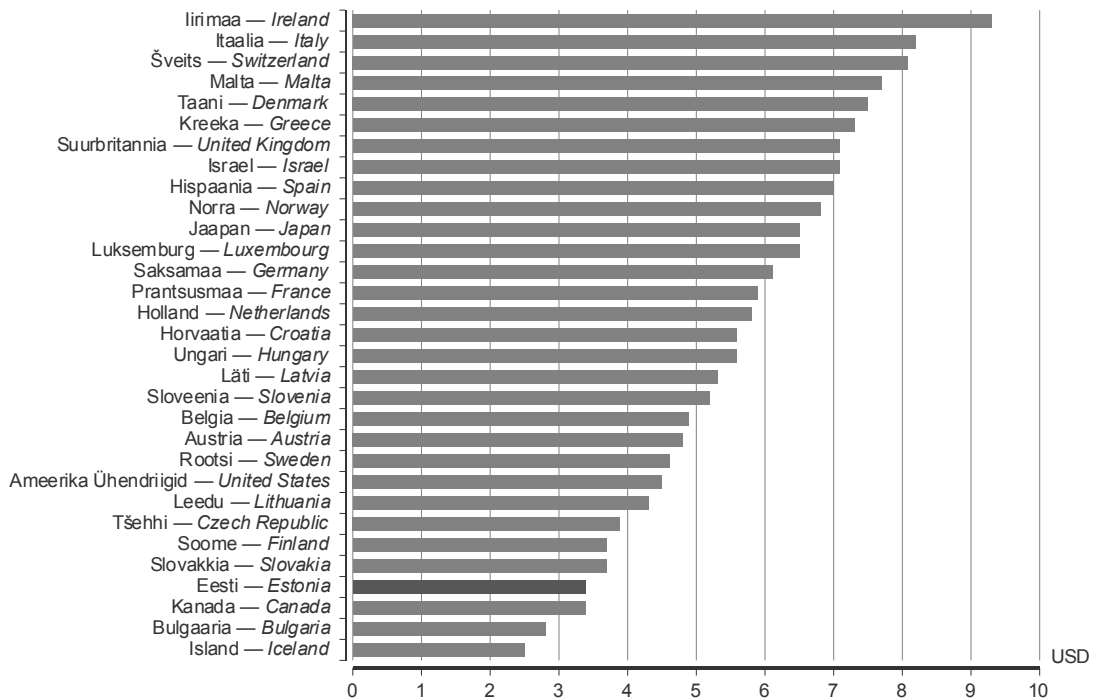
* Gross inland energy consumption = stocks at the beginning of the year + production of primary energy + imports – exports – marine bunkering – stocks at the end of the year.

Diagramm 2 **Energia kogutarbimine, 2004***
 Diagram 2 **Gross inland energy consumption, 2004***

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Diagramm 3 **SKP 1 kg naftaekvivalendi tarbitud energia kohta, 2002***
 Diagram 3 **GDP per 1 kg of oil equivalent of consumed energy, 2002***

* United Nations Human Development Report 2006. United Nations Development Programme, 2006.

MAAKASUTUSE MUUTUSED

Definitsioon	Urbaniseerunud alade, infrastruktuuri, prügilate ja kaevanduste all oleva maa aastane juurdekasv.
Mõõtühik	Ruutkilomeetrit aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Eesti pindala on 4 523 000 hektarit, sellest 283 000 hektarit on vee all. Maismaa pindalast 47% on kaetud metsaga, põllumajandusmaad on maismaast 18% (sellest põllumaad 71%). Linnad ja alevid hõlmavad maismaast üle 1%, teede all on ligi 1%.
Kommentaariid	Kasutatud on Maa-ameti andmeid. Kasutatava põllumajandusmaa andmed on hinnangu- lised ja põhinevad põllumajandusstatistikal. Metsamaa andmed põhinevad 2003. aastast metsade inventeerimise statistilisel valikmeetodil (SMI).

LAND USE CHANGES

Definition	<i>Total annual increase in territory, which is permanently occupied by urbanisation, infrastructure, waste-tipping and quarrying.</i>
Unit of measurement	<i>Square kilometres per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>The area of Estonia is 4,523,000 hectares, of which the area of 283,000 hectares is under inland water. 47% of Estonian land area is covered with forest, 18% is agricultural land (of which 71% is arable land). More than 1% of land is occupied by cities and settlements and about 1% is under the roads.</i>
Comments	<i>The data are received from the Estonian Land Board. The data of utilised arable land are estimates made on the basis of agricultural statistics. The data of forest land since 2003 are received on the basis of Forest Inventory by Statistical Sampling (FIS) methodology.</i>

Tabel 1 **Maakasutus, 1995–2005**
Table 1 *Land use, 1995–2005*
(tuhat hektarit — thousand hectares)

Aasta	Kasutatav põllumaa	Metsamaa	Kasutatav looduslik rohumaa	Vee all	Kasutatavad viljapuu- ja marjaaiad	Muu maa	Kokku
Year	Utilised arable land	Forest land	Utilised permanent grassland	Inland water	Utilised orchards and berry plantations	Other land	Total
1995	874	2 016	105	283	12	1 233	4 523
1996	884	2 016	109	283	12	1 219	4 523
1997	889	2 016	123	283	12	1 200	4 523
1998	886	2 016	144	283	12	1 182	4 523
1999	860	2 143	130	283	12	1 095	4 523
2000	843	2 249	131	283	12	1 005	4 523
2001	678 ^a	2 251	194 ^a	283	19 ^a	1 098	4 523
2002	614	2 206	67	283	17	1 336	4 523
2003	545	2 267	268 ^b	283	16	1 144	4 523
2004	518	2 285	236	283	16	1 185	4 523
2005	591	2 264	231	283	12	1 142	4 523

^a 2001. aasta põllumajandusloenduse andmed.

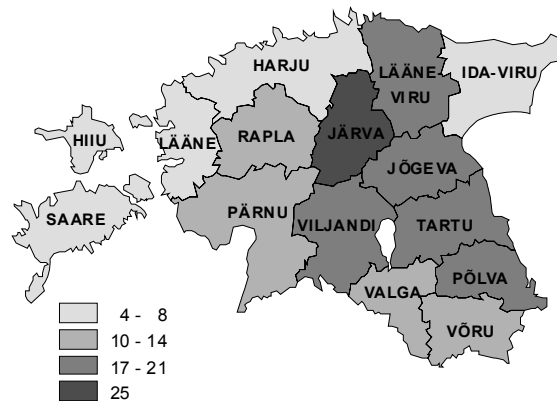
^b 2003. aastast arvatakse haritavale maale rajatud üle 5 aasta vanune pikaajaline rohumaa loodusliku rohumaa hulka.

^a Data of the 2001 Agricultural Census.

^b Since 2003 the seeded grassland over 5 years old is included in permanent grassland.

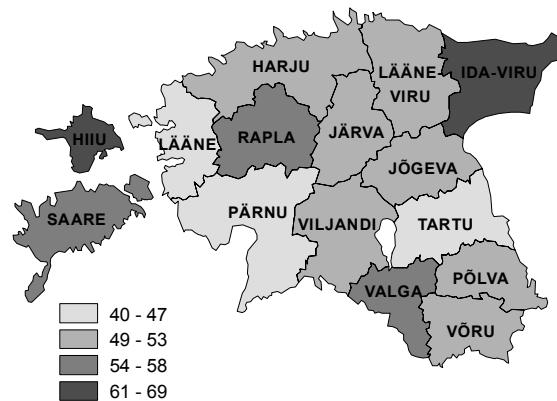
Kaart 1 Põllumajanduslikes majapidamistes kasutatava põllumaa osatähtsus maakondades, 2005

Map 1 Proportion of utilised arable land in agricultural holdings by counties, 2005 (protsenti — percentage)

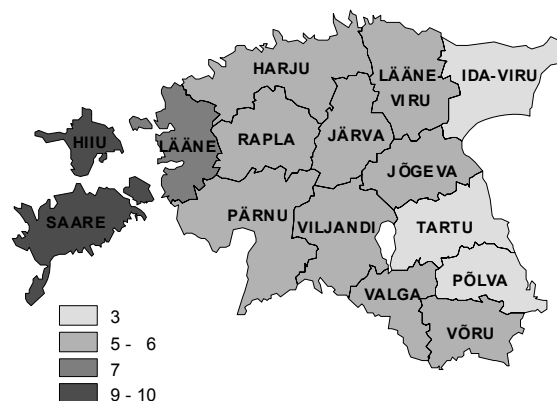
Kaart 2 Territooriumi metsasus maakondades, 2005

Map 2 Area covered with forest by counties, 2005 (protsenti maakonna pindalast — percentage of county's area)

Kaart 3 Põllumajanduslikes majapidamistes kasutatava loodusliku rohumaa osatähtsus maakondades, 2005

Map 3 Proportion of utilised permanent grassland in agricultural holdings by counties, 2005 (protsenti — percentage)

ELEKTRIENERGIA TOOTMINE FOSSILSETEST KÜTUSTEST

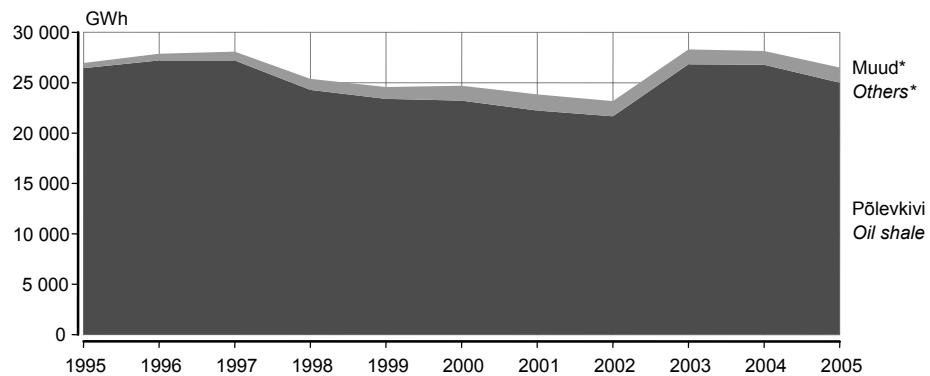
Definitsioon	Elektrienergia, mis on toodetud fossiilsetest kütustest.
Mõõtühik	kWh aastas
Siht	Puudub
Analüüs	<p>Eesti elektrienergia tootmine põhineb taastumatul ressursil põlevkivil (2005. aastal toodeti üle 90% elektrienergiast põlevkivist). Põlevkivist elektrienergia tootmise kasutegur on madal — 1998. aastal oli see 33%. Põlevkivi kaevandamise tagajärjel tekivad aheraine mäed ja rikutud pinnas ammendatud kaevanduste näol.</p> <p>Elektrienergia toodang vähenes aastatel 1990–1998 enam kui kaks korda peamiselt elektrienergia ekspordi vähenemise tõttu. Aastatel 1990–1995 vähenes elektrienergia tarbimine veerandi võrra. Ajavahemikul 1995–2005 suurenes elektrienergia tarbimine 27% võrra.</p> <p>Elektrienergia tootmisel põlevkivist jääb järele põlevkivituhk (2005. aastal hõlmasid kõigist Eestis tekkinud jäätmetest põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud jäätmed 67%). Põlevkivi põlemisel eralduvad happelisi sademeid tekitavad gaasid (SO₂) ja kasvuhooneefekti tekitavad gaasid (CO₂). Aluseline põlevkivituhk tekitab lokaalselt aluselisi sademeid. Taastuvate energiaallikate kasutamine elektrienergia tootmiseks ei ole Eestis levinud. 2005. aastal tegutses 22 hüdroelektrijaama ja 7 tuuleelektrijaama. Võrreldes 2004. aastaga toodeti 2005. aastal hüdro- ja tuuleenergiat kaks korda rohkem.</p>
Kommentaariid	Energia tootmise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad primaar- ja muudetud energiat tootvad ettevõtted. Energia ja kütuse tarbimise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad ettevõtted ning elanike isikliku tarbimise.

PRODUCTION OF ELECTRICITY FROM FOSSIL FUELS

Definition	<i>Total amount of electricity produced from the fossil resources.</i>
Unit of measurement	<i>kWh per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<p><i>Production of electricity is based on non-renewable resource oil shale. (over 90% of electric energy was produced from oil shale in 2005). The efficiency factor of producing electricity from oil shale is low — it was 33% in 1998. Consequences of oil shale mining to environment are mountains of muck and spoilt soil of exhausted mines.</i></p> <p><i>In 1990–1998 the production of electricity decreased over two times, mainly on account of the decrease in exports of electricity. The consumption of electricity in 1990–1995 decreased by a quarter, in 1995–2005 the consumption of electricity increased 27%.</i></p> <p><i>Producing electricity from shale oil generates oil shale ashes (in 2005, waste related to extraction and treatment of oil shale generated made up 67% of total waste generated in Estonia), acidifying gases (SO₂) causing acid precipitation and greenhouse gases (CO₂), which are emitted during combustion of oil shale. Basic oil shale ashes cause local basic precipitation. Use of renewable resources for producing electricity is small. In 2005, there were 22 hydroelectric and 7 wind energy power stations in Estonia. In 2005 compared to 2004, the production of hydro energy and wind energy increased about two times.</i></p>
Comments	<i>Energy production statistics cover all enterprises in Estonia producing primary and converted energy. Energy and fuel consumption statistics include all economically active enterprises and private consumption of households.</i>

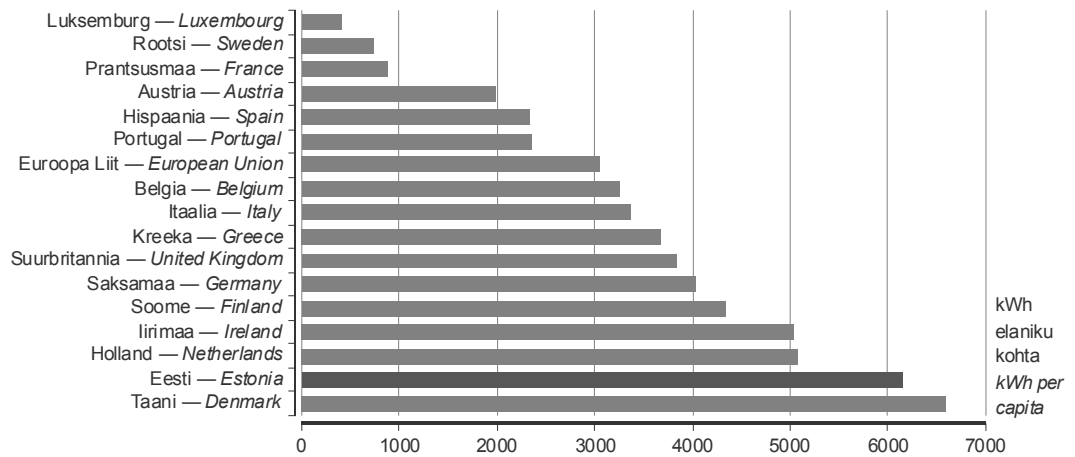

Diagramm 1 **Elektrienergia tootmine fossiilsetest kütustest, 1995–2005**
 Diagram 1 *Production of electricity from fossil fuels, 1995–2005*

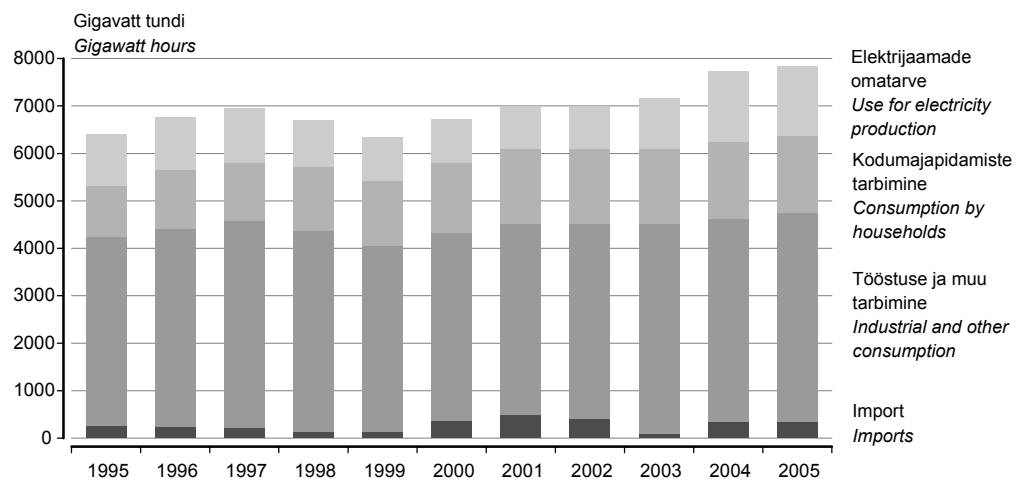
* Diislikütus, turvas, põlevkiviõli, generaatorigaas, maagaas, raske kütteõli.
 * Diesel oil, peat, oil-shale oil, generator gas, natural gas, heavy fuel oil.

Diagramm 2 **Fossiilsete kütuste kasutamine elektrienergia tootmiseks, 1998***
 Diagramm 2 *Use of fossil fuels for production of electricity, 1998**

* Environmental pressure indicators for the EU. Data 1985–98. European Communities, 2001.

Diagramm 3 **Toodetud elektrienergia kasutamine, 1995–2005**
 Diagram 3 *Use of produced electricity, 1995–2005*

METSARAIE

Definitsioon	Puidubilanss. Metsaraie osatähtsus puidu aastases juurdekasvus. Puidu aastane juurdekasv on keskmine aastane juurdekasv, mis on korrigeeritud looduslike kadudega (puidu hulgast, mis kasvab aasta jooksul juurde, on lahutatud puit, mis looduslikult sureb) arvestatuna kõigi puuliikide suhtes.
Mõõtühik	Protsenti
Siht	Puudub
Analüüs	48,6% Eesti pindalast (ilma Peipsi järve pindalata) on kaetud metsaga. Eesti metsa looduskeskkonna seisund ja bioloogiline mitmekesisus on metsakasutuse väikese intensiivsuse tõttu üsna hea. Hinnanguliselt on puidu aastane juurdekasv hektari kohta 5,5 tihumeetrit. 2003. aastal on raiet hinnatud 96%-ni puidu aastasest juurdekasvust. Samas on puidu hektarivaru Eestis suhteliselt suur. Koguraie kasvas aastatel 1994–2004 ligikaudu kaks korda. Raie riigimetsamaalt on olnud stabiilne, samal ajal kui raie erametsamaalt on kasvanud. Uuendusraie osatähtsus koguraies oli 2004. aastal 65%.
Kommentaariid	Metsaraie andmed kuni 1998. aastani raiedokumentide alusel, 1999–2004 metsade inventeerimise statistilise valikmeetodi (SMI) alusel.

FOREST FELLING

Definition	<i>Total annual balance of timber. The indicator compares the annual average felling as percentage of net annual increment (NAI) of forests. Net annual increment is the average annual volume of gross increment less natural losses (the amount of timber that grows over the year less the volume of timber that naturally dies) on all species.</i>
Unit of measurement	<i>Percentages</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>48,6% of Estonian territory (without territory of lake Peipsi) is covered with forests. The state of natural environment and biodiversity of Estonian forests is quite good due to the low level of economic usage. Annual increment of growing stock is estimated to 5.5 m³ sol. vol. per hectare. The felling is estimated to 96% of annual increment of growing stock in 2003. At the same time the growing stock per hectare is relatively big. In 1994–2004, the total felling increased about three times. Felling from state forest was stable; felling from private forest has increased. The share of regeneration cutting was 65% in 2004.</i>
Comments	<i>Forest felling data up to the year 1998 according to the felling documents, in 1999–2004 according to Forest Inventory by Statistical Sampling (FIS) methodology.</i>

Tabel 1 **Metsavaru, 2005***
Table 1 *Forest resources, 2005**

	Pindala, tuhat ha <i>Area, thousand ha</i>	Puistu tagavara, mln m ³ <i>Reserve of stands, million m³</i>	
Metsamaa	2 264	...	<i>Forest and other wooded land</i>
puistud	2 122	452	<i>stands</i>
männikud	709	162	<i>pine-woods</i>
kuusikud	361	84	<i>spruce-woods</i>
kaasikud	650	118	<i>birch-woods</i>
haavikud	109	31	<i>aspen-woods</i>
sanglepikud	65	15	<i>common alder-woods</i>
hall-lepikud	192	35	<i>grey alder-woods</i>
muud puistud	35	7	<i>other stands</i>

* Metsade inventeerimine statistilise valikmeetodi (SMI) alusel. Eesti Metsakorralduskeskuse andmed.

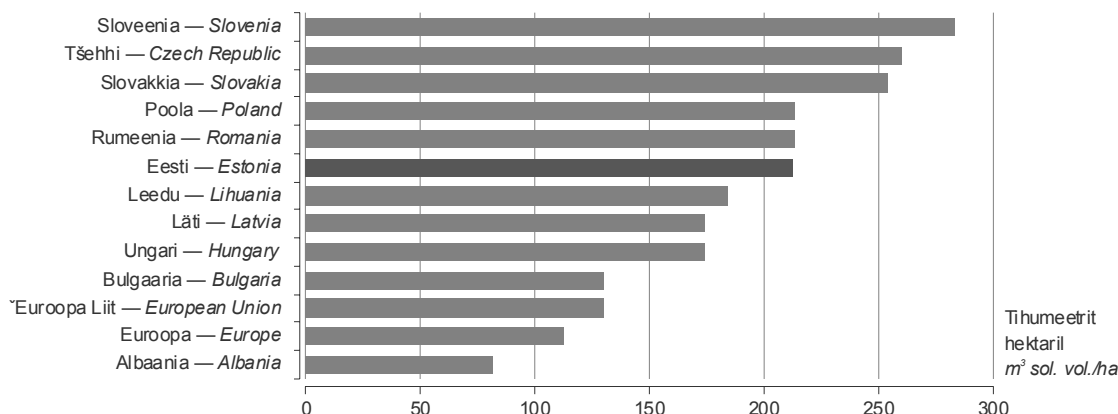
* *Forest Inventory by Statistical Sampling (FIS) methodology. Data of Estonian Forest Survey Centre.*

Tabel 2 **Metsaraie, 1994, 1999–2004***
 Tabel 2 **Gross felling, 1994, 1999–2004***
 (tuhat tihumeetrit — thousand m³ sol. vol.)

	1994	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Uuendusraie	1 798	7 156	8 351	8 040	8 186	6 603	4 575	Regeneration cutting
lageraie	...	6 767	8 208	6 994	7 183	6 003	4 026	clear cutting
Hooldusraie	1 576	3 352	3 038	3 002	2 943	2 788	1 948	Improvement cutting
harvendusraie	738	3 340	3 035	2 962	2 460	2 481	1 195	thinning
Muu raie	247	2 189	1 180	934	397	562	489	Other cutting
KOKKU	3 621	12 697	12 748	11 976	11 526	9 953	7 012	TOTAL

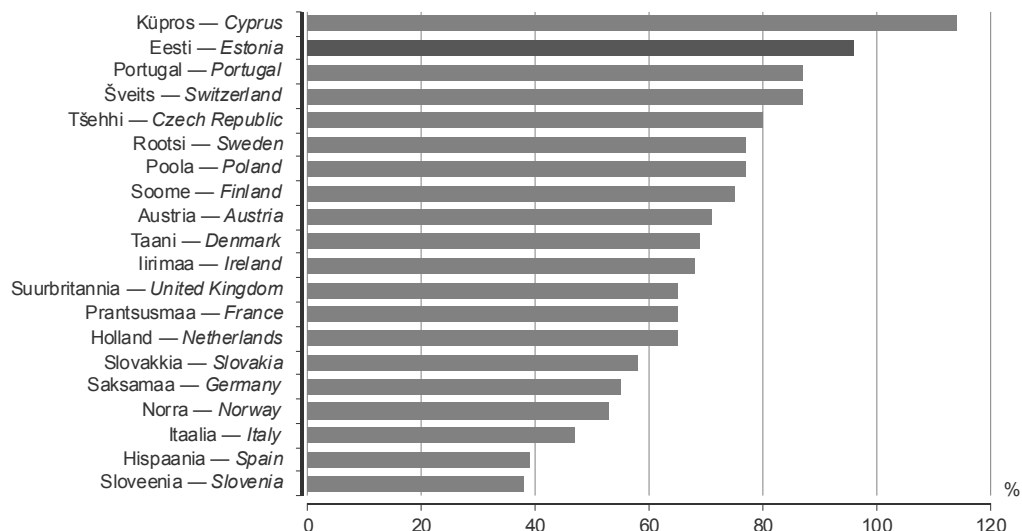
* 1994 — Metsafondi andmed, 1999–2004 andmed metsade inventeerimise statistilise valikmeetodi (SMI) alusel.
 * 1994 — data of Inventory of Forest Resources, 1999–2004 — data of Forest Inventory by Statistical Sampling (FIS) methodology.

Diagramm 1 **Puistute hektarivaru, 2000***
 Diagram 1 **Growing stock per hectare, 2000***

* Eesti — 2003. aasta andmed metsade inventeerimise statistilise valikmeetodi (SMI) alusel.
 Estonia — data of 2003 of Forest Inventory by Statistical Sampling (FIS) methodology.
 * The Global Forest Resources Assessment 2000. FAO; Forest Resources of Europe, CIS, North America, Australia, Japan and New Zealand. FAO.

Diagramm 2 **Raie võrdlus puidu keskmise aastase juurdekasvuga, 2000***
 Diagram 2 **Wood harvesting ratio, 2000***

* A selection of Environmental Pressure Indicators for the EU and Acceding countries. Eurostat, 2003.
 (Eesti andmed 2003. Metsade inventeerimine statistilise valikmeetodi (SMI) alusel. Eesti Metsakorralduskeskuse andmed).

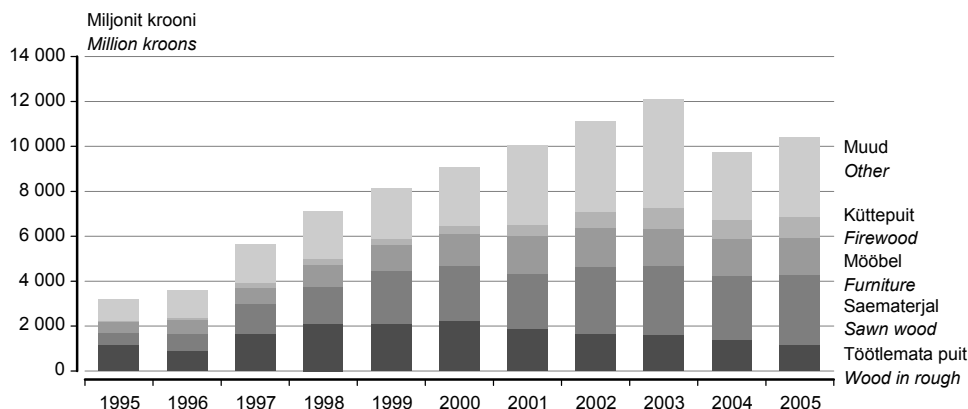
PUIDU JA PUITTOODETE VÄLJAVEDU

Definitsioon	Põhieksport on nominaaleksport (Eestis toodetud kaupade ja Eesti juriidilistele isikutele kuuluvate kaupade väljavedu) ja ajutiselt töötlemiseks sissetoodud kaupade taasväljavedu. Põhieksport ei hõlma kaupade taasväljavedu tolliladudest välisriikidesse.
Mõõtühik	Krooni ja/või tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	2005. aastal veeti puitu ja puittooteid Eestist välja 10,8 miljardi krooni väärtuses. Eelmise aastaga võrreldes suurenes eksport 8% (979 miljonit krooni). Kõige rohkem eksporditi saematerjali. Puitmööbli ja selle osade väljavedu vähenes 2%.
Kommentaariid	<p>Seoses Eesti liitumisega Euroopa Liiduga 1. mail 2004 muutus väliskaubanduse andmete kogumise süsteem.</p> <p>Euroopa Liitu mittekuuluvate riikidega (nn kolmandad riigid) peetud kaubavahetuse andmed põhinevad nagu varemgi tollideklaratsioonide andmetel (Extrastat). Kasutatakse mõisteid eksport ja import.</p> <p>Kaubavahetuse andmeid Euroopa Liidu liikmesriikide vaheliste tehingute kohta kogutakse statistiliste aruannetega (Intrastat). Kasutatakse mõisteid kauba lähetamine ja kauba saabumine.</p> <p>Kogu väliskaubandusstatistika (nii Extrastat kui ka Intrastat) koostamisel kasutatakse mõisteid väljavedu ja sissevedu. Kaupade klassifitseerimisel on aluseks kaubakoodid kombineeritud nomenklatuuri (KN, kasutusele võetud maist 2004) järgi, mida uuendatakse igal aastal. 2004. aasta maist on KNi kood kaheksakohaline, varem oli EKNi (Eesti kaupade nomenklatuur) kood kümnekohaline.</p>

SPECIAL EXPORTS OF WOOD AND WOOD PRODUCTS

Definition	<i>Special exports comprise normal exportation (exportation of goods produced in Estonia or owned by Estonian legal persons) and re-exportation after inward processing. Re-exportation from customs warehouses is excluded.</i>
Unit of measurement	<i>Kroons and/or tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>In 2005, exports of wood and articles of wood amounted to 10,8 billion kroons. Compared to the previous year, export has increased 8 % (979 million kroons). The sawn wood was the main article of exports in 2005, but exports of wooden furniture and parts decreased 2%.</i>
Comments	<p><i>The data collection system of the foreign trade statistics changed due to the Estonia's accession to the European Union on 1 May 2004.</i></p> <p><i>As previously, data about the trade of Estonia with non-EU countries (so-called third states) are based on customs declarations (Extrastat). The concepts of exports and imports are used.</i></p> <p><i>Data about the trade between EU Member States are collected by statistical surveys (Intrastat). The concepts dispatches and arrivals are used.</i></p> <p><i>In case of compilation of foreign trade statistics the concepts of exports and imports are used.</i></p> <p><i>Commodities are classified according to the Combined Nomenclature (hereinafter CN; introduced in May 2004 and updated every year). From May 2004, pursuant to CN, the numerical code of goods consists of eight digits, as against the previous NEC (Nomenclature of Estonian Commodities) ten digits.</i></p>

Diagramm 1 **Puidu ja puittoodete põhieksport, 1995–2005***
 Diagramm 1 **Special exports of wood and articles of wood, 1995–2005***

Tabel 1 **Puidu ja puittoodete põhieksport, 1999–2005***
 Table 1 **Special exports of wood and articles of wood, 1999–2005***
 (miljonit krooni — million kroons)

Kaup	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Commodity
Puit ja puittooted	6 613	7 202	7 652	8 597	9 385	9 676	10 820	Wood and articles of wood
pikilaudu saetud või lõigatud puit	2 342	2 449	2 434	2 975	3 092	2 831	3 074	wood sawn or chipped lengthwise
töötlemata puit	2 118	2 265	1 866	1 673	1 599	1 385	1 197	wood in the rough
puidust ehitusdetailid	341	478	726	969	1 230	1 394	1 664	builders' joinery and carpentry of wood
küttepuit	307	392	502	690	900	816	958	firewood
vitspuit	23	29	40	49	63	71	96	hoop-wood
raudtee ja trammitee puitliiprid	4	2	2	7	4	1	5	railway or tramway wooden sleepers
puusüsi	2	7	9	16	23	23	31	charcoal
muud puidust tooted	1 476	1 580	2 073	2 218	2 453	294	243	other articles of wood
Puitmööbel	1 153	1 389	1 728	1 730	1 667	1 692	1 653	Wooden furniture
Kokkupandavad puitehitised	379	493	686	787	1 059	1 222	1 514	Prefabricated wooden buildings

* Seoses Eesti liitumisega Euroopa Liiduga 1. mail 2004 muutus väliskaubanduse andmete kogumise süsteem.

* The data collection system of the foreign trade statistics changed due the Estonia's accession to the European Union on May 2004.

Tabel 2 **Puidu ja puittoodete väljavedu, 2001–2005**
 Table 2 **Special exports of wood and articles of wood, 2001–2005**

Kaup	2001	2002	2003	2004	2005	Commodity
Küttepuit, tonni	930 110	1 125 624	1 182 118	1 027 977	1 056 594	Firewood, tons
Puusüsi, tonni	1 796	2 993	4 144	3 611	4 843	Wood charcoal, tons
Töötlemata puit, m ³	3 483 414	3 147 360	3 027 765	2 328 748	1 804 024	Wood in the rough, m ³
Vitspuit, tonni	15 708	15 135	20 863	20 385	18 714	Hoop wood, tons
Puitvill; puidujahu, tonni	6	12	15	14	20	Wood wool; wood flour, tons
Raudtee ja trammitee puitliiprid, m ³	2 852	5 525	3 491	562	4 518	Railway or tramway sleepers of wood, m ³
Saematerjal (paksus üle 6 mm), tonni	669 463	746 818	725 874	611 361	657 483	Sawn wood, exceeding 6 mm, tons
Spoon ja spoonilehed vineeri valmistamiseks (paksus kuni 6 mm), tonni	12 851	8 783	11 181	11 760	11 955	Veneer sheets and sheets for plywood thickness not exceeding 6mm, tons
Pidevprofiiliga puitmaterjal, tonni	22 637	34 768	42 870	74 871	78 973	Wood continuously shaped, tons
Puitlaastplaadid, m ³	159 806	152 901	146 555	158 199	168 870	Particle board, m ³
Puitkiudplaadid, m ²	18 895 699	15 966 321	16 223 211	15 804 846	17 720 029	Fibreboard, m ²
Vineer, m ³	54 945	59 650	55 120	61 313	54 892	Plywood, m ³
Presspuit, m ³	361	22	85	144	225	Densified wood, m ³
Puitraamid, tonni	1 301	1 465	1 507	1 324	1 336	Wooden frames, tons
Puittaara, tonni	66 054	65 810	65 361	61 568	59 446	Packages of wood, tons
Puidust tööriistad, nende puitosad; puidust saapa- ja kingaliistud, tonni	238	387	343	462	499	Tools and their parts of wood; boot or shoe lasts of wood, tons
Puidust ehitusdetailid, tonni	38 097	49 870	62 260	68 838	76 189	Builders' joinery's, tons
Muud puidust tooted, tonni	15 493	22 165	30 267	25 288	17 739	Other articles of wood, tons
Puitmööbel ja selle osad, tonni	64 396	61 504	59 172	55 875	53 543	Wooden furniture and parts thereof, tons
Kokkupandavad puitehitised, tonni	55 842	58 837	73 766	81 515	93 764	Prefabricated buildings of wood, tons

MAAVARADE KAEVANDAMINE

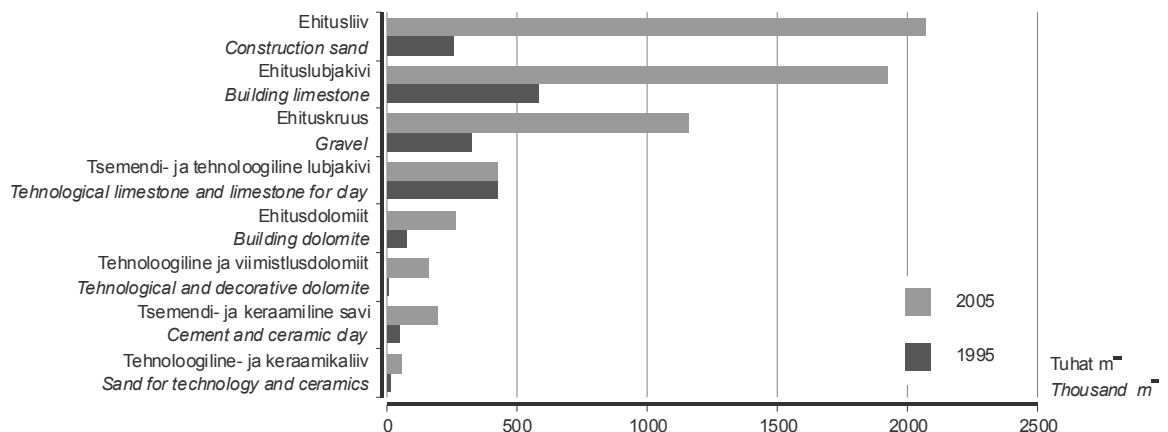
Definitsioon	Kaevandatud maavarade kogus.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Maavarade kaevandamine on aastatel 1995–2005 suurenenud. Põlevkivi toodang on samas ajavahemikus vähenenud 6% ehk 792 000 tonni. 1980. aastal kaevandati 30 miljonit tonni põlevkivi, 2005. aastal 12,3 miljonit tonni. Aastatel 1995–2005 kasvas kõigi ehituses kasutatavate maavarade kaevandamine 73% ehk 4522 tonni, sealhulgas tehnoloogilise ja viimistlusdolomiidi kaevandamine 112 korda, ehituskruusa kaevandamine 4 korda, ehitusdolomiidi kaevandamine 4 korda ja ehitusliiva kaevandamine ligikaudu 8 korda. Kõige rohkem ehituses kasutatavaid maavarasid kaevandati 2003. aastal (6807 tonni).
Kommentaariid	Maavarade kaevandamise kohta esitavad andmeid kõik maavarade kaevandajad. Andmeid kogub Eesti Geoloogiakeskus.

EXCAVATION OF MINERAL RESOURCES

Definition	Total annual amount of excavated selected minerals.
Unit of measurement	Tons per year
Target	None
Analysis	Excavation of mineral resources has increased in 1995–2005. Excavation of oil shale decreased in same term by 6% i.e. 792,000 tons. 30 million tons of oil shale was excavated in 1980, in 2005 about 12.3 million tons. In 1995–2005, excavation of all resources for construction increased by 73% i.e. 4522 tons, of which excavation of technological and decorative limestone increased by 112 times, excavation of construction gravel 4 times, excavation construction dolomite 4 times, excavation of construction sand 8 times. The highest quantities of excavated resources for construction were in 2003 (6807 tons).
Comments	Data about excavation of mineral resources are collected from all enterprises dealing with excavation of mineral resources. Data are collected by the Geological Survey of Estonia.

Diagramm 1 Ehituses kasutatavate maavarade kaevandamine, 1995–2005

Diagram 1 Excavation of mineral resources for construction, 1995–2005

Tabel 1 **Maavarade kaevandamine, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005**
 Table 1 *Excavation of mineral resources, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005*

Maavara	1995	1997	1999	2001	2003	2005	Mineral resources
Põlevkivi, tuhat tonni	12 102	12 860	9 602	9 894	12 608	12 349	<i>Oil shale, thousand tons</i>
Tsemendi tooraine							<i>Raw materials for cement</i>
lubjakivi, tuhat m ³	419	420	395	345	372	335	<i>limestone, thousand m³</i>
savi, tuhat m ³	27	25	38	26	27	37	<i>clay, thousand m³</i>
Tehnoloogiline liiv, tuhat m ³	11	23	18	32	41	54	<i>Technological sand, thousand m³</i>
Ehitusliiv, tuhat m ³	255	804	628	867	3 715	2070	<i>Construction sand, thousand m³</i>
Kruus (kruusliiv), tuhat m ³	323	305	434	458	753	1 157	<i>Gravel, thousand m³</i>
Tehnoloogiline lubjakivi, tuhat m ³	0	18	39	40	63	86	<i>Technological limestone, thousand m³</i>
Keraamiline savi, tuhat m ³	21	66	107	120	135	152	<i>Ceramic clay, thousand m³</i>
Ehituslubjakivi, tuhat m ³	579	602	801	688	1 255	1922	<i>Construction limestone, thousand m³</i>
Tehnoloogiline dolomiit, tuhat m ³	-	-	-	-	151	155	<i>Technological dolomite, thousand m³</i>
Viimistlusdolomiit, tuhat m ³	1	1	1	0	3	2	<i>Decorative dolomite, thousand m³</i>
Ehitusdolomiit, tuhat m ³	73	166	155	233	291	260	<i>Construction dolomite, thousand m³</i>
Turvas, tuhat tonni	1 012	1 074	1 266	844	1 012	1 074	<i>Peat, thousand tons</i>
Meremuda, tuhat tonni	1	1	1	1	1	1	<i>Curative mud, thousand tons</i>
Järvemuda, tuhat tonni	-	1	-	-	0	0	<i>Sapropel, thousand tons</i>

Tabel 2 **Maavarade kaevandamine, 2005**
 Table 2 *Excavation of mineral resources, 2005*

Maakond	Põlevkivi, tuhat t	Turvas, tuhat t	Liiv, tuhat m ³	Savi, tuhat m ³	Lubjakivi, tuhat m ³	Dolomiit, tuhat m ³	Kruus, tuhat m ³	Meremuda, tuhat t
<i>County</i>	<i>Oil shale, thousand tons</i>	<i>Peat, thousand tons</i>	<i>Sand, thousand m³</i>	<i>Clay, thousand m³</i>	<i>Limestone, thousand m³</i>	<i>Dolomite, thousand m³</i>	<i>Gravel, thousand m³</i>	<i>Sea-mud, thousand tons</i>
Harju	-	86	1 284	-	1 417	-	152	-
Hiiu	-	7	1	-	-	-	33	-
Ida-Viru	12 319	204	23	28	-	-	57	-
Jõgeva	-	22	70	-	249	90	47	-
Järva	-	50	6	9	83	-	76	-
Lääne	-	60	6	-	9	155	70	0
Lääne-Viru	30	23	20	37	569	-	60	-
Põlva	-	14	146	-	-	-	59	-
Pärnu	-	294	146	114	-	153	44	-
Rapla	-	39	10	-	-	17	40	-
Saare	-	17	11	-	16	2	57	1
Tartu	-	203	243	-	-	-	131	-
Valga	-	10	55	-	-	-	96	-
Viljandi	-	27	47	-	-	-	104	-
Võru	-	18	56	1	-	-	130	-
KOKKU	12 349	1074	2124	189	2 343	417	1 157	1
TOTAL								

KALAPÜÜK

Definitsioon
Mõõtühik
Siht
Analüüs

Püütud kala kogus.

Tonni aastas

Puudub

Aastatel 1992–2005 on Eesti kalurite peamised püügipiirkonnad muutunud. Kui 1992. aastal saadi põhiosa saagist ookeanipüügist ja 42% kogusaagist moodustas stauriid, siis 2005. aastal saadi põhiosa saagist Läänemerest ja peamised püütud kalaliigid olid kilu (56% kogusaagist) ja räim (22%).

Majanduslikult tähtsaimate kalaliikide (kilu ja räim) ning nende varude seisund Eesti majandusvööndis on hea. Tursa- ja lõhevarud on küll mitterahuldavad, kuid see ei tulene Eesti kalanduse vigadest (näiteks ülepüügist), vaid on kogu Läänemerd puudutavate protsesside (halvad hüdrograafilised tingimused, vete reostatus) tulemus. Kui räimevaru on stabiilne, siis vääriskala varu väheneb, eriti ohustatud on kohavarud. Samuti on oluliselt vähenenud haugivarud, mille tõttu selle liigi tähtsus tööstuslikus kalapüügis on vähenenud. Vääriskala varu on vähenenud liigsuure püügiintensiivsuse tõttu.

Rannakalastiku olukord on märksa halvem, sest 1990. aastate alguses ja keskepaigas oli kalapüük mõnes piirkonnas ja mõne kalapopulatsiooni puhul märgatavalt optimaalsest intensiivsem. Eesti rannalähedaste kalaliikide varu (ahvenlased, meriforell jm) on piiratud ja nende populatsioon väheneb^a.

Sisevete kalapüük kõikus 1992.–2005. aastal 2000 ja 5000 tonni vahel. Peamised püütud kalaliigid olid koha (2005. aastal sisevete kogupüügist 30%) ja latikas (17%).

Kalapüügi kohta vaata ka peatükist "Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine" lk 18–19.

Kommentaariid

Kalapüügi andmed põhinevad kalurite püügipäevikutel. Harrastuskalurite püütud kogust ei arvestata. Ekspordi ja impordi andmed peegeldavad nii ookeani- kui ka sisevete püüki.

Ekspordi ja impordi arvestus tugineb tolliseadusele. Kaupade klassifitseerimisel on aluseks kaubakoodid Eesti kaupade nomenklatuuri järgi (EKN, kasutusele võetud 1993. aasta 1. aprillist). EKN põhineb rahvusvahelises kaubanduses kasutataval kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoneeritud süsteemil.

FISH CATCH

Definition
Unit of measurement
Target
Analysis

Total annual amount of caught fish

Tons per year

None

The main fishing regions of Estonian fishermen have changed in 1992–2005. In 1992 ocean catch accounted for most of fish catch and the main species (Atlantic horse mackerel) made up 42% of total catch. In 2005, the Baltic Sea gave most of fish catch and the main species were European sprat (56% of total catch) and Atlantic herring (22% of total catch).

The state of resources of economically important fish species, European sprat and Atlantic herring is good in Estonia. Resources of Atlantic cod and salmon are unsatisfactory, but not as a result of the mistakes of Estonian fishery (e.g. the over-catch), but due to processes common to the Baltic Sea (bad hydrographical conditions, pollution of water). The resources of Atlantic herring are stable, while the resources of precious fish are decreasing, especially endangered are the resources of pike perch. The resources of Northern pike have also decreased and this species has lost importance in commercial catch. The reason for the decrease of the resources of precious fish is high fishing intensity.

The situation of coastal fish resources is much worse, because the fishing intensity of some species in some regions exceeded considerably the optimal level. The resources of Estonian coastal fish (European perch, sea trout, etc.) are limited and their population is decreasing.^a

In 1992–2005, inland water fish catch was between 2,000 and 5,000 tons. The main species were pike-perch (30% of inland water catch in 2005) and freshwater bream (17%).

On fish catch by species see also on pages 18–19 "Loss of Biodiversity".

Comments

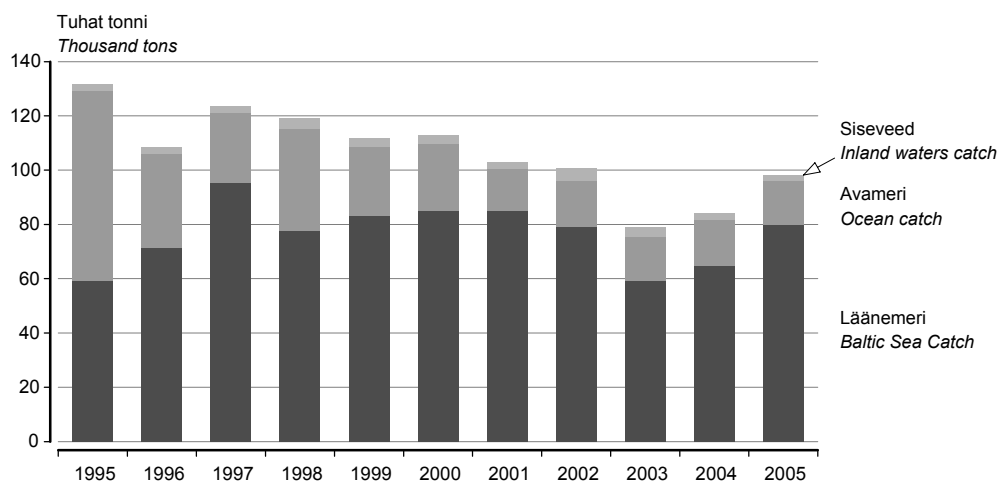
Data about fish catch are in accordance with fishing journals of professional fishermen. The quantity of fish caught by amateurs is not included. Data of exports and imports include catch of ocean and inland waters.

The principles for compiling statistics on exports and imports are based on the Customs Act. Foreign trade is classified according to the Estonian Goods Nomenclature issued in 1993. Estonian Goods Nomenclature is based on the Harmonized System (HS) used in international trade.

^a Eesti 21. sajandil. Arengustrateegiad, visioonid, valikud (Estonia in the 21st century. Development strategies, visions, relations). Tallinn, 1999.

Diagramm 1 **Kalapüük, 1995–2005**
 Diagram 1 *Nominal fish catch, 1995–2005*

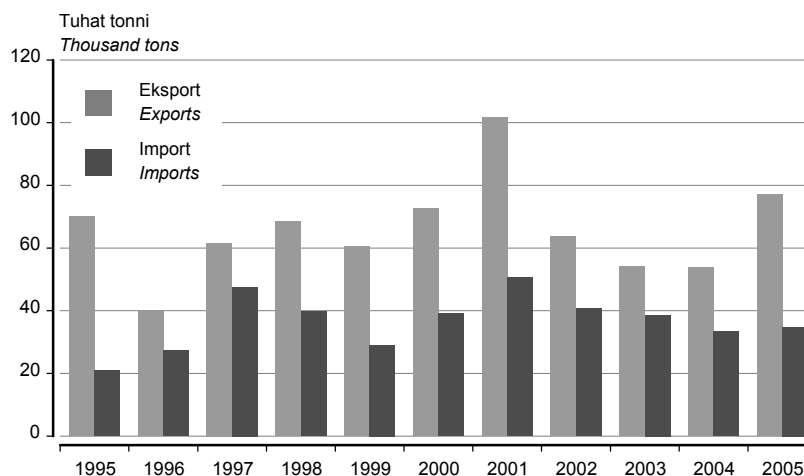

Tabel 1 **Kalapüük, 1999–2005**
 Table 1 *Nominal fish catch, 1999–2005*
 (toorkala, tonni — living weight, metric tons)

Piirkond	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Area
Merepiirkond	108 685	109 871	100 508	96 091	75 386	81 722	96 300	Marine areas
Atlandi ookean	108 662	109 871	100 508	96 091	75 386	81 722	96 300	Atlantic Ocean
loodeosa	10 834	13 604	12 215	15 020	15 897	16 820	14 690	Northwestern Atlantic
edelaosa	-	-	-	-	-	-	1 355	Southwest Atlantic
kirdeosa	90 316	96 267	88 293	81 071	59 489	64 902	80 255	Northeastern Atlantic
kirdeosa	7 318	11 091	3 334	2 036	111	-	494	Northeastern Atlantic excl. the Baltic Sea
Läänemeri	82 998	85 176	84 959	79 035	59 378	64 902	79 761	the Baltic Sea
keskvööndi idaosa	7 512	-	-	-	-	-	-	Eastern Central Atlantic
Vaikne ookean	23	-	-	-	-	-	-	Pacific Ocean
Siseveed*	3 041	3 189	2 461	4 580	3 592	2 368	2 400	Inland waters*
KOKKU	111 726	113 060	102 969	100 671	78 978	84 090	98 700	TOTAL

* Kaubakala püügita kalakasvandustest.
 * Excluding commercial catch aquaculture.

Diagramm 2 **Kalade, vähilaadsete ja molluskite põhieksport ja -import, 1995–2005**
 Diagram 2 *Special exports and imports of fish, crustaceans and molluscs, 1995–2005*

JAHINDUS

Definitsioon	Kütitud jahiulukid.
Mõõtühik	Arv aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Aastatel 1990–1997 vähenes kõigi peamiste jahiulukite arvukus oluliselt. Nii vähenes 1990. aastaga võrreldes 1997. aastal põtrade arvukus 2,5 korda ning metskitsede ja metssigade arvukus kaks korda. Aastatel 1998–2005 on jahiulukite arvukus hakanud aeglaselt suurenema.
Kommentaariid	Kõigi riiklike ja ühiskondlike jahindusorganisatsioonide ning teiste jahindusega tegelevate organisatsioonide, riiklike looduskaitsealade ja rahvusparkide andmed.

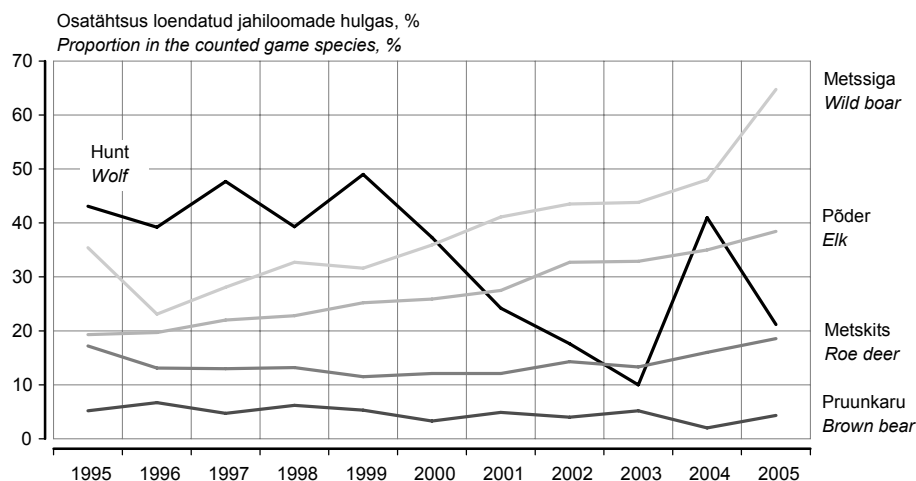
HUNTING

Definition	<i>Total annual number of selected hunted wild game.</i>
Unit of measurement	<i>Number per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>The number of all main wild game decreased in 1990–1997. In 1997 the number of elks decreased 2.5 times, the number of roe deer and wild boars two times compared to 1990. In 1998–2005 the population of these wild game started to increase slowly.</i>
Comments	<i>The data on hunting are the data from all state and public hunting organisations and other organisations dealing with hunting, national reservations and national parks.</i>

Tabel 1 **Ulukite küttimine, 1997–2005**
Table 1 *Hunting of wild animals, 1997–2005*

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Hunt	143	118	98	56	46	30	17	37	18	<i>Wolf</i>
Ilves	177	216	181	120	175	81	81	84	86	<i>Lynx</i>
Jänes	2 570	2 083	2 408	2 284	1 937	1 908	1 847	1 697	1 566	<i>Hare</i>
Kobras	1 196	1 439	1 874	2 195	3 164	3 689	2 957	4 384	5 758	<i>European beaver</i>
Kährrik	1 516	1 497	1 925	2 222	3 753	4 945	4 124	3 516	3 992	<i>Raccoon dog</i>
Metskits	3 773	3 829	3 348	3 615	3 978	5 009	5 460	7 669	10 215	<i>Roe deer</i>
Metsnugis	608	633	811	912	1 150	1 215	2 201	1 195	1 181	<i>Pine marten</i>
Metssiga	2 386	3 265	3 479	3 952	4 937	5 660	7 003	8 122	11 332	<i>Wild boar</i>
Miink	184	328	313	343	342	491	399	224	213	<i>American mink</i>
Mäger	22	18	15	46	56	44	65	69	110	<i>Eurasian badger</i>
Ondatra	64	25	27	6	1	1	1	4	0	<i>Muskrat</i>
Punahirv	123	173	175	200	149	148	139	123	130	<i>Red deer</i>
Pruunkaru	28	37	32	20	27	24	29	12	23	<i>Brown bear</i>
Pöder	1 452	1 761	2 190	2 384	2 748	3 438	3 848	4 075	4 612	<i>Elk</i>
Rebane	3 156	4 179	4 508	5 022	5 797	7 461	4 376	6 184	7 806	<i>Red fox</i>
Saarmas	3	3	-	-	-	-	-	-	-	<i>Otter</i>
Tuhkur	150	150	163	158	250	384	202	140	233	<i>Western polecat</i>
Hani	...	2 007	3 283	2 901	3 414	2 604	1 656	1 655	2 681	<i>Goose</i>
Laanepüü	212	100	119	245	123	93	176	55	170	<i>Hazel grouse</i>
Nurmkana	17	8	31	83	70	50	96	23	111	<i>Partridge</i>
Part	...	12 097	14 135	11 551	14 403	11 200	17 662	15 755	14 109	<i>Duck</i>

Diagramm 1 Suurulukite küttime, 1995–2005
Diagram 1 Hunting of big game, 1995–2005

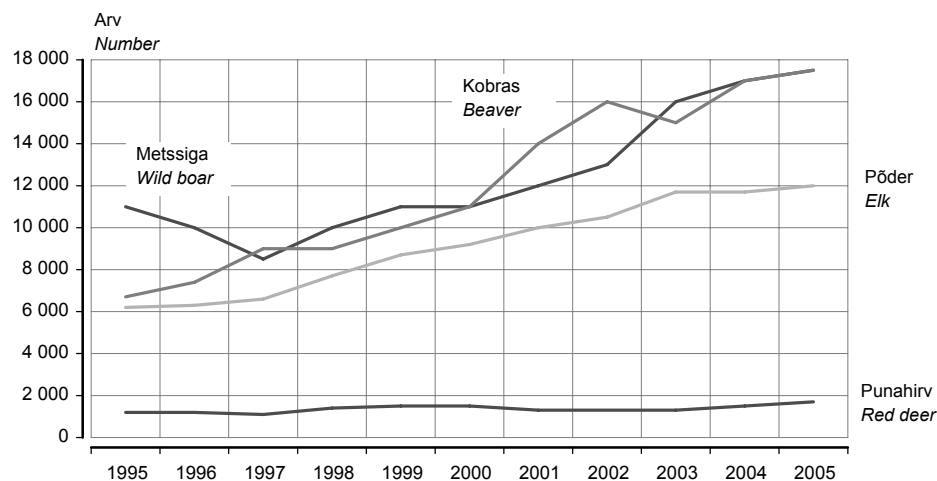

Tabel 2 Ulukid, 1997–2005
Table 2 Wild animals, 1997–2005

(loendusandmed, 1. aprill — counting data, as at 1 April)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Hunt	300	300	200	150	190	170	170	90	85	Wolf
Ilves	1 200	1 200	1 100	1 000	900	900	950	900	700	Lynx
Kobras	9 000	9 000	10 000	11 000	14 000	16 000	15 000	17 000	17 500	European beaver
Metskits	29 000	29 000	29 000	30 000	33 000	35 000	41 000	49 000	55 000	Roe deer
Metssiga	8 500	10 000	11 000	11 000	12 000	13 000	16 000	17 000	17 500	Wild boar
Punahirv	1 100	1 400	1 500	1 500	1 300	1 300	1 300	1 500	1 700	Red deer
Pruunkaru	600	600	600	600	550	600	550	550	530	Brown bear
Pöder	6 600	7 700	8 700	9 200	10 000	10 500	11 700	11 700	12 000	Elk

Diagramm 2 Mõnede jahiulukite arvukus, 1995–2005
Diagramm 2 Number of some wild game, 1995–2005

SISSEJUHATUS

Toksilised kemikaalid keskkonnas on probleem, mis on paljudele mõistetavam ja arusaadavam kui teised keskkonnaprobleemid. Osalt on see tingitud inimeste hirmust enda ja laste tervise pärast, osalt meedia huvist selle probleemi vastu.

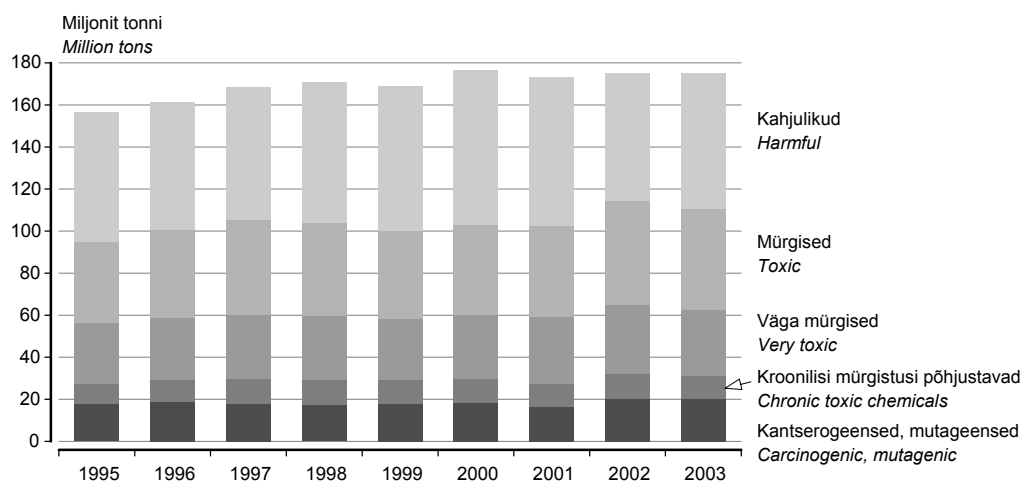
Toksiliste ainete sissehingamine ning sattumine organismi toidu, vee ja tarbekaupade kaudu häirib organismi talitlust. Sõltuvalt sellest, milliseid biokeemilisi reaktsioone toksilised ained mõjutavad, võivad nad tekitada mürgistusi, allergiat, astmat, kasvajaid või põhjustada närvisüsteemi talitlushäireid, immuunsuspuudulikkust ja loodete väärarenguid. Pidev kokkupuutumine suhteliselt väikese toksiliste ainete kogusega suurendab keemiliste ühendite sünergeetilise koosmõju toimele kaudset negatiivset mõju tervisele.

Toksilistest ainetest tulenevad terviseprobleemid ilmnevad tihti ajalise nihkega, samas on paljud tänapäeval sünteesitud ühendid nooremad kui üks põlvkond. 1995. aastal sünteesiti maailmas ligikaudu 400 miljonit tonni kemikaale. Suhteliselt puuduliku teabe tõttu ei ole toksiliste ainete mõju inimorganismile veel selge. Eestis on viimase veerandsaja aastaga sagenenud registreeritud kaasasündinud väärarendid (1970. aastal 198 juhtu, 1996. aastal 346 juhtu), samuti on suurenenud kasvajate kui surmapõhjuse suremuskordaja (1970. aastal meestel 196, naistel 165, 2005. aastal meestel 316, naistel 216).

Raskmetallid on suures koguses toksilised, samas on nende mikrokogus loomade ja taimede elutegevuseks vajalik. Raskmetallidel on toksiline toime valdavalt sooladena, kuid ka teistes ühendites. Need metallid on püsivad ning akumulieruvad vees ja pinnases. Ka võivad iseenesest väikese toksilisusega raskmetalliühendid moodustada orgaaniliste ainetega uusi toksilisemaid ühendeid.

Raskmetalliühendid satuvad keskkonda tootmisprotsessi jäätmetena, kütuse põlemisel või mitmesuguste kemikaalide (sealhulgas ka olmekeemia) koosseisus. Pliioksiid satub keskkonda pliisandiga autokütuse kasutamisel, arseeniühendid fossiilsete kütuste põlemisel, vaseühendid taimekaitsevahendite, peitside ja värvide koosseisus. Eesti tööstusettevõtetes kasutati 2005. aastal kõige rohkem raskmetalliühendeid puidu antiseptiliseks immutamiseks, sulamite tootmisel, klaasi tootmisel, värvide ja puidukaitsevahendite tootmisel ning loomasööda tootmisel. Raskmetalliühendite kasutamine galvaanikas väheneb aasta-aastalt.

Diagramm 1 Toksiliste kemikaalide tootmine, toksilisuse klasside järgi, 1995–2003*
Diagram 1 Production of toxic chemicals, by toxicity class, 1995–2003*

* Euroopa Liidus. Eurostat, Prodcorn Database.

* For EU-15. Eurostat, Prodcorn Database.

Taimekaitsevahendeid (fenoolid, fosfororgaanilised ühendid, kloreeritud süsivesinikud) kasutatakse umbrohu, taimekahjurite, parasiitide ning putukate tõrjel. Taimekaitsevahendite omadused — püsivus, vähene lahustuvus vees ja hea rasvalahustuvus — tingivad nende kuhjumise elusorganismidesse ning toiduahelatesse. Sõltuvalt biokeemilisest protsessist, mida taimekaitsevahendid blokeerivad, varieerub ka nende toksilisus inimorganismidele (kantserogeenne, teratogeenne, östrogeenne mõju jms).

Kui radioaktiivse kiirguse foon on mõnes Eesti piirkonnas looduslikust kõrgem, suurendab põlevkivi põletamisel põhinev elektrienergia tootmine radionukleotiidide vabanemist keskkonda. Ohtu merekeskkonnale, põhjaveele, inimasustusele ja laiemas plaanis kogu ökosüsteemile kujutab Sillamäe uraanirikastustehasest pärandina jäänud jäätmeoidla, milles on ladestatud radioaktiivseid uraanitootmise jääke, raskmetalliühendeid, happeid ja muid kemikaale ligikaudu 12 miljonit tonni.

INTRODUCTION

The presence of toxic chemicals in the surrounding environment, the inhalation and consumption of those chemicals via food, water and everyday commodities disturb the functioning of living organisms. Depending on the biochemical reactions the toxic chemicals are affecting, the potential impact of those varies from poisoning, allergy, asthma, nervous system disturbance, cancer, immune deficiency to foetal abnormalities. The permanent exposure to the relatively low dosages of toxic substances increases indirectly the negative risk to the health through the synergetic effect of chemical compounds.

Health problems caused by the toxic substances appear usually with the time shift; at the same time nowadays the majority of synthetic compounds are younger than one generation. In 1995 nearly 400 million tons of synthetic chemicals were synthesised in the world. Caused by insufficient knowledge, the impact of various chemicals to humans and ecosystems is not known yet. In Estonia during the last quarter of the century the number of registered newborn abnormalities has increased (198 cases in 1970, 346 cases in 1996). The death rate of cancer as a reason of death has increased (196 for males and 165 for females in 1970 and 316 for males and 216 for females in 2005).

Heavy metals appear in the surrounding environment as residuals of industrial processes, on burning of fuel or as constituents of different chemical products and also everyday commodities. Lead also appears in the environment from the use of leaded petrol, arsenic from the boiling of fossil fuels, copper as a constituent of plant protection chemicals, paints and varnishes. In Estonian enterprises most of heavy metal compounds were used in antiseptic treatment of wood, in production of alloys, in production of glass, in manufacture of paints and of wood protector and in production of forage 2005. The use of heavy metal compounds in galvanic processes decrease from year to year.

Pesticides (phenols, phosphor-organic compounds and chlorinated carbons) are mainly used as weed, parasite and insect killers, with the aim of increasing the crop. The characteristics of those compounds — stability, low solubility in water and high solubility in fats — leads to the accumulation of them in living organisms and food-chains. Depending on biochemical reaction the pesticides block, their toxicity varies also in human and animals' organisms (cancerogenic, teratogenic, estrogenic impact).

As the radiation background in Estonia in some areas is already higher than natural, the level of radioactivity is still increasing as a result of burning of slightly radioactive oil shale. The biggest potential pressure on surrounding environment is represented by the Sillamäe radioactive uranium waste pond, containing about 12 million tons of uranium enrichment waste, heavy metal compounds, acids, etc.

TAIMEKAITSEVAHENDITE KASUTAMINE

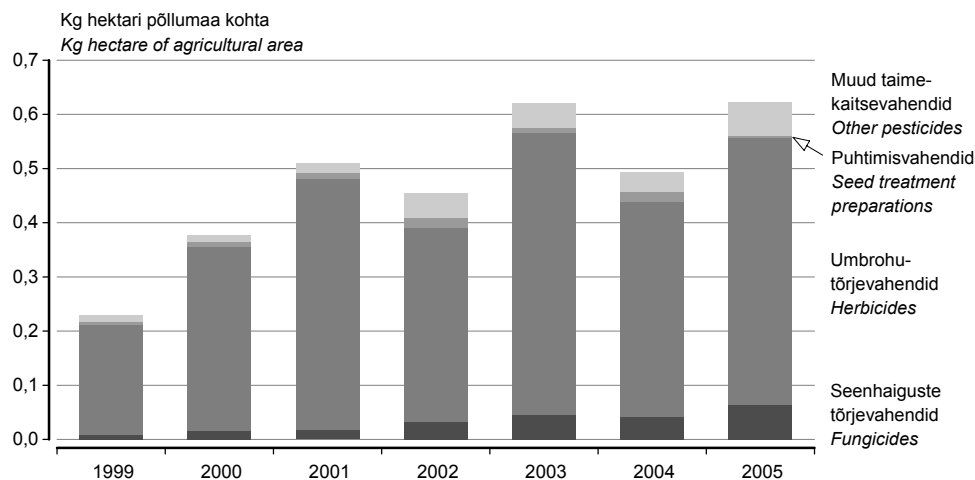
Definitsioon	Taimekaitsevahendite kogukasutus (toimeainena) põllumajanduses.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	6. keskkonna tegevusprogrammi järgi on taimekaitsevahendite strateegia ^a põhiline eesmärk vähendada taimekaitsevahendite mõju inimese tervisele ja keskkonnale ning jõuda taimekaitsevahendite jätkusuutliku kasutamiseni. Samuti tuleb vähendada taimekaitsevahendite kasutamise seotud riske, tagades sealjuures vajaliku taimekaitse.
Analüüs	<p>Kasutatud taimekaitsevahendite kogus on võrreldes 1990. aastate algusega vähenenud. Ühelt poolt on selle põhjuseks taimekaitsevahendite suhteliselt kallis hind. Teiselt poolt on suurenenud nende efektiivsus. Erinev toksilisus ja kulunormide vähenemine ei võimalda taimekaitsevahendite kasutamise trende komplekselt hinnata.</p> <p>2005. aastal kasutati põllumajanduslikes majapidamistes kokku 348,9 tonni taimekaitsevahendeid, ühe hektari põllumajandusmaa kohta ligikaudu 0,62 kilogrammi.</p> <p>2005. aastal oli üle 277 tonni ehk 79% kasutatud taimekaitsevahenditest umbrohutõrjevahendid. Teraviljakasvatuses kasutati üle 245 tonni ehk 70% taimekaitsevahenditest, sealhulgas pea 100% kasvuregulaatoritest, 94% puhtimisvahenditest, 71% umbrohutõrjevahenditest ja 37% seenhaiguste tõrjevahenditest.</p> <p>Taimekaitsevahendite kasutamist vaata ka peatükist "Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine", lk 14–15.</p>
Kommentaariid	Taimekaitsevahendite kasutamise andmed põhinevad põllumajanduslike majapidamiste vaatlusel ning on arvestuslikud.

USE OF PESTICIDES

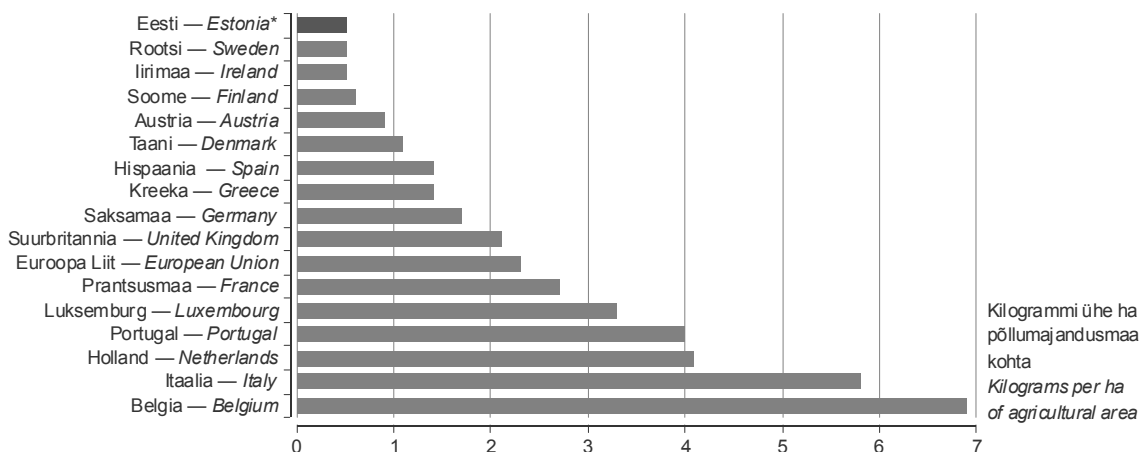
Definition	<i>The total amount of pesticide consumption (as active substance) in agriculture.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>Pursuant of the 6EAP the main objective of the thematic strategy use of pesticides^a, is to reduce the impacts of pesticides on human health and the environment and more generally to achieve a more sustainable use of pesticides as well as a significant overall reduction in risks and of the use of pesticides consistent with the necessary crop protection.</i>
Analysis	<p><i>The amount of used pesticides has decreased in comparison with the beginning of the 1990s, one reason of which could be the relatively high prices, but meanwhile also the effectiveness of pesticides has increased. The toxicity of different nature and grown effectiveness does not allow the evaluation of the trends of consumption of pesticides in a comprehensive way.</i></p> <p><i>In 2005, agricultural holdings used 348.9 tons pesticides, about 0.62 kilograms per hectare of agricultural land.</i></p> <p><i>In 2005 over 277 tons i.e. 79% of pesticides used were herbicides. The largest amount of pesticides was used in the production of cereals, which consumed almost 245 tons i.e. 70% of all pesticides used, of which almost 100% of retardants, 94% of seed treatment preparations, 71% of herbicides and 37% of fungicides.</i></p> <p>About the use of pesticides see on pages 14–15 "Loss of biodiversity".</p>
Comments	<i>Data about use of pesticides in agricultural holdings are estimated on the basis of the survey.</i>

^a *Towards a Thematic Strategy on the Sustainable Use of Pesticides. Brussels, 1.7.2002 COM (2002) 349 final (article 7).*

Diagramm 1 Taimekaitsevahendite kasutamine põllumajanduslikes majapidamistes, 1999–2005
Diagram 1 Use of pesticides by agricultural holdings, 1999–2005
 (toimeainena — active substance)

Diagramm 2 Taimekaitsevahendite kasutamine, 2004*
Diagramm 2 Use of pesticides, 2004*

* OECD Environmental Data, Compendium 2004
 Figures for the latest available year; varying definitions can limit the comparability across countries.

Tabel 1 Taimekaitsevahendite kasutamine põllumajanduslikes majapidamistes, 2005
Table 1 Use of pesticides in agricultural holdings, 2005
 (aktiivainend, kilogrammi — active substances, kilograms)

Põllukultuur	Putukatõrjevahendid Insecticides	Seenhaiguste tõrjevahendid Fungicides	Umbrohu-tõrjevahendid Herbicides	Puhtimisvahendid Seed treatment preparations	Kasvuregulatoorid Retardants	Desikandid Desiccants	Kokku Total	Field crop
Teravili	2 539	13 425	196 955	1 251	31 180	0	245 349	Cereals
Kaunvili	67	0	2 803	0	0	4	2 874	Legumes
Tehnilised kultuurid	744	2 590	42 315	1	0	0	45 650	Industrial crops
Kartul	28	18 043	1 409	39	0	226	19 746	Potatoes
Avamaa-köögiviljad	48	141	1 519	28	0	0	1 736	Open-field vegetables
Katmik-kultuurid	0	2	0	0	0	0	2	Greenhouse crops
Söödakultuurid	5	0	19 984	0	3	22	20 014	Forage crops
Viljapuud ja marjapõõsad	79	1 566	388	0	0	4	2 038	Fruit trees, berry bushes
Maasikad	60	225	51	3	0	0	339	Strawberries
Muud kultuurid	1	1	11 109	2	23	3	11 140	Other crops
KOKKU	3 571	35 994	276 534	1 325	31 206	259	348 888	TOTAL

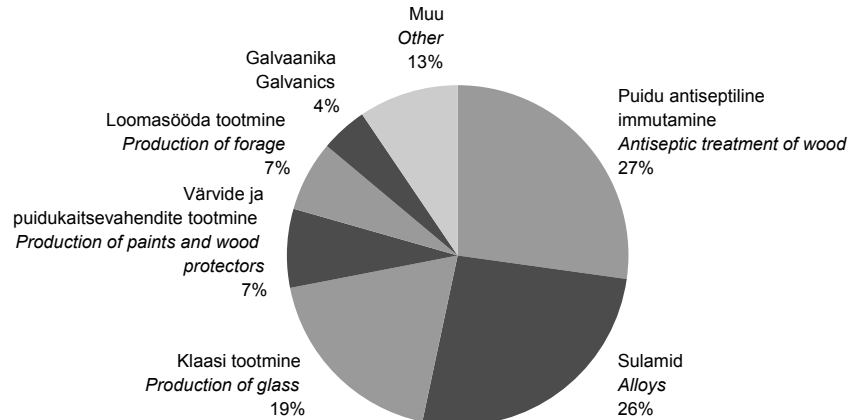
RASKMETALLIÜHENDITE KASUTAMINE

Definitsioon	Raskmetalliühendite kasutamine ja heitkogus (elavhõbe, plii, kaadmium).
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Raskmetalliühendite kasutamine on aasta-aastalt vähenenud. 1997. aastal kasutati tootmisettevõtetes plii-, tina-, kroomi-, koobalti-, nikli- ja kaadmiumiühendeid kokku 198 tonni, 2005. aastal 78 tonni. Samal ajal töötlesid keskkonnoahtlikke jäätmeid töötlevad ettevõtted 2005. aastal 7 533 tonni plii-, 138 tonni antimoni- ja 74 tonni nikli-, tina-, vase- ja arseeniühendeid.
Kommentaariid	Andmed kajastavad raskmetalliühendite kasutamist neid müüvates ja kasutavates ettevõtetes. Kütuste põlemisel tekkinud raskmetallide õhuheitmed on arvestuslikud.

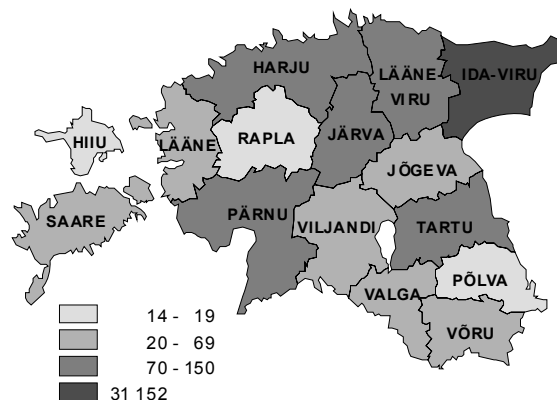
USE OF HEAVY METAL COMPOUNDS

Definition	Use and emission of heavy metal compounds (mercury, lead, cadmium).
Unit of measurement	Tons per year
Target	None
Analysis	The use of heavy metal compounds has decreased year by year. If in 1997, 198 tons of lead, tin, chromium, cobalt, nickel, and cadmium compounds were used as total, then in 2005 the respective figure was 78 tons. In 2005, 7,533 tons of lead compounds, 138 tons of antimony compounds and 74 tons of nickel, tin, copper and arsenic compounds, were treated by enterprises treating hazardous waste.
Comments	The data reflect the use of heavy metal compounds by the enterprises using or selling heavy metal compounds. Air emissions of heavy metal compounds are estimations.

Diagramm 1 **Raskmetalliühendite kasutamine, 2005**
Diagram 1 *Use of heavy metal compounds, 2005*

Kaart 1 **Raskmetallide õhuheitmed paiksetest saasteallikatest maakondades, 2005**
Map 1 *Air emission of heavy metals from local sources by counties, 2005*
(kilogrammi — kilograms)

Tabel 1 Kütuste põlemisel paiksetes saasteallikates tekkinud raskmetallide õhuheitmed, 1995–2005

Table 1 Air emission of heavy metals from combustion of fuels in local sources, 1995–2005 (kilogrammi — kilograms)

Raskmetall	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Heavy metal
Plii	50 840	47 933	49 821	51 147	44 042	36 334	32 990	28 535	33 911	32 384	30 970	Lead
Kaadmium	937	899	940	977	829	674	623	501	590	521	508	Cadmium
Elavhõbe	798	751	778	773	664	553	496	480	565	517	498	Mercury

Tabel 2 Raskmetalliühendite kasutus, heitmete ja jäätmete tekkimine ettevõtetes, 1998–2005

Table 2 Use and generation of waste of heavy metal compounds in enterprises, 1998–2005 (kilogrammi — kilograms)

	Antimon <i>Antimony</i>	Kaadmium <i>Cadmium</i>	Koobalt <i>Cobalt</i>	Kroom <i>Chromium</i>	Nikkel <i>Nickel</i>	Plii <i>Lead</i>	Tina <i>Tin</i>	Vask <i>Copper</i>	Arseen <i>Arsenic</i>
Jäägid ettevõtetes									Stocks in enterprises
1998*	46	11 802	1 872	104 849	75 004	458 908	330	20 760	34 040
1999*	130	13 213	2 205	45 258	61 199	1 028 838	674	40 393	24 370
2000*	159	12 094	1 998	59 809	24 950	752 399	668	38 947	1
2001*	100	1 399	1 913	67 734	12 997	471 434	1 123	38 213	7 151
2002*	16	2 278	2 001	22 337	15 685	190 406	1 158	45 166	1
2003*	8 150	3 497	2 180	24 143	13 992	742 789	4 205	36 186	22
2004*	5 653	2 675	707	23 588	6 863	290 294	1 797	33 787	2 255
2005*	7 566	3 562	623	14 900	16 902	205 646	2 175	47 624	3 628
Kasutus									Use
1998	1 000	964	3 371	95 935	3 943	2 591	492	47 627	51
1999	866	3	839	85 319	2 411	1 065	565	1 587	-
2000	734	6	912	53 627	753	922	650	1 701	-
2001	709	0	1 160	34 064	400	1 297	839	2 560	-
2002	2	1	477	74 977	485	1 601	1 830	2 456	-
2003	2	2	1 365	47 810	98	4 294	2 664	5 537	-
2004	1	2	1 485	41 819	49	4 291	3 933	27 138	16 205
2005	2	1	1 399	72 201	401	1 784	2 169	36 017	9 560
Taaskasutus									Recycling
1998*	-	-	-	-	-	3 853 900	-	-	-
1999*	-	-	-	-	1 000	3 133 500	-	-	-
2000*	-	-	-	-	50 300	2 554 200	-	-	-
2001*	-	11 000	-	-	15 100	1 772 900	-	-	-
2002*	-	818	-	-	5 224	1 523 012	-	-	-
2003*	3 523	0	-	-	5 950	1 150 358	4	72	9
2004*	95 342	5	-	-	1 869	5 644 281	2 188	2 347	2 201
2005*	138 053	49	-	-	114	7 533 198	11 728	53 343	9 097
Jäätmete teke									Generation of waste
1998*	-	0	201	111	699	10 003	6	17	648
1999*	0	0	227	165	11	20 013	2	34	31
2000*	0	0	171	99	609	30 002	2	7	24 369
2001*	-	0	162	46	9	25 035	0	15	-
2002*	-	1	128	62	460	4	1	3	-
2003*	0	2	6	2 523	222	15	1	5	22
2004*	-	2	6	12	45	205	4	19	0
2005*	-	1	3	16	396	4	3	47	0
Heitkogus kütuste põletamisest									Emission from combustion of fuels
1998		1 000	-	...	...	51 100		...	...
1999		900	-	8 600	6 600	44 000		2 200	9 500
2000		700	-	7 700	5 700	36 300		1 900	8 400
2001		600	-	7 700	5 700	33 000		1 900	8 400
2002		500	-	7 700	5 600	28 500		1 900	8 400
2003		600	-	9 100	6 200	33 900		2 300	10 000
2004		500	-	8 700	5 900	32 400		2 200	9 600
2005		600	-	8 900	6 200	33 200		2 200	9 100

* Kaasa arvatud ohtlike jäätmete käitlejad. — Including enterprises treating hazardous waste.

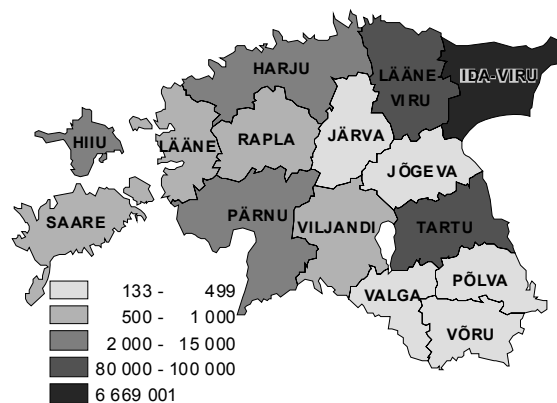
KEMIKAALIDE JÄÄTMED

Definitsioon	Kemikaalide jäätmed vastavad Euroopa jäätmeloendi materjalipõhisele koondnimistule.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Põlevkivi utmisjäätmed moodustavad valdava osa kemikaalide ja keemiatoodete jäätmetest. 2005. aastal tekkis 846 000 tonni põlevkivi poolkoksi ja 22 000 tonni põlevkivipigi jäätmeid. 2005. aastal toimus jäätmearuandlus Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi.
Kommentaariid	Kemikaalide ja keemiatoodete jäätmete andmed on jäätmeid töötlevate ja tekitavate ettevõtete kohta, kellele valdavalt, aga mitte tingimata, on väljastatud jäätmeluba. Ettevõtete ring kujuneb maakondade keskkonnateenistuste otsuste alusel.

WASTE OF CHEMICALS

Definition	<i>Waste of chemicals is defined according to the European Waste Catalogue substance-oriented list.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>Waste of tars and chars made up the majority of waste of chemicals and chemical products generated in 2005. 846,000 tons of oil shale semi-coke and 22,000 tons of oil shale pickle were generated in 2005. In 2005 waste reporting was proceeded according to the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on the European Waste Catalogue (EWC).</i>
Comments	<i>The data on the waste of chemicals and chemical products reflect the data of enterprises owning (but not necessarily) the waste license, generating waste in bigger quantities or recycling the waste. The range of the enterprises is defined by the Local Environmental Departments.</i>

Kaart 1 **Mõnede kemikaalide ja keemiatoodete jäätmete teke maakondades, 2005** *
Map 1 **Generation of some waste of chemicals and chemical products by counties, 2005** *
(tonni — tons)

* Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi: anorgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed; orgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed; pinnakatete, liimide, hermeetikute ja trükivärvide valmistamisel, kokkusegamiisel, jaotamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmed; fotograafiajäätmad; orgaaniliste lahustite, külmutusagensi ja -vahu või aerosoolikandegaasijäätmad; nafta ja õli rafineerimisel ning fraktsioneerimisel, maagaasi puhastamisel ja kivisöe ning põlevkivi utmisel tekkinud jäätmed; metallide ja muude materjalide pinnatöötusel ja pindamisel ning värviliste metallide hüdrometallurgiaaprosessides tekkinud jäätmed; õli- ja vedelkütusejäätmed.

* According to the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on the European Waste Catalogue (EMC): waste from inorganic chemical processes; waste from organic chemical processes; waste from the manufacture; formulation, supply and use of coatings (paints, varnishes and vitreous enamels), adhesives, sealants and printing inks; waste from organic solvents, refrigerants, and aerosol carrier gases; waste from petroleum refining and fractioning, natural gas purification and carbonization of mineral coal and oil shale; waste from metal treatment and coating of metals and from non-ferrous hydro-metallurgy; oil and liquid fuel waste.

Tabel 1 **Mõnede kemikaalide ja keemiatoodete jäätmed, 2005***
 Tabel 1 *Waste of some chemicals and chemical products, 2005**
 (tonni — tons)

Jäätmed	Teke <i>Generation</i>	Ladestamine prügilasse <i>Disposal in landfill</i>	Kõrval- damine <i>Disposal</i>	Taas- kasutamine <i>Recovery</i>	Waste
Anorgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed	4737	-	4439	212	<i>Waste from inorganic chemical processes</i>
Orgaanilistes keemiaprotsessides tekkinud jäätmed	2718	263	36	3837	<i>Waste from organic chemical processes</i>
Pinnakatete, liimide, hermeetikute ja trükivärvide valmistamisel, kokkusegamisel, jaotamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmed	1349	216	337	670	<i>Waste from the manufacture, formulation, supply and use of coatings (paints, varnishes and vitreous enamels), adhesives, sealants and printing inks</i>
Fotograafiajätmed	203	-	17	27	<i>Waste from the photographic industry</i>
Orgaaniliste lahustite, külmutusagensi ja -vahu või aerosooli-kandegaasijätmed	134	-	28	79	<i>Waste from organic solvents, refrigerants, and aerosol carrier gases</i>
Nafta ja õli rafineerimisel ning fraktsioneerimisel, maagaasi puhastamisel ja kivisöe ning põlevkivi utmisel tekkinud jäätmed	868 346	800 356	-	68 000	<i>Waste from petroleum refining and fractioning, natural gas purification and carbonization of mineral coal and oil shale</i>
Metallide ja muude materjalide pinnatöötlusel ja pindamisel ning värviliste metallide hüdrometallurgiaprotsessides tekkinud jäätmed	400	96	301	67	<i>Waste from metal treatment and coating of metals and from non-ferrous hydro-metallurgy</i>
Õli- ja vedelkütusejätmed	55 154	-	28	79	<i>Oil and liquid fuel waste</i>
Muud					<i>Other</i>
põllumajanduskemikaalijätmed	22	1	169	13	<i>agricultural chemical waste</i>
kasutamata ravimid	17	50	14	2	<i>pharmaceuticals</i>
gaasid survemahutis ja kasutuselt kõrvaldatud kemikaalid	44	-	15	5	<i>industrial gases in high pressure cylinders and chemicals removed from usage</i>
praaktootepartiid ja kasutamata tooted	1 887	492	6	1254	<i>off-specification batches and unused products</i>
lahustid, happed, leelised	292	-	275	110	<i>Solvents, acids, alkalis</i>
värvid, lakid, trükivärvid ja liimid	1 573	201	343	708	<i>paints, varnishes, painting inks and adhesives</i>
veo- ja hoiumahutite ning vaatide puhastusjäätmed	3056	-	463	2698	<i>waste from transport and storage tank cleaning</i>

* Euroopa jäätmeloendil põhineva jäätmeliikide ja ohtlike jäätmete nimistu järgi.

* According to the Lists of Waste Categories, Waste Types and Hazardous Waste. The list is based on the European Waste Catalogue (EWC).

SISSEJUHATUS

Inimtegevus, mis mõjutab veevaru kvaliteeti ja kvantiteeti, on laialdane ja mitmekesine. Veekogudesse juhitud puhastamata või osaliselt puhastatud heitvesi, keskkonnanõuetele mittevastavate vedelkütteineladude ning sõnniku- ja jäätmeheidlate nõrgvesi, suure koguse mineraal- ja orgaaniliste väetise ning pestitsiidide kasutamine põldudel, kütuselekked sadamates ja laevadel, happevihmad — kõik see põhjustab veeökosüsteemide loodusliku tasakaalu muutusi. Veekogude rikastumine toitainetega põhjustab eutrofeerumist, toksiliste ainete emissioon vee-elustiku häirumist.

Eesti keskkonnastrateegias^a on välja toodud järgmised prioriteetsed probleemid: veekogude ebaratsionaalne kasutamine, reostumine ja eutrofeerumine, vee-elustiku, sealhulgas kalavaru vähenenud taastootmine.

Tööstus- ja põllumajandustootmise vähenemise ning heitveepuhastite valmimise või rekonstrueerimise tulemusena on Eestis praegu tugevalt reostunud veekogusid vähem kui kümme aastat tagasi, samuti on vähenenud vooluveega Läänemerre kantav reostuskogus. Jätkuvalt ohustab jõgede, järvede ja Läänemere seisundit heitvee ebapiisav puhastamine, põllumajandusega seonduv reostus ning ka Nõukogude Liidu perioodist pärandiks jäänud jääkreostus.

Põhiline veekogude vee eutrofeerumist põhjustav element on lämmastik, mille peamine allikas on põllumajanduses kasutatavad orgaanilised ja mineraalväetised. Väetisega pinnasesse viidud lämmastiku kogus on vähenenud 53 500 tonnist 1993. aastal 29 184 tonnini 2005. aastal. Puhastatud ja puhastamata reoveega juhiti 2005. aastal veekogudesse 1800 tonni lämmastikku — üle kahe korra vähem kui 1993. aastal. Sillamäe radioaktiivsete jäätmete hoidla nõrgvesi kandis 1996. aastal Läänemerre keskmiselt Tallinna lämmastiku koormusega võrdse koguse lämmastikuühendeid.

Põhilised fosforisaaste allikad on kodumajapidamised ja tööstustegevus. Läänemerre voolab aastas kogu valgalalt 0,23 kilogrammi fosforit hektari kohta^b.

Orgaanilise või mineraalväetisega pinnasesse viidud fosfori kogus on vähenenud 21 500 tonnist 1993. aastal 10 000 tonnini 2005. aastal. Puhastatud ja puhastamata reoveega juhiti 2005. aastal veekogudesse 146 tonni fosforit — üle kolme korra vähem kui 1993. aastal.

Suure koguse orgaaniliste reoainete veekogusse sattudes jääb hapnikku vähemaks ning kalad ja muu vee-elustik lämbuvad. Veekogudesse juhitud orgaaniliste reoainete kogus on 1993. aastaga võrreldes vähenenud kaheksa korda.

Enamikus Põhja-Euroopa riikides on keskmiselt 90% elanike reoveest kanaliseeritud ja puhastatud. Kesk-Euroopa riikides on reovee kanaliseerimise protsent väiksem (50–60%). Eestis kanaliseeritakse umbes 70% reoveest, rohkem kui Kesk-Euroopa riikides (nt Sloveenias 30%, Bulgaarias 36%), samas on aga probleemiks reoveepuhastite tõhusus^b.

Kui 1992. aastal puhastati reovesi valdavalt mehhaanilise või bioloogilise reoveetöötusega puhastites (ligikaudu 200 mehhaanilist ja 1000 bioloogilist puhastit), siis 2002. aastaks oli Eestis käivitunud 57 biogeenide (lämmastik, fosfor) ärastusega reoveepuhastit, millega puhastati linnade ja alevite reovesi. 2005. aastal puhastati 21% heitveest bioloogilis-keemilisel meetodil.

2005. aastal vähenes orgaaniliste reoainete (BHT₇) heide pinnasesse ja põhjavette 1993. aastaga võrreldes ligi 20 korda.

INTRODUCTION

Human activities affecting the quality and quantity of water resources are wide and diverse. Not purified and partly purified wastewater, the wastewater originating from the stores of liquid fuel, manure and landfill sites, the use of big quantities of fertilizers in the fields, accidental oil spills from ships and ferries in ports, acid rains cause changes in the natural equilibrium of water ecosystems. The enrichment of the water bodies with nutrients causes eutrophication; the emission of toxic substances leads to the disturbances of water biota.

The Estonian Environmental Strategy^a has lined out among the priority problems of the environment the irrational use of water bodies, the pollution and eutrophication, the decline in the quality of the water biota, particularly the decline in the regeneration capacity of fish resources.

Resulting from the decline of industrial and agricultural production and accomplishment or reconstruction of wastewater treatment equipment, nowadays there are less heavily polluted water bodies in Estonia than ten years ago. The pollution carried into the Baltic Sea by the water flow has also decreased. The amount of nitrogen carried into the soil has decreased from 53,500 tons in 1993 to 29,184 tons in 2005. As a constituent of purified and not purified wastewater 1,800 tons of nitrogen was carried into the water bodies in 2005, which is two times less than in 1993. In 1996 the infiltration water of Sillamäe radioactive waste disposal basin carried into the Baltic Sea the amount of nitrogen which is comparable to the nitrogen load of wastewater of the capital of Estonia — Tallinn.

The main sources of phosphorus are households and industrial activities. The annual inflow of phosphorus from the whole catchment area into the Baltic Sea is 0.23 kilograms of phosphorus per hectare in a year^b.

The amount of phosphorus carried into the soil has decreased from 21,500 tons in 1993 to 10,000 tons in 2005. As a constituent of not purified wastewater 146 tons of phosphorus was carried into the water bodies in 2005, which is over three times less than in 1993.

In the majority of Northern European countries the wastewater of the population is collected and purified on an average of 90%. In Central European countries the percentage of wastewater which is collected and treated at least mechanically is much lower (50–60%). In Estonia about 70% of wastewater is collected and treated at least mechanically (in Slovenia 30%, in Bulgaria 36%), at the same time the problem is the efficiency of wastewater treatment^b.

If in 1992 wastewater was mainly treated mechanically or biologically, then at the beginning of 2002 57 advanced wastewater treatment devices were working in Estonia, where wastewater of cities and towns was treated. In 2005, 21% of wastewater was treated in advanced wastewater treatment devices.

In 2005 the discharge of the wastewater into the soil and ground water has decreased about 20 times in terms of BOD₇ compared to 1993.

^a Eesti keskkonnastrateegia (the Estonian Environmental Strategy). RT I 1997, 26, 390.

^b Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.

VÄETISEGA PINNASESSE VIIDUD LÄMMASTIK

Definitsioon	Orgaanilise ja mineraalväetisega pinnasesse viidud lämmastiku kogus.
Mõõtühik	Kilogrammi hektari kohta
Siht	Euroopa Liidu direktiiv 91/676/EEC piirab nitraaditundlikel aladel lämmastiku kasutamist mineraalväetistes (lubatud kuni 170 kg hektari kohta).
Analüüs	Põhiline veekogude vee eutrofeerumist põhjustav element on lämmastik, mille peamine allikas Eestis on põllumajanduses kasutatavad orgaanilised ja mineraalväetised. Väetisega pinnasesse viidud lämmastiku kogus on vähenenud 53 500 tonnist 1993. aastal 29 184 tonnini 2005. aastal. Põhiosa (67%) hõlmas 2005. aastal mineraalväetisega pinnasesse viidud lämmastik.
Kommentaariid	Mineraalväetisega pinnasesse viidud lämmastiku koguse andmed põhinevad põllumajandusstatistikal. Orgaanilise väetisega pinnasesse viidud lämmastiku kogus on hinnanguline ^a .

NITROGEN QUANTITY CARRIED INTO THE SOIL WITH FERTILIZERS

Definition	<i>This refers to the total quantity of nitrogen in chemical or biological (livestock manure, slurry) fertilisers applied per unit of cultivated agricultural land and permanent pasture.</i>
Unit of measurement	<i>Kilograms per hectare</i>
Target	<i>The Nitrates Directive (91/676/EEC) restricts the use of nitrogen in artificial fertilisers or manure up to 170 kg/ha in nitrate-sensitive areas.</i>
Analysis	<i>The main sources of nitrogen causing eutrophication of water of water bodies are mineral and organic fertilizers used in agriculture. The amount of nitrogen carried into the soil has decreased from 53,500 tons in 1993 to 29,184 tons in 2005. The majority (67%) of nitrogen is carried into the soil with mineral fertilizers.</i>
Comments	<i>Data on the amount of nitrogen carried into the soil with mineral fertilizers are based on agricultural statistics. The amount of nitrogen carried into the ground with organic fertilizers is an estimation^a.</i>

^aThe Environment in Europe and North America. UN, New York, 1992, paper No 9. Joint ECE/EUROSTAT Work Session.

Diagramm 1 **Väetisega pinnasesse viidud lämmastik, 1995–2005**
 Diagram 1 *Nitrogen carried into the soil with fertilizers, 1995–2005*

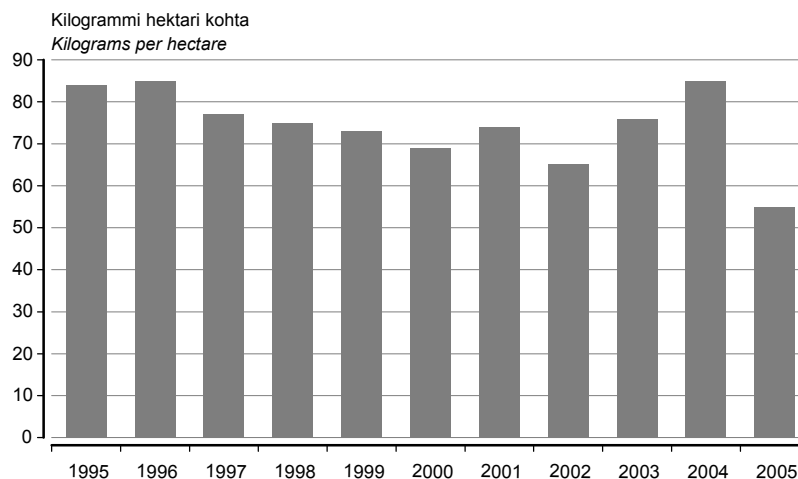
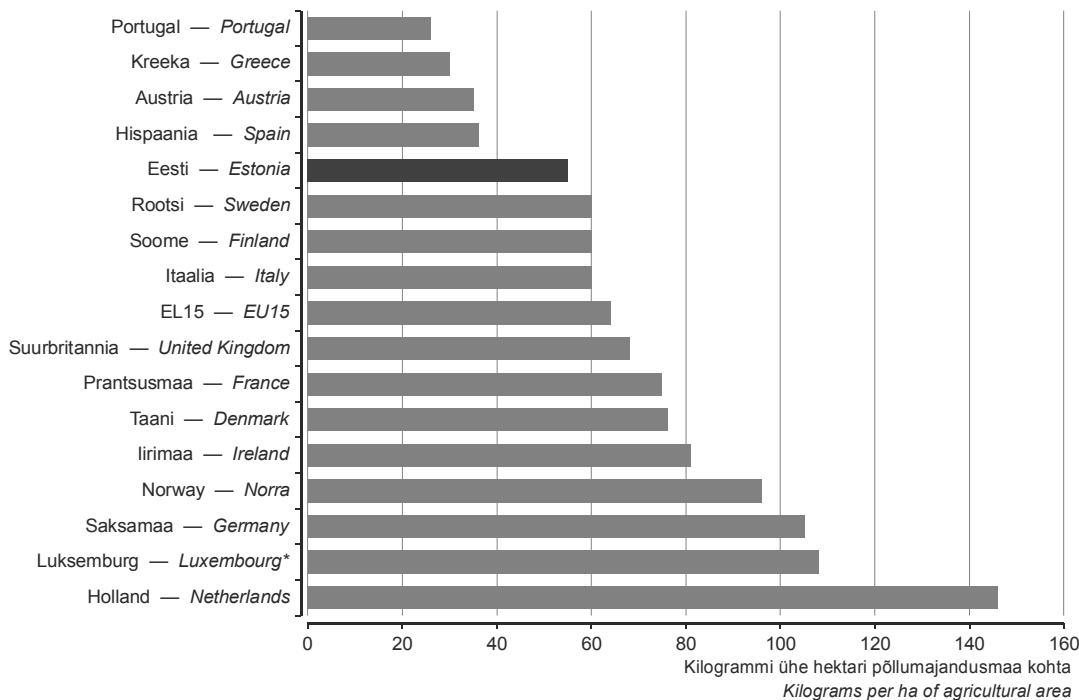

Diagramm 2 Väetisega pinnasesse viidud lämmastik, 2005*
 Diagram 2 Nitrogen carried into the soil with fertilizers, 2005*

* OECD andmed. Viimased saadaolevad andmed; riikide võrdlemisel tuleb silmas pidada definitsioonide varieeruvust.
 * Source: OECD Environmental Data, Compendium 2004; Environment at a Glance: OECD Environmental Indicators, 2005. Figures for the last available year; varying definitions can limit the comparability across countries.

Tabel 1 Väetisega pinnasesse viidud lämmastik, 1995–2005
 Table 1 Nitrogen carried into the soil with fertilizers, 1995–2005

Aasta	Mineraalväetisega		Orgaanilise väetisega		Kokku	
	tonni	kg töödeldud hektari kohta	tonni	kg töödeldud hektari kohta	tonni	kg töödeldud hektari kohta
Year	With mineral fertilizer		With organic fertilizer		Total	
	tons	kg per treated hectare	tons	kg per treated hectare	tons	kg per treated hectare
1995	18 905	57	16 222	190	35 127	84
1996	16 560	62	13 512	150	30 072	85
1997	20 471	62	12 074	134	32 545	77
1998	24 932	63	10 989	131	35 921	75
1999	19 895	57	10 877	156	30 772	73
2000	22 396	57	8 683	145	31 079	69
2001	19 603	63	7 190	133	26 793	74
2002	16 700	48	8 714	188	25 414	65
2003	23 255	69	6 117	122	29 372	76
2004	24 833	71	9 421	173	34 254	85
2005	20 083	44	9 101	125	29 184	55

VÄETISEGA PINNASESSE VIIDUD FOSFOR

Definitsioon	Orgaanilise ja mineraalväetisega pinnasesse viidud difosforpentaoksiidi (P ₂ O ₅) kogus.
Mõõtühik	Kilogrammi hektari kohta
Siht	Puudub
Analüüs	Põhilised fosforisaaste allikad on kodumajapidamised ja tööstustegevus. Läänemerre voolab aastas kogu valgalalt 0,23 kilogrammi fosforit hektari kohta ^a . Orgaanilise või mineraalväetisega pinnasesse viidud fosfori kogus on vähenenud 21 500 tonnist 1993. aastal 10 000 tonnini 2005. aastal. Mineraalväetisega pinnasesse viidud fosfori kogus hõlmas 2005. aastal 63%.
Kommentaariid	Mineraalväetisega pinnasesse viidud difosforpentaoksiidi koguse andmed põhinevad põllumajandusstatistikal. Orgaanilise väetisega pinnasesse viidud difosforpentaoksiidi kogus on hinnanguline ^b .

QUANTITY OF PHOSPHORUS CARRIED INTO THE SOIL WITH FERTILIZERS

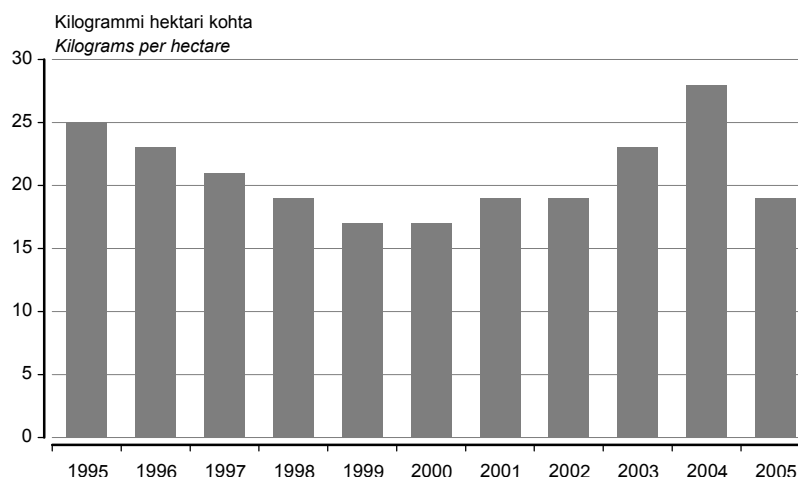
Definition	<i>This refers to the total quantity of diphosphoruspentaoxide carried into the soil with fertilizers with chemical or biological (livestock manure, slurry) fertilisers applied per unit of cultivated agricultural land and permanent pasture.</i>
Unit of measurement	<i>Kilograms per hectare</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>The main sources of phosphorus are households and industrial activities. The annual inflow of phosphorus from the whole catchment area into the Baltic Sea is 0.23 kilograms of phosphorus per hectare in a year^a. The amount of phosphorus carried into the soil has decreased from 21,500 tons in 1993 to 10,000 tons in 2005. 63% of phosphorus was carried into the soil with mineral fertilizers in 2005.</i>
Comments	<i>Data on the amount of diphosphoruspentaoxide carried into the soil with mineral fertilizers are based on agricultural statistics. The amount of diphosphoruspentaoxide carried into the ground with organic fertilizers is an estimation^b.</i>

^a *Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.*

^b *The Environment in Europe and North America. UN, New York, 1992, paper No 9. Joint ECE/EUROSTAT Work Session.*

Diagramm 1 Väetisega pinnasesse viidud fosfor, 1995–2005
Diagram 1 Phosphorus carried into the soil with fertilizers, 1995–2005

Tabel 1 Väetisega pinnasesse viidud difosforpentaoksiid, 1995–2005
Table 1 Diphosphoruspentaoxide carried into the soil with fertilizers, 1995–2005

Aasta	Mineraalväetisega		Orgaanilise väetisega		Kokku	
	tonni	kg töödeldud hektari kohta	tonni	kg töödeldud hektari kohta	tonni	kg töödeldud hektari kohta
Year	With mineral fertilizers		With organic fertilizers		Total	
	tons	kg per treated hectare	tons	kg per treated hectare	tons	kg per treated hectare
1995	3 801	11	6 641	78	10 442	25
1996	2 572	10	5 434	60	8 006	23
1997	3 834	12	4 926	55	8 760	21
1998	4 379	11	4 482	53	8 861	19
1999	2 814	8	4 482	64	7 296	17
2000	3 956	10	3 579	60	7 535	17
2001	3 983	13	2 994	55	6 977	19
2002	4 015	12	3 607	78	7 622	19
2003	6 181	18	2 509	50	8 690	23
2004	7 420	21	3 971	73	11 391	28
2005	6 283	14	3 727	51	10 010	19

Tabel 2 Mineraalväetisega pinnasesse viidud difosforpentaoksiid, 1992–2005
Table 2 Diphosphoruspentaoxide carried into the soil with mineral fertilizers, 1992–2005

Aasta	Tera- ja kaunvili		Tehnilised kultuurid		Kartul		Söödakultuurid	
	tonni	kg/ha	tonni	kg/ha	tonni	kg/ha	tonni	kg/ha
Year	Cereals and legumes		Industrial crops		Potatoes		Forage crops	
	tons	kg/ha	tons	kg/ha	tons	kg/ha	tons	kg/ha
1992	20 131	54	213	67	4 161	106	13 049	33
1993	6 743	32	76	58	1 874	84	2 951	14
1994	2 526	14	48	21	923	46	1 372	7
1995	2 198	13	99	17	293	41	871	6
1996	1 710	11	88	13	339	43	330	3
1997	2 637	13	173	26	424	48	388	4
1998	3 026	13	290	29	460	49	454	3
1999	1 385	6	429	23	523	57	318	3
2000	2 627	10	506	21	475	44	222	2
2001	2 501	13	634	31	371	67	321	4
2002	2 612	12	553	19	143	23	340	4
2003	4 000	18	1 360	31	292	61	349	6
2004	4 676	21	1 561	34	496	64	488	7
2005	3 788	15	794	20	426	60	1 114	7

PUHASTAMATA HEITVESI

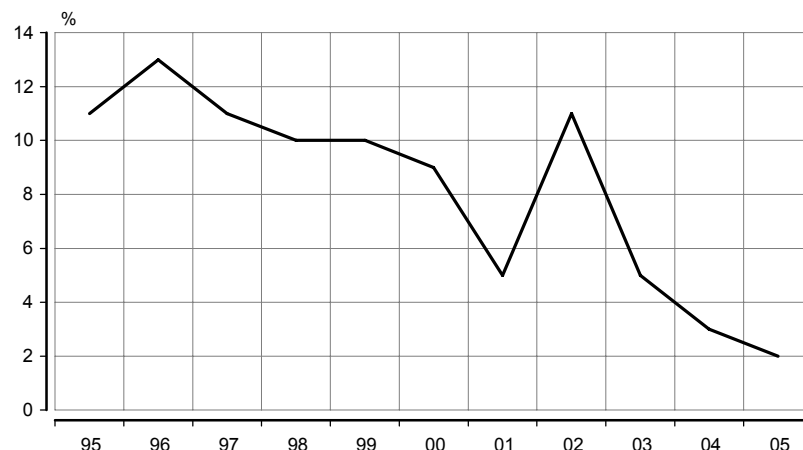
Definitsioon	Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvee osatähtsus elanikkonnalt ja ettevõtelt kogutud puhastamist vajavas vees.
Mõõtühik	Protsenti
Siht	Kooskõla Euroopa Liidu direktiiviga 91/271/EEC 21. maist 1991 ja veekvaliteeti puudutavate direktiividega.
Analüüs	Enamikus Põhja-Euroopa riikides on keskmiselt 90% elanike roveest kanaliseeritud ja puhastatud. Kesk-Euroopa riikides on rovee kanaliseerimise protsent madalam. Eestis kanaliseeritakse umbes 70% roveest, rohkem kui Kesk-Euroopa riikides (Sloveenias 30%, Bulgaarias 36%), samas on aga probleemiks roveepuhastite tõhusus. Kui 1992. aastal puhastati rovesi valdavalt mehhaanilise või bioloogilise roveetötlusega puhastites (ligikaudu 200 mehhaanilist ja 1000 bioloogilist puhastit), siis 2005. aastal puhastati 21% heitveest biogeenide (lämmastik, fosfor) ärastusega roveepuhastites.
Kommentaariid	Puhastamata ja ebapiisavalt puhastatud heitvee andmed hõlmavad ettevõtteid, kellel on luba juhtida heitvett veekogudesse ja pinnasesse.

NON-PURIFIED WASTEWATER

Definition	<i>This indicator, known as the collected wastewater treatment rate, compares total wastewater collected by sewage systems from households and connected industries with the total pollution content of purified wastewater.</i>
Unit of measurement	<i>Percentages</i>
Target	<i>Compliance with Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 on urban wastewater treatment. Water quality Directives.</i>
Analysis	<i>In the majority of Northern European countries the wastewater of the population is collected and purified on an average of 90%. In Central European countries the percentage of wastewater which is collected and treated at least mechanically is much lower (50–60%). In Estonia 70% of wastewater is collected and treated at least mechanically (in Slovenia 30%, in Bulgaria 36%), at the same time the problem is the efficiency of wastewater treatment. If in 1992 wastewater was mainly treated mechanically or biologically, then in 2005 21% of wastewater was treated in advanced wastewater treatment devices.</i>
Comments	<i>The data of non-purified and insufficiently purified wastewater cover the enterprises, which have licenses discharge wastewater into water bodies and soil.</i>

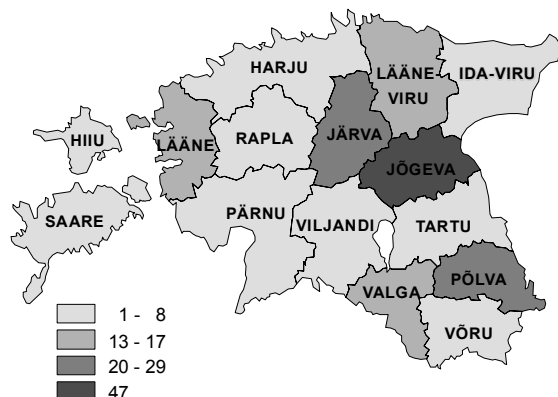
Diagramm 1 **Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvee osatähtsus puhastamist vajavas vees, 1995–2005**

Diagram 1 *Share of non-purified or insufficiently purified wastewater discharge in wastewater needing purification, 1994–2004*

Kaart 1 Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvee osatähtsus puhastamist vajavas heitvees maakondades, 2005

Map 1 Proportion of non-purified or insufficiently purified wastewater discharge in wastewater needing purification by counties, 2005
(protsenti — percentages)

Tabel 1 Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvee osatähtsus puhastamist vajavas vees, 1996–2005

Table 1 Share of non-purified or insufficiently purified wastewater discharge in wastewater needing purification, 1996–2005
(protsenti — percentages)

Maakond	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	2	3	2	2	3	2	3	1	3	2	Harju
Hiiu	75	20	40	67	33	14	25	44	32	1	Hiiu
Ida-Viru	11	8	8	7	8	3	13	5	1	1	Ida-Viru
Jõgeva	58	50	44	53	47	47	23	15	42	47	Jõgeva
Järva	72	63	73	76	75	27	33	26	25	29	Järva
Lääne	17	33	36	11	9	20	23	12	16	13	Lääne
Lääne-Viru	16	40	42	53	8	5	53	8	19	15	Lääne-Viru
Põlva	19	80	29	23	36	27	76	21	19	20	Põlva
Pärnu	12	8	4	3	6	5	4	3	9	6	Pärnu
Rapla	74	58	26	35	29	33	29	43	31	2	Rapla
Saare	87	92	81	86	88	82	9	12	10	8	Saare
Tartu	80	56	57	15	12	13	13	12	4	1	Tartu
Valga	6	86	80	82	87	18	14	22	23	17	Valga
Viljandi	24	30	17	19	22	28	24	24	69	6	Viljandi
Võru	4	12	14	16	12	7	6	4	13	5	Võru
KOKKU	13	11	10	10	9	5	11	5	3	2	TOTAL

Tabel 2 Puhastamata või ebapiisavalt puhastatud heitvesi, 1996–2005

Table 2 Non-purified and insufficiently purified wastewater, 1996–2005
(tuhat kuupmeetrit — thousand cubic metres)

Maakond	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	2 195	2 131	1 781	1 769	2 093	1 142	1 573	582	2 275	1049	Harju
Hiiu	266	103	220	164	117	44	82	121	98	3	Hiiu
Ida-Viru	20 241	18 994	16 987	14 753	14 692	6 314	23 013	9 806	2 121	1977	Ida-Viru
Jõgeva	1 309	944	740	795	728	607	248	182	550	545	Jõgeva
Järva	2 285	1 723	1 892	1 591	1 457	516	522	438	473	544	Järva
Lääne	221	470	465	164	162	211	208	151	231	155	Lääne
Lääne-Viru	1 244	3 121	2 860	4 159	486	249	2 111	310	893	844	Lääne-Viru
Põlva	264	1 149	371	295	377	305	843	743	206	218	Põlva
Pärnu	809	629	329	198	390	336	247	199	644	403	Pärnu
Rapla	1 339	1 000	512	813	658	703	552	722	569	34	Rapla
Saare	1 982	2 293	1 761	1 770	2 062	2 080	196	213	233	147	Saare
Tartu	6 576	4 109	3 799	1 541	978	1 189	1 161	989	477	133	Tartu
Valga	86	1 778	1 657	1 386	1 277	281	212	326	348	236	Valga
Viljandi	744	820	428	389	377	478	408	357	1 036	134	Viljandi
Võru	110	325	306	327	281	119	94	70	258	96	Võru
KOKKU	39 671	39 589	34 108	30 114	26 135	14 574	31 470	15 209	10 412	6 520	TOTAL

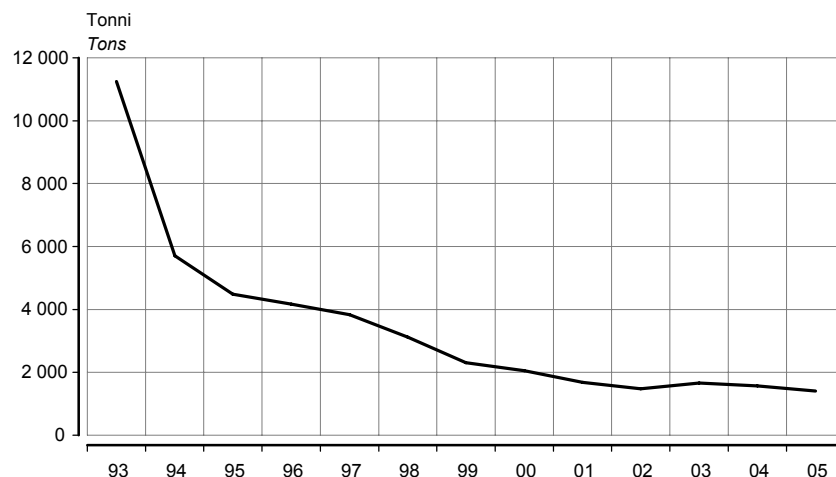
ORGAANILISTE REOAINETE REOSTUSKOORMUS

Definitsioon	Orgaaniliste reoainete veeheide (kodumajapidamised, tööstus ja põllumajandus), väljendatuna BHT ₇ kaudu (hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagundamiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides 7 päeva jooksul).
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Euroopa Liidu direktiivid 76/160/EEC, 78/659/EEC, 80/778/EEC vee kvaliteedi standardite kohta.
Analüüs	Orgaaniliste reoainete allikas on kodumajapidamiste, toiduainetööstuse ja põllumajanduse heitvesi. Suure koguse orgaaniliste reoainete sattumine veekogudesse põhjustab hapniku vähenemise ning kalade ja muu vee-elustiku lämbumise. 2005. aastal vähenes veekogudesse juhitud orgaaniliste reoainete kogus võrreldes 1993. aastaga kaheksa korda.
Kommentaariid	Andmed hõlmavad ettevõtteid, kellel on luba juhtida heitvett veekogudesse ja pinnasesse.

POLLUTION LOAD OF ORGANIC POLLUTANTS

Definition	Quantity of organic material discharged by human activities (domestic, industrial and agricultural) measured in terms of Biochemical Oxygen Demand (BOD).
Unit of measurement	Tons per year
Target	Directives 76/160/EEC, 78/659/EEC, 80/778/EEC on Water Quality Standards.
Analysis	The source of organic pollutants is wastewater of households, food processing industry and agriculture. The result of big quantity of organic pollutants in the water bodies is elimination of oxygen and suffocation of fish and other water biota. In 2005 the quantity of organic pollutants carried into the water bodies decreased eight times compared to 1993.
Comments	The data cover the enterprises, which have licenses discharge wastewater into water bodies and soil.

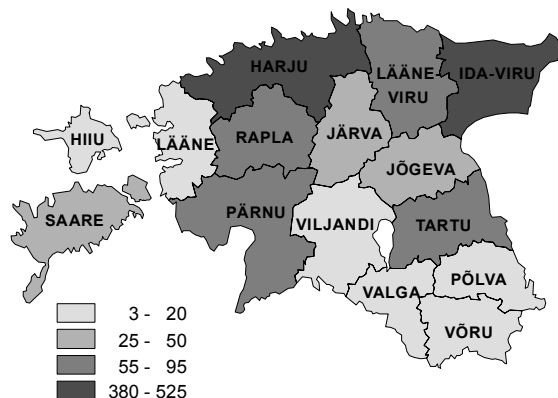
Diagramm 1 **Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus (BHT₇*), 1993–2005**
 Diagram 1 *Pollution load of organic substances (BOD₇*) of discharged wastewater, 1993–2005*

* BHT₇ — hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagundamiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides 7 päeva jooksul.

* BOD₇ — quantity of oxygen consumed in the biological decomposition of organic substances during 7 days.

Kaart 1 Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus (BHT₇^{*}) maakondades, 2005
Map 1 Pollution load of organic substances (BOD₇^{*}) of discharged wastewater by counties, 2005
 (tonni — tons)

^{*} BHT₇ — hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagunemiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides 7 päeva jooksul.
^{*} BOD₇ — quantity of oxygen consumed in the biological decomposition of organic substances during 7 days.

Tabel 1 Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus (BHT₇^{*}) valgala kaupa, 1995–2005
Table 1 Pollution load of organic substances (BOD₇^{*}) of discharged wastewater by catchment areas, 1995–2005
 (tonni — tons)

Aasta	Soome laht	Väinameri	Liivi laht	Läti ja Venemaa jõed	Läänemere avaosa	Pinnas ja põhjavesi
Year	Gulf of Finland	Väinameri	Liivi Gulf	Rivers of Latvia and Russia	Open area of the Baltic Sea	Soil and ground water
1995	3 919	155	281	6	7	113
1996	3 511	148	415	7	8	85
1997	3 380	126	246	5	6	75
1998	2 762	74	205	3	11	67
1999	2 007	60	181	3	6	51
2000	1 711	58	231	3	10	38
2001	1 438	53	145	2	4	32
2002	1 264	38	137	2	11	28
2003	1 455	35	144	1	5	17
2004	1 360	31	150	2	5	14
2005	1 215	36	130	2	1	15

Tabel 2 Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus (BHT₇^{*}), 1996–2005
Table 2 Pollution load of organic substances (BOD₇^{*}) of discharged wastewater, 1996–2005
 (tonni — tons)

Maakond	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	759	575	533	467	433	402	370	354	431	387	Harju
Hiiu	22	14	20	13	13	9	12	7	8	3	Hiiu
Ida-Viru	1 368	1 656	1 348	912	683	581	425	640	592	525	Ida-Viru
Jõgeva	167	100	93	102	85	41	25	17	27	33	Jõgeva
Järva	64	59	47	32	37	26	25	38	31	47	Järva
Lääne	82	74	35	19	18	15	10	11	11	19	Lääne
Lääne-Viru	298	178	161	162	91	67	55	78	68	55	Lääne-Viru
Põlva	24	50	30	28	24	20	16	22	12	70	Põlva
Pärnu	288	98	91	96	156	74	78	70	77	15	Pärnu
Rapla	78	62	56	70	95	76	70	52	47	71	Rapla
Saare	67	93	63	48	33	44	27	30	36	26	Saare
Tartu	777	677	432	167	227	231	286	270	135	93	Tartu
Valga	56	87	108	98	90	30	19	18	20	16	Valga
Viljandi	81	58	53	47	45	40	47	36	49	19	Viljandi
Võru	43	57	52	47	21	18	15	14	18	18	Võru
KOKKU	4 174	3 838	3 122	2 308	2 051	1 674	1 480	1 657	1 562	1 399	TOTAL

^{*} BHT₇ — hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagunemiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides 7 päeva jooksul.
^{*} BOD₇ — quantity of oxygen consumed in the biological decomposition of organic substances during 7 days.

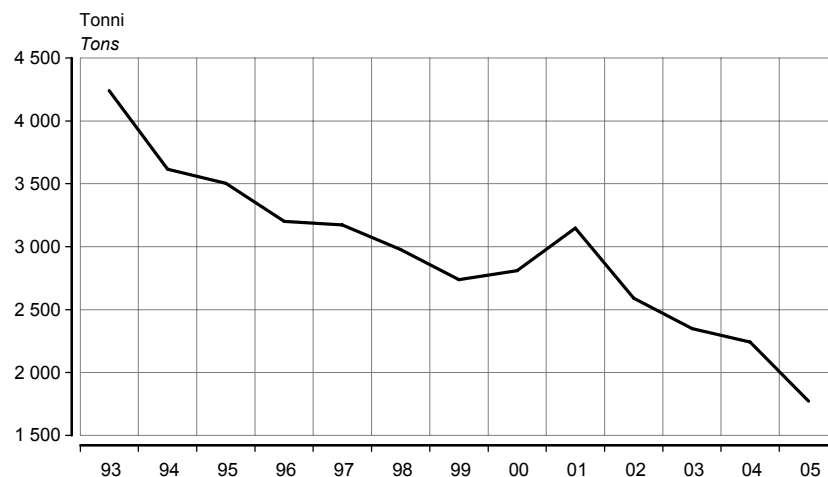
HEITVEE LÄMMASTIKU REOSTUSKOORMUS

Definitsioon	Lämmastiku kogus (kodumajapidamised ja majandustegevus), mis on reoveega veeökosüsteemidesse juhitud.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Heitvee lämmastiku reostuskoormus on vähenenud. Puhastatud ja puhastamata reoveega juhiti 2005. aastal veekogudesse 1800 tonni lämmastikku, kaks korda vähem kui 1993. aastal. Põhiline osa (92%) lämmastiku reostuskoormusest jõuab Soome lahte.
Kommentaariid	Andmed hõlmavad ettevõtteid, kellel on luba juhtida heitvett veekogudesse ja pinnasesse.

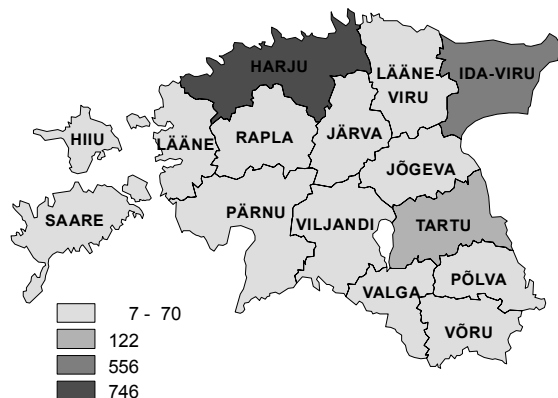
POLLUTION LOAD OF NITROGEN FROM POINT SOURCES

Definition	<i>Annual load of nitrogen (N) from land sources (households and economic sectors) discharged into aquatic ecosystems.</i>
Unit of measurement	<i>Tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>Pollution load of discharged wastewater with total nitrogen has decreased. As a constituent of purified and not purified wastewater 1,800 tons of nitrogen was carried to the water bodies in 2005, which is two times less than in 1993.</i>
Comments	<i>The data cover the enterprises, which have licenses discharge wastewater into water bodies and soil.</i>

Diagramm 1 **Heitvee lämmastiku reostuskoormus, 1993–2005**
 Diagram 1 *Pollution load of discharged wastewater with total nitrogen, 1993–2005*

Kaart 1 Heitvee lämmastiku reostuskoormus maakondades, 2005
 Map 1 *Pollution load of discharged wastewater with total nitrogen by counties, 2005*
 (tonni — tons)

Tabel 1 Heitvee lämmastiku reostuskoormus valgala kaupa, 1995–2005
 Table 1 *Pollution load of discharged wastewater with total nitrogen by catchment areas, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Aasta	Soome laht	Väinameri	Liivi laht	Läti ja Venemaa jõed	Läänemere avaosa	Pinnas ja põhjavesi
Year	<i>Gulf of Finland</i>	<i>Väinameri</i>	<i>Liivi Gulf</i>	<i>Rivers of Latvia and Russia</i>	<i>Open area of the Baltic Sea</i>	<i>Soil and ground water</i>
1995	3 224	64	178	4	4	29
1996	2 875	65	233	4	3	20
1997	2 944	53	154	2	3	17
1998	2 761	42	155	1	4	13
1999	2 513	42	163	2	3	16
2000	2 600	45	145	2	2	16
2001	2 965	42	120	1	6	14
2002	2 418	40	118	1	6	8
2003	2 179	45	110	1	5	7
2004	2 083	43	102	2	4	7
2005	1 631	41	86	2	4	7

Tabel 2 Heitvee lämmastiku reostuskoormus, 1996–2005
 Table 2 *Pollution load of discharged wastewater with total nitrogen, 1996–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	1 159	1 099	1 017	886	821	860	816	901	1 015	746	Harju
Hiiu	8	9	9	8	6	9	7	7	7	7	Hiiu
Ida-Viru	1 175	1 400	1 323	1 170	1 396	1 756	1 226	944	697	556	Ida-Viru
Jõgeva	73	43	38	37	32	24	17	23	23	22	Jõgeva
Järva	52	39	36	32	25	21	25	22	22	20	Järva
Lääne	33	29	20	21	24	23	28	29	26	25	Lääne
Lääne-Viru	102	95	103	82	59	58	43	37	49	66	Lääne-Viru
Põlva	31	32	21	15	15	16	13	12	9	41	Põlva
Pärnu	94	51	54	56	53	43	42	46	39	12	Pärnu
Rapla	31	25	23	28	30	23	18	27	26	42	Rapla
Saare	59	48	55	55	50	44	34	23	27	21	Saare
Tartu	212	145	142	221	177	177	223	177	208	122	Tartu
Valga	59	65	61	55	52	29	24	20	23	18	Valga
Viljandi	65	44	36	40	38	31	41	38	33	37	Viljandi
Võru	47	49	38	33	32	34	34	42	38	38	Võru
KOKKU	3 200	3 173	2 976	2 739	2 810	3 148	2 591	2 348	2 241	1 771	TOTAL

HEITVEE FOSFORI REOSTUSKOORMUS

Definitsioon	Fosfori kogus (kodumajapidamised ja majandustegevus), mis on reoveega juhitud vee-ökosüsteemidesse.
Mõõtühik	Tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	Lämmastik ja fosfor põhjustavad veekogude vee eutrofeerumise. Kodumajapidamised ja tööstustegevus on põhilised fosforisaaste allikad. Läänemerele voolab aastas kogu valgalalt 0,23 kilogrammi fosforit hektari kohta ^a .
Kommentaariid	Puhastatud ja puhastamata reoveega juhiti 2005. aastal veekogudesse 146 tonni fosforit, üle kolme korra vähem kui 1993. aastal.

POLLUTION LOAD OF PHOSPHORUS FROM POINT SOURCES

Definition	<i>Annual load of phosphorus (P) from land sources (households and economic sectors) discharged into aquatic ecosystems.</i>
Unit of measurements	<i>Tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<i>Nitrogen and phosphorus cause eutrophication of the water bodies. The main sources of phosphorus are households and industrial activities. The annual inflow of phosphorus from the whole catchment area into the Baltic Sea is 0.23 kilograms of phosphorus per hectare in a year^a.</i>
Comments	<i>As a constituent of purified and not purified wastewater 146 tons of phosphorus was carried into the water bodies in 2005, which is over three times less than in 1993.</i>

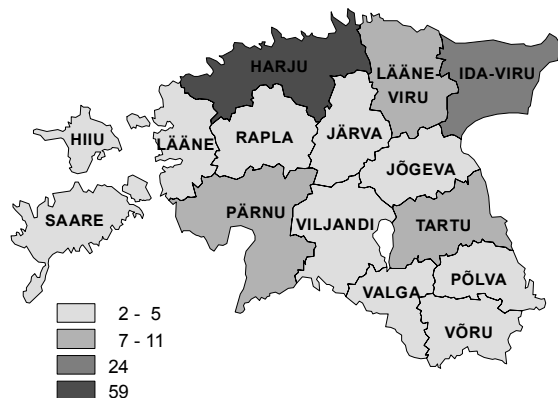
^a *Environment in the European Union at the turn of the century. European Environment Agency, 1999.*

Diagramm 1 **Heitvee fosfori reostuskoormus, 1993–2005**
 Diagram 1 *Pollution load of discharged wastewater with total phosphorus, 1993–2005*

Kaart 1 Heitvee fosfori reostuskoormus maakondades, 2005
 Map 1 *Pollution load of discharged wastewater with total phosphorus by counties, 2005*
 (tonni — tons)

Tabel 1 Heitvee fosfori reostuskoormus valgala kaupa, 1995–2005
 Table 1 *Pollution load of discharged wastewater with total phosphorus by catchment areas, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Aasta	Soome laht	Väinameri	Liivi laht	Läti ja Venemaa jõed	Läänemere avaosa	Pinnas ja põhjavesi
Year	Gulf of Finland	Väinameri	Liivi Gulf	Rivers of Latvia and Russia	Open area of the Baltic Sea	Soil and ground water
1995	265	12	36	1	1	6
1996	244	12	42	1	1	4
1997	249	11	38	0	1	4
1998	232	7	35	0	1	4
1999	208	11	31	1	1	4
2000	190	8	27	0	2	3
2001	157	6	25	0	2	2
2002	152	5	21	0	2	3
2003	144	7	21	1	1	1
2004	141	5	20	0	1	2
2005	121	6	16	0	1	2

Tabel 2 Heitvee fosfori reostuskoormus, 1996–2005
 Table 2 *Pollution load of discharged wastewater with total phosphorus, 1996–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	81	89	107	94	83	64	57	58	63	59	Harju
Hiiu	2	2	2	7	3	3	2	2	2	2	Hiiu
Ida-Viru	67	67	56	40	41	38	39	35	36	24	Ida-Viru
Jõgeva	14	9	9	9	11	7	5	7	5	5	Jõgeva
Järva	13	9	7	5	5	5	6	5	4	5	Järva
Lääne	7	5	3	2	4	2	3	3	3	2	Lääne
Lääne-Viru	24	22	13	17	10	8	10	10	7	9	Lääne-Viru
Põlva	9	13	7	4	3	4	3	3	2	7	Põlva
Pärnu	14	12	13	11	12	9	8	9	9	3	Pärnu
Rapla	4	4	3	4	6	4	3	5	4	4	Rapla
Saare	10	15	13	12	7	8	4	4	4	5	Saare
Tartu	29	27	21	26	23	24	28	19	17	11	Tartu
Valga	10	11	11	11	10	6	4	4	4	3	Valga
Viljandi	12	9	7	7	8	7	8	8	8	4	Viljandi
Võru	8	9	7	7	4	3	3	3	4	3	Võru
KOKKU	304	303	279	256	230	192	183	175	170	146	TOTAL

SISSEJUHATUS

Väljendit *õhu saastumine* kasutatakse kunstlikult atmosfääri paisatud ainete iseloomustamiseks. Õhu saastatus tuleneb gaasidest ning atmosfääris edasikanduvatest tahketest osakestest, mis suures koguses ohustavad inimeste tervist, ökosüsteeme ja ehitisi. Õhu saastatusel on nii otsene mõju inimeste tervisele ja keskkonna ökosüsteemidele kui ka kaudne mõju, mida põhjustab õhusaasteainete kauglevi ning mis realiseerub keskkonna hapestumise, troposfäärse osooni ja sudu moodustumise ning kliimamuutuse kaudu.

Õhusaasteainete otsene negatiivne mõju avaldub tiheda transpordi ja tööstuse infrastruktuuriga piirkondades — Tallinnas ja Ida-Virumaal. Lämmastikoksiidide keskmine mõõdetav kogus Tallinna kesklinnas on suurem kui paljudes Lääne-Euroopa linnades. Pidev transpordisaaste ohustab paljude inimeste tervist. Kütuse põlemisel paiskub õhku üle saja kahjuliku ühendi (lämmastikoksiidid, pliiühendid, bensopüreen, vingugaas jt). Sissehingatud heitgaasid ja osakesed kas ladestuvad kopsudesse või läbivad kopsu ning ladestuvad mujale organismi, suurendades vähi, bronhiidi, astma, allergia jms riski. Kahjustavaid ühendeid paiskavad suures koguses õhku sõidukid, mis pole tehniliselt korras (kütus ei põle täielikult) või mis kasutavad ebakvaliteetset kütust. Päikesekiirte toime võib maalähedases õhukihis moodustada saasteainetest osooni ning fotokeemiline sudu. Puuduvad andmed, kui paljudel transpordivahenditel ületavad heitgaasid lubatud norme. Samas leevendab õhusaaste otsest mõju inimestele kindlasti Tallinna linna ja Ida-Viru maakonna saasteallikate paiknemine intensiivse õhuvahetusega mereäärises piirkonnas.

Keskkonna hapestumine tuleneb eelkõige happelisi sademeid moodustavast õhusaastest — väävel- ja lämmastikoksiididest — ning jõuab maapinnale sademete või aerosoolidena. Hapestumise mõju on keeruline ja mitmesugune. Happeline keskkond mõjub magevee elustikule toksiliselt ning vähendab paljunemist. Sademed on happelisemad Lõuna- ja Lääne-Eestis, kuhu happeline õhusaaste kandub õhumassidega Kesk- ja Lääne-Euroopast. Eeldatavalt suurema negatiivse keskkonnamõju piirkondades (sulfaatide ja kaltsiumiga on enim saastunud Kirde-Eesti ja Harjumaa) on sademete happesus aga kohati hoopis keskmisest väiksem. Seda põhjustab tsemenditolmu ja põlevkivituha aluseline reaktsioon. Eestis on SO₂ heitkogus elaniku kohta palju suurem kui Lääne-Euroopas keskmiselt.

Süsinikdioksiid, dilämmastikoksiid ja metaan on peamised kasvahooneefekti põhjustavad gaasid. Süsinikdioksiidi heitkogus elaniku kohta on kaks korda suurem Lääne-Euroopa keskmisest (vt peatükk "Kliimamuutus").

Paiksetest saasteallikatest emiteeritud saasteainete kogus on aastatel 1994–2004 vähenenud üle kahe korra peamiselt seoses uute puhastusseadmete kasutuselevõtuga tsemendi tootmisel ning elektrienergia tootmise vähenemisega Balti ja Eesti Elektri jaamas. Väävlühendite ja tahkete osakeste ning süsinikdioksiidiga saastab praegu enim õhku energeetika. Peamine lämmastikoksiidide ja lenduvate orgaaniliste ühendite allikas on transport.

Eesti keskkonnastrateegia^a on aastaks 2005 seadnud eesmärgi viia õhukvaliteet vastavusse Euroopa Liidu normidega, vähendada väävlühendite heitkogust 1980. aastaga võrreldes 80%, vähendada tahkete osakeste heitkogust 1995. aastaga võrreldes 25%, lõpetada etüleeritud bensiini kasutamine ning enam kui 0,05%-lise väävlisisaldusega diislikütuse kasutamine.

Aastaks 2010 on Eesti keskkonnastrateegia seadnud eesmärgi mitte lubada Euroopa Liidu norme ületavaid saasteainete heitkoguseid.

2000. aastal kiitis valitsus heaks piiriülese õhusaaste kauglevi konventsiooni ja väävlühendite ning vastavate lämmastikoksiidide ja lenduvate orgaaniliste ühendite protokollidega ühinemise seaduse eelnõu. Protokollide sätetes õhuheitmetele 2000. aastaks esitatud nõudmised on Eestil täidetud. 2005. aastal paisati Eestis välisõhku paiksetest saasteallikatest 74 000 tonni SO₂, mis on 73% vähem kui 1980. aastal. Ka liikuvatest, pindalalistest ja paiksetest saasteallikatest välisõhku paisatavate lämmastikoksiidi ning lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus on võrreldes 1990. aastaga vähenenud vastavalt 41% ja 57%. Samalalaadne olukord on paljudes üleminekuajandusega riikides — Nõukogude Liidu perioodi majandusele iseloomulik äärmiselt suur heitmete kogus vähenes hüppeliselt pärast tootmise kokkuvarisemist 1990-ndate aastate alguses.

Peatükis on võrdluseks esitatud ka rahvusvahelised õhusaaste piiramisega seotud eesmärgid, mis osaliselt langevad kokku Eesti keskkonnastrateegias esitatutega.

INTRODUCTION

The term “air pollution” describes substances artificially emitted into the atmosphere. Pollution of air is caused by gases and solid particles moving along in the atmosphere, which in the big quantities endanger human health, ecosystems and constructions. The pollution of air has a direct influence on people’s health and ecosystems and also an indirect influence caused by distant air pollution and expressed by acidification of environment, formation of tropospheric ozone and smog and climate changes.

Direct influence of air pollution is often expressed in regions with high transportation and industrial infrastructure — in Tallinn and Ida-Viru county. The mean measured concentration of nitrogen oxides in the centre of Tallinn is higher than in the most of European cities. Continuous exhibition to transport pollution ruins the health of many people. More than a hundred different, less or more harmful compounds are emitted during burning the fuels (nitrogen oxides, lead compounds, benzophyrene, carbon monoxide). Exhaust and particles inhaled remain in lungs or other organs, thus increasing the risk of cancer, bronchitis, asthma, allergy, etc. Bigger quantity of dangerous compounds is emitted by vehicles, which are not technically in order (fuel is not burning completely), or which are using dirty fuel. Sun energy may cause the formation of ozone as well as photochemical smog out of polluting substances in air layers close to the surface. There are no data about the number of transport vehicles the exhaust gases of which exceed the permitted level. At the same time the direct influence on air pollution is compensated by the geographical location of Tallinn and Ida-Viru county in the coastal areas with intensive air exchange.

The acidification of environment is caused by air pollution causing the acid precipitation — sulphur and nitrogen oxides — and reaches the ground as precipitation or aerosols. The influence of acidification is complex and multilateral. Acid environment affects the biota of fresh-water and causes the decrease of reproduction. The precipitation is acidified in Southern and Western Estonia, where acidic pollution is carried by air from the Central and Western Europe. In the regions where bigger environment pollution can be expected (Central Estonia and Harju county are most polluted by sulphates and calcium), the acidity of precipitation is locally lower than the average due to basic reaction of cement dust and oil shale ash. The emission of SO₂ per capita in Estonia is much higher than in Western Europe.

Carbon dioxide, nitrous oxide and methane are main greenhouse gases. Emission of carbon dioxide per capita is twice higher in Estonia than the average of Western Europe (see also the section “Climate change”).

Emitted quantity of pollutants from stationary sources has decreased over two times in 1994–2004, mainly in connection with the use of new purification equipment in cement production and the decrease of production of electric energy in Estonia and Baltic electric power stations. The biggest polluter of air is the energy sector with sulphur compounds, solid particles and carbon dioxide. The main source of nitrogen oxides and volatile organic compounds is transport sector.

The Estonian Environmental Strategy^a has set the goal to achieve the consistency of air quality with European Union standards for 2005, to reduce the emission of sulphuric compounds by 80% compared with the level of 1980, to reduce the emission of solid particles by 25% compared with the level of 1995, to finish the use of ethylated gasoline and the use of diesel fuel with more than 0.05% of sulphur content.

The Estonian Environmental Strategy has set the goal for 2010 — not to allow the emission of pollutants which exceeds the normatives of the European Union.

In 2000, the government approved the decision to join “The Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution”. The liabilities of the protocols for 2000 have been met in Estonia already. 98,000 tons of SO₂ were emitted from stationary sources in Estonia in 2005, which is 73% less compared to 1980. The quantity of nitrogen oxides and volatile organic compounds emitted by stationary, areas and mobile sources has decreased by 41% and 57%, respectively. The same situation is characteristic of many countries with transitional economy — the big quantity of air pollution of the Soviet period decreased drastically after the collapse of the production at the beginning of the 1990s.

The international targets concerning main air pollutants that are partly covered by the goals of the Estonian Environment Strategy are presented in the chapter.

^a Eesti keskkonnastrateegia. RT I 1997, 26, 390.

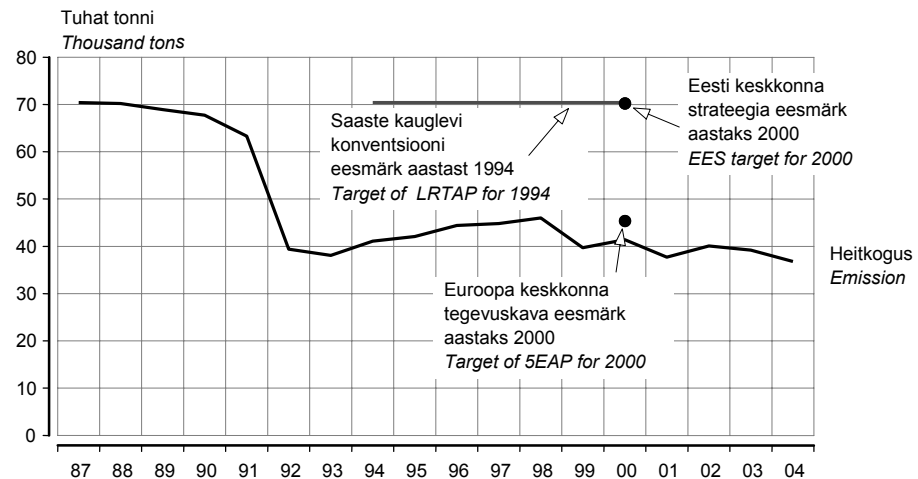
LÄMMASTIKOKSIIDIDE HEITKOGUS

Definitsioon	Lämmastikoksiidide (NO _x) heitkogus majandustegevusala järgi (energia tootmine, tööstuslikud protsessid, kodumajapidamised ning teised sektorid).
Möötüühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Euroopa Liit seadis aastaks 2000 eesmärgi vähendada lämmastikoksiidide heitkogust võrreldes baasaastaga (1980) 30%. Eesti keskkonnastrateegia eesmärk oli stabiliseerida lämmastikühendite heitkogus 2000. aastaks 1987. aasta tasemele.
Analüüs	Lämmastikoksiidid läbivad atmosfääris pika vahemaa enne maapinnale sadestumist. Lämmastikoksiidid on sademete hapestumise, veekogude eutrofeerumise ja fotokeemilise sudu allikas. Suur kontsentratsioon linnakeskkonna õhus avaldab mõju inimeste tervisele. Pärast hüppelist langust 1990-ndate alguses on aastatel 1993–1998 lämmastikoksiidide heitkogus vaikselt kasvanud ning aastatel 1999–2004 vähenenud. Eesti keskkonnastrateegia eesmärk — stabiliseerida lämmastikühendite heitkogus 1987. aasta tasemele — oli püstitatud väga suure varuga.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad õhusaasteainete heitkogust paiksetest saasteallikatest, mille valdajale on väljastatud õhusaaste luba. Heitkogus liiklusvahenditest ja pindalalistest allikatest on arvestuslik ^a .

EMISSION OF NITROGEN OXIDES

Definition	<i>The total annual amount of nitrogen oxides emission must be derived for all economic activities, particularly for energy production and transformation, industry, transportation and domestic and tertiary sectors.</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>At the EU level the target is a 30% reduction of nitrogen oxides emission by 2000 as compared with 1980. The goal set in the Estonian Environment Strategy is to stabilise the emission of the nitrogen oxides on the level of 1987 by 2000.</i>
Analysis	<i>Nitrogen oxides spread along very long distance in the atmosphere before precipitating on the ground. The nitrogen oxides are the source of acidification of precipitation, eutrophication of the water bodies and formation of photochemical smog. Big concentration in the air of cities influences the health of the people. At the beginning of the 1990s the emission of nitrogen oxides decreased drastically. In 1993–1998 the emission of nitrogen oxides has been slowly increased and decreased again in 1999–2004. The goal set in the Estonian Environment Strategy — to stabilise the emission of the nitrogen oxides on the level of 1987 — has been set with a big reserve.</i> <i>The data cover the air emission from stationary sources, whose owners have the licence for air pollution. The emission from mobile sources and from areas' sources is estimation^a.</i> ^a Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. Information and Technology Centre of the Ministry of the Environment.

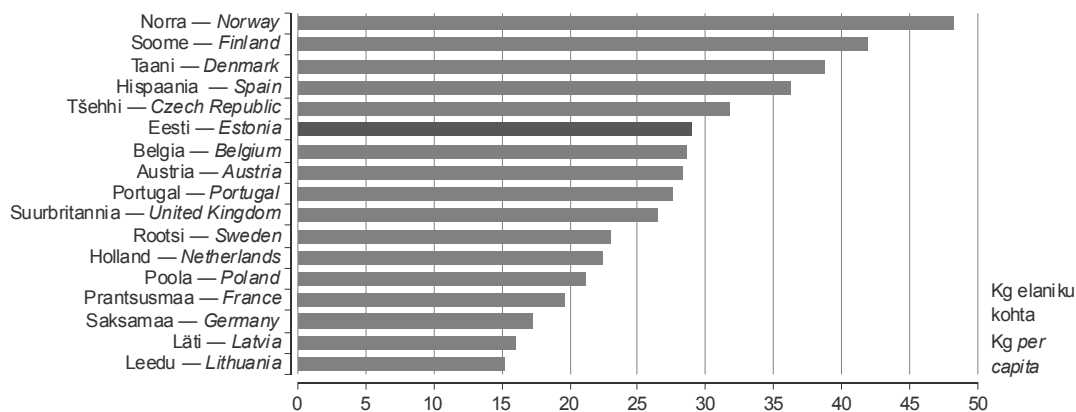
Diagramm 1 Lämmastikoksiidide heitkogus, 1987–2004*
Diagram 1 Emission of nitrogen oxides, 1987–2004*

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega meetoodika muutuse tõttu.

* The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

Diagramm 2 **Lämmastikoksiidide heitkogus, 2003***
 Diagram 2 *Emission of nitrogen oxides, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Tabel 1 **Lämmastikoksiidide heitkogus, 1994–2004**
 Table 1 *Emission of nitrogen oxides, 1994–2004*
 (tuhat tonni — thousand tons)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Liiklusvahendid*	26,5	27,2	28,1	29,2	31,1	25,2	23,4	18,9	21,9	19,0	18,1	Mobile sources*
Paiksed saasteallikad elektrijaamad	14,6	14,9	16,3	15,6	14,9	14,5	15,3	16,2	15,5	18,0	16,1	Stationary sources power stations
Pindalised allikad**	...	...	...	...	...	...	2,7	2,6	2,7	2,2	2,6	Areas' sources**
KOKKU	41,1	42,1	44,4	44,8	46,0	39,7	41,4	37,7	40,1	39,2	36,8	TOTAL

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega meetoodika muutuse tõttu.
 ** Arvestatud põllumajanduse, kodumajapidamiste ja väikeste katlamajade statistiliste andmete ning eriheite alusel.
 * The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.
 ** Calculated on the basis of the statistical data of agriculture, household plots and small boiler-houses and emission factor.

Tabel 2 **Lämmastikoksiidide heitkoguspaiksetest saasteallikatest, 1995–2005**
 Tabel 2 *Emission of nitrogen oxides from stationary sources, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	1 676	1 876	1 884	2 181	2 495	2 226	1 728	1 909	1 864	1 449	1 861	Harju
Hiiu	12	13	11	8	12	11	12	9	9	8	8	Hiiu
Ida-Viru	10 876	11 879	11 172	10 249	9 677	9 928	11 429	10 840	13 304	11 960	9 645	Ida-Viru
Jõgeva	81	85	69	68	62	56	63	69	57	56	53	Jõgeva
Järva	193	143	145	135	115	102	170	167	169	190	183	Järva
Lääne	89	81	74	63	64	97	95	90	93	84	79	Lääne
Lääne-Viru	654	715	732	777	722	1 644	1 251	969	1 053	917	776	Lääne-Viru
Põlva	73	77	50	64	46	37	39	35	33	68	48	Põlva
Pärnu	301	344	350	431	447	500	539	548	576	558	552	Pärnu
Rapla	119	101	101	93	89	107	108	107	98	67	97	Rapla
Saare	80	79	73	65	64	77	89	113	109	124	108	Saare
Tartu	314	523	553	482	372	302	341	338	329	264	363	Tartu
Valga	144	101	84	79	75	52	59	66	76	83	85	Valga
Viljandi	128	126	115	113	108	123	155	141	134	118	112	Viljandi
Võru	115	119	141	104	108	80	96	112	124	122	120	Võru
KOKKU	14 855	16 262	15 554	14 912	14 456	15 342	16 174	15 513	18 028	16 067	14 092	TOTAL

LENDUVATE ORGAANILISTE ÜHENDITE HEITKOGUS

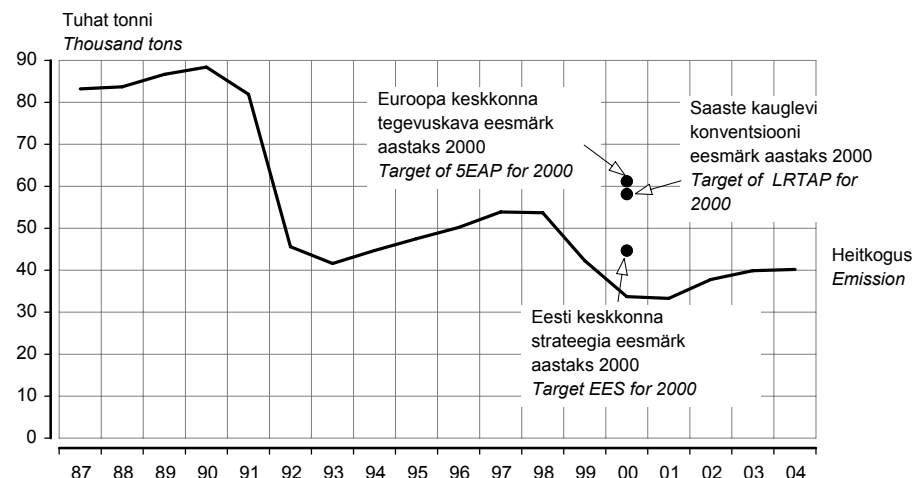
Definitsioon	Lenduvate orgaaniliste ühendite (v.a metaan) heitkogus majandustegevusala järgi (energia tootmine, tööstuslikud protsessid ning mittetööstuslik lahustite kasutamine).
Mõõtühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Eesti keskkonnanstrateegia seadis aastaks 2000 eesmärgi vähendada lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogust 1990. aastaga võrreldes 50%.
Analüüs	Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus on seotud orgaaniliste lahustite kasutamisega ja fossiilsete kütuste kasutamisega transpordis ja tootmises. Ka lenduvad orgaanilised ühendid on fotokeemilise sudu allikas. Aastatel 1993–1998 lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus võrreldes eelmise aastaga suurenes, 1999. aastal see vähenes ja alates 2000. aastast jälle suurenes.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad õhusaasteainete heitkogust paiksetest saasteallikatest, mille valdajale on väljastatud õhusaaste luba. Heitkogus liiklusvahenditest ja pindalalistest allikatest on arvestuslik ^a .

EMISSION OF VOLATILE ORGANIC COMPOUNDS

Definition	The total annual amount of non-methane volatile organic compounds emission must be derived for all economic activities, particularly for energy-related activities, industrial processes and non-industrial use of organic solvents.
Unit of measurement	Thousand tons per year
Target	The Estonian Environment Strategy has set the goal for the year 2000 to decrease the emission of the volatile organic compounds by 50% in comparison with 1990.
Analysis	The volatile organic compounds are the source of photochemical smog. The use of organic solvents and the use of fossil fuels in transportation and production cause the emission of the volatile organic compounds. The emission of volatile organic compounds increased in 1993–1998, decreased in 1999 and since 2000 increased again.
Comments	The data cover the air emission from stationary sources, whose owners have the licence for air pollution. The emission from mobile sources and from areas' sources is estimation. ^a

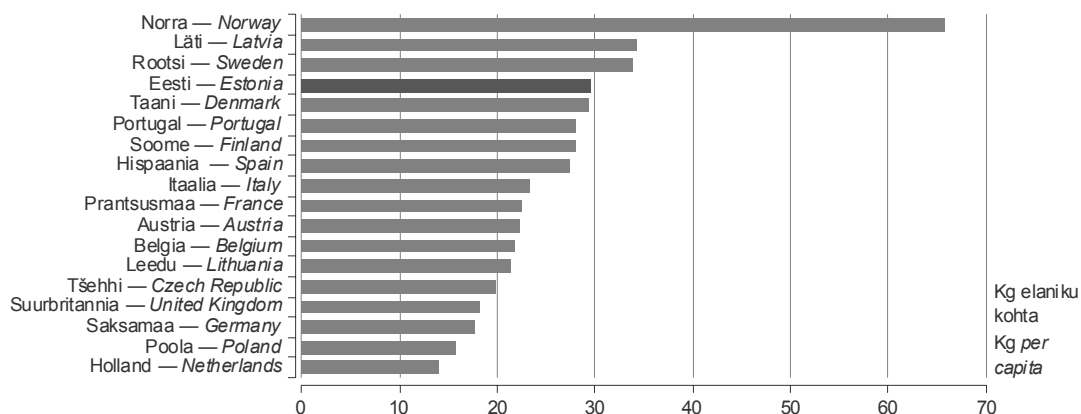
^a Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. Information and Technology Centre of the Ministry of the Environment.

Diagramm 1 Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus, 1987–2004*
 Diaram 1 Emission of volatile organic compounds, 1987–2004*

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega meetodika muutuse tõttu.
 * The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

Diagramm 2 **Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus, 2003***
 Diagram 2 *Emission of volatile organic compounds, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Tabel 1 **Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus, 1994–2004***
 Table 1 *Emission of volatile organic compounds, 1994–2004**
 (tuhat tonni — thousand tons)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Liiklusvahendid*	39,9	41,0	44,6	47,6	48,0	37,3	13,7	10,0	9,7	8,0	6,8	Mobile sources*
Paiksed saasteallikad	4,8	6,5	5,6	6,3	5,7	5,0	7,5	8,9	9,0	8,8	9,4	Stationary sources
Pindalalised allikad**	...	...	...	...	...	...	12,5	14,4	19,1	23,1	24,0	Areas' sources**
KOKKU	44,7	47,5	50,2	53,9	53,7	42,3	33,7	33,3	37,8	39,9	40,2	TOTAL

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega metoodika muutuse tõttu.

** Arvestatud põllumajanduse, kodumajapidamiste ja väikeste katlamajade statistiliste andmete ning eriheite alusel.

* The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

** Calculated on the basis of the statistical data of agriculture, household plots and small boiler-houses and emission factor.

Tabel 2 **Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus paiksetest saasteallikatest, 1995–2005**
 Tabel 2 *Emission of volatile organic compounds from stationary sources, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	1 692	1 899	2 573	2 556	2 587	4 003	4 605	4 524	4 312	4 763	4 202	Harju
Hiiu	-	-	16	17	24	23	9	26	23	7	11	Hiiu
Ida-Viru	4 513	3 457	3 376	2 490	1 692	2 570	1 891	2 007	2 778	2 865	2 894	Ida-Viru
Jõgeva	-	-	-	-	-	14	18	22	16	18	17	Jõgeva
Järva	-	-	-	-	-	9	39	44	42	58	56	Järva
Lääne	-	-	-	-	-	54	63	26	23	25	27	Lääne
Lääne-Viru	38	28	44	5	54	59	125	144	150	174	180	Lääne-Viru
Põlva	-	0	-	0	0	4	7	10	8	9	10	Põlva
Pärnu	105	79	52	217	204	354	459	408	421	368	254	Pärnu
Rapla	-	0	-	-	-	18	35	57	56	47	52	Rapla
Saare	0	0	30	162	172	41	127	109	48	51	72	Saare
Tartu	143	143	133	195	227	288	450	487	372	237	392	Tartu
Valga	-	-	-	-	-	24	28	51	59	60	59	Valga
Viljandi	1	-	-	-	-	23	910	921	412	617	552	Viljandi
Võru	47	40	97	101	88	62	92	125	106	123	133	Võru
KOKKU	6 539	5 646	6 321	5 743	5 048	7 546	8 858	8 961	8 826	9 420	8 910	TOTAL

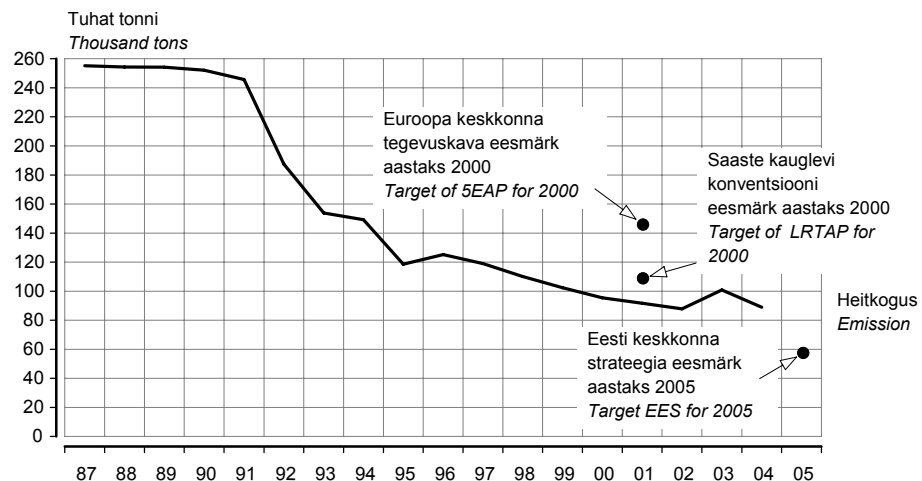
VÄÄVELDIOKSIIDI HEITKOGUS

Definitsioon	Vääveldioksiidi heitkogus majandustegevusala järgi (energia tootmine, tööstuslikud protsessid, kodumajapidamised ja teised sektorid).
Mõõtühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Euroopa Liit seadis aastaks 2000 eesmärgi vähendada vääveldioksiidi heitkogust võrreldes baasaastaga (1980) 35%. Eesti keskkonnastrateegia seadis aastaks 2005 eesmärgi vähendada vääveldioksiidi heitkogust 50 000 tonnini aastas.
Analüüs	Vääveldioksiid tekib fossiilsete kütuste põletamisel, kui väävel ja hapnik reageerivad. Vääveldioksiidi heitkogus tekitab sademete hapestumist ja sudu. Eestis on vääveldioksiidi allikas põlevkivi põletamine. Eestis on vääveldioksiidi heitkogus elaniku kohta Euroopa riikidest kõige suurem. Vääveldioksiidi heitkogus paiksetest saasteallikatest vähenes 275 000 tonnist 1980. aastal 74 000 tonnini 2005. aastal. 2004. aastal vähenes vääveldioksiidi heitkogus 2003. aastaga võrreldes 12%.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad õhusaasteainete heitkogust paiksetest saasteallikatest, mille valdajale on väljastatud õhusaaste luba. Heitkogus liiklusvahenditest ja pindalalistest allikatest on arvestuslik ^a .

EMISSION OF SULPHUR DIOXIDE

Definition	The total annual amount of sulphur dioxide emission must be derived for all economic activities, including energy production and transformation, industry, transportation and domestic and tertiary sectors.
Unit of measurement	Thousand tons per year
Target	EU target for 2000 is a 35% reduction of sulphur dioxide as compared to the level of 1980. The Estonian Environment Strategy has set the goal to decrease the emission of the sulphur dioxide to 50,000 tons per year for 2005.
Analysis	Sulphur dioxide is formed in reactions of sulphur and oxygen during the combustion of fossil fuels. The emitted sulphur dioxide causes the acidification of precipitation and formation of smog. The use (combustion) of oil shale is the source of sulphur dioxide in Estonia. Estonia is the biggest emitter of sulphuric dioxide per capita among the European countries. The amount of emitted sulphur dioxide from stationary sources has decreased from 275,000 tons in 1980 to 74,000 tons in 2005. In 2004 the amount of emitted sulphur dioxide has decreased 12% compared to the previous year.
Comments	The data cover the air emission from stationary sources, whose owners have the licence for air pollution. The emission from mobile sources and from areas sources is estimation ^a .

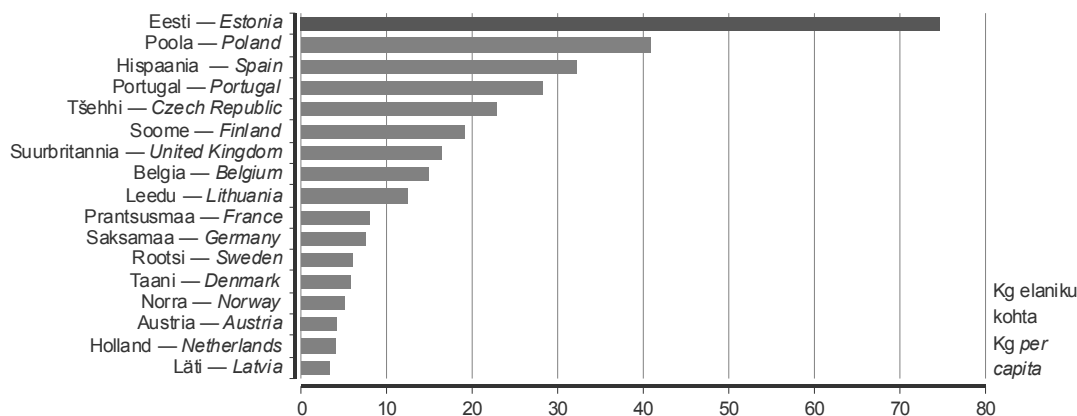
Diagramm 1 **Vääveldioksiidi heitkogus, 1987–2005***
 Diagram 1 **Emission of sulphur dioxide, 1987–2005***

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega meetodika muutuse tõttu.
 * The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

Diagramm 2 **Vääveldioksiidi heitkogus, 2003***
 Diagram 2 *Emission of sulphur dioxide, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Tabel 1 **Vääveldioksiidi heitkogus, 1994–2004**
 Table 1 *Emission of sulphur dioxide, 1994–2004*
 (tuhat tonni — thousand tons)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Liiklusvahendid*	8,1	8,3	8,0	8,0	9,2	7,8	1,3	1,1	1,6	1,5	1,4	Mobile sources*
Paiksed saasteallikad	141,1	110,3	117,2	111,0	100,9	94,6	91,5	87,4	83,9	98,1	85,4	Stationary sources
elektrijaamad	112,2	83,7	90,9	87,0	82,1	78,8	79,8	71,1	66,9	81,6	70,8	power stations
Pindalalised allikad**	...	...	...	...	...	...	2,7	3,2	2,4	1,4	2,2	Areas' sources**
KOKKU	149,2	118,6	125,2	119,0	110,1	102,4	95,5	91,7	87,9	101,0	89,0	TOTAL

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega metoodika muutuse tõttu.

** Arvestatud põllumajanduse, kodumajapidamiste ja väikeste katlamajade statistiliste andmete ning eriheite alusel.

* The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

** Calculated on the basis of the statistical data of agriculture, household plots and small boiler-houses and emission factor.

Tabel 2 **Vääveldioksiidi heitkogus paiksetest saasteallikatest, 1995–2005**
 Tabel 2 *Emission of sulphur dioxide from stationary sources, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	7 946	8 474	7 836	9 209	7 574	2 192	1 696	2 085	1 120	518	547	Harju
Hiiu	77	78	104	54	16	3	4	3	2	1	1	Hiiu
Ida-Viru	90 242	96 832	92 766	84 494	81 335	85 064	82 374	76 940	91 846	80 663	69 958	Ida-Viru
Jõgeva	538	376	330	225	146	85	88	66	62	64	64	Jõgeva
Järva	1 203	1 027	871	836	677	398	330	262	258	222	262	Järva
Lääne	568	633	605	492	455	266	166	151	136	127	92	Lääne
Lääne-Viru	3 089	3 106	2 663	664	623	994	311	2 390	3 310	2 586	1 799	Lääne-Viru
Põlva	211	307	248	208	139	7	1	4	1	1	12	Põlva
Pärnu	1 492	1 576	1 325	1 497	1 256	1 020	1 032	964	563	556	435	Pärnu
Rapla	706	449	457	405	357	261	209	217	149	153	268	Rapla
Saare	1 225	1 280	1 203	835	676	390	387	190	145	165	147	Saare
Tartu	907	1 085	1 005	671	326	299	370	302	134	102	111	Tartu
Valga	453	470	317	220	174	92	60	63	67	76	85	Valga
Viljandi	847	861	667	571	482	258	195	168	132	94	61	Viljandi
Võru	823	691	567	475	367	163	152	124	127	117	102	Võru
KOKKU	110 327	117 245	110 964	100 856	94 603	91 492	87 375	83 929	98 052	85 445	73 944	TOTAL

^a Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. Information and Technology Centre of the Ministry of the Environment.

TAHKETE OSAKESTE HEITKOGUS

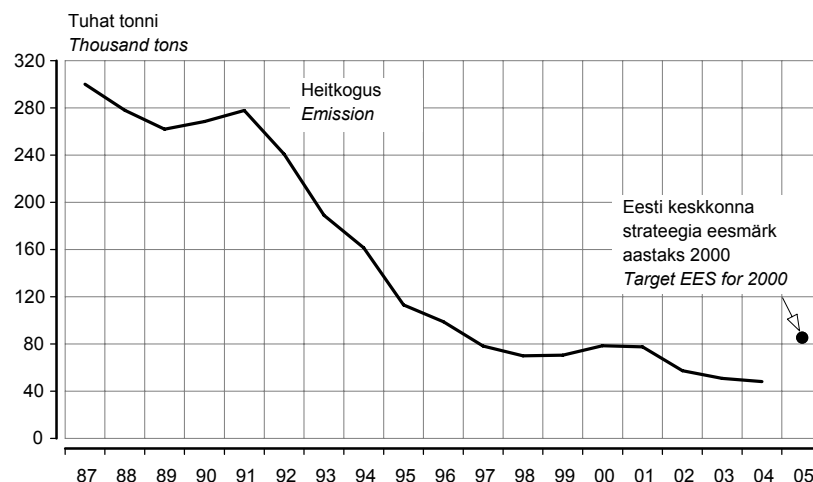
Definitsioon	Tahkete osakeste heitkogus majandustegevusala järgi (energia tootmine, tööstuslikud protsessid, kodumajapidamised ja teised sektorid).
Mõõtühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Eesti keskkonnanstrateegia on aastaks 2005 seadnud eesmärgi vähendada tahkete osakeste heitkogust 1995. aastaga võrreldes ligi 25%.
Analüüs	Tahked osakesed kombineerituna vääveloksiididega moodustavad sudu, mis ei haju kõrgematesse atmosfäärikihtidesse, vaid ohustab inimasustust. Osakesed, mille läbimõõt on väiksem kui 10 µm, läbivad sissehingamisel kopsu ja on mitmesuguste terviseprobleemide tekitajad. Tahkete osakeste heitkogus on vähenenud energia tootmise vähenemise tõttu ning puhastusseadmete kasutuselevõtmisega põlevkivi töötlemisel ja tsemendi tootmisel.
Kommentaariid	Andmed peegeldavad õhusaasteainete heitkogust paiksetest saasteallikatest, mille valdajale on väljastatud õhusaaste luba. Heitkogus liiklusvahenditest ja pindalalistest allikatest on arvestuslik ^a .

EMISSION OF SOLID PARTICLES

Definition	<i>The total annual amount of suspended particle emission must be derived for all economic activities, including energy production and transformation, industry, transportation and domestic and tertiary sectors.</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>The Estonian Environment Strategy has set the goal for the year 2005 to decrease the emission of the solid particles 25% compared to the level of 1995.</i>
Analysis	<i>Solid particles combined with sulphur oxides form smog, which is not scattering into the higher layers of atmosphere, but endanger people's settlements. The particles with the diameter less than 10 µm pierce the lungs in inhaling and cause different kind of health problems. Emission of solid particles has decreased due to the decline of energy production and taking into use the dust filters in oil shale treatment and cement production.</i>
Comments	<i>The data cover the air emission from stationary sources, whose owners have the licence for air pollution. The emission from mobile sources and from areas sources is estimation^a.</i>

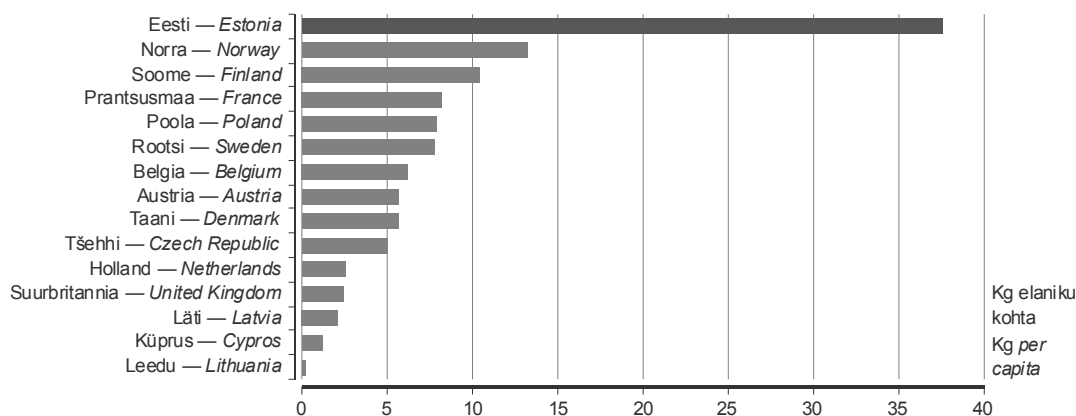
^a Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. Information and Technology Centre of the Ministry of the Environment.

Diagramm 1 **Tahkete osakeste heitkogus, 1987–2005***
Diagram 1 **Emission of solid particles, 1987–2005***

* 2000.–2004. aasta heitkogus ei ole võrreldav varasemate aastate heitkogusega meetodika muutuse tõttu.
* The emission of 2000–2004 is not comparable with the emission of previous years due to the changes in methodology.

Diagramm 2 **Tahkete osakeste heitkogus, 2003***
 Diagram 2 *Emission of solid particles, 2003**

* New Cronos. Eurostat, 2006.

Tabel 1 **Tahkete osakeste heitkogus, 1994–2004**
 Table 1 *Emission of solid particles, 1994–2004*
 (tuhat tonni — thousand tons)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Liiklusvahendid	...	...	...	...	...	...	0,9	1,2	1,5	2,4	2,4	Mobile sources
Paiksed saasteallikad	161,5	113,1	98,9	78,3	69,9	70,5	59,5	56,4	35,0	31,3	25,8	Stationary sources
elektrijaamad	102,2	69,6	74,4	67,0	60,4	61,3	52,0	50,6	25,6	22,1	17,4	power stations
Pindalised allikad*	...	...	...	...	...	...	18,1	19,9	20,9	17,2	19,9	Areas' sources*
KOKKU	...	...	...	...	...	...	78,5	77,5	57,4	50,9	48,1	TOTAL

* Arvestatud põllumajanduse, kodumajapidamiste ja väikeste katlamajade statistiliste andmete ning eriheite alusel.
 * Calculated on the basis of the statistical data of agriculture, household plots and small boiler-houses and emission factor.

Tabel 2 **Tahkete osakeste heitkogus paiksetest saasteallikatest, 1995–2005**
 Table 2 *Emission of solid particles from stationary sources, 1995–2005*
 (tonni — tons)

Maakond	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	County
Harju	2 130	1 844	1 800	1 513	1 966	2 394	1 862	1 596	1 482	1 219	1 146	Harju
Hiiu	33	31	36	26	21	10	53	43	38	35	35	Hiiu
Ida-Viru	74 051	79 024	70 705	63 282	64 030	50 666	49 107	27 812	24 179	19 101	12 021	Ida-Viru
Jõgeva	308	252	215	206	155	274	405	431	286	269	268	Jõgeva
Järva	711	400	276	185	133	125	414	451	399	430	375	Järva
Lääne	372	210	111	77	71	161	309	342	483	489	410	Lääne
Lääne-Viru	31 957	14 552	2 960	1 880	834	823	610	569	499	599	579	Lääne-Viru
Põlva	137	127	89	40	50	53	86	76	54	46	101	Põlva
Pärnu	1 287	954	762	1 507	1 792	3 524	1 869	1 714	1 744	1 882	1 591	Pärnu
Rapla	246	200	153	131	93	92	133	135	118	97	101	Rapla
Saare	494	329	255	192	154	178	163	190	198	185	248	Saare
Tartu	609	588	615	545	744	564	639	785	749	415	439	Tartu
Valga	172	76	58	47	47	79	171	199	231	285	296	Valga
Viljandi	342	158	77	78	72	212	355	372	497	459	312	Viljandi
Võru	295	185	166	142	301	331	260	287	297	260	303	Võru
KOKKU	113 144	98 930	78 278	69 851	70 463	59 486	56 436	35 002	31 254	25 771	18 225	TOTAL

MOOTORIKÜTUSTE TARBIMINE

Definitsioon	Bensiini ja diislikütuse kasutamine mootorsõidukites.
Mõõtühik	Tuhat tonni aastas
Siht	Puudub
Analüüs	<p>Fossiilsete kütuste kasutamine on peamine atmosfääri vabanevate heitgaaside allikas, mis põhjustab nii hapestumist, eutrofeerumist kui ka globaalset kliimamuutust. Linnas on põhiline õhusaasteainete allikas autotransport.</p> <p>2004. aastal andis kütuste põletamine transpordisektoris lämmastikoksiidide hetikogusest 49%, vingugaasi heitkogusest 28% ja lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogusest 17%.</p> <p>Võrreldes 1995. aastaga on autobensiini tarbimine jäänud enam-vähem samale tasemele, kuid 2005. aastal tõusis tarbimine diislikütuse osas. Mootorikütuste tarbimises on arvestatud maanteetranspordi ja kodumajapidamiste transpordivahendite tarbimist.</p>
Kommentaariid	Energia tootmise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad primaar- ja muundatud energiat tootvad ettevõtted. Energia ja kütuse tarbimise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad ettevõtted ning elanike isikliku tarbimise.

CONSUMPTION OF AUTOMOTIVE FUEL

Definition	<i>Total consumption of gasoline and diesel oil by all categories of road vehicles.</i>
Unit of measurement	<i>Thousand tons per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<p><i>Use of fossil fuels is the main source of polluting gases in the atmosphere causing acidification, eutrophication and global climate changes. High level of air pollution in cities is caused mainly by transport.</i></p> <p><i>In 2004 fuel combustion in transport sector gave 49% of nitrogen oxide emission, 28% of carbon monoxide and 17% of volatile organic compounds emission.</i></p> <p><i>Compared to 1995, the consumption of motor gasoline has remained more or less on the same level. But in 2005 consumption of diesel oil increased. In consumption of automotive fuels the road transport and households transportation has been taken into account.</i></p>
Comments	<i>Energy production statistics cover all enterprises in Estonia producing primary and converted energy. Energy and fuel consumption statistics include all economically active enterprises and private consumption of households.</i>

Diagramm 1 Mootorikütuse tarbimine, 1995–2005
Diagram 1 Consumption of automotive fuel, 1995–2005

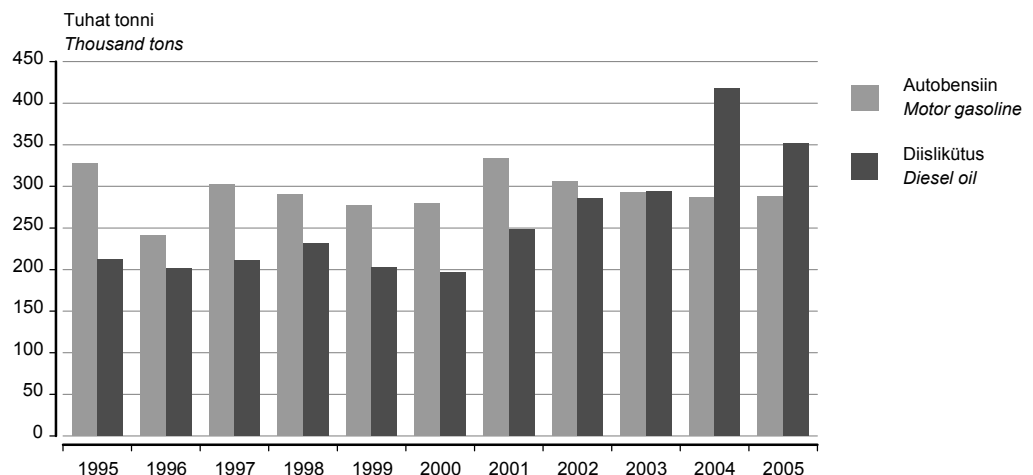
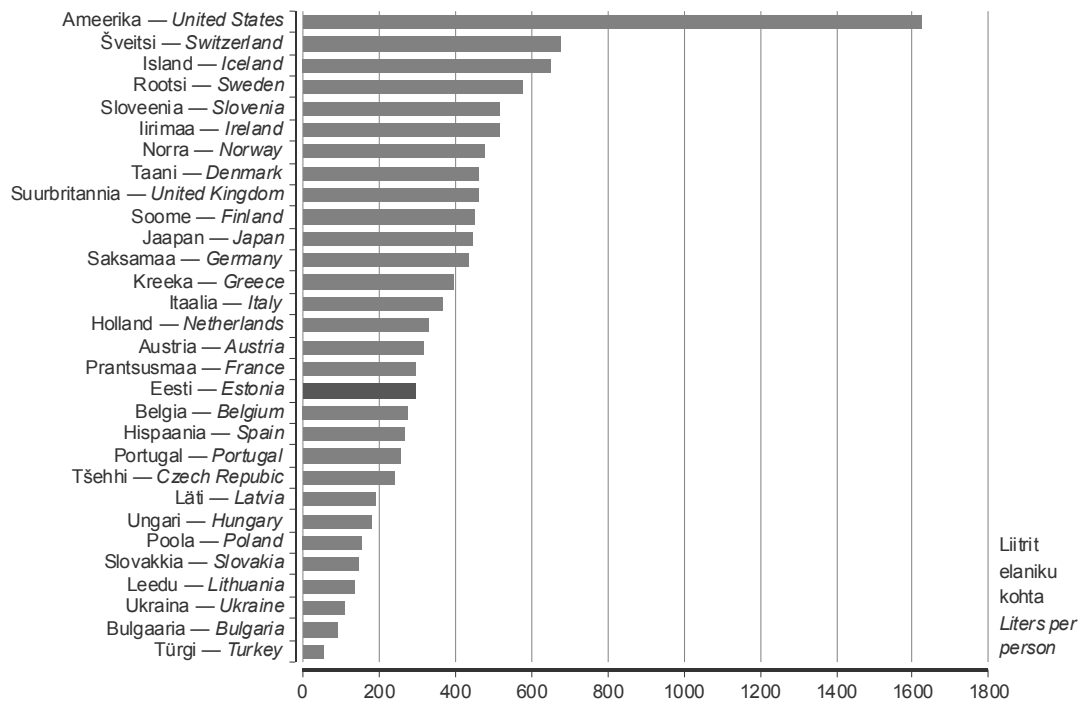
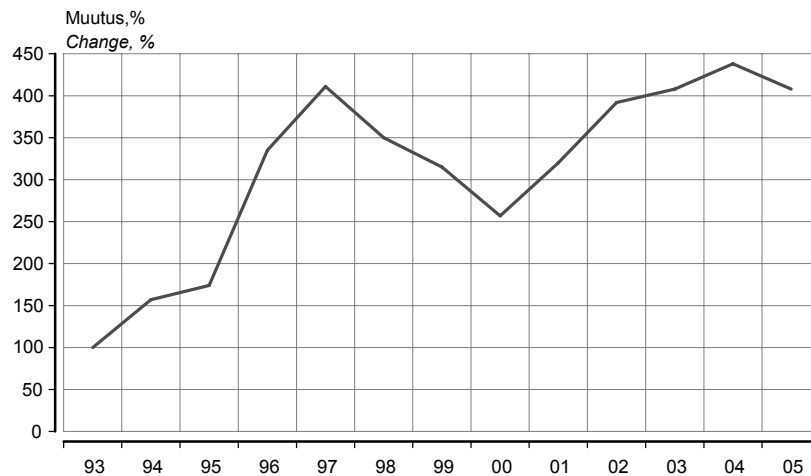

Diagramm 1 **Mootorikütuse (bensiin ja diiseli) kasutamine, 2001***
 Diagram 1 **Consumption of automotive oil (gasolind and diesel), 2001***

* Earth Trends database, 2005; International Energy Agency (IEA); Population division of Department of economics and social affairs of the UN Secretariat

Diagramm 3 **Mootorikütuse jaemüük püsivhindades, 1993–2005**
 Diagram 3 **The retail sale of automotive fuel, 1993–2005**
 (1993 = 100)

FOSSIILSETE KÜTUSTE KOGUTARBIMINE

Definitsioon	Fossiilsete kütuste kogutarbimine.
Mõõtühik	Miljonit tonni naftaekvivalenti aastas
Siht	Puudub
Analüüs	<p>Põhiline osa Eestis toodetud ja imporditud kütusest tarbitakse elektrienergia, soojuse, põlevkiviõli ja -koksi tootmiseks, mootorkütusena transpordis ja kodumajapidamistes. 2005. aastal kasutati primaarenergiast elektrienergia tootmiseks 44% ja soojuse tootmiseks 21%. Üle 90% toodetud elektrienergiast saadakse endiselt põlevkivi baasil.</p> <p>Raske kütteõli (masuudi) tarbimise osakaal soojuse tootmises on pidevalt vähenenud, masuut on asendunud kas maagaasi või kohaliku kütusega.</p> <p>2005. aastal suurenes jätkuvalt maagaasi tarbimine. Võrreldes eelmise aastaga suurenes see üle 3%. Maagaasi suurimad tarbijad olid elektrijaamad ja kodumajapidamised.</p> <p>2005. aastal oli imporditava kütuse osakaal primaarenergias 31%, suurima osa sellest moodustasid vedelkütused ja maagaas.</p>
Kommentaariid	Energia tootmise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad primaar- ja muundatud energiat tootvad ettevõtted. Energia ja kütuse tarbimise statistika hõlmab kõik Eestis tegutsevad ettevõtted ning elanike isikliku tarbimise.

GROSS INLAND CONSUMPTION OF FOSSIL FUELS

Definition	<i>Total annual gross inland consumption of fossil fuels.</i>
Unit of measurement:	<i>Million tons of oil equivalent per year</i>
Target	<i>None</i>
Analysis	<p><i>Energy is consumed for electricity and heat generation, shale oil and shale coke production, also as motor fuels in transport and consumption in households. In 2005, 44% of primary energy was used for electricity generation and 21% was used for heat generation. Over 90% of produced electricity was produced by using oil shale.</i></p> <p><i>The share of the consumption of heavy fuel oil for heat generation has decreased steadily, being replaced by natural gas or domestic fuels.</i></p> <p><i>In 2005 the use of natural gas continued to increase-by about 3% compared to the previous year. The main users of natural gas were power plants and households.</i></p> <p><i>Imported fuels accounted for 31% of primary energy resources in 2005. Natural gas was the most imported fuel.</i></p>
Comments	<i>Energy production statistics cover all enterprises in Estonia producing primary and converted energy. Energy and fuel consumption statistics include all economically active enterprises and private consumption of households.</i>

Diagramm 1 Fossiilsete kütuste kogutarbimine, 1995–2005
Diagram 1 Gross inland consumption of fossil fuels, 1995–2005

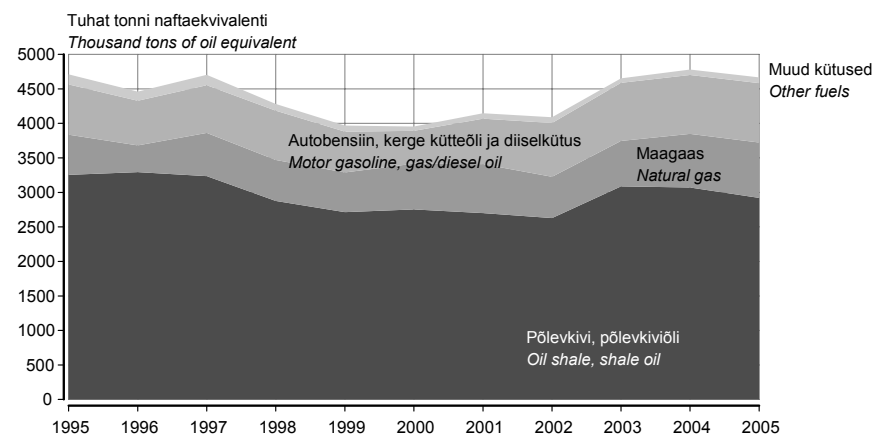
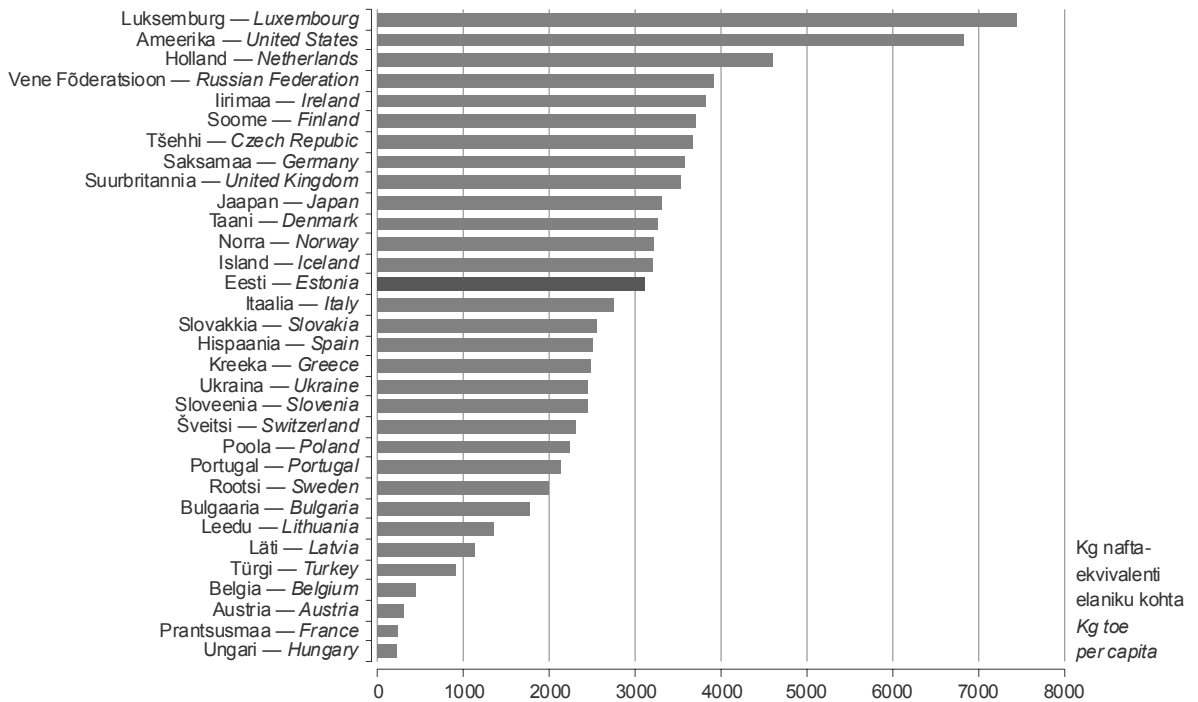

Diagramm 2 Fossiilsete kütuste kogutarbimine, 2001*
 Diagram 2 Gross inland consumption of fossil fuels, 2001*

* Earth Trends database, 2005; International Energy Agency (IEA), 2004; Energy Balances of OECD countries and Energy Balances of non-OECD countries, 2003; Population Divison of the department of Economic and Social Affairs of the UN secretariat, 2003.

Tabel 1 Fossiilsete kütuste kogutarbimine, 1995–2005*
 Table 1 Gross inland consumption of fossil fuels, 1995–2005*
 (tuhat tonni naftaekvivalenti — thousand tons of oil equivalent)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Põlevkivi, põlevkiviõli	3 254	3 295	3 238	2 877	2 714	2 755	2 699	2 630	3 087	3 073	2921 Oil shale, shale oil
Maagaas	582	642	624	592	577	663	712	596	657	775	800 Natural gas
Autobensiin	346	258	308	303	225	178	281	284	298	296	298 Motor gasoline
Raske kütteõli	393	376	312	323	252	84	75	57	29	15	12 Heavy fuel oil
Kerge kütteõli ja diislikütus	382	387	384	415	365	297	377	495	545	558	564 Gas/diesel oil
Kivisüsi ja koks	22	27	29	25	37	40	55	20	9	14	11 Coal and coke
Lennuki-kütus	18	17	23	16	23	24	16	19	19	29	49 Aviation fuel
Vedelgaas	8	5	9	10	9	8	10	6	7	7	8 Liquefied gas
Muu kütus	2	1	1	2	2	2	2	3	3	2	4 Other fuel
KOKKU	5 007	5 008	4 928	4 562	4 203	4 050	4 226	4 110	4 653	4 769	4665 TOTAL

*Ümardamise tõttu võivad väärtuste koondandmed erineda liidetavate väärtuste summast.
 *Due to rounding, the values of the aggregate data may differ from the sum.

Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostat) keskkonnamõjuindeksite projekti näitajate loetelu

Indicators of Eurostat Environmental Pressure Indices Project, coverage of indicators in the present publication

Õhu saastumine <i>Air pollution</i>	Kliimamuutus <i>Climate change</i>	Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine <i>Loss of biodiversity</i>	Merekeskkond ja rannalad <i>Marine environment & coastal zones</i>	Osoonikihi hõrenemine <i>Ozone layer depletion</i>
Lämmastikoksiidide heitkogus <i>Emission of nitrogen oxides (NOx)</i>	Süsinikdioksiidi heitkogus <i>Emission of carbon dioxide (CO₂)</i>	Kaitsealade fragmenteerumine ja kadumine <i>Protected area, loss, damage and defragmentation</i>	Eutrofeerumine <i>Eutrophication</i>	Haloonide kasutamine <i>Emission of bromofluorocarbons (halons)</i>
Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus <i>Emission of non-methane volatile organic compounds (NMVOCs)</i>	Metaani heitkogus <i>Emission of methane (CH₄)</i>	Rabade kadumine <i>Wetlands loss</i>	Kalapüük <i>Fishing pressure</i>	Täielikult halogeenitud klorofluorosüvesinike kasutamine <i>Emission of fully halogenated chlorofluorocarbons (CFCs)</i>
Vääveldioksiidi heitkogus <i>Emission of sulphur dioxide (SO₂)</i>	Dilämmastikoksiidi heitkogus <i>Emission of nitrous oxide (N₂O)</i>	Põllumajanduse intensiivsus <i>Agriculture intensity: area used for intensive arable agriculture</i>	Rannalade areng <i>Development along shore</i>	Osaliselt halogeenitud klorofluorosüvesinike kasutamine <i>Emission of partly halogenated hydrochlorofluorocarbons (HCFCs)</i>
Tahkete osakeste heitkogus <i>Emission of solid particles</i>	Halogeenitud süsi-vesinike kasutamine <i>Emission of hydrofluorocarbons (HFCs)</i>	Metsade ja maastike fragmenteerumine (teedehitis) <i>Fragmentation of forests & landscapes by roads</i>	Raskmetallide heitkogus merekeskkonda <i>Discharge of heavy metals</i>	Perkloreeritud süsi-vesinike kasutamine <i>Emission of chlorinated carbons</i>
Bensiini ja diislikütuse tarbimine <i>Consumption of petrol and diesel oil by road vehicles</i>		Metsade hävinemine <i>Forest damage</i>	Õlireostus merel ja rannaladel <i>Oil pollution at coast and at sea</i>	Metüülbromiidi kasutamine <i>Emission of industrially produced methyl bromide</i>
Primaarenergia tarbimine <i>Primary energy consumption</i>		Maakasutuse muutused <i>Change in traditional land-use practice</i>	Turismi intensiivsus <i>Tourism intensity</i>	

Esindatus selles kogumikus:
Coverage in the present publication:

Näitaja on esindatud
Indicators

Kaudsed andmed
Indirect data

Näitajat ega kaudseid andmeid pole esitatud
Neither data nor indicators

Ressursside kasutamine <i>Resource depletion</i>	Toksilistekemikaalide dispersioon keskkonda <i>Dispersion of toxic substances</i>	Linnastunud kesk-konna probleemid <i>Urban environment problems</i>	Jäätmed <i>Waste</i>	Vee saastumine <i>Water pollution</i>
Veevõtt <i>Water consumption</i>	Taimekaitsevahendite kasutamine <i>Consumption of pesticides</i>	Energia tarbimine <i>Energy consumption</i>	Jäätmete ladestamine <i>Waste landfilled</i>	Toitainete (lämmastik, fosfor) heitkogus <i>Emission of nutrients</i>
Energia tarbimine <i>Energy use</i>	Püsivate orgaaniliste ühendite (POP) kasutamine <i>Emission of persistent organic pollutants</i>	Töötlemata olmejäätmed <i>Non-recycled municipal waste</i>	Jäätmete põletamine <i>Waste incinerated</i>	Orgaaniliste reoainete reostuskoormus <i>Emission of organic matter as BOD</i>
Urbaniseerunud alade laienemine <i>Increase of the territory permanently occupied by urbanisation</i>	Toksiliste kemikaalide kasutamine <i>Consumption of toxic chemicals</i>	Puhastamata heitvesi <i>Non-treated wastewater</i>	Ohtlikud jäätmed <i>Hazardous waste generated</i>	Taimekaitsevahendite kasutus hektari põllumajandusmaa kohta <i>Pesticides used per hectare of utilised agriculture area</i>
Mulla toitainete bilanss <i>Nutrient balance of the soil</i>	Raskmetallide veeheitkoguseindeks <i>Index of heavy metals emission into the water</i>	Autotranspordi osatähtsus linnastunud aladel <i>Car share in urban passenger transport</i>	Olmejäätmed <i>Municipal waste generated</i>	Lämmastiku kasutus hektari põllumajandusmaa kohta <i>Nitrogen quantity used per hectare of utilised agriculture area</i>
Elektrienergia tootmine fossiilsetest kütustest <i>Electricity production from fossil fuels</i>	Raskmetallide õhuheitkoguseindeks <i>Index of heavy metals emission into the air</i>	Transpordimüra <i>People endangered by noise emission from urban traffic</i>	Jäätmete teke toote elutsükli jooksul <i>Waste per product during product lifetime</i>	Puhastamata heitvesi <i>Water treated / water collected</i>
Puidubilanss <i>Timber balance</i>		Maakasutuse muutused ehitustegevuse tõttu <i>Land use (change from natural to built-up area)</i>	Teisese toorme taaskasutus <i>Waste recycled / material recovered</i>	

Kogumiku “Keskond 2005” alusmaatriks
Basic matrix of the publication “Environment 2005”

Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine <i>Loss of biodiversity</i>	Jäätmed <i>Waste</i>	Kliimamuutus <i>Climate change</i>	Linnastumine <i>Urban environment</i>	Osoonikihi hõrenemine <i>Ozone layer depletion</i>
Põllumajanduse intensiivsus <i>Agriculture intensity</i>	Jäätmete ladestamine <i>Waste landfill</i>	Süsinikdioksiidi heitkogus <i>Emission of carbon dioxide</i>	Energia tarbimine <i>Energy consumption</i>	Täielikult halogeenitud klorofluorosüvesinike kasutamine (CFC) <i>Use of fully halogenated chlorofluorocarbons (CFC)</i>
Taimkaitsevahendite kasutamine <i>Use of pesticides</i>	Ohtlikud jäätmed <i>Hazardous waste</i>	Metaani heitkogus <i>Emission of methane</i>	Töötlemata olmejäätmed <i>Non-treated municipal waste</i>	Osaliselt halogeenitud klorofluorosüvesinike kasutamine (HCFC) <i>Use of partly halogenated hydrochlorofluorocarbons (HCFC)</i>
Metsaraie <i>Forest felling</i>	Olmejäätmed <i>Municipal waste</i>	Dilämmastikoksiidi heitkogus <i>Emission of nitrous oxide</i>	Puhastamata heitvesi <i>Non-purified wastewater</i>	Metüülbromiidi kasutamine <i>Use of methyl bromide</i>
Kalapüük <i>Fish catch</i>	Jäätmete ringlussevõtt <i>Recycled material</i>	Halogeenitud süsivesinike kasutamine <i>Use of chlorofluorocarbons</i>	Transport <i>Transport</i>	Haloonide kasutamine <i>Use of halons</i>
	Jäätmete põletamine <i>Waste incinerated</i>			Tetraklorometaani ja 1,1,1-trikloroetaani kasutamine <i>Use of tetrachloromethane and 1,1,1-trichloroethane</i>

Loodusvarade kasutamine <i>Use of natural resources</i>	Toksilised kemikaalid <i>Toxic chemicals</i>	Vee saastumine ja veevarude vähenemine <i>Water pollution and decrease of water resources</i>	Õhu saastumine <i>Pollution of air</i>
Veevõtt <i>Water extraction</i>	Taimekaitsevahendite kasutamine <i>Use of pesticides</i>	Väetisega pinnasesse viidud lämmastik <i>Nitrogen quantity carried into the soil with fertilizers</i>	Lämmastikoksiidide heitkogus <i>Emission of nitrogen oxides</i>
Energia tarbimine <i>Use of energy</i>	Raskmetalliühendite kasutamine <i>Use of heavy metal compounds</i>	Väetisega pinnasesse viidud fosfor <i>Phosphorus quantity carried into the soil with fertilizers</i>	Lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus <i>Emission of volatile organic compounds</i>
Maakasutuse muutused <i>Land use changes</i>	Kemikaalidejätmed <i>Waste of chemicals</i>	Puhastamata heitvesi <i>Non-treated wastewater</i>	Vääveldioksiidi heitkogus <i>Emission of sulphur dioxide</i>
Elektrienergia tootmine fossiilsetest kütustest <i>Production of electricity from fossil fuels</i>		Orgaaniliste reoainete reostuskoormus <i>Pollution load of organic pollutants</i>	Tahkete osakeste heitkogus <i>Emission of solid particles</i>
Metsaraie <i>Forest felling</i>		Heitvee lämmastiku reostuskoormus <i>Pollution load of nitrogen from point sources</i>	Mootorikütuse tarbimine <i>Consumption of automotive fuel</i>
Puidu ja puittoodete põhieksport <i>Special exports of wood and wood products</i>		Heitvee fosfori reostuskoormus <i>Pollution load of phosphorus from point sources</i>	Fossiilsete kütuste kogutarbimine <i>Gross inland consumption of fossil fuels</i>
Maavarade kaevandamine <i>Excavation of mineral resources</i>			
Kalapüük <i>Fish catch</i>			
Jahindus <i>Hunting</i>			

Kirjastanud Statistikaamet,
Endla 15, 15174 Tallinn
Trükkinud Ofset OÜ,
Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
Detsember 2006

*Published by Statistics Estonia,
15 Endla Str, 15174 Tallinn
Printed by Ofset Ltd,
25 Paldiski Rd, 10612 Tallinn
December 2006*